

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ & ΚΡΙΣΕΩΝ

POST GRADUATE PROGRAM
ENVIRONMENTAL, DISASTER & CRISES MANAGEMENT STRATEGIES

Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης

Master Thesis

Πολιτικές αποστολές και στρατιωτικές επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης: θέση τους στην καμπύλη των συγκρούσεων του Lund

EU military and civilian missions and operations: their place on Lund's curve of conflict.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΡΑΜΜΗΣ / KONSTANTINOS GRAMMIS

A.M. / R.N. : 17042

Ειδικές Εκδόσεις / Special Publications:

No. 2019014

Αθήνα, Μάρτιος 2019
Athens, March 2019

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ & ΚΡΙΣΕΩΝ

POST GRADUATE PROGRAM
ENVIRONMENTAL, DISASTER & CRISES MANAGEMENT STRATEGIES

Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης

Master Thesis

Πολιτικές αποστολές και στρατιωτικές επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης: θέση τους στην καμπύλη των συγκρούσεων του Lund

EU military and civilian missions and operations: their place on Lund's curve of conflict.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΡΑΜΜΗΣ / KONSTANTINOS GRAMMIS

A.M. / R.N. : 17042

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Δρ. Σ. Μπλαβούκος,
Αναπλ. Καθηγ. ΟΠΑ

Δρ. Ε. Λέκκας,
Καθηγ. ΕΚΠΑ

Δρ. Σ. Λόζιος,
Επικ. Καθηγ. ΕΚΠΑ

Εξειδικευμένη Επιστημονική Καθοδήγηση:

Β. Μαρτζάκης
M.Sc. Αξιωματικός Πυροσβεστικού Σώματος,
Πτυχιούχος Δημόσιας Διοίκησης Παντείου
Πανεπιστημίου, Expert E.U. Civil Protection
Mechanism

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στο πλαίσιο της ενασχόλησής μου με τους Διεθνείς Οργανισμούς και την ευρύτερη στρατηγική σκέψη εδώ και αρκετά χρόνια, ορισμένες αναφορές στο διαδίκτυο για την λεγόμενη «καμπύλη των συγκρούσεων» με οδήγησαν στην αγορά του βιβλίου «Preventing Violent Conflicts» του Δρ. Μ. Λουντ (Lund). Η μελέτη αυτού του βιβλίου σχετικά με την προληπτική διπλωματία και τις συγκρούσεις, έδωσαν το έναυσμα για τη συγγραφή της παρούσας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας.

Η εργασία επιχειρεί να συνδυάσει τη θεωρητική καμπύλη που προτείνει ο Λουντ με τις τρέχουσες πολιτικές αποστολές και στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκειμένου να διαπιστώσει τη θέση καθεμίας εξ' αυτών στην καμπύλη. Επιδίωξη είναι να καταδείξει τη γενική εικόνα και να καταλήξει σε επιμέρους συμπεράσματα σχετικά με τη φύση και τη δυναμική αυτών των αποστολών και επιχειρήσεων.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαιτέρως τον επιβλέποντα της παρούσας εργασίας κύριο Βασίλειο Μαρτζάκη, Αξιωματικό του Πυροσβεστικού Σώματος, για την εξειδικευμένη επιστημονική καθοδήγηση και τις πολύτιμες συμβουλές του καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω θερμά τους κυρίους Καθηγητές Δρ. Σ. Μπλαβούκο, Δρ. Ε. Λέκκα και Δρ. Σ. Λόζιο, μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής, για το χρόνο που διέθεσαν και τη συμμετοχή τους στην αξιολόγηση της υπόψη εργασίας. Τέλος, οι μεγαλύτερες ευχαριστίες αποδίδονται στην οικογένειά μου, για την καθημερινή στήριξη και συμπαράσταση που μου προσέφεραν και τη δύναμη που μου έδωσαν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	2
ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ - ΕΙΚΟΝΕΣ	5
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	10
ABSTRACT	11
 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	 13
1.1 Σκοπός και Εύρος	13
1.2 Ανασκόπηση Εννοιών	14
 2. ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ	 19
2.1 Εισαγωγή	19
2.2 Προληπτική Διπλωματία	20
2.3 Συγκρούσεις	24
2.4 Το Μοντέλο του Lund	28
2.5 Σύνοψη	35
 3. ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΕΠΠΑ ΚΑΙ ΚΠΑΑ	 37
3.1 Εισαγωγή	37
3.2 Περίοδος Ψυχρού Πολέμου	37
3.3 Από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ στο Άμστερνταμ	40
3.4 Από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ στη Λισαβόνα	44
3.5 Από τη Συνθήκη της Λισαβόνας μέχρι Σήμερα	50
3.6 Σύνοψη	56
 4. ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ, ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ, ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΕ	 57
4.1 Εισαγωγή	57
4.2 Ανάλυση Αποστολών	57
4.2.1 Κοινές Δράσεις Αφοπλισμού	57
4.2.2 Ανθρωπιστικές Αποστολές και Αποστολές Διάσωσης	59

4.2.3 Αποστολές Παροχής Συμβουλών και Αρωγής για Στρατιωτικά Θέματα ..	60
4.2.4 Αποστολές Πρόληψης Συγκρούσεων και Διατήρησης της Ειρήνης	61
4.2.5 Αποστολές Μάχινων Δυνάμεων για τη Διαχείριση Κρίσεων	66
4.3 Εξέταση Υπαρχουσών Δυνατοτήτων και Ικανοτήτων	67
4.3.1 Κοινές Δράσεις Αφοπλισμού	67
4.3.2 Ανθρωπιστικές Αποστολές και Αποστολές Διάσωσης	68
4.3.3 Αποστολές Παροχής Συμβουλών και Αρωγής για Στρατιωτικά Θέματα ..	70
4.3.4 Αποστολές Πρόληψης Συγκρούσεων και Διατήρησης της Ειρήνης	71
4.3.5 Αποστολές Μάχινων Δυνάμεων για τη Διαχείριση Κρίσεων	74
4.4 Σύνοψη	76
 5. ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕ	78
5.1 Εισαγωγή	78
5.2 Πολιτικές Αποστολές	79
5.2.1 EU Border Assistance Mission (EUBAM) Moldova and Ukraine	80
5.2.2 EU Border Assistance Mission (EUBAM) Rafah	81
5.2.3 EU Coordinating Office for Palestinian Police Support	82
5.2.4 EU Rule of Law Mission (EULEX) Kosovo	83
5.2.5 EU Monitoring Mission (EUMM) Georgia	84
5.2.6 EU Capacity Building Mission (EUCAP) Sahel Niger	85
5.2.7 EU Border Assistance Mission (EUBAM) Libya	86
5.2.8 EU Capacity Building Mission (EUCAP) Sahel Mali	86
5.2.9 EU Advisory Mission (EUAM) Ukraine	87
5.2.10 EU Capacity Building Mission (EUCAP) Somalia	88
5.2.11 EU Advisory Mission (EUAM) Iraq	88
5.3 Στρατιωτικές Αποστολές και Επιχειρήσεις	89
5.3.1 Operation ALTHEA (EUFOR BiH)	90
5.3.2 Operation SOPHIA (EUNAVFOR MED)	91
5.3.3 Operation ATALANTA (EUNAVFOR Somalia)	91
5.3.4 EU Training Mission Central African Republic (EUTM RCA)	92
5.3.5 EU Training Mission (EUTM) Somalia	93
5.3.6 EU Training Mission (EUTM) Mali	94
5.4 Απεικόνιση στην Καμπύλη των Συγκρούσεων	95

5.5 Σύνοψη	96
6. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	98
6.1 Ανακεφαλαίωση	98
6.2 Συμπεράσματα	99
6.3 Προτάσεις	104
6.4 Επίλογος	104
7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	106

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Ι: Η Έξοδος των ΗΠΑ από τον Απομονωτισμό και η Ασφάλεια της Ευρώπης	127
Παράρτημα ΙΙ: Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας	130
Παράρτημα ΙΙΙ: Πολιτικές της ΕΕ για τη Μείωση των Κινδύνων Καταστροφών	132

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ - ΕΙΚΟΝΕΣ

Γράφημα 1: Αριθμός Ενεργών Συγκρούσεων	24
Γράφημα 2: Νέες και Επαναλαμβανόμενες Συγκρούσεις	25
Σχήμα 1: Ο Κύκλος των Συγκρούσεων	29
Σχήμα 2: Η Καμπύλη των Συγκρούσεων	30
Σχήμα 3: Φάσεις Επίλυσης Διακρατικών Συγκρούσεων	35
Εικόνα 1: Εφαρμογή Διαδικασίας DDR του ΟΗΕ	58
Εικόνα 2: Αποστολές και Επιχειρήσεις της ΕΕ για το 2018	78
Σχήμα 4: Απεικόνιση στην Καμπύλη των Συγκρούσεων	95

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

A4P: Action for Peacekeeping

ΑΓΕΕΘΑ: Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας

ΑΕ/ΥΕ: Αντιπρόεδρος της Επιτροπής/Υπατος Εκπρόσωπος της Ένωσης

AWACS: Airborne Warning and Control System

Β΄ΠΠ: Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

BTO: Brussels Treaty Organization

Brexit: British exit from the European Union

CFE: Treaty on Conventional Armed Forces in Europe

CFSP: Common Foreign and Security Policy

CPC: Conflict Prevention Centre

CPCC: Civilian Planning and Conduct Capability

CSDP: Common Security and Defence Policy

ΔΕΕ: Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση

DDR: Disarmament, Demobilisation and Reintegration

DG ECHO: Directorate-General for European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations

DGEUMS: Director General European Union Military Staff

DIPECHO: Disaster Preparedness Programme

DPA: Department of Political Affairs

DRR: Disaster Risk Reduction

ΕΑΚ: Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα

ECOWAS: Economic Community of West African States

EDA: European Defence Agency

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

EEAS: European External Action Service

ΕΕΠ: Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη

EERC: European Emergency Response Capacity

EKAX: Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα
EOA: Ευρωπαϊκός Οργανισμός Άμυνας
ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΠΑΑ: Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας
ΕΠΣ: Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία
EPC: European Political Cooperation
ERCC: Emergency Response Coordination Centre
ESDI: European Security and Defence Identity
ESDP: European Security and Defence Policy
ESS: European Security Strategy
EYED: Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης
EUAM: EU Advisory Mission
EUBAM: EU Border Assistance Mission
EUCAP: EU Capacity Building Mission
EUFOR: European Union Force
EUGS: EU Global Strategy for Foreign and Security Policy
EULEX: EU Rule of Law Mission
EUMAM: EU Military Advisory Mission
EUMC: European Union Military Committee
EUMM: EU Monitoring Mission
EUMS: European Union Military Staff
EUNAVFOR MED: European Union Naval Force Mediterranean
EUOHQ: European Union Operational Headquarters
EUPOL COPPS: EU Coordinating Office for Palestinian Police Support
EUTM RCA: EU Training Mission Central African Republic
EWS: Early Warning System

FHQ: Field Headquarters

IAC: International Armed Conflicts
IcSP: Instrument contributing to Stability and Peace
IFOR: Implementation Force
IfS: Instrument for Stability

ΚΕΠΑΑ: Κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας
ΚΕΠΠΑ: Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας
KFOR: NATO Kosovo Force
ΚΠΑΑ: Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας
κ-μ: κράτη-μέλη

MIC: Monitoring and Information Centre
ΜΚΚ: Μείωση των Κινδύνων Καταστροφών
ΜΚΟ: Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων
MPCC: Military Planning and Conduct Capability

NATO: North Atlantic Treaty Organization
NEO: Non-combatant Evacuation Operations
NIAC: Non-International Armed Conflict

ΟΑΣΕ: Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη
ΟΑΧΟ: Οργανισμός για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων
OEF-A: Operation Enduring Freedom - Afghanistan
ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
OPC: Operation Provide Comfort
OPCEN: Operations Centre
OPCW: Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons
OSCE: Organisation for Security and Cooperation in Europe

PESCO: Permanent Structured Cooperation
PfP: Partnership for Peace
PM: Peacemaking
PO: Peace Operations
PPEWU: Policy Planning and Early Warning Unit

SALT: Strategic Arms Limitation Talks
ΣΕΕ: Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
SFOR: Stabilization Force
ΣΛΕΕ: Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

SORT: Strategic Offensive Reductions Treaty

ΣΣΕΕ: Συνολική Στρατηγική της ΕΕ

STANAVFORMED: Standing Naval Force Mediterranean

SNMG: Standing NATO Maritime Group

START: Strategic Arms Reductions Talks

TCE: Treaty establishing a Constitution for Europe

TEU: Treaty on European Union

UNFICYP: United Nations Peacekeeping Force in Cyprus

UNISDR: United Nations International Strategy for Disaster Reduction

UNPREDEP: United Nations Preventive Deployment Force

USAID: United States Agency for International Development

USASOC: United States Army Special Operations Command

USIP: United States Institute of Peace

WEU: Western European Union

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στην παρουσίαση των πολιτικών αποστολών και των στρατιωτικών αποστολών και επιχειρήσεων της ΕΕ, καθώς και την τοποθέτησή τους στην καμπύλη των συγκρούσεων του Δρ. Μάικλ Λουντ. Αρχικά, τίθεται το γενικό πλαίσιο του διεθνούς περιβάλλοντος μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου και γίνεται ανασκόπηση εννοιών και πολιτικών που σχετίζονται με τις συγκρούσεις.

Στη συνέχεια, εξετάζονται πλευρές της θεωρίας των συγκρούσεων. Ειδικότερα, επεξηγείται η έννοια και η εφαρμογή ολοκληρωμένων δράσεων της προληπτικής διπλωματίας. Έπειτα, παρατίθεται η έννοια, τα συστατικά στοιχεία και η κατηγοριοποίηση των διακρατικών και ενδοκρατικών συγκρούσεων. Ακολούθως, παρουσιάζονται σύγχρονα μοντέλα για τον κύκλο ζωής και τα επίπεδα των συγκρούσεων, με ιδιαίτερη έμφαση στο μοντέλο του Λουντ περί της ιδεατής διάρκειας ζωής των συγκρούσεων.

Έπειτα, γίνεται αναδρομή στην εξέλιξη της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ, με αναφορά στις ευρωπαϊκές και αμερικάνικες πρωτοβουλίες για την υλοποίηση της ευρωπαϊκής άμυνας. Δίνεται έμφαση στη Συνθήκη του Μάαστριχτ και τη δημιουργία της ΚΕΠΠΑ, στις Συνθήκες του Άμστερνταμ και της Λισαβόνας, στη Διάσκεψη του Σαιν Μαλό, καθώς και στις πρόσφατες εξελίξεις με ιδιαίτερη μνεία στη Συνολική Στρατηγική της ΕΕ.

Στη συνέχεια, αναπτύσσονται οι κατηγορίες των αποστολών της Συνθήκης της Λισαβόνας και εξετάζονται οι υπάρχουσες δυνατότητες και ικανότητες της ΕΕ για τη εκτέλεση των αποστολών αυτών. Τέλος, αναλύονται οι ενεργές πολιτικές αποστολές και οι ενεργές στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ και τοποθετούνται στην καμπύλη των συγκρούσεων του Λουντ, ανάλογα με το επίπεδο και τη φάση που βρίσκονται.

Η εργασία καταδεικνύει ότι η ΕΕ δεν δύναται ακόμα να αντιμετωπίζει καταστάσεις αμέσως μετά το πέρας των συγκρούσεων, όταν η ένταση είναι υψηλή. Η ανάλυση επαληθεύει την επικρατούσα άποψη ότι η ΕΕ έχει κυρίως τις δυνατότητες να ανταπεξέλθει σε αποστολές ειρηνικής περιόδου, ή σε περιόδους που η ένταση είναι χαμηλή ή βαίνει ελαττούμενη. Η εργασία επίσης δείχνει ότι οι πολιτικές και στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ δεν διακρίνονται ιδιαίτερα για τον προληπτικό τους χαρακτήρα, αλλά αποβλέπουν κυρίως στην αποτροπή νέας κλιμάκωσης της σύγκρουσης.

Λέξεις – κλειδιά: Ευρωπαϊκή Ένωση, πολιτικές αποστολές, στρατιωτικές επιχειρήσεις, προληπτική διπλωματία, μοντέλο του Michael Lund

ABSTRACT

The present study aims at presenting the current EU political missions and military missions and operations, and at placing them on Dr. Michael Lund's curve of conflicts. The EU perceives itself as a global player that has to enhance its capabilities so as to be able to respond to the current challenges. EU missions and operations are mainly civilian, are focused primarily on capacity building, and deal with soft security issues such as illegal trafficking. EU Global Strategy encompasses the ambition of the EU to participate in all kinds of conflicts. However, at the same time, EU nations prefer to contribute to NATO missions, *ad hoc* coalitions, or UN operations, in a permissive environment.

In the beginning, the study sets the general framework of the international environment after the end of the Cold War, and reviews concepts and policies related to conflicts. In the 90s, the traditional threats stepped back and new non-state actors emerged. This development grayed out the limits between internal and external security. It has been noted that even the democratic values and structures can produce interstate and intrastate tension that may result in violence or conflict. Lack of timely and effective action usually prolongs crises, upscales polarization, and makes conflict resolution difficult. The US Department of State asked from the US Institute of Peace to submit a study on the effect of preventive diplomacy on conflict resolution, and that study was assigned to Dr. Lund's team.

Afterwards, the study scrutinises facets of conflicts in international relations. Specifically, it explains the meaning of preventive diplomacy and ways of its application. It also introduces the concept, the components, and the classification of interstate and intrastate conflicts. It is concluded that both preventive diplomacy and conflicts cannot be clearly defined.

Following, the study presents contemporary models on the conflict life cycle and stages. Emphasis is given to Lund's model of a typical conflict with an ideal life history. It is clear that Lund's curve of conflicts includes the early and the late stages of a conflict in order to emphasize the importance of preventive actions and early warning. That model also contains the lowest level of durable peace to highlight the need for finding the root causes of a conflict. Lund stresses the fact that preventive diplomacy should be exercised in all spectrum, from peacetime to post-conflict situations. The main utility of Lund's model lays with the visualization of the preventive measures and actions of each stage and phase.

Subsequently, the study reviews the development of CFSP and CSDP through the European and American initiatives to accomplish a common European Defence. Significance is given to Cold War era, the Treaties of Maastricht, Amsterdam and Lisbon, Petersberg Tasks, Saint Malo Declaration, and Berlin Plus agreement. Article 43 of the Treaty of Lisbon defines that the missions and operations the EU can undertake, are: joint disarmament operations, humanitarian and rescue tasks, military advice and assistance tasks, conflict prevention and peacekeeping tasks and, tasks of combat forces in crisis management, including peacemaking and post-conflict stabilization.

The paper also stresses the importance of the EU Global Strategy for Foreign and Security Policy. The Global Strategy is a useful toolbox as it gives the EU the ability to choose between using NATO's structure and facilities, or CSDP. EUGS calls for EU strategic autonomy with upgraded defence capabilities, independent foreign and defence policy, security outside the EU borders, state and society resilience, and pre-emptive peace.

Thereafter, the study expands the categories that are included in Article 43 of the Treaty of Lisbon and examines whether the EU has the proper abilities and capabilities to execute those missions. It is obvious that the EU can take on missions and operations when tension and danger are low, and, subsequently, there is no need for special military capabilities.

In the end, it analyzes the current 11 political missions and 6 military missions and operations of the EU, and lays them on Lund's curve of conflicts, depending on the stage and phase they belong to. Most of the missions and operations fall within the post-conflict phase, when only 2 refer to the early phase of a conflict. Also, all missions and operations are found either in the unstable peace stage, or in the crisis stage.

It is concluded that the EU is not yet capable of dealing with situations right after the end of a conflict, when the tension is still high. This could be explained as a lack of military capabilities and/or lack of political will. The analysis verifies the prevailing view that the EU has mainly capabilities to cope with missions in peacetime, or when the tension is low or decreases. The study also shows that the EU political and military missions and operations are not noticeable for their preventive nature, and are mostly looking for post-conflict deterrence of conflict re-escalation. Nevertheless, EU is a legitimate international actor that operates upon the values and principles of the UN Charter, often in areas and under situations unreachable for the other international organizations.

Keywords: European Union, civilian missions, military operations, preventive diplomacy, the Lund curve

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Σκοπός και Εύρος

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στην αναλυτική παρουσίαση των πολιτικών και στρατιωτικών αποστολών και επιχειρήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), καθώς και την τοποθέτησή τους στην καμπύλη των συγκρούσεων του Δρ. Μάικλ Λουντ (Michael Lund).

Η καμπύλη των συγκρούσεων κατά Λουντ περιέχεται στο βιβλίο του «Preventing Violent Conflicts», το οποίο αφορά σε θέματα σχετικά με την προληπτική διπλωματία και στις ενέργειες που μπορούν να αναληφθούν για την πρόληψη των συγκρούσεων.

Η εργασία επιχειρεί να συνδυάσει τη θεωρητική καμπύλη του Λουντ με τις τρέχουσες πολιτικές αποστολές και στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ, προκειμένου να διαπιστώσει τη θέση καθεμιάς εξ' αυτών στην καμπύλη. Η εκτίμηση και η ερμηνεία που δίδεται για την αξιολόγηση της θέσης κάθε αποστολής είναι προσωπική, μέσα από τις επίσημες γραπτές πηγές πληροφόρησης και την κρίση και εμπειρία του γράφοντα, καθόσον δεν βρέθηκε η ύπαρξη σχετικής μελέτης επί του θέματος.

Αυτή η οπτική αποτύπωση βοηθάει στην εξαγωγή ορισμένων γενικών συμπερασμάτων, τα οποία σε συνδυασμό με τα επιμέρους συμπεράσματα που προκύπτουν μέσα από την ανάλυση των αποστολών και των ικανοτήτων της ΕΕ, μας πληροφορούν για τη φύση και τη δυναμική τους. Διαπιστώνεται ότι οι αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ έχουν δυνατά και αδύναμα σημεία, τα οποία συμφωνούν εν γένει με όσα είναι γνωστά από τη δημοσιευμένη βιβλιογραφία και αρθρογραφία επί του θέματος.

Στο επόμενο Κεφάλαιο, θα εξεταστούν ορισμένες πλευρές της θεωρίας των συγκρούσεων και ειδικότερα, η λήψη προληπτικών μέτρων με τη μορφή της προληπτικής διπλωματίας, η έννοια των συγκρούσεων, καθώς και το μοντέλο του Λουντ για τον κύκλο ζωής και τα επίπεδα των συγκρούσεων.

Στο τρίτο Κεφάλαιο, θα γίνει ιστορική αναδρομή στην πρόοδο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ) και της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και

Άμυνας (ΚΠΑΑ), με έμφαση στις Συνθήκες του Μάαστριχτ, του Άμστερνταμ και της Λισαβόνας, καθώς και στην ισχύουσα Συνολική Στρατηγική της ΕΕ.

Στο τέταρτο Κεφάλαιο, θα παρουσιαστούν αναλυτικά οι κατηγορίες των αποστολών της Συνθήκης της Λισαβόνας και οι υπάρχουσες δυνατότητες και ικανότητες που έχει η ΕΕ για τη εκτέλεση των αποστολών αυτών. Τέλος, στο πέμπτο Κεφάλαιο, θα παρατεθούν καθεμία από τις τρέχουσες πολιτικές και στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ και θα ταξινομηθούν ανάλογα με το επίπεδο και τη φάση της καμπύλης των συγκρούσεων στα οποία βρίσκονται.

1.2 Ανασκόπηση Εννοιών

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου¹ οδήγησε σε πολλαπλασιασμό των προκλήσεων ασφαλείας, όπου όλο και σημαντικότερο ρόλο διαδραματίζουν οι μη κρατικοί δρώντες. Με τη σχετική υποχώρηση των παραδοσιακών απειλών, ήρθαν σε πρώτο πλάνο άλλου τύπου απειλές όπως η κλιματική αλλαγή, τα εγκλήματα στον κυβερνοχώρο, η παράτυπη μετανάστευση², το οργανωμένο έγκλημα, η τρομοκρατία. Αυτά τα δεδομένα δημιουργούν μια νέα πραγματικότητα που καθιστά τα όρια μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας πιο ασαφή από ποτέ.

Σταδιακά, οι αρχικές προσδοκίες για ομαλή μετάβαση σε μια νέα παγκόσμια τάξη υποχώρησαν³, λόγω της αδυναμίας του διεθνούς συστήματος να αντιμετωπίσει την αυξανόμενη βία και αναταραχή⁴. Διαπιστώθηκε ότι οι ίδιες οι δημοκρατικές αξίες και

¹ Ο Ψυχρός Πόλεμος δημιούργησε ή ενίσχυσε συστήματα που ευνοούσαν την τάξη και τη σταθερότητα στην πολιτική και την κοινωνία (Lund, Michael S., «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», United States Institute of Peace Press, Washington, DC, 1996, p. 18).

² Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους πρόσφυγες, η ορθή απόδοση του όρου είναι «παράτυποι μετανάστες» (irregular migrants) ή «μετανάστες χωρίς χαρτιά» (undocumented migrants). Οι όροι «λαθρομετανάστες» και «παράνομοι μετανάστες» δε θεωρούνται αποδεκτοί (United Nations High Commissioner for Refugees, «Γιατί 'χωρίς χαρτιά' ή 'παράτυπος';», https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/09/TerminologyLeafletGREEK_PICUM.pdf, πρόσβαση 30 Ιανουαρίου 2019).

³ Ο Nye απεικονίζει τον αριθμό και την ένταση των συγκρούσεων μετά το τέλος του Β' ΠΠ, όπου φαίνεται χαρακτηριστικά η μείωσή τους την περίοδο 1990-2002 και η εν συνεχεία σταδιακή αύξησή τους (Nye, Joseph S. & Welch, David A., «Understanding Global Conflict and Cooperation: an introduction to theory and history», Pearson, Boston, 2017, pp. 216-217). Ειδικότερα, για τη διαχρονική εξέλιξη των στρατικοποιημένων διακρατικών διενέξεων (militarized interstate disputes) και την αντίστοιχη των ενόπλων συγκρούσεων (armed conflicts), βλ. ανάλυση στο Κόλλιας, Χρήστος Γ., «Οικονομική της Άμυνας», Τουρίκη, Γέρακας Αττικής, 2017, σελ. 92-95 και 101-113, αντίστοιχα.

⁴ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 12, 14. Ο Λουντ γράφει από το 1996 για την υποχώρηση της παγκόσμιας ηγεμονίας των ΗΠΑ, βλέποντας την αδυναμία αντίδρασης

δομές που προσφέρουν ευκαιρίες, μεθόδους συνεργασίας και ειρήνη, είναι αυτές που ταυτόχρονα παράγουν ενδοκρατικές και διακρατικές εντάσεις οι οποίες ενδέχεται να καταλήξουν στη βία ή την καταπίεση⁵. Ο εκδημοκρατισμός *per se* δεν εμποδίζει την ανάπτυξη βίαιων συγκρούσεων βραχυπρόθεσμα, αλλά είναι βασικός για τη δημιουργία συνθηκών ειρήνης μακροπρόθεσμα⁶.

Η έλλειψη έγκαιρης και αποτελεσματικής δράσης επιμηκύνει τις κρίσεις, εντείνοντας τη βία και την πόλωση και κατά συνέπεια, δυσκολεύει την επίλυση των συγκρούσεων. Αντίθετα, η διαμεσολάβηση είναι πιο αποτελεσματική όταν απουσιάζουν πολλές από τις συνθήκες που απαντώνται σε σοβαρές κρίσεις⁷.

Η πιο επιθυμητή και αποτελεσματική στρατηγική ασφαλείας, είναι η αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών της αστάθειας και η μείωση της έντασης πριν αυτή καταλήξει σε σύγκρουση⁸. Οι επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης επιφέρουν σίγουρα μικρότερο κόστος από τον πόλεμο, αλλά η πρόληψη του πολέμου και της συνεπαγόμενης ανάγκης για επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης είναι λύση ακόμα αποτελεσματικότερη και λιγότερο επικίνδυνη⁹.

Επιπρόσθετα, η ΕΕ βλέπει πλέον τον εαυτό της ως παγκόσμιο δρώντα (global player)¹⁰ ο οποίος πρέπει να επαυξήσει τις δυνατότητές του για να μπορεί να ανταποκριθεί στις προκλήσεις και τις απειλές του 21^{ου} αιώνα. Η ΕΕ συνεισφέρει στην ειρήνη και τη σταθερότητα τόσο με τις σχέσεις μεταξύ των μελών της, όσο και με την προώθηση των κοινών αξιών και αρχών της¹¹.

του διεθνούς συστήματος στον πόλεμο της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Επίσης, αναφέρει ότι οι ΗΠΑ αναγκάζονται να δράσουν ως «παγκόσμιος αστυνόμενος» (world policeman), διότι ο ΟΗΕ και άλλα ισχυρά κράτη απέτυχαν να αντιμετωπίσουν τα διεθνή προβλήματα.

⁵ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 21.

⁶ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 7.

⁷ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 14, 15.

⁸ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 5.

⁹ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 26.

¹⁰ Βλ. τη Συνολική Στρατηγική της ΕΕ (EU Global Strategy) του 2016 στην ενότητα 3.5 κατωτέρω.

¹¹ Ο δημοκρατικός νεοφιλελευθερισμός (democratic peace theory) θεωρεί ότι οι δημοκρατίες είναι λιγότερο πιθανό να εμπλακούν σε μεταξύ τους ένοπλες συγκρούσεις και η ΕΕ είναι οργανισμός που προωθεί τη δημοκρατική ειρήνη (Engberg, Katarina, «Ten years of EU military operations», European Union Institute for Security Studies, November 2013, p. 1,

https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_41_EU_military_operations.pdf (πρόσβαση 18 Ιανουαρίου 2019).

Υπάρχουν όμως ορισμένες απόψεις σύμφωνα με τις οποίες η Ένωση φανερώνει πολιτικές ασυμφωνίες και στρατιωτικές αδυναμίες, κυρίως σε περιβάλλοντα βίαιων συγκρούσεων, όπως για παράδειγμα αυτό της Λιβύης. Η κριτική που ασκείται στην αποτελεσματικότητα της ΚΠΑΑ χαρακτηρίζει ως ανεπαρκείς τις στρατιωτικές δυνατότητες της ΕΕ, υποταγμένες στα εθνικά συμφέροντα των μελών της¹².

Οι αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ είναι κυρίως πολιτικές με σκοπό την οικοδόμηση δυνατοτήτων και θεσμών¹³ (capacity building), παρά στρατιωτικές, με αναλογία δύο (2) προς ένα (1). Συγκριτικά με τον Οργανισμό Βορειοατλαντικού Συμφώνου (North Atlantic Treaty Organization - NATO) και τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), η ΕΕ επεμβαίνει σε συγκρούσεις όπου το περιβάλλον είναι «επιτρεπτό» (permissive)¹⁴. Η ΕΕ δίνει προτεραιότητα κυρίως στην αντιμετώπιση θεμάτων «ήπιας ασφαλείας» (soft security) όπως είναι η παράνομη διακίνηση ανθρώπων, όπλων και ναρκωτικών, παρά στη στρατιωτική ασφάλεια¹⁵.

Παρά ταύτα, τόσο οι αποστολές τύπου Πέτερσπεργκ όσο και η Συνολική Στρατηγική της ΕΕ, περιέχουν τη φιλοδοξία (ambition) της συμμετοχής της ΕΕ σε όλες τις καταστάσεις συγκρούσεων. Οι λόγοι των μη επιχειρησιακών παρεμβάσεων της ΕΕ είναι κυρίως πολιτικοί, καθώς τα κράτη-μέλη (κ-μ) προτιμούν τη συμμετοχή τους μέσα από το πλαίσιο του NATO, ή μέσω *ad hoc* συνασπισμών (όπως στο Ιράκ το 2003), ή κατόπιν σχετικού ψηφίσματος του ΟΗΕ¹⁶.

¹² Ehrhart, Hans-Georg, «Quo vadis EU: Force for Peace or Military Power?», Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg, Working Paper 1, October 2011, pp. 2, 9, http://ifsh.de/file-ZEUS/pdf/Ehrhart_The_EU-A_Force_for_Peace_16082011.pdf (πρόσβαση 18 Ιανουαρίου 2019).

¹³ Ο θεσμικός νεοφιλελευθερισμός (neoliberal institutionalism) δίνει έμφαση στο ρόλο των διεθνών θεσμών (οργανισμοί, ιδρύματα, πολιτικές) και κάνει τους ανθρώπους να πιστεύουν ότι η αναρχία [Χομπσιανή αναρχία του διεθνούς συστήματος (Hobbesian anarchy), όπως την όρισε ο Τόμας Χομπς (Thomas Hobbes)] μπορεί να σταθεροποιηθεί και οι συγκρούσεις να αποφευχθούν. Οι διεθνείς θεσμοί δηλαδή, μπορούν να συνεισφέρουν με τρόπους και μέσα στην επίλυση των συγκρούσεων (Nye & Welch, «Understanding Global Conflict and Cooperation: an introduction to theory and history», p. 69). Γενικά, οι φιλελεύθεροι είναι περισσότερο σε θέση να εξηγήσουν το ευρωπαϊκό φαινόμενο: αφενός, έχουν μια πιο ευέλικτη ανάγνωση του διεθνούς συστήματος, δεχόμενοι τα κράτη και τους υπερεθνικούς και διεθνείς οργανισμούς ως δρώντες και αφετέρου, είναι πιο θετικά διακείμενοι σε θέματα διακρατικής συνεργασίας, με αποτέλεσμα να μπορούν ευκολότερα να αναγνωρίσουν τις επιτυχίες της ΕΕ (Κοππά, Μαριλένα, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», Πατάκη, Αθήνα, 2016, σελ. 34).

¹⁴ Τα τελευταία χρόνια δίνεται ολοένα μεγαλύτερη έμφαση στις συνέργειες πολιτικού και στρατιωτικού τομέα στο πλαίσιο της «ολοκληρωμένης προσέγγισης» (comprehensive approach). Βλ. Κοππά, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», σελ. 98.

¹⁵ Cornell, Svante; Jonsson, Anna; Nilsson, Niklas & Hågström, Per, «Η ευρύτερη περιοχή του Εύξεινου Πόντου, ένας νέος κόμβος στην ευρωπαϊκή ασφάλεια», Παπαζήση, Αθήνα, 2007, σελ. 117.

¹⁶ Hazelzet, Hadewych, «The added value of CSDP operations», European Union Institute for Security

Αναλύσεις των περασμένων πολιτικών και στρατιωτικών αποστολών και επιχειρήσεων της ΕΕ δείχνουν ότι, η Ένωση μπορούσε να ενεργήσει: εκεί που άλλοι οργανισμοί δεν μπορούσαν ή δεν ήθελαν (για παράδειγμα, στην Αφρική), όταν ζητήθηκε η συνδρομή της για συγκεκριμένο λόγο (για παράδειγμα, στην επιχείρηση ATALANTA) και τέλος, σε χαμηλής προς μεσαίας έντασης (low to medium intensity) συγκρουσιακά περιβάλλοντα. Οι υπόψη επεμβάσεις γινόντουσαν πάντα πριν ή μετά τη σύγκρουση-σύρραξη-διαμάχη και όχι κατά τη διάρκειά της.

Η ΕΕ έχει επίσης συνεισφέρει στις επιχειρήσεις και αποστολές του ΟΗΕ, του ΝΑΤΟ, του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη - ΟΑΣΕ (Organisation for Security and Cooperation in Europe – OSCE), της Αφρικανικής Ένωσης, του Αραβικού Συνδέσμου, της Δυτικοαφρικανικής Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης κλπ¹⁷.

Είναι γενικά αποδεκτό, ότι σε τρίτες χώρες οι οποίες βρίσκονται μακριά από τα πεδία των συγκρούσεων, υπάρχει συχνά αντίδραση από την κοινή γνώμη αναφορικά με την ανάληψη του κόστους και του βάρους της συμμετοχής σε ειρηνευτικές και παρόμοιες αποστολές, ειδικότερα δε, όταν αυτές οι συγκρούσεις δεν επηρεάζουν τα εθνικά συμφέροντα.

Στις ΗΠΑ για παράδειγμα, οι οποίες νιώθουν ασφαλείς λόγω γεωγραφικής θέσης, υπάρχει η παραδοχή ότι πολλές από αυτές τις συγκρούσεις δεν επηρεάζουν άμεσα την εθνική τους ασφάλεια, αλλά παρενοχλούν την ανάπτυξη της δημοκρατίας, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το εμπόριο και τις επενδύσεις¹⁸.

Στις αρχές της δεκαετίας του '90, υπήρχε η άποψη ότι ήπιες πολιτικοοικονομικές παρεμβάσεις πριν την έναρξη μιας βίαιης σύγκρουσης, θα μπορούσαν να εμποδίσουν την περαιτέρω κλιμάκωση¹⁹. Με αυτό το σκεπτικό, το τμήμα σχεδίασης πολιτικής του Στέιτ

Studies, September 2013, pp. 1-2, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_31.pdf (πρόσβαση 18 Ιανουαρίου 2019). Επίσης, οι εμπειρίες από το Μάλι και τη Λιβύη κατέστησαν σαφές ότι σε καταστάσεις οξείας κρίσης, τα μεγάλα κ-μ (για παράδειγμα, η Γαλλία) προτιμούν να δρουν μόνα τους ή εντός μικρών συμμαχιών (Κοπά, «Η Κοινή Πολιτική Αμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», σελ. 116).

¹⁷ Hazelzet, «The added value of CSDP operations», p. 3.

¹⁸ Εκτός από τα εθνικά συμφέροντα, άλλοι λόγοι για τη μη εμπλοκή στην επίλυση των συγκρούσεων είναι τα πολιτικά συμφέροντα, οι κρατικοί μηχανισμοί, η γραφειοκρατία (Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 163-164).

¹⁹ Στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης θεωρίας.

Ντιπάρτμεντ (The United States Department of State, ή State Department)²⁰, ζήτησε από το Ινστιτούτο Ειρήνης των ΗΠΑ (United States Institute of Peace - USIP)²¹, να εκτιμήσει την προοπτική εφαρμογής μιας πολιτικής προληπτικής διπλωματίας (preventive diplomacy)²². Την ίδια περίοδο, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα παρακολουθούσε την αιματηρή διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, χωρίς να έχει τους κατάλληλους μηχανισμούς επέμβασης.

²⁰ Είναι το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ, δηλαδή, η ομοσπονδιακή εκτελεστική υπηρεσία η οποία είναι αρμόδια για τις διεθνείς σχέσεις.

²¹ Είναι ομοσπονδιακό Ινστιτούτο, ανεξάρτητο και ακομμάτιστο, που ιδρύθηκε το 1984 με νομοθετική πράξη του Κογκρέσου, υπογεγραμμένη από τον τότε Πρόεδρο των ΗΠΑ Ρόναλντ Ρέιγκαν (Ronald Reagan). Η χρηματοδότησή του γίνεται μόνο κατόπιν σχετικής πράξης του Κογκρέσου, ενώ μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του αποτελούν ο Υπουργός Εξωτερικών, ο Υπουργός Άμυνας και ο Πρόεδρος του Πανεπιστημίου Εθνικής Άμυνας των ΗΠΑ. Το όραμα του USIP είναι ένας κόσμος χωρίς βίαιες συγκρούσεις και για να το επιτύχει παρέχει θεωρητική εκπαίδευση, αναλύσεις, συνεργασίες και πρακτική υποστήριξη σε Κυβερνήσεις και Οργανισμούς που προωθούν την ειρήνη (βλ. United States Institute of Peace, «About USIP», <https://www.usip.org/about>, πρόσβαση 1 Ιανουαρίου 2019).

²² Solomon, Richard H., όπως προλογίζει στο Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. ix, x. Οι ΗΠΑ χρησιμοποιούν την προληπτική διπλωματία περισσότερο από κάθε άλλο κράτος και εμπλέκονται περίπου στα τρία τέταρτα των περιπτώσεων διαφιλονικιών παγκοσμίως (Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 79).

2. ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ

Ειρήνη δεν είναι η απουσία συγκρούσεων. Είναι η δυνατότητα να διαχειρίζεσαι τις συγκρούσεις με ειρηνικά μέσα.

(Ronald Reagan)

2.1 Εισαγωγή

Σκοπός του παρόντος Κεφαλαίου είναι να αναλύσει συνοπτικά πτυχές της θεωρίας των συγκρούσεων. Ειδικότερα, εξετάζεται η λήψη προληπτικών μέτρων, κυρίως από πολιτικής πλευράς με τη μορφή της προληπτικής διπλωματίας και παρουσιάζονται σύγχρονες θεωρήσεις για τη ζωή και τα επίπεδα των συγκρούσεων²³, με έμφαση στο μοντέλο της καμπύλης του Λουντ.

Το USIP (βλ. ενότητα 1.2 ανωτέρω) συγκρότησε μια ομάδα διπλωματών, πολιτικών αναλυτών και αντιπροσώπων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ), με εμπειρία σε διεθνείς ανθρωπιστικές επιχειρήσεις, επικεφαλής της οποίας ορίστηκε ο Δρ. Μάικλ Λουντ. Σκοπός της ομάδας ήταν να διερευνήσουν εάν και πώς οι ΗΠΑ θα έπρεπε να εφαρμόσουν μια στρατηγική έγκαιρης προειδοποίησης και προληπτικών ενεργειών σε περιόδους συγκρούσεων (προληπτική διπλωματία).

Οι προτάσεις που προέκυψαν μετά από περίπου δύο χρόνια έρευνας, διανεμήθηκαν σε όλους τους ενδιαφερόμενους και εμπλεκόμενους φορείς και οργανισμούς²⁴. Ο Λουντ και η ομάδα του κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το κεντρικό ερώτημα δεν είναι εάν η προληπτική διπλωματία μπορεί να επιφέρει αποτελέσματα στην αντιμετώπιση των συγκρούσεων, αλλά υπό ποιες συνθήκες μπορεί να είναι αποτελεσματική²⁵.

²³ Συγκρούσεις εμφανίζονται στην εργασία, στο σχολείο, στο σπίτι, μεταξύ ατόμων, ομάδων, κρατών, οργανισμών, επιχειρήσεων, κυβερνήσεων. Στην παρούσα εργασία εξετάζονται οι διακρατικές και οι ενδοκρατικές συγκρούσεις.

²⁴ Οι υπόψη προτάσεις αποτέλεσαν τη βάση του βιβλίου «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», από το οποίο αντλήθηκε η Καμπύλη των Συγκρούσεων. Ύλη από το εν λόγω βιβλίο χρησιμοποιείται σε διεθνή σεμινάρια, εκπαιδεύσεις επαγγελματιών και φοιτητών πανεπιστημίων και σε μελέτες πολιτικής και διπλωματίας (Solomon, στο Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. xi).

²⁵ Ο Λουντ θεωρεί ότι η προληπτική διπλωματία είναι αποτελεσματική, αλλά υπάρχει έλλειμμα γνώσης και κατανόησης του τρόπου εφαρμογής των κατάλληλων στρατηγικών και μεθόδων (Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 28).

2.2 Προληπτική Διπλωματία

Ο όρος «προληπτική διπλωματία» εμφανίστηκε το 1960 στην ετήσια αναφορά πεπραγμένων του τότε Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ Νταγκ Χάμαρσκιολντ (Dag Hammarskjöld)²⁶. Ο Χάμαρσκιολντ αναφερόταν κυρίως σε τοπικές και περιφερειακές συγκρούσεις χαμηλής έντασης, όπως η κρίση του Σουέζ το 1956, για τις οποίες πίστευε ότι χωρίς τις κατάλληλες προσπάθειες (διαμεσολάβηση, παροχή καλών υπηρεσιών, ειρηνευτικές αποστολές, οικονομική βοήθεια), θα μπορούσαν να προκαλέσουν ακόμα και τον Γ' Παγκόσμιο Πόλεμο. Για τον Χάμαρσκιολντ, δεν είχε σημασία η ενδοκρατική ή διακρατική φύση ή η ένταση της βίας, αλλά εάν η κατάσταση σύγκρουσης απειλούσε την ειρήνη μεταξύ Ανατολής – Δύσης²⁷.

Η προληπτική διπλωματία δεν έχει τύχει κοινά αποδεκτού ορισμού²⁸. Κατά ορισμένους, αναφέρεται σε ειρηνικές μεθόδους διευθέτησης όπως είναι οι συζητήσεις και οι διαπραγματεύσεις, ενώ κατά άλλους, αφορά και στη χρήση ένοπλης δύναμης ή άλλου είδους πίεσης, εφόσον χρειαστεί. Επίσης, διαφοροποιήσεις εντοπίζονται και στο επίπεδο (υψηλό – χαμηλό) ή στη μορφή (επίσημη – ανεπίσημη) εφαρμογής της. Η προληπτική διπλωματία δεν περιλαμβάνει μόνο την πρόληψη ένοπλων εχθροπραξιών, αλλά και

²⁶ Ο Dag Hjalmar Agne Carl Hammarskjöld ήταν Σουηδός οικονομολόγος και διπλωμάτης, που υπηρέτησε ως ο δεύτερος Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, από το 1953 ως το 1961. Σύμφωνα με τον ίδιο, από λόγο που εκφώνησε το 1954: “[...] we have only begun to explore the full potentialities of the United Nations as an instrument for multilateral diplomacy, especially the most useful combinations of public discussion on the one hand and private negotiations and mediation on the other” (United Nations, «Preventive Diplomacy: Delivering Results - Report of the Secretary-General», General Assembly, New York, September 2011, p. 1, <https://www.un.org/undpa/sites/www.un.org.undpa/files/SG%20Report%20on%20Preventive%20Diplomacy.pdf>, πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2018). Ο Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ (UN Charter), από την υπογραφή του το 1945, προβλέπει στο Κεφάλαιο 6 «Ειρηνική Διευθέτηση Διαφορών», την ανάληψη δράσεων από μέλη των εμπλεκόμενων κρατών και του Οργανισμού. Τονίζεται ότι το Άρθρο 33, προτρέπει την επίλυση των διαφορών στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο. Στο Κεφάλαιο 7 και ειδικότερα στα Άρθρα 39-42, δίνεται η δυνατότητα στον Οργανισμό να λαμβάνει μέτρα εφόσον “Το Συμβούλιο Ασφαλείας θα αποφασίσει αν υπάρχει απειλή για την ειρήνη, διατάραξη της ειρήνης ή επιθετική ενέργεια [...]” (βλ. United Nations, «UN Charter (full text)», <http://www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text/>, πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2018 και United Nations Regional Information Centre for Western Europe, «Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών», https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14, πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2018).

²⁷ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 33.

²⁸ Ως εναλλακτικοί όροι χρησιμοποιούνται ακόμα: “preventive action”, “preventive engagement”, “preventive deployment”, “conflict prevention”, “crisis prevention”, αλλά και “peacemaking”, “peacekeeping”, “conflict management”, “conflict resolution”, “democracy building”. Τις περισσότερες φορές οι αξιωματούχοι προτιμούν τους όρους “conflict prevention” ή “crisis prevention”, θέλοντας να αποφύγουν τη χρήση της λέξης «διπλωματία» (Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 31-32, 35, 215).

γενοκτονιών, εθνοκάθαρσης, καταπίεσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανθρωπιστικών καταστροφών, προσφυγικών ροών²⁹.

Ο επικρατέστερος ορισμός μέχρι σήμερα, είναι αυτός που δόθηκε το 1992 από τον πρώην Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ Μπούτρος Μπούτρος-Γκάλι (Boutros Boutros-Ghali), σύμφωνα με τον οποίο, η προληπτική διπλωματία αφορά σε δράσεις για την αποτροπή εμφάνισης διαφιλονικιών, στην αποτροπή κλιμάκωσης υφιστάμενων αντιπαραθέσεων σε συγκρούσεις, καθώς επίσης και στον περιορισμό της εξάπλωσης των τελευταίων, εφόσον αυτές συμβούν³⁰.

Σύμφωνα με τον Λουντ, οι δράσεις που δύναται να αναληφθούν στο πλαίσιο της προληπτικής διπλωματίας, μπορεί να εμπλέκουν τη χρήση διπλωματικών, πολιτικών, στρατιωτικών, οικονομικών και λοιπών μέσων³¹ και μπορούν να εφαρμοστούν από κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμούς, ΜΚΟ, ή και από τα εμπλεκόμενα μέρη³². Εργαλεία της

²⁹ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 31. Αρκετοί μελετητές πιστεύουν ότι οι διαφόρων μορφών συγκρούσεις δεν μπορούν να προληφθούν, με την αυστηρή έννοια του όρου. Επίσης, πολλοί υποστηρίζουν ότι ορισμένοι τύποι συγκρούσεων δεν θα πρέπει να προληφθούν, καθώς είναι βασικοί μοχλοί κοινωνικών αλλαγών και μπορούν να συνεισφέρουν στη βελτίωση των κοινωνικών σχέσεων και των θεσμών (Bösch, Richard, «Conflict Escalation», Oxford Research Encyclopedia of International Studies, Oxford University Press, USA, November 2017, p. 3, <http://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-82?print=pdf>, πρόσβαση 27 Δεκεμβρίου 2018).

³⁰ United Nations Secretary General, «An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, peacemaking and peace-keeping», A/47/277, New York, 17 June 1992, paras 20 & 23, <http://www.un-documents.net/a47-277.htm> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018). Το τρίτο μέρος του ορισμού αναφέρεται σε ενέργειες μετά την κλιμάκωση της κρίσης σε σύγκρουση. Η ευρύτητα του ορισμού του Μπούτρος-Γκάλι έχει κατακριθεί από ορισμένους μελετητές [βλ. Lund, Michael S., «Conflict prevention: theory in pursuit of policy and practice», Bercovitch, Jacob; Kremeniuk, Viktor A. & Zartman, Ira W. (edit.), *The SAGE Handbook of conflict resolution*, SAGE Publications, 2009, p. 309, <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Conflict%20Prevention-%20Theory%20in%20Pursuit%20of%20Policy%20and%20Practice.pdf> (πρόσβαση 25 Δεκεμβρίου 2018)], πλην όμως, το πνεύμα του ορισμού είναι η εφαρμογή της προληπτικής διπλωματίας σε όλο το φάσμα της σύγκρουσης. Ο ακριβής ορισμός στην παράγραφο 20 της αναφοράς του Γενικού Γραμματέα, έχει ως εξής: “Preventive diplomacy is action to prevent disputes from arising between parties, to prevent existing disputes from escalating into conflicts and to limit the spread of the latter when they occur”. Ο Λουντ γράφει ότι στον υπόψη ορισμό, ο όρος “disputes” εννοεί τις συγκρούσεις που δεν είναι βίαιες, ενώ ο όρος “conflicts” υπονοεί την ύπαρξη βίας. Επίσης, τονίζει ότι ο υπόψη ορισμός φανερώνει την εφαρμογή της προληπτικής διπλωματίας σε όλο το φάσμα της σύγκρουσης (Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 34).

³¹ Για τον ΟΗΕ, προληπτικό μέτρο (preventive measure) είναι: “the technique reflected in UN programmes and projects or initiatives through which UN agencies or other parties collectively engage a potential violent conflict situation with the intent of reducing its underlying causes or conflict dynamics, or of strengthening the capacities of actors to manage tensions peacefully” (Management Systems International, «Applying preventive measures: a manual for United Nations practitioners in situations of potential conflict», Management Systems International Inc. with the UN Framework Team, September 2001, p. 15, https://www.academia.edu/31016531/UN_manual_for_conflict_prevention.pdf, πρόσβαση 29 Δεκεμβρίου 2018).

³² Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 78. Ο κύριος λόγος δράσης είναι η προσπάθεια αποφυγής τοπικών και περιφερειακών παράπλευρων προβλημάτων. Παρά ταύτα,

προληπτικής διπλωματίας μπορεί να είναι η διαμεσολάβηση, η χρήση ενόπλων δυνάμεων, οι επιτροπές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ο εκδημοκρατισμός, η οικονομική βοήθεια, ο πολιτισμός, η εκπαίδευση, οι κυρώσεις³³. Συναφώς, ο Λουντ προχωράει περαιτέρω, παραθέτοντας τον δικό του ορισμό για την προληπτική διπλωματία³⁴:

“[Preventive diplomacy is] action taken in vulnerable places and times to avoid the treat or use of armed force and related forms of coercion by states or groups to settle the political disputes that can arise from the destabilizing effects of economic, social, political, and international change”.

Η πολύπλευρη δράση της προληπτικής διπλωματίας, παρουσιάζεται ως η τρίτη επιλογή μεταξύ της αδιαφορίας για τις διεθνείς συγκρούσεις και των επικίνδυνων επεμβάσεων³⁵. Η έγκαιρη εμπλοκή³⁶ κατάλληλων διπλωματικών, οικονομικών και στρατιωτικών εργαλείων, μπορεί να απομακρύνει τα καταστροφικά αποτελέσματα. Συνολικά, η προληπτική διπλωματία είναι η λογική μέση γραμμή, ανάμεσα στον παρεμβατισμό και στον απομονωτισμό³⁷.

Για την εφαρμογή ολοκληρωμένων δράσεων προληπτικής διπλωματίας, πρέπει να απαντηθούν πέντε βασικά ζητήματα, τόσο σε επίπεδο στρατηγικού σχεδιασμού, όσο και σε τακτικό επίπεδο³⁸:

α. Έγκαιρη προειδοποίηση (που και τότε είναι πιθανό οι εντάσεις και οι διαφωνίες να κλιμακωθούν σε βίαιες συγκρούσεις).

ορισμένες φορές, ακόμα και ισχυρές ενδείξεις για επικείμενες συγκρούσεις, δεν ήταν αρκετές να προκαλέσουν την έναρξη δράσεων προληπτικής διπλωματίας (Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 80-81).

³³ Επίσης, εκτιμά ότι για κράτη που έχουν αυταρχικά καθεστάτα, δηλαδή έλλειμα δημοκρατίας, πρέπει να εφαρμόζεται περισσότερο η τακτική του «καρότου» (carrots) παρά του «μαστίγιου» (sticks), ώστε να διατηρούνται δίαυλοι επικοινωνίας με το καθεστώς, με τελικό σκοπό το σταδιακό πολιτικό μετασχηματισμό. Τα κατάλληλα μέσα σε αυτή την περίπτωση παρέχονται από την εφαρμογή ήπιας ισχύος, όπως είναι για παράδειγμα η εκπαίδευση και ο πολιτισμός. Ακόμα, είναι προτιμότερο να στηρίζονται αρχικά τα εύθραυστα καθεστάτα, ώστε να διατηρείται κάποια μορφής τάξη και να αποφευχθεί η βία, με μακροπρόθεσμο στόχο την προώθηση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 44, 152-154).

³⁴ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 37.

³⁵ Solomon, στο Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. xiii.

³⁶ Το συνηθέστερο πρόβλημα έγκειται στην έλλειψη πολιτικής βούλησης για έγκαιρη εμπλοκή. Οι αιτίες της μπορεί να είναι υποθετικές ή πραγματικές απειλές, φόβοι και κίνδυνοι, αλλά και η έλλειψη κοινής αντίληψης (Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 27-28).

³⁷ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 15, 16.

³⁸ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 108.

β. Καθορισμός προτεραιοτήτων (για ποιες από τις πιθανές συγκρούσεις αναγκαστεί έναρξη δράσης).

γ. Καθορισμός κατάλληλων δράσεων (ποια μέτρα είναι τα καταλληλότερα από άποψη χρόνου και κόστους)³⁹.

δ. Εξασφάλιση βούλησης και πηγών (πώς μπορεί να αποκτηθεί η πολιτική, γραφειοκρατική και υλική υποστήριξη).

ε. Διασύνδεση των δρώντων (τι χρειάζεται για την οργάνωση ενός συμπαγούς και συντονισμένου συστήματος δρώντων, μέσω, για παράδειγμα, του ΟΗΕ, άλλων περιοχικών Οργανισμών, δικτύου ΜΚΟ, ή ισχυρών μεμονωμένων κρατών).

Εξίσου σημαντική είναι και η σωστή απεμπλοκή από τις δράσεις προληπτικής διπλωματίας. Η δέσμευση που αναλαμβάνεται με την εμπλοκή σε τέτοιες δράσεις, πρέπει να έχει και στρατηγική εξόδου από αυτές. Ο ασφαλέστερος τρόπος είναι η ήπια και κατ' επιλογή εμπλοκή. Η προληπτική διπλωματία πρέπει να δημιουργεί ή να ενισχύει τους κατάλληλους μηχανισμούς, θεσμούς και διαδικασίες πολιτικής επίλυσης των διαφορών, χωρίς να επιδιώκει βαθιά ανάμειξη⁴⁰.

Οι στρατιωτικές αποστολές ή επιχειρήσεις είναι ιδιαίτερα επίφοβες στη δημιουργία εξαρτήσεων και στη συνεπαγόμενη δυσκολία απεμπλοκής⁴¹, καθόσον πολλές φορές αναγκάζονται να αναλαμβάνουν τον έλεγχο των περιοχών στις οποίες επεμβαίνουν. Σε

³⁹ Η βαθμιαία και αναλογική λήψη μέτρων είναι πολύ σημαντική. Η αποτελεσματικότερη στρατηγική περιλαμβάνει μια σειρά από μέτρα και εργαλεία, τα οποία ενώ είναι διαθέσιμα, εφαρμόζονται σταδιακά και ανάλογα με την ένταση της σύγκρουσης. Στο χαμηλότερο επίπεδο βρίσκονται οι ανεπίσημες επαφές σε τοπικό επίπεδο, που επιτυγχάνονται καλύτερα από τη λεγόμενη «ήσυχη διπλωματία» (quiet diplomacy) των ΜΚΟ. Ομοίως, σε ανώτατο επίπεδο, εφόσον αναγκαστεί η αναβάθμιση στον ΟΗΕ, ο Γενικός Γραμματέας θα δράσει αρχικά ως ανεξάρτητος διαμεσολαβητής ερχόμενος σε ανεπίσημες επαφές με τα εμπλεκόμενα μέρη (προσφέροντας τις λεγόμενες «καλές υπηρεσίες» - good offices). Οι προαναφερθείσες ενέργειες των ΜΚΟ και του Γενικού Γραμματέα περιλαμβάνονται στο φάσμα της λεγόμενης «διπλωματίας πίσω από κλειστές πόρτες» [track-two (ή track II) diplomacy]. Βλ. Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 191-193 και Lund, «Conflict prevention: theory in pursuit of policy and practice», p. 299. Ο Λουντ αναλύει βαθύτερα τις «ανεπίσημες» ενέργειες, στο Lund, Michael S., «Intrastate Conflicts and the Problem of Political Will», Lund, Michael S. & McDonald, Steve, *Across the Lines of Conflict: Facilitating Cooperation to Build Peace*, Columbia University Press, 2015, pp. 13-14, https://www.academia.edu/31016382/chapter_1_-_Lund.pdf?auto=download, πρόσβαση 25 Δεκεμβρίου 2018.

⁴⁰ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 161-162.

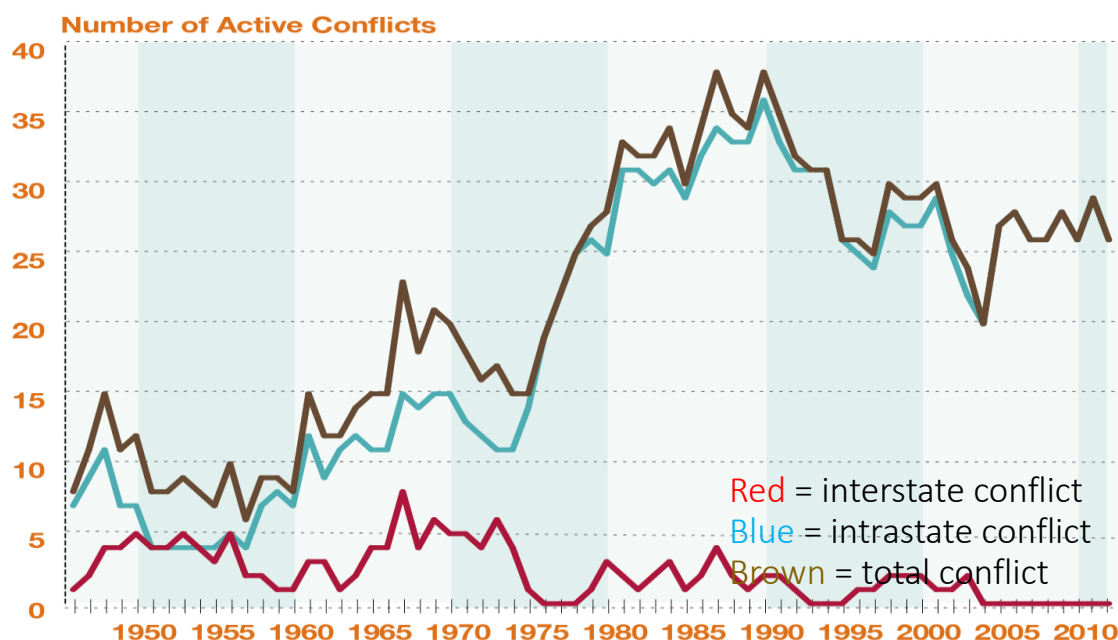
⁴¹ Στο Διεθνές Δίκαιο, σημασία έχει η αποτελεσματικότητα άσκησης κυβερνητικής εξουσίας. Το κράτος στο οποίο έχει αναπτυχθεί στρατιωτική αποστολή καθίσταται ανίκανο να ασκήσει αποτελεσματική εξουσία, ακριβώς λόγω της παρουσίας των ξένων δυνάμεων. Συνεπώς, οι στρατιωτικές αποστολές πρέπει να είναι προσωρινές, δηλαδή να αναπτύσσονται για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, καθόσον σε αντίθετη περίπτωση μεταπίπτουν σε νομικό καθεστώς κατοχής (Μαρούδα, Ντανιέλα-Μαρία, «Ανθρωπιστικό δίκαιο που εφαρμόζεται σε ένοπλες συρράξεις – Δίκαιο του πολέμου», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 29 Ιανουαρίου 2019).

τέτοιες περιπτώσεις, η λανθασμένη εφαρμογή της προληπτικής διπλωματίας μπορεί να οδηγήσει στην ανάληψη μακροχρόνιων δεσμεύσεων⁴².

2.3 Συγκρούσεις

Η σύγχρονη πραγματικότητα με τη δράση μη κρατικών μορφωμάτων, έχει μεταβάλλει τη φύση των συγκρούσεων μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, περισσότερο σε εσωτερικές - ενδοκρατικές (intrastate conflicts) και λιγότερο σε εξωτερικές - διακρατικές (interstate conflicts). Αποτέλεσμα αυτών είναι να δυσχεραίνεται η κατηγοριοποίηση και διαχείριση των κρίσεων που προκύπτουν⁴³.

Ο Καθηγητής Τζόνθαν Γουίλκενφελντ (Prof. Jonathan Wilkenfeld) του University of Maryland, συναφώς εκτιμά ότι κυρίαρχος τύπος συγκρούσεων σήμερα είναι οι ενδοκρατικές, ενώ βαίνει μειούμενη η συχνότητα των διακρατικών συγκρούσεων (Γράφημα 1). Μετά το 1990, υπάρχει αύξηση των επαναλαμβανόμενων (recurring) συγκρούσεων (Γράφημα 2), καθώς και η εμφάνιση μιας «γκρίζας ζώνης» μεταξύ πολέμου και ειρήνης, όπου οι μεγάλες δυνάμεις αναμετρώνται μέσω αντιπροσώπων (proxies):

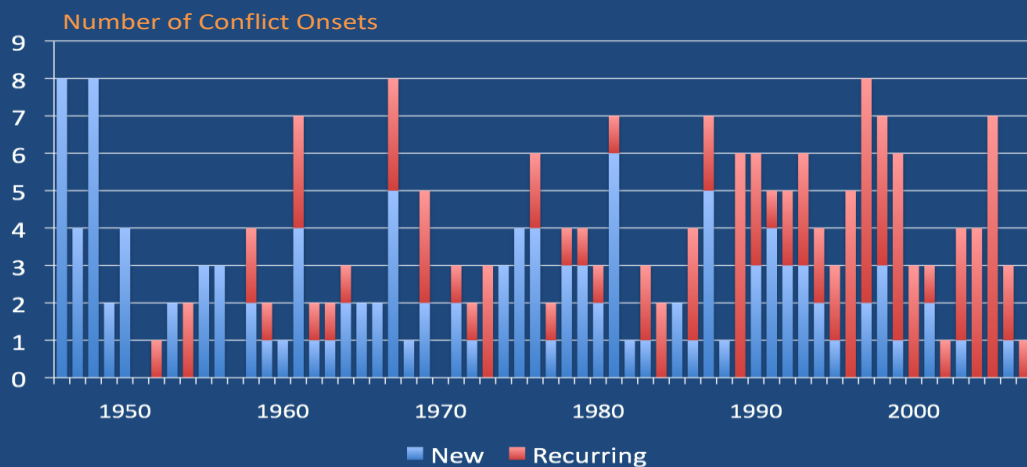
Γράφημα 1: Αριθμός Ενεργών Συγκρούσεων (πηγή: Wilkenfeld, 2019)⁴⁴

⁴² Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 161-162.

⁴³ Τριανταφύλλου, Δημήτρης & Τσαντούλης, Γιάννης, «Η διεθνής ασφάλεια στη μεταψυχροπολεμική εποχή» στο Τριανταφύλλου Δημήτρης, Υφαντής Κώστας & Χατζηβασιλείου Ευάνθης (επιμ), «Διεθνείς σχέσεις. Σύγχρονη θεματολογία και προσεγγίσεις», Παπαζήση, Αθήνα, 2008, σελ. 153-191.

⁴⁴ Wilkenfeld, Jonathan, «Challenges to Crisis Management in the Current International System», *Διεθνές*

New and Recurring Conflict, 1946-2007

Γράφημα 2: Νέες και Επαναλαμβανόμενες Συγκρούσεις (πηγή: Wilkenfeld, 2019)⁴⁵

Σύγκρουση είναι μια σοβαρή αντιπαράθεση για κάτι σημαντικό. Όταν δυο πλευρές είναι σε σύγκρουση, έχουν μια σημαντική διαφωνία για την οποία δεν έχουν έρθει ακόμα σε συμφωνία⁴⁶. Επίσης, σύγκρουση μπορεί να είναι μια υπάρχουσα διαφωνία ή βίαιη αντιπαράθεση μεταξύ μερών που έχουν αντίθετες απόψεις ή αρχές⁴⁷.

Οι διαφωνίες μπορούν να εξελιχθούν σε βίαιες συγκρούσεις (κρίση ή πόλεμο) ή να διευθετηθούν ειρηνικά, ανάλογα με τον βαθμό ύπαρξης των παρακάτω παραγόντων⁴⁸:

- α. Περιορισμοί στη χρήση βίας.
- β. Θεσμοί και διαδικασίες επίλυσης διαφορών.
- γ. Πρόσβαση σε μέσα και πηγές.
- δ. Προτεινόμενες λύσεις για τη διευθέτηση της διαφωνίας.

Συνέδριο Διαχείρισης Κρίσεων και Ασφάλειας ΑΘΗΝΑ '18, Δεκέλεια, 13-15 Νοεμβρίου 2018, παρουσίαση της 13 Νοεμβρίου 2018. Το γράφημα περιλαμβάνεται στο βιβλίο Wilkenfeld, Jonathan; Beardsley, Kyle & Quinn, David, (edit.) «Research Handbook on Mediating International Crises», υπό έκδοση τον Μάρτιο 2019.

⁴⁵ Ως υποσημείωση 44.

⁴⁶ Collins Dictionary, «Definition of 'conflict'», <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/conflict> (πρόσβαση 24 Δεκεμβρίου 2018).

⁴⁷ Cambridge Dictionary, «Meaning of "conflict" in the English Dictionary», <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/conflict> (πρόσβαση 24 Δεκεμβρίου 2018).

⁴⁸ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 140.

ε. Κίνητρα και σκοπιμότητες των δρώντων.

στ. Αντίληψη, στάση και εμπιστοσύνη προς τους υπόλοιπους δρώντες.

Ακαδημαϊκά, δεν υπάρχει ολοκληρωμένος ορισμός της σύγκρουσης, καθόσον οι μελετητές κάθε τομέα την ορίζουν με βάση τα ενδιαφέροντά τους. Ο Ραχίμ (Rahim) μελετώντας τους διάφορους ορισμούς, συμπέρανε ότι περιλαμβάνουν τα παρακάτω κοινά στοιχεία⁴⁹:

α. Η σύγκρουση περιλαμβάνει αντικρουόμενα συμφέροντα, σε κατάσταση μηδενικού αθροίσματος.

β. Τα αντικρουόμενα συμφέροντα πρέπει να είναι αντιληπτά και παραδεκτά.

γ. Η σύγκρουση αφορά σε απόψεις και θέσεις της μιας πλευράς, που θα παρεμποδίσουν ή έχουν παρεμποδίσει τα συμφέροντα της άλλης.

δ. Η σύγκρουση είναι μια διαδικασία που αναπτύσσεται μέσα από τις υπάρχουσες σχέσεις μεταξύ δύο πλευρών και αντανakλά προηγούμενες αλληλεπιδράσεις τους, αλλά και το πλαίσιο εντός του οποίου οι τελευταίες έλαβαν χώρα.

ε. Οι ενέργειες της μιας πλευράς παρεμποδίζουν την επίτευξη των στόχων της άλλης.

Το USIP περιγράφει τη σύγκρουση ως αναπόφευκτο γεγονός λόγω της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης, το οποίο συμβαίνει όταν δύο πλευρές επιδιώκουν αμοιβαία ασύμβατους στόχους. Οι συγκρούσεις μπορούν να εξελιχθούν βίαια, μη βίαια, ή να επιλυθούν⁵⁰. Το Πανεπιστήμιο Tulane της Νέας Ορλεάνης, σε έκδοση για λογαριασμό της United States Agency for International Development (USAID), ορίζει τη σύγκρουση ως τον αγώνα για αξιώσεις σχετιζόμενες με τη δύναμη, τις ιδέες, τους πόρους, κ.ά., κατά τον οποίο, σκοπός των εμπλεκομένων είναι να αδρανοποιήσουν, επιφέρουν πλήγματα ή εξοντώσουν τους αντιπάλους τους⁵¹.

⁴⁹ Rahim, Afzalur M., «Managing Conflict in Organizations», 3rd edition, Quorum books, Westport, CT, 2001, p. 18, http://www.untag-smd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_1/CONFLICT%20MANAGEMENT%20Managing%20conflict%20in%20organizations.pdf (πρόσβαση 24 Δεκεμβρίου 2018).

⁵⁰ United States Institute of Peace, «Peace Terms: Glossary of terms for conflict management and peacebuilding», Snodderly, Dan (edit.), Academy for International Conflict Management and Peacebuilding, Washington, DC, 2011, p. 14, <https://www.usip.org/sites/default/files/files/peaceterms.pdf> (πρόσβαση 24 Δεκεμβρίου 2018).

⁵¹ Tulane University, «A Glossary on Violent Conflict», 4th ed., Payson Center for International Development and Technology Transfer, May 2001, p. 17, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6C8E6652532FE542C12575DD00444F2D-USAID_may01.pdf (πρόσβαση 24 Δεκεμβρίου 2018).

Στην αρχική φάση μιας σύγκρουσης, πρέπει να υπάρχουν κατ' ελάχιστο τα παρακάτω συστατικά στοιχεία για να μπορεί αυτή να εξελιχθεί σε βίαια⁵²:

- α. Διακριτές οντότητες, οι οποίες έχουν συμφέροντα που τίθενται σε κίνδυνο λόγω πράξεων άλλων οντοτήτων.
- β. Ειδικότερες διαφωνίες επί αντικρουόμενων συμφερόντων.
- γ. Επιθετικές δηλώσεις ή δραστηριότητες, που αποσκοπούν στη διαφύλαξη των συμφερόντων.

Κλιμάκωση της έντασης (escalation) είναι η αύξηση της βίας μιας σύγκρουσης, η οποία μπορεί να είναι κατά βαθμό (επίπεδα έντασης), ή κατά εύρος (εξάπλωση). Η κλιμάκωση μπορεί να είναι ηθελημένη ή αθέλητη, με χρήση όπλων ή χωρίς και να επιφέρει αλλαγή στο είδος ή το περιβάλλον της σύγκρουσης (οριζόντια κλιμάκωση)⁵³.

Ο Λουντ διακρίνει τρεις κατηγορίες μεταψυχροπολεμικών συγκρούσεων λόγω ύπαρξης πολιτικής διαμάχης⁵⁴: τις εθνοπολιτικές (ethnopolitical) στην Ευρώπη και την πρώην ΕΣΣΔ, της μετάβασης στη δημοκρατία (εκδημοκρατισμός – democratization) στις χώρες της Αφρικής και των νέων δημοκρατιών (new democracies) στις χώρες της Λατινικής Αμερικής⁵⁵. Επίσης, σχετικά με την επίλυσή τους με ειρηνικά μέσα ή με χρήση όπλων, διακρίνει πέντε μεταβλητούς παράγοντες⁵⁶: το εύρος και το χρόνο επέμβασης τρίτων μερών (third-party), την πολύπλευρη δράση (multifaceted action), την υποστήριξη από μεγάλες ή περιφερειακές δυνάμεις (major players), την μετριοπάθεια των ηγετών (moderate leadership) και την καλή λειτουργία των θεσμών (state autonomy).

⁵² Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 134. Για παράδειγμα, όλα τα υπόψη στοιχεία ενυπάρχουν στην τρέχουσα ελληνοτουρκική διένεξη στην ευρύτερη Ανατολική Μεσόγειο.

⁵³ Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, «Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα», Ποιότητα, Αθήνα, 2008, σελ. 36.

⁵⁴ Σημειώνεται ότι ο Λουντ αναφέρεται σε καθαρά πολιτικά αίτια συγκρούσεων και όχι σε πολιτιστικά, οικονομικά, θρησκευτικά, ή άλλα. Επίσης, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι αυτή η κατηγοριοποίηση έγινε το 1996, πριν την εμφάνιση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας και την παρούσα αποσταθεροποίηση της ευρύτερης Μέσης Ανατολής. Αξίζει να αναφερθεί ότι την ίδια περίοδο (1993), ο Σάμουελ Χάντιγκτον (Samuel Huntington) διατύπωσε την άποψη ότι οι επερχόμενες συγκρούσεις δεν θα ήταν ιδεολογικές, οικονομικές ή πολιτικές, αλλά θα οφείλονταν στη διαφορετικότητα των πολιτισμών (σύγκρουση πολιτισμών - clash of civilizations). Επομένως, οι ρεαλιστές (realists), οι φιλελεύθεροι (liberals) και ο Φράνσις Φουκουγιάμα (Francis Fukuyama), έμελλε να διαψευστούν, σε αντιδιαστολή με τον Χάντιγκτον (Nye & Welch, «Understanding Global Conflict and Cooperation: an introduction to theory and history», pp. 365-366 και Ανδριανόπουλος, Ανδρέας, «Ολοκληρωτικός πόλεμος για την ενέργεια», Libro, Αθήνα, 2006, σελ. 91-92).

⁵⁵ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 58.

⁵⁶ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 85-86.

2.4 Το Μοντέλο του Lund

Στη βιβλιογραφία υπάρχουν αρκετοί μελετητές που προτείνουν την έννοια του κύκλου ζωής μιας σύγκρουσης, ή του κύκλου των συγκρούσεων (conflict cycle) καθόσον θεωρούν ότι υπάρχει επαναληψιμότητα στις φάσεις τους, ενώ υπάρχουν και διαφορετικές προτάσεις σχετικά με τις φάσεις και τα επίπεδα έντασης των συγκρούσεων⁵⁷.

Οι Σβάνστρομ και Βάισμαν (Swanström και Weissmann) το 2005 πρότειναν ένα μοντέλο ζωής μιας τυπικής σύγκρουσης (Σχήμα 1), το οποίο έχει εμφανής ομοιότητες με το μοντέλο του Λουντ το οποίο παρατίθεται ακολούθως (Σχήμα 2)⁵⁸. Η βασική διαφορά μεταξύ των υπόψη μοντέλων, φανερώνεται από τα σχήματά τους.

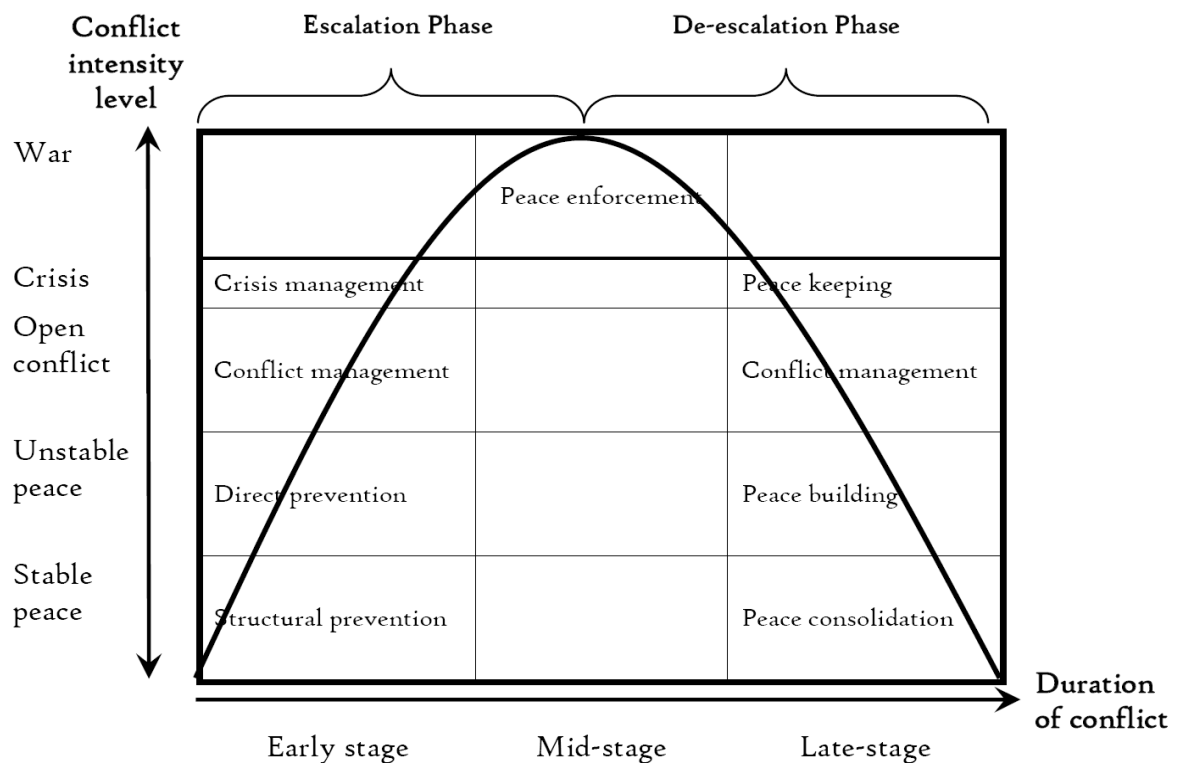
Στο πρώτο, η απουσία σύγκρουσης πριν και μετά την καμπύλη δεν θεωρείται μέρος (φάση – επίπεδο) του κύκλου ζωής και γι' αυτό το λόγο δεν απεικονίζεται. Στο δεύτερο, ο Λουντ περιλαμβάνει και απεικονίζει στον κύκλο ζωής τόσο την αρχική και την τελική χρονική φάση μιας σύγκρουσης (early stage, late stage), όσο και το κατώτατο επίπεδο της διαρκούς ειρήνης (durable peace).

Η ουσία της διαφοράς των Σχημάτων 1 και 2 βρίσκεται στη σημασία που δίνει ο Λουντ στις προληπτικές ενέργειες και την έγκαιρη ειδοποίηση, πριν την εμφάνιση της σύγκρουσης. Επιπλέον, η συμπερίληψη της περιόδου διαρκούς ειρήνης στο σχήμα, δείχνει ότι δίνεται εξίσου μεγάλη προσοχή στη μελέτη των βαθύτερων αιτιών (root causes) μιας σύγκρουσης⁵⁹.

⁵⁷ Για παράδειγμα, το Conflict Prevention Network της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προτείνει τα εξής 4 επίπεδα: stable peace, unstable peace, high tension, open conflict. Από τους μελετητές έχουν προταθεί διάφορα μοντέλα, με μορφή καμπύλης, κυκλικά, γραμμικά, ή με πολλαπλές καμπύλες (βλ. Wohlfeld, Monika, «An Overview of the Conflict Cycle», Grech, Omar & Wohlfeld, Monika, *Human Rights and the Conflict Cycle*, Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, University of Malta, Msida, June 2010, pp. 14, 15, 18, https://www.um.edu.mt/data/assets/pdf_file/0007/235681/Human_Rights_and_Conflict_Cycle_MEDAC_Book.pdf, πρόσβαση 26 Δεκεμβρίου 2018).

⁵⁸ Στο Μέρος I της μελέτης τους προτείνουν διάφορα μοντέλα, με χαρακτηριστικότερο το εν λόγω στη σελ. 11 (βλ. Swanström, Niklas L.P. & Weissmann, Mikael S., «Conflict, Conflict Prevention, Conflict Management and Beyond: a conceptual exploration», Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, Johns Hopkins University & Uppsala University, Uppsala, 2005, Section I, pp. 7-18, http://www.mikaelweissmann.com/wp-content/uploads/2014/12/051107_concept-paper_final.pdf, πρόσβαση 26 Δεκεμβρίου 2018).

⁵⁹ Wohlfeld, «An Overview of the Conflict Cycle», p. 20.

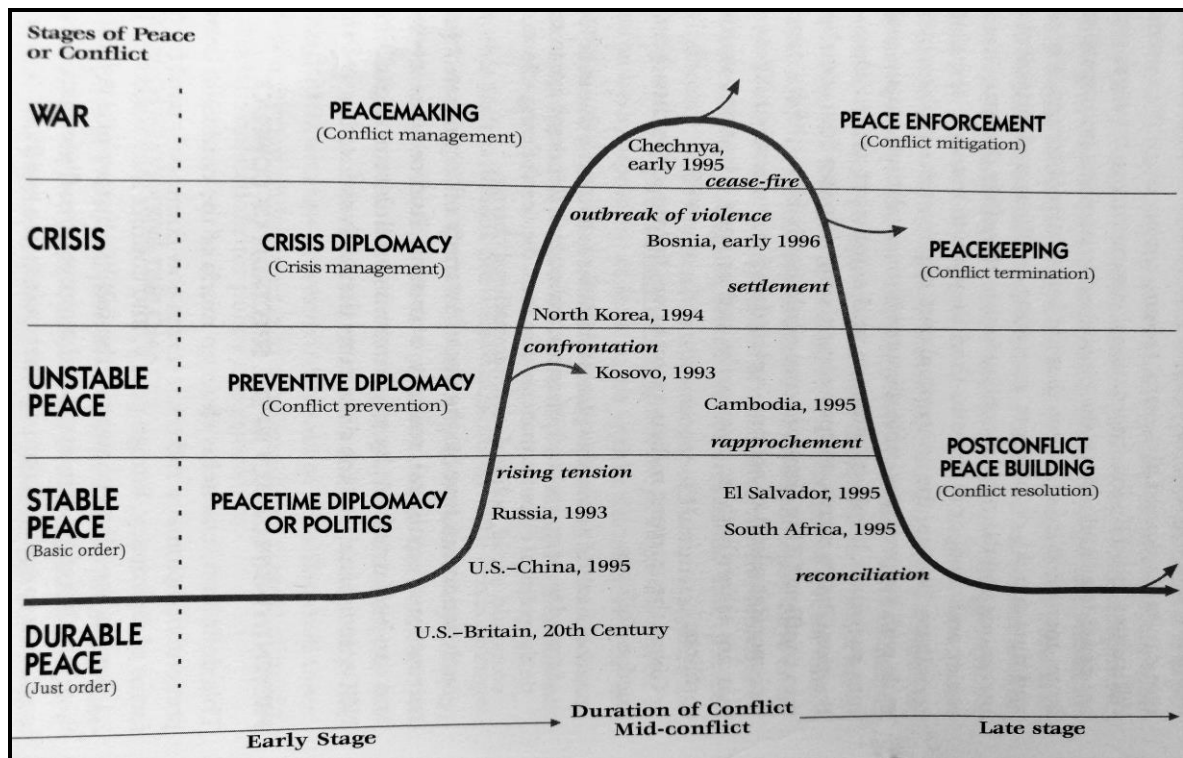
Σχήμα 1: Ο Κύκλος των Συγκρούσεων (πηγή: Swanström & Weissmann, 2005)⁶⁰

Ο Λουντ στο Σχήμα 2 οπτικοποίησε τον προαναφερθέντα ορισμό του περί προληπτικής διπλωματίας (βλ. ενότητα 2.2), για να επεξηγήσει τα σημεία των συγκρούσεων (κατά χρονικές φάσεις και κατά επίπεδα έντασης) στα οποία εφαρμόζεται η προληπτική διπλωματία.

Το μοντέλο του Λουντ είναι ένα από τα τρία μοντέλα με τη μεγαλύτερη επιρροή στις κοινωνικές επιστήμες, αναφορικά με την κλιμάκωση των συγκρούσεων. Το υπόψη μοντέλο είναι ιδανικό ως εργαλείο γενικού προσανατολισμού στο εφαρμοσμένο πεδίο. Η οπτικοποίηση του ορισμού απεικονίζει το φάσμα ή την πλήρη ζωή μιας τυπικής (ιδεατής) ενδοκρατικής ή διακρατικής σύγκρουσης (*“full life history of a typical conflict”*, όπως αναγράφει)⁶¹:

⁶⁰ Swanström & Weissmann, «Conflict, Conflict Prevention, Conflict Management and Beyond: a conceptual exploration», p. 11. Οι ίδιοι ονομάζουν το υπόψη μοντέλο «κύκλο», ενώ σχηματικά είναι καμπύλη.

⁶¹ Bösch, «Conflict Escalation», pp. 11, 14. Η σχετική ανάλυση σημειώνει ότι το υπόψη μοντέλο υπολείπεται ως προς το θεωρητικό πεδίο της λεπτομερούς επεξήγησης κάθε επιπέδου του. Αυτή την άποψη μπορεί να αντικρουστεί από το ότι η υπόψη καμπύλη κατασκευάστηκε από τον Λουντ ως βοήθημα στην ανάλυσή του περί προληπτικής διπλωματίας και όχι στο πλαίσιο κάποιας μελέτης περί της φύσης των συγκρούσεων.

Σχήμα 2: Η Καμπύλη των Συγκρούσεων (πηγή: Lund, 1996)⁶²

Στον κάθετο άξονα απεικονίζονται τα επίπεδα έντασης μιας σύγκρουσης. Στο κατώτατο επίπεδο βρίσκεται η διαρκής ειρήνη (durable peace⁶³), η οποία διακρίνεται από ένα πολύ υψηλό επίπεδο συνεργασίας και τη σχεδόν παντελή έλλειψη μέτρων αυτοάμυνας μεταξύ των μερών, αν και μπορεί να περιλαμβάνει στρατιωτικές συμμαχίες⁶⁴. Κατά τη διαρκή ειρήνη κυριαρχούν κοινές αξίες, σκοποί και θεσμοί, οικονομική συνεργασία και ανάπτυξη, εθνική συμφιλίωση, συνταγματική δημοκρατία, κοινωνική δικαιοσύνη, ανθρώπινα δικαιώματα, ειρηνική και θεσμική επίλυση τυχόν διαφορών⁶⁵. Συνεπώς, οι πιθανότητες συγκρούσεων ή κάποιας μορφής καταπίεσης ή καταστολής, είναι ουσιαστικά μηδενικές⁶⁶.

⁶² Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 38. Σύμφωνα με το USIP, η καμπύλη των συγκρούσεων είναι ένα θεωρητικό εργαλείο που βοηθάει στην απεικόνιση του τρόπου εξέλιξης των συγκρούσεων στο χρόνο και στη συσχέτιση των φάσεων, επιπέδων και των παρεμβάσεων από τρίτους (United States Institute of Peace, «Peace Terms: Glossary of terms for conflict management and peacebuilding», p. 15). Το 2008 ο Λουντ παρουσίασε την ίδια ακριβώς καμπύλη, εμπλουτισμένη μόνο όσον αφορά στα παραδείγματα που αναγράφονται περιμετρικά αυτής, στο εσωτερικό μέρος της. Στο επίπεδο των κρίσεων (crisis stage), περιέλαβε και την ελληνοτουρκική κρίση των Ιμίων (1996). Βλ. Lund, «Conflict prevention: theory in pursuit of policy and practice», p.290.

⁶³ Στο βιβλίο την αναγράφει και ως «warm peace» ή «positive peace». Στο Σχήμα 2 χαρακτηρίζεται και ως «δίκαιη τάξη» («just order»).

⁶⁴ Παραδείγματα αποτελούν η σχέση ΗΠΑ – Καναδά και οι σχέσεις μεταξύ των κρατών της ΕΕ (United States Institute of Peace, «Certificate Course in Conflict Analysis», Education and Training Center, January 30, 2008, p. 9, https://www.usip.org/sites/default/files/academy/OnlineCourses/Conflict_Analysis_1-30-08.pdf, πρόσβαση 27 Δεκεμβρίου 2018).

⁶⁵ Το USIP προτείνει έξι στρατηγικές για την επίτευξη ειρήνης, μέσω: δύναμης (ένοπλες δυνάμεις, αποτροπή, ισορροπία δυνάμεων), δικαιοσύνης (θεσμοί, ανάγκες, δικαιώματα), μετασχηματισμού (συμπεριφοράς,

Στο επόμενο επίπεδο βρίσκεται η σταθερή ειρήνη (*stable peace*⁶⁷), η οποία διακρίνεται από περιορισμένη επικοινωνία και συνεργασία, εντός ενός γενικού πλαισίου σταθερότητας. Κατά τη σταθερή ειρήνη υπάρχουν διαφορές στις αξίες και τους σκοπούς, δεν υπάρχει κοινή στρατιωτική συνεργασία, υπάρχουν ανταγωνιστικές ή και εχθρικές πολιτικές παρατάξεις, αλλά οι διαφωνίες γενικά επιλύονται με μη βίαιους τρόπους⁶⁸. Συνεπώς, οι πιθανότητες αντιπαράθεσης ή πολέμου είναι χαμηλές⁶⁹.

Στο αμέσως ανώτερο επίπεδο βρίσκεται η ασταθής ειρήνη (*unstable peace*⁷⁰), η οποία διακρίνεται από υψηλή ένταση, καχυποψία και εχθρότητα μεταξύ των μερών⁷¹. Οι ένοπλες δυνάμεις δεν έχουν αναπτυχθεί, αλλά διατηρείται στρατιωτική αποτρεπτική δυνατότητα και μπορεί να υπάρξει σποραδική βία ή καταστολή. Η προσπάθεια επικεντρώνεται στη διατήρηση βασικού επιπέδου ασφάλειας και σταθερότητας. Η ύπαρξη ισορροπίας δυνάμεων μπορεί να αποθαρρύνει την επιθετικότητα, αλλά η κλιμάκωση σε κρίση ή πόλεμο δεν είναι απίθανη⁷².

Σε πιο υψηλό επίπεδο βρίσκεται η κρίση (*crisis*), η οποία είναι η σοβαρή σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ δύο πλευρών υπό πίεση χρόνου και που είναι πιθανό να επιφέρει χρήση στρατιωτικών δυνάμεων⁷³. Επίσης, κρίση αποτελούν γεγονότα ή καταστάσεις που μεταβάλλουν τη συνήθη ροή, δημιουργούν αβεβαιότητα, αστάθεια, ανασφάλεια και ενέχουν κινδύνους⁷⁴. Στην κατάσταση κρίσης παρατηρούνται γεγονότα που εκτυλίσσονται γρήγορα και ταυτόχρονα εμπεριέχουν και δημιουργούν το στοιχείο της έκπληξης⁷⁵. Σε περιόδους κρίσεων, υπάρχει κινητοποίηση ενόπλων δυνάμεων, έντονη αντιπαράθεση,

απόψεων), πολιτικής (νόμοι, συνθήκες), επάρκειας (υλικής, συναισθηματικής, πνευματικής), εκπαίδευσης. Βλ. Harris, Ian M. & Morrison, Mary L., «Peace Education», 3rd edit., McFarland & Company, North Carolina, 2013, pp. 18-31.

⁶⁶ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 39.

⁶⁷ Στο βιβλίο την αναγράφει και ως «*cold peace*». Στο Σχήμα 2 χαρακτηρίζεται και ως «*basical order*».

⁶⁸ Για παράδειγμα, μεταξύ Ρωσίας και Κίνας (United States Institute of Peace, «Certificate Course in Conflict Analysis», p. 11).

⁶⁹ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 39.

⁷⁰ Στο βιβλίο την αναγράφει και ως «*negative peace*».

⁷¹ Παράδειγμα αποτελεί ο Ψυχρός Πόλεμος (United States Institute of Peace, «Certificate Course in Conflict Analysis», p. 12).

⁷² Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 39, 155.

⁷³ Κολιόπουλος, «Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα», σελ. 37.

⁷⁴ Κόλλιας, «Οικονομική της Άμυνας», σελ. 94. Ο Κόλλιας, στις σελ. 94-100 του υπόψη βιβλίου, αναλύει τις κρίσεις μέσα από θεωρία και παραδείγματα, δίνοντας στο Σχήμα 1.10 (σελ. 97 του βιβλίου) την ιδεατή καμπύλη των κρίσεων, την οποία ονομάζει «φάσεις κρίσεων». Η υπόψη καμπύλη είναι ανάλογη με αυτή των Σβάνστρομ και Βάισμαν στο Σχήμα 1, με παρεμφερές σχήμα και άξονες ως προς την ένταση και το χρόνο.

⁷⁵ Κουσκουβέλης, Ηλίας, «Λήψη Αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση», Παπαζήση, Αθήνα, 1997, σελ. 101.

απειλές χρήσης βίας, πολιτική βία και περιστασιακά επεισόδια χαμηλής έντασης⁷⁶. Συνεπώς, οι πιθανότητες περαιτέρω κλιμάκωσης σε πόλεμο είναι υψηλές⁷⁷.

Στο υψηλότερο επίπεδο έντασης είναι ο πόλεμος (war), ο οποίος κυμαίνεται από μακροχρόνιες συγκρούσεις χαμηλής έντασης, έως τις εμφύλιες συρράξεις⁷⁸ και πολέμους μεταξύ κρατών ή συμμαχιών⁷⁹. Σύμφωνα με το USIP, πόλεμος είναι ο παρατεταμένος αγώνας μεταξύ συμβατικών στρατιωτικών δυνάμεων, παραστρατιωτικών ή ανταρτών. Μπορεί να είναι περιορισμένος (limited), πλήρης (all-out hot), εμφύλιος, προληπτικός, παρεμποδιστικός, κλπ⁸⁰. Στην ελληνική βιβλιογραφία προτιμάται ο ορισμός του πολέμου ως “μορφή οργανωμένης βίας, με σκοπό την επιβολή της θέλησης του νικητή επί του ηττημένου”⁸¹. Σημειώνεται ότι στο Διεθνές Δίκαιο, ο όρος «πόλεμος» αντικαθίσταται συχνά στη χρήση του από τον όρο «σύρραξη» ή «ένοπλη σύρραξη» (armed conflict)⁸².

⁷⁶ Για παράδειγμα, η κρίση των πυραύλων στην Κούβα το 1962 (United States Institute of Peace, «Certificate Course in Conflict Analysis», p. 13). Ανεξάρτητα από την έκβασή της, μια κρίση χαρακτηρίζεται από τη διατάραξη και την αμφισβήτηση ενός σταθερού συντεταγμένου πλαισίου εθνικών αξιών και συμφερόντων (Παπαστάμκος Γεώργιος, Γκίκας Βασίλειος & Λιάκουρας Πέτρος, «Εθνική και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια και Διαχείριση Κρίσεων», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 33-35).

⁷⁷ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 39. Ο πρώην Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας (ΑΓΕΕΘΑ) Ναύαρχος Λυμπέρης Χρήστος, σε δική του ανάλυση, τονίζει περισσότερο το στοιχείο του πολέμου: “[...] η διεθνής κρίση θεωρείται ως μια σειρά αλληλεπιδράσεων μεταξύ των κυβερνήσεων δύο ή περισσότερων χωρών, οι οποίες βρίσκονται σε σοβαρή σύγκρουση συμφερόντων, ολίγον προ του πολέμου, η οποία περικλείει την αντίληψη ενός πολέμου” (Λυμπέρης, Χρήστος, «Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων», Ποιότητα, Αθήνα, 1997, σελ. 127).

⁷⁸ Στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, ο εμφύλιος πόλεμος και οι επαναστάσεις περιλαμβάνονται στον όρο μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις (Non-International Armed Conflicts - NIAC), όπως αναφέρουν οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα στο: Medecins Sans Frontieres, «Noninternational Armed Conflict (NIAC)», <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/non-international-armed-conflict-niac/>, πρόσβαση 30 Ιανουαρίου 2019. Σύμφωνα με τη Διεθνή Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού, οι ένοπλες συρράξεις διακρίνονται σε NIAC και International Armed Conflicts (IAC), με τους κάτωθι νομικούς ορισμούς: “1. International armed conflicts exist whenever there is resort to armed force between two or more States. 2. Non-international armed conflicts are protracted armed confrontations occurring between governmental armed forces and the forces of one or more armed groups, or between such groups arising on the territory of a State [party to the Geneva Conventions]. The armed confrontation must reach a minimum level of intensity and the parties involved in the conflict must show a minimum of organisation” (International Committee of the Red Cross, «How is the Term "Armed Conflict" Defined in International Humanitarian Law?», Opinion paper, March 2008, p. 5, <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf>, πρόσβαση 30 Ιανουαρίου 2019).

⁷⁹ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 39.

⁸⁰ United States Institute of Peace, «Peace Terms: Glossary of terms for conflict management and peacebuilding», p. 54.

⁸¹ Κολιόπουλος, «Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα», σελ. 37. Ο υπόψη ορισμός είναι πλήρως εναρμονισμένος με τις θεωρίες του Πρώσου Στρατηγού Καρλ Φον Κλαούζεβιτς (Carl von Clausewitz), ο οποίος επηρέασε καταλυτικά τον δυτικό στρατιωτικό τρόπο σκέψης του 20^{ου} αιώνα (βλ. Μαυρόπουλος, Παναγιώτης, «Εισαγωγή στη θεωρία του πολέμου και της στρατηγικής», Αθήνα, Σεπτέμβριος 2012, σελ. 293-294). Σύμφωνα με τον Κλαούζεβιτς, “πόλεμος είναι μια πράξη βίας προορισμένη στο να καταναγκάσει τον αντίπαλο να εκτελέσει τη θέλησή μας” (Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, «Κλασσική Στρατηγική Σκέψη κατά Clausewitz, Sun Tzu», Σημειώσεις μαθήματος με κωδικό B1-037, Σχολή Εθνικής Άμυνας, Αθήνα, Ακαδημαϊκό έτος 2009-2010, σελ. 1). Επίσης, ο Κλαούζεβιτς πιστεύει ότι ο πόλεμος δεν είναι μεμονωμένη πράξη, δεν συνίσταται σε ένα μόνο πλήγμα, αλλά έχει στάδια και ότι δεν έχει σχεδόν ποτέ

Στον οριζόντιο άξονα του Σχήματος 2 απεικονίζεται η χρονική διάρκεια μιας σύγκρουσης, διακρινόμενη σε αρχική, μέση και τελική φάση (early stage, mid-conflict, late stage). Τα βέλη που εκτείνονται σε ορισμένα σημεία της καμπύλης των συγκρούσεων, καταδεικνύουν ότι ορισμένες συγκρούσεις έχουν απρόβλεπτη εξέλιξη και μπορούν να διαφοροποιηθούν από την ιδανική καμπύλη ζωής μιας τυπικής σύγκρουσης. Η χρησιμότητα του μοντέλου της ιδεατής καμπύλης, έγκειται στη δυνατότητα αποτύπωσης των δυνατών παρεμβάσεων και μέτρων που μπορούν να ληφθούν στα διάφορα επίπεδα έντασης, συναρτήσει της χρονικής διάρκειας της σύγκρουσης⁸³.

Οι παρεμβάσεις αυτές απεικονίζονται στο Σχήμα 2 γύρω και εξωτερικά της καμπύλης, σε δύο σειρές. Η πρώτη σειρά είναι αυτή των «P» (peacetime diplomacy, preventive diplomacy, peacemaking, peace enforcement⁸⁴, peacekeeping⁸⁵ και peacebuilding⁸⁶), η οποία αφορά στη χρησιμοποιούμενη ορολογία από τους διεθνείς οργανισμούς και τα κράτη και η δεύτερη σειρά των «C» (conflict prevention, crisis management, conflict management, conflict mitigation, conflict termination και conflict resolution), η οποία αφορά στην ορολογία που χρησιμοποιείται στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία⁸⁷.

Ειδικότερα, σχετικά με τη χρήση της διπλωματίας, παρατηρείται ότι ο Λουντ χρησιμοποιεί τις λειτουργίες «peacetime diplomacy», «preventive diplomacy» και «crisis diplomacy». Η διπλωματία σε καιρό ειρήνης (peacetime diplomacy) εφαρμόζεται σε περιόδους σταθερής ειρήνης, όπως φαίνεται στο Σχήμα 2, σε τομείς όπως, παιδεία,

απόλυτα αποτελέσματα. Από τα προαναφερθέντα, ο Κλαούζεβιτς συμπεραίνει ότι ο πόλεμος είναι μια πολιτική πράξη (Κολιόπουλος, «Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα», σελ. 144). Αυτή η συνειδητή αντίληψη του πολέμου ως εργαλείο της πολιτικής, σύμφωνα με ορισμένους ερευνητές, απαντάται για πρώτη φορά στον Θουκυδίδη (Πλατιάς, Αθανάσιος, «Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη», Εστία, Αθήνα, 2010, σελ. 95).

⁸² Σύμφωνα με την Καθηγήτρια του Παντείου Πανεπιστημίου Ντανιέλα-Μαρία Μαρούδα, υπάρχει η τάση για ολόένα και μεγαλύτερη χρήση του όρου «ένοπλη σύρραξη», αντί του όρου «πόλεμος». Η σύρραξη μπορεί να είναι διεθνής (IAC) ή μη διεθνής (NIAC). Το δίκαιο του πολέμου έχει εφαρμογή και στις συρράξεις (Μαρούδα, «Ανθρωπιστικό δίκαιο που εφαρμόζεται σε ένοπλες συρράξεις – Δίκαιο του πολέμου»).

⁸³ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 40.

⁸⁴ Για παράδειγμα, η SFOR και η KFOR (United States Institute of Peace, «Conflict Management», U.S. Online training for OSCE, Module 3, p. 6, <http://react.usip.org/downloads/module3.pdf>, πρόσβαση 27 Δεκεμβρίου 2018).

⁸⁵ Για παράδειγμα, η UNPREDEP και οι αποστολές του ΟΑΣΕ στην Αμπχαζία και τη Νότια Οσετία της Γεωργίας, στην Τρανσνιστρία της Μολδαβίας, στα σύνορα του Τατζικιστάν με το Αφγανιστάν (United States Institute of Peace, «Conflict Management», p. 7).

⁸⁶ Για παράδειγμα, οι αποστολές του ΟΑΣΕ στη Βοσνία και το Κόσσοβο (United States Institute of Peace, «Conflict Management», p. 7).

⁸⁷ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 40. Η Wohlfeld ασκεί κριτική ως προς τη σαφήνεια και τη χρησιμότητα των υπόψη συμβολισμών και εννοιών, γράφοντας για τη σύγχυση που δημιουργείται από τη χρήση παραπλήσιων όρων, τόσο από τον Λουντ, όσο και από λοιπούς μελετητές και οργανισμούς (Wohlfeld, «An Overview of the Conflict Cycle», pp. 23-24).

επιστήμη, εμπόριο, επενδύσεις, περιβάλλον, στρατιωτική συνεργασία⁸⁸. Η διπλωματία σε καιρό κρίσης (crisis diplomacy)⁸⁹ αφορά στις προσπάθειες αποκλιμάκωσης της έντασης, ώστε να μην υπάρξει έναρξη ή κλιμάκωση των εχθροπραξιών⁹⁰.

Η προληπτική διπλωματία εμπλέκεται όταν αυξάνεται η ένταση στις σχέσεις (ασταθής ειρήνη) και λειτουργεί μεταξύ της διπλωματίας σε καιρό ειρήνης και σε καιρό κρίσης. Αποσκοπεί αφενός στη μη περαιτέρω κλιμάκωση της έντασης η οποία θα επιφέρει κρίση και αφετέρου, στην επιστροφή στις διαδικασίες της τυπικής διπλωματίας σε καιρό ειρήνης⁹¹.

Σημειώνεται ότι η προληπτική διπλωματία εφαρμόζεται όχι μόνο σε προσυγκρουσιακές καταστάσεις (αριστερό μέρος καμπύλης), αλλά και σε μετασυγκρουσιακές καταστάσεις (δεξιό μέρος καμπύλης), ώστε να αποφευχθεί η επανακλιμάκωση της έντασης. Σε κάθε περίπτωση, ο Λουντ τονίζει ότι, τελικά, οι καταλληλόλητα των δράσεων πρόληψης είναι πιο σημαντική από την έγκαιρη πρόληψη. Οι λάθος προληπτικές προσπάθειες, έστω και αν χρονικά είναι έγκαιρες, μπορεί να είναι χειρότερες και από την αδράνεια ⁹².

Τέλος, αξίζει να τύχει αναφοράς το σύγχρονο αντίστοιχο Ρωσικό μοντέλο (Σχήμα 3), προκειμένου να καταδειχτεί η μεγάλη διαφορά αντίληψης μεταξύ Ανατολής – Δύσης. Κύρια στοιχεία του είναι η πολύ γρήγορη καταστροφή ή έλεγχος των επικοινωνιών, των υποδομών, της οικονομίας και των θεσμών, προκειμένου να διακοπεί η άσκησης διοίκησης και ελέγχου από τον αντίπαλο, με κατάλληλη χρησιμοποίηση του κυβερνοχώρου και μη τακτικού στρατού ή μειονοτήτων στο πεδίο⁹³.

Η κύρια θέση του συνοψίζεται στο ότι οι σύγχρονες συγκρούσεις διαφέρουν σημαντικά από εκείνες κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και απαιτούν τις λεγόμενες υβριδικές

⁸⁸ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 41-42.

⁸⁹ Στο βιβλίο την αναγράφει και ως “*crisis management*” ή “*war diplomacy*”. Είναι φανερό ότι η διαχείριση κρίσεων (crisis management) έχει σοβαρούς χρονικούς περιορισμούς, ενώ η προληπτική διπλωματία αφήνει περισσότερο χρόνο στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής για επιλογή και αξιολόγηση των κατάλληλων ενεργειών (Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 131-132).

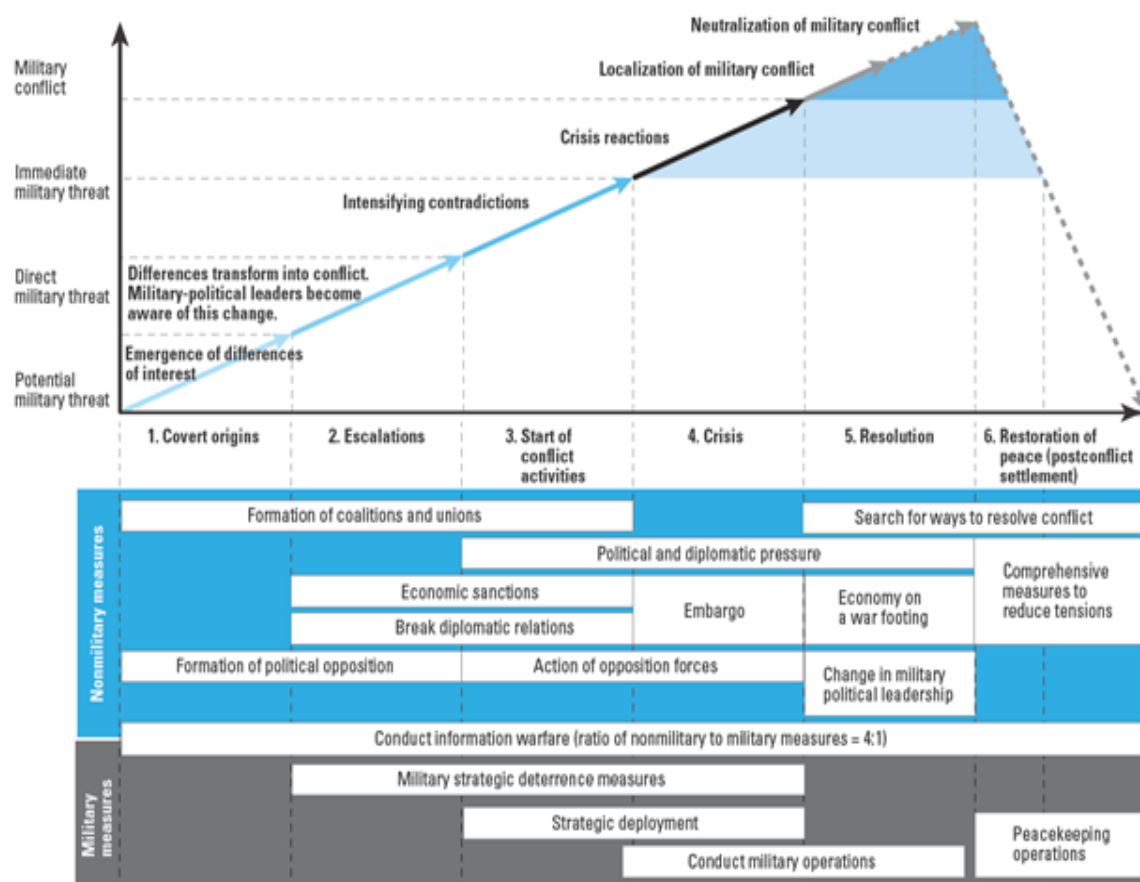
⁹⁰ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 42.

⁹¹ Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 41 και Management Systems International, «Applying preventive measures: a manual for United Nations practitioners in situations of potential conflict», p. 7.

⁹² Lund, «Conflict prevention: theory in pursuit of policy and practice», p. 297.

⁹³ Selhorst, A.J.C., «Russia’s perception warfare», *Militaire Spectator*, Jaargang 185, Number 4, 2016, p. 149, <https://www.militairespectator.nl/sites/default/files/uitgaven/inhoudsopgave/Militaire%20Spectator%204-2016%20Selhorst.pdf> (πρόσβαση 29 Δεκεμβρίου 2018).

επιχειρήσεις, με χρήση πολλών και διαφόρων μη στρατιωτικών μέσων. Για τους Ρώσους, το σημαντικότερο ρόλο από αυτά τα μέσα κατέχουν οι πληροφορίες και οι επικοινωνίες, ενώ σκοπός είναι η επίτευξη της νίκης με μέσα ψυχολογικών επιχειρήσεων και όχι με στρατιωτικά μέσα⁹⁴.

Σχήμα 3: Φάσεις Επίλυσης Διακρατικών Συγκρούσεων (πηγή: USASOC, 2015)⁹⁵

2.5 Σύνοψη

Στο παρόν Κεφάλαιο αναλύθηκαν ορισμένες πλευρές της θεωρίας των συγκρούσεων, ως προς την πρόληψη και τη διαχείρισή τους. Ειδικότερα, εξετάστηκε η λήψη μέτρων με τη μορφή της προληπτικής διπλωματίας, επεξηγήθηκε η έννοια της σύγκρουσης σε επίπεδο

⁹⁴ Selhorst, «Russia's perception warfare», p. 164.

⁹⁵ United States Army Special Operations Command, «“Little Green Men”: A Primer on Modern Russian Unconventional Warfare, Ukraine 2013–2014», Fort Bragg, North Carolina, June 2015, p. 18, https://www.jhuapl.edu/Content/documents/ARIS_LittleGreenMen.pdf (πρόσβαση 27 Δεκεμβρίου 2018). Η Διοίκηση Ειδικών Επιχειρήσεων των ΗΠΑ (United States Army Special Operations Command – USASOC) στις σελίδες 17-19 της εν λόγω αδιαβάθμητης ανάλυσης, προβαίνει σε σύντομη αναφορά στο επονομαζόμενο Μοντέλο Γκερασίμοφ (The Gerasimov Model). Ο Στρατηγός Βαλερί Γκερασίμοφ (General Valery Gerasimov) είναι ο ΑΓΕΕΘΑ και Αναπληρωτής Υπουργός Άμυνας της Ρωσίας.

κρατών (διακρατικής και ενδοκρατικής) και παρουσιάστηκαν σύγχρονα μοντέλα για τον κύκλο ζωής και τα επίπεδα των συγκρούσεων, με ιδιαίτερη έμφαση στην ανάλυση της καμπύλης του Λουντ.

Διαπιστώθηκε ότι η προληπτική διπλωματία υπάρχει ως έννοια από τη δεκαετία του 1960, πλην όμως η ιδέα της είναι τόσο γενική ώστε δεν μπορεί να τύχει συγκεκριμένου ορισμού, ενώ σήμερα χρησιμοποιείται συχνότερα ο όρος πρόληψη συγκρούσεων. Οι δράσεις της δύναται να περιλαμβάνουν τη χρήση διπλωματικών, πολιτικών, στρατιωτικών, οικονομικών και λοιπών μέσων. Στη συνέχεια καταδείχτηκε ότι η έννοια των συγκρούσεων είναι εξίσου πλατιά και αφορά σε μία σοβαρή διαφωνία μεταξύ των εμπλεκομένων η οποία μπορεί να κλιμακωθεί βίαια (κρίση ή πόλεμος) ή να διευθετηθεί ειρηνικά.

Έπειτα, παρουσιάστηκε αναλυτικά το μοντέλο του Λουντ περί της ιδεατής καμπύλης ζωής των συγκρούσεων. Έγινε κατανοητό ότι ο Λουντ δίνει εξέχουσα σημασία στις προληπτικές ενέργειες και την έγκαιρη ειδοποίηση πριν την εμφάνιση της σύγκρουσης, ως προς το χρόνο (οριζόντιος άξονας), καθώς και στη μελέτη των βαθύτερων αιτιών της σύγκρουσης κατά τη διάρκεια της ειρήνης, ως προς την ένταση (κάθετος άξονας). Από τα παραπάνω, έγινε φανερό ότι η μεγάλη χρησιμότητα του υπόψη μοντέλου, βρίσκεται στη δυνατότητα αποτύπωσης των παρεμβάσεων και των προληπτικών μέτρων που μπορούν να ληφθούν ανά επίπεδο έντασης και κατά χρονική φάση.

Στο επόμενο Κεφάλαιο θα εξεταστεί ο χώρος της ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας με την παρουσίαση της απαρχής και εξέλιξης των ΚΕΠΠΑ και ΚΠΑΑ, καθώς και των Συνθηκών που διέπουν αυτές, με ιδιαίτερους σταθμούς τις Συνθήκες του Μάαστριχτ, του Άμστερνταμ και της Λισαβόνας.

3. ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΕΠΠΑ ΚΑΙ ΚΠΑΑ

Δεν υπάρχει άλλο μέλλον για τους ανθρώπους της Ευρώπης, εκτός από την Ένωση.

(Jean Monnet)

3.1 Εισαγωγή

Σκοπός του παρόντος Κεφαλαίου είναι να παρουσιάσει την ιστορική εξέλιξη της ΚΕΠΠΑ, με έμφαση στην ΚΠΑΑ, η οποία αποτελεί τον επιχειρησιακό της βραχίονα. Ειδικότερα, ιδιαίτερης σημασίας είναι τα γεγονότα στο χώρο της ευρωπαϊκής ασφάλειας από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ (Treaty of Maastricht) και έπειτα, με κορυφαίο τη Συνθήκη της Λισαβόνας (Lisbon Treaty⁹⁶), η οποία καθορίζει το ισχύον θεσμικό πλαίσιο στα θέματα ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας αποτελεί αναμφίβολα το τελευταίο χρονικά σημαντικό βήμα στην εξελικτική διαδικασία της ΚΕΠΠΑ/ΚΠΑΑ. Μέχρι τη σύνταξη της προαναφερθείσας Συνθήκης υπήρξαν πολιτικές συγκρούσεις και συμμαχίες, οικονομικές δυσχέρειες, επιχειρησιακές ανησυχίες, ακόμα και ενδονατοϊκές αντιπαραθέσεις. Εν γένει, διάφορες απόψεις σχετικά με το μελλοντικό ρόλο της ΕΕ ήταν υπό συζήτηση, εν μέσω μιας ευρωπαϊκής διαδικασίας λήψης αποφάσεων η οποία δεν λειτουργούσε πάντοτε ομαλά. Τα εκάστοτε αποτελέσματα συνιστούσαν κυρίως προϊόντα συμβιβασμών μεταξύ των κρατών-μελών (κ-μ) της ΕΕ, τα οποία ενίοτε συναντούσαν δυσκολίες στην εξασφάλιση ανάλογης εσωτερικής νομιμοποίησης.

3.2 Περίοδος Ψυχρού Πολέμου

Η ευρωπαϊκή ενοποίηση είχε την ιδεολογική και πολιτική της αφετηρία πολύ πριν την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ)⁹⁷. Στα χρόνια αμέσως μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (Β΄ΠΠ), η ευρωπαϊκή ενοποίηση τέθηκε προσωρινά σε

⁹⁶ Στη διεθνή βιβλιογραφία και κυρίως στο διαδίκτυο, απαντάται αρκετές φορές και ως «Treaty of Lisbon». Η επίσημη ονομασία που χρησιμοποιεί η ΕΕ είναι «Lisbon Treaty».

⁹⁷ Για πλήρη ιστορική αναδρομή, βλ. Μπότσιου, Κωνσταντίνα Ε., «Ιδεολογική και Πολιτική Αφετηρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης», *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, Οργάνωση και Πολιτικές, 50 Χρόνια*, Μαραβέγιας Ν. & Τσινισιζέλης Μ. (επιμ.), Θεμέλιο, Αθήνα, 2007, σελ. 61-75.

δεύτερη μοίρα, καθόσον τόσο τα ευρωπαϊκά κράτη, όσο κυρίως οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ, έθεσαν ως επείγουσα προτεραιότητα την ελεγχόμενη οικονομική και κοινωνική ανασυγκρότηση της Ευρώπης⁹⁸.

Συναφώς, η ευθύνη για την ασφάλεια της Δυτικής Ευρώπης ανατέθηκε αποκλειστικά στο NATO, καθώς αποσαφηνίστηκε η θέληση των ΗΠΑ για τον έλεγχο της ευρωπαϊκής άμυνας⁹⁹. Πολλά κράτη της Δυτικής Ευρώπης δεν κατανοούσαν την ανάγκη ύπαρξης χωριστής ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας, ενώ ορισμένα επεδίωξαν την εμπλοκή των ΗΠΑ, τόσο για να θωρακίσουν την άμυνά τους, όσο και για να μπορούν να συνομιλούν και να διαπραγματεύονται με τις ΗΠΑ ως εταίροι¹⁰⁰.

Ένα φιλόδοξο βήμα έγινε τον Οκτώβριο του 1950, όταν ο Γάλλος Πρωθυπουργός Ρενέ Πλεβέν (René Pleven), παρουσίασε πρόταση (Σχέδιο Pleven) να τεθούν οι δυνάμεις έξι (6) ευρωπαϊκών κρατών υπό κοινή διοίκηση και να δημιουργηθεί μια Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα – ΕΑΚ (European Defence Community)¹⁰¹. Στόχος ήταν να διατηρηθεί ο έλεγχος του εναπομείναντος στρατού της Δυτικής Γερμανίας, να επανεξοπλιστεί και να μπορεί να αξιοποιηθεί κάτω από ευρωπαϊκή διοίκηση, σε περίπτωση σύγκρουσης με την ΕΣΣΔ.

Η ΕΑΚ θα κατοχύρωνε την ασφάλεια των μελών της με αντίστοιχες διατάξεις του Άρθρου 5 του NATO και ταυτόχρονα θα ενσωμάτωνε ένοπλες δυνάμεις σε έναν ευρωπαϊκό στρατό υπό υπερεθνικό έλεγχο¹⁰², ο οποίος θα αντικαθιστούσε σταδιακά τις εθνικές ένοπλες δυνάμεις των κ-μ. Παρότι η πρόταση αυτή δεν έτυχε αρχικά ενθουσιώδους υποδοχής από τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης, ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις που κράτησαν σχεδόν ενάμιση χρόνο. Στις 27 Μαΐου 1952 υπογράφηκε ένα σχέδιο συνθήκης, η οποία όμως απορρίφθηκε στις 30 Αυγούστου 1954 από το ίδιο το Γαλλικό Κοινοβούλιο¹⁰³.

⁹⁸ Μπότσιου, «Ιδεολογική και Πολιτική Αφετηρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης», σελ. 71.

⁹⁹ Βλ. Παράρτημα Ι για επεξήγηση της κρίσιμης σχέσης μεταξύ της υψηλής πολιτικής των ΗΠΑ και της ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας.

¹⁰⁰ Κουσκουβέλης, Ηλίας, «Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενόψει της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996», Παπαζήσης, Αθήνα, 1995, Κεφάλαιο 5.

¹⁰¹ Η πρόταση αυτή προέβλεπε την ύπαρξη ενός Ευρωπαϊού Υπουργού Άμυνας, ο οποίος θα ήταν υπόλογος σε ένα Συμβούλιο Υπουργών και μια Συνέλευση. Θα ασκούσε εξουσία επί δυνάμεως 100.000 ανδρών από τη Γαλλία, την Ιταλία, το Βέλγιο, την Ολλανδία, το Λουξεμβούργο και τη Δυτική Γερμανία. Η χρηματοδότηση θα γινόταν από ένα κοινό προϋπολογισμό και θα υπήρχε κοινό σύστημα προμηθειών (βλ. Rees, Wyn G., «The Western European Union at the Crossroads: Between Trans-Atlantic Solidarity and European Integration», Westview Press, Colorado, 1998, p. 7).

¹⁰² Smith, Hazel, «European Union Foreign Policy: What it is and what it does», Pluto Press, London, 2002, p. 43.

¹⁰³ Nuttall, Simon J., «European Political Co-operation», Clarendon Press Oxford, Oxford, 1992, pp. 30-37.

Μέχρι τη Συνθήκη της Ρώμης (25 Μαρτίου 1957) που θεμελίωσε την ΕΟΚ, η γαλλογερμανική προσέγγιση για ευρωπαϊκή ολοκλήρωση εντάθηκε, υπό τη συνεχιζόμενη ενθάρρυνση των ΗΠΑ¹⁰⁴. Στο προοίμιο της Συνθήκης της Ρώμης, δηλώνεται η πολιτική βούληση για την ολοένα και πιο στενή ένωση μεταξύ των ευρωπαϊκών λαών. Το Άρθρο 223 όμως, φανέρωσε ότι υπήρχε μεγάλη διστακτικότητα αναφορικά με την παραχώρηση κυριαρχικών δικαιωμάτων, καθόσον απέτρεπε τα κ-μ από τις κοινές δράσεις στην ασφάλεια και την άμυνα¹⁰⁵.

Τον Οκτώβριο του 1961, με πρωτοβουλία της Γαλλίας του De Gaulle, υποβλήθηκαν δύο κείμενα για την πολιτική ολοκλήρωση της Ευρώπης (Σχέδιο Fouchet), τα οποία δεν έγιναν αποδεκτά από τα κ-μ της ΕΟΚ, λόγω επιφυλάξεων για την ηγεμονική τάση της Γαλλίας και την αντιαμερικανική και αντινατοϊκή ρητορική της¹⁰⁶.

Μετά τη Διάσκεψη Κορυφής των Έξι στη Χάγη (Δεκέμβριος 1969), λήφθηκε η απόφαση η ΕΟΚ να κινηθεί στο πλαίσιο «ολοκλήρωση - εμβάθυνση - διεύρυνση¹⁰⁷». Τον Οκτώβριο

¹⁰⁴ Συνοπτικά, με τη Συνθήκη των Βρυξελλών (1948) είχε ιδρυθεί ο Οργανισμός του Συμφώνου των Βρυξελλών (Brussels Treaty Organization - BTO), που ήταν μια αμυντική συμμαχία μεταξύ Γαλλίας, Ην. Βασιλείου, Βελγίου, Ολλανδίας και Λουξεμβούργου. Αποτέλεσε την επέκταση της Συνθήκης Συμμαχίας και Αλληλοβοήθειας της Δουνκέρκης του 1947. Το 1949 ιδρύθηκε το Συμβούλιο της Ευρώπης και την 23 Ιουλίου 1952 τέθηκε σε ισχύ για 50 έτη η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), μεταξύ της Γαλλίας, Δυτικής Γερμανίας, Ιταλίας, Βελγίου, Ολλανδίας και Λουξεμβούργου. Στην ουσία, το Σχέδιο Pleven για τη δημιουργία της ΕΑΚ, αποτελούσε επέκταση του BTO και της ΕΚΑΧ (Ηφαιστος, Παναγιώτης, «Ευρωπαϊκή άμυνα και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση», Οδυσσέας, Αθήνα, 1994, σελ. 49-51). Μετά την αποτυχία του Σχεδίου Pleven και υπό την πίεση του NATO, η Συνθήκη των Βρυξελλών τροποποιήθηκε με τα Πρωτόκολλα των Παρισίων (23 Οκτωβρίου 1954) και δημιουργήθηκε η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση – ΔΕΕ (Western European Union - WEU). Ουσιαστικά, πρόκειται για την προσχώρηση της Δυτικής Γερμανίας και της Ιταλίας στον BTO, καθώς και την πλήρη εμπλοκή του Ην. Βασιλείου στην ασφάλεια της Ευρώπης. Η ΔΕΕ σταδιακά αποτέλεσε έναν οργανισμό που ασχολείτο αποκλειστικά με τα ευρωπαϊκά αμυντικά ζητήματα, ενώ ήταν πολύ στενά συνδεδεμένη με το NATO. Το τελευταίο Υπουργικό Συμβούλιο της ΔΕΕ (Μασσαλία, 13 Νοεμβρίου 2000) αποφάσισε την παύση των επιχειρησιακών δραστηριοτήτων της και τη μεταφορά τους στην ΕΕ. Η ΔΕΕ έπαψε να υφίσταται στις 30 Ιουνίου 2011 και όλες της οι λειτουργίες ενσωματώθηκαν στην ΕΕ [Κουσκουβέλης, «Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενόψει της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996», Κεφάλαιο 5 και Σιούσουρας, Πέτρος, «Η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση», *Οι Διεθνείς Οργανισμοί του Ευρωπαϊκού Χώρου*, Μαγκλιβέρας, Κων/νος (επιμ.), Ατραπός, Αθήνα, 2005, σελ. 13-14].

¹⁰⁵ Συνθήκη της Ρώμης, Άρθρο 223, παράγραφος 1: “*The provisions of this Treaty shall not preclude the application of the following rules: (a) No Member State shall be obliged to supply information the disclosure of which it considers contrary to the essential interests of its security; (b) Any Member State may take such measures as it considers necessary for the protection of the essential interests of its security which are connected with the production of or trade in arms, munitions and war material; such measures shall not adversely affect the conditions of competition in the common market regarding products which are not intended for specifically military purposes*” (European Commission, «The Treaty of Rome», 25 March 1957, p. 75, https://ec.europa.eu/romania/sites/romania/files/tratatul_de_la_roma.pdf, πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018).

¹⁰⁶ Nuttall, «European Political Co-operation», 1992, pp. 37-45 και Ιωακειμίδης, Παναγιώτης Κ., «Το μέλλον της Ευρώπης, η προοπτική της ευρωπαϊκής ομοσπονδίας και η Ελλάδα», Σιδέρης, Αθήνα, 2000, σελ. 56-62.

¹⁰⁷ Η διεύρυνση συχνά έχει χαρακτηριστεί ως ένα από τα κύρια εργαλεία εξωτερικής πολιτικής της ΕΟΚ και

του 1970, οι Έξι υιοθέτησαν ένα διακυβερνητικό μηχανισμό συνεργασίας που έγινε γνωστός ως Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία - ΕΠΣ (European Political Cooperation - EPC), με στόχο το συντονισμό των εξωτερικών πολιτικών των κ-μ της Κοινότητας. Ο υπόψη μηχανισμός βεβαιώθηκε εκ νέου τον Ιούλιο 1973, μετά τη διεύρυνση της ΕΟΚ¹⁰⁸.

Στην ΕΠΣ προσδόθηκε νομική βάση με την ενσωμάτωσή της στη Συνθήκη για την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) τον Ιούνιο 1987, η οποία αποτέλεσε την πρώτη αναθεώρηση των ιδρυτικών Συνθηκών της Ρώμης (ΕΟΚ και Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας). Στην ΕΕΠ ορίστηκε ότι τα κ-μ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας *“προσπαθούν να διατυπώνουν και να εφαρμόζουν από κοινού μια ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική”* και ότι *“Μπορούν να εξετάζουν επίσης τα θέματα εξωτερικής πολιτικής στα πλαίσια της Πολιτικής Συνεργασίας κατά τις συνόδους του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων”*¹⁰⁹.

3.3 Από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ στο Άμστερνταμ

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, άλλαξε ριζικά ο τρόπος που η Ευρώπη έβλεπε τον εαυτό της και τον κόσμο. Η πτώση του Τείχους του Βερολίνου, το άνοιγμα των συνόρων, οι πολιτικές και οικονομικές αλλαγές στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και η ενοποίηση της Γερμανίας, μετέβαλαν δραματικά τη διεθνή πραγματικότητα. Στις 7 Φεβρουαρίου 1992 υπεγράφη στο Μάαστριχτ η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση – ΣΕΕ (Treaty on European Union - TEU), γνωστή ως Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1 Νοεμβρίου 1993. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ θεμελίωσε την ευρωπαϊκή πολιτική ένωση και θέσπισε την εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, ως δεύτερο πυλώνα της.

Στον Τίτλο V της ΣΕΕ προβλέφθηκαν διατάξεις για την ανάπτυξη της ΚΕΠΠΑ (Common Foreign and Security Policy - CFSP)¹¹⁰, η οποία αντικατέστησε την ΕΠΣ. Η

της ΕΕ. Το αντίτιμο της εισόδου στην ΕΟΚ και στην ΕΕ ήταν οι μεταρρυθμίσεις που έπρεπε να υποστούν οι υποψήφιοι προς ένταξη χώρες, κυρίως της Ανατολικής και Νότιας Ευρώπης (Cornell et al., «Η ευρύτερη περιοχή του Εύξεινου Πόντου, ένας νέος κόμβος στην ευρωπαϊκή ασφάλεια», σελ. 39).

¹⁰⁸ Δασκάλου, Γεώργιος Χρ., «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση», Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα, 1996, σελ. 657.

¹⁰⁹ Ευρωπαϊκή Κοινότητα, «Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη», Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, L 169, 29 Ιουνίου 1987, σελ. L 169/13, Τίτλος III, Άρθρο 30, παράγραφοι 1 και 3α, αντίστοιχα. Ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a519205f-924a-4978-96a2-b9af8a598b85.0003.02/DOC_1&format=PDF (πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018).

¹¹⁰ Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση», Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο, 1992, Τίτλος V, σελ. 123-129. Ανακτήθηκε από:

ΚΕΠΠΑ περιλαμβάνει το σύνολο των θεμάτων των εξωτερικών σχέσεων και ασφάλειας της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της μελλοντικής διαμόρφωσης μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε κοινή άμυνα¹¹¹.

Το πλαίσιο λειτουργίας της ΚΕΠΠΑ είναι διακυβερνητικό¹¹², αφού η ουσιαστική εξουσία ανήκει στα κ-μ και οι αποφάσεις που έχουν στρατιωτικές ή αμυντικές επιπτώσεις λαμβάνονται με ομοφωνία από το Συμβούλιο. Με την ΚΕΠΠΑ έγινε σαφές ότι η ΕΕ θα επιχειρούσε να οργανώσει τις αμυντικές της ανάγκες αποκλειστικά εντός του πλαισίου του ΝΑΤΟ, χρησιμοποιώντας ευρωπαϊκές δυνάμεις και ευρωπαϊκή αλυσίδα διοίκησης¹¹³.

Τα σημαντικότερα σημεία της ΣΕΕ που αφορούν στην ασφάλεια και την άμυνα, αναγράφονται στις παραγράφους 1 και 2, Άρθρο Ι.4, Τίτλος V, ως ακολούθως¹¹⁴:

“1. Η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας περιλαμβάνει το σύνολο των θεμάτων που αφορούν την ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης της εν καιρώ διαμόρφωσης μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία μπορεί, σε δεδομένη στιγμή, να οδηγήσει σε κοινή άμυνα.

2. Η Ένωση ζητάει από τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ), η οποία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να εκπονεί και να εφαρμόζει τις αποφάσεις και τις δράσεις της Ένωσης που έχουν επιπτώσεις στον τομέα της άμυνας. Το Συμβούλιο, σε συμφωνία με τα όργανα της ΔΕΕ, θεσπίζει τις αναγκαίες πρακτικές λεπτομέρειες”.

https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_el.pdf (πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018).

¹¹¹ Η ΚΠΑΑ αποτελεί τον επιχειρησιακό βραχίονα της ΚΕΠΠΑ και ορίζει το πλαίσιο για τις πολιτικές και στρατιωτικές δομές της ΕΕ, καθώς και για τις στρατιωτικές και μη στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις στο εξωτερικό. Οι αποφάσεις σχετικά με την ΚΠΑΑ λαμβάνονται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο της ΕΕ ομόφωνα, με ορισμένες σημαντικές εξαιρέσεις για τις οποίες ισχύει η ψηφοφορία με ειδική πλειοψηφία και που αφορούν τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Άμυνας και την Μόνιμη Διαρθρωμένη Συνεργασία.

¹¹² Κατά βάση, τα εμπειρικά στοιχεία μας ωθούν να παραδεχτούμε ότι η συνεργασία στην άμυνα θα παραμείνει για αρκετό καιρό διακυβερνητική, λόγω της κεντρικής θέσης του κράτους στο διεθνές σύστημα (Κοππά, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», σελ. 35).

¹¹³ Κοππά, Μαριλένα, «Ιστορία και Απαρχές της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 18 Ιανουαρίου 2018.

¹¹⁴ Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση», σελ. 126.

Η κρίση στα Βαλκάνια τη δεκαετία του 1990 και η εμφανής αμηχανία και αδυναμία δράσης της ΕΕ, αποτέλεσε καταλύτη για τη θεσμοθέτηση της ΚΕΠΠΑ. Σύντομα εμφανίστηκαν δύο πολιτικές γραμμές μεταξύ των κ-μ. Το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία (κυρίως), ήταν υπέρ μιας διακυβερνητικής Ευρώπης και εναντίον οιασδήποτε μεταφοράς εξουσίας επί της εξωτερικής πολιτικής στην Κοινότητα (διακυβερνητικοί). Άλλα κράτη όπως η Γερμανία, η Ολλανδία και το Βέλγιο, επιθυμούσαν μια κοινοτικοποιημένη Ευρώπη, με ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο, το οποίο θα περιλάμβανε και την εξωτερική πολιτική (υπερεθνικοί)¹¹⁵.

Επίσης, εμφανίστηκαν διαφοροποιήσεις στις προτιμήσεις των κ-μ, τόσο ως προς τον προσανατολισμό, όσο και ως προς τον τρόπο άσκησης της ΚΕΠΠΑ¹¹⁶. Έτσι, διακρίνονται χώρες που πιστεύουν ότι το NATO πρέπει να συνεχίσει να έχει τον κυρίαρχο ρόλο¹¹⁷ στα θέματα ασφάλειας και άμυνας στην Ευρώπη και αντιστέκονται σε κάθε προσπάθεια εξασθένησης της θέσης του NATO (ατλαντιστές), κράτη που θέλουν την ανάπτυξη των ευρωπαϊκών δυνατοτήτων (ευρωπαϊστές), καθώς και τα ουδέτερα κ-μ. Οι ομαδοποιήσεις αυτές θα παρέμειναν ως μόνιμο χαρακτηριστικό της εξέλιξης της ΚΕΠΠΑ/ΚΠΑΑ¹¹⁸.

Τα επιχειρησιακά καθήκοντα της ΕΕ ανατέθηκαν στη ΔΕΕ, η οποία είχε δραστηριοποιηθεί κατά τη διαδικασία διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας και εξελίχθηκε σε αμυντικό βραχίονα της ΕΕ. Σε μια συνάντηση στο Πέτερσμπεργκ κοντά στη Βόννη, τον Ιούνιο του 1992, οι Υπουργοί Εξωτερικών και Άμυνας της ΔΕΕ στο Άρθρο II.4 της Διακήρυξης του Πέτερσμπεργκ (Petersberg Declaration) καθόρισαν τη συμμετοχή της ΔΕΕ

¹¹⁵ Κοππά, «Ιστορία και Απαρχές της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας».

¹¹⁶ Γενικά, τα κ-μ της ΕΕ διαφοροποιούν ενίοτε τη συμπεριφορά τους, καθώς προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν την ΚΕΠΠΑ/ΚΠΑΑ προς ίδιον όφελος, ακόμα και για προβολή ισχύος και επιρροής (Dijkstra, Hylke & Vanhoonacker, Sophie, «The Common Foreign and Security Policy», January 2017, <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-155>, πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018).

¹¹⁷ Αρκετοί ερευνητές πιστεύουν ότι το βαθύτερο αίτιο στην μη εξέλιξη της ΚΕΠΠΑ/ΚΠΑΑ είναι η συνεχιζόμενη (ακόμα και στο παρόν) στρατιωτική εξάρτηση από τις ΗΠΑ (για παράδειγμα, Kempin, Ronja & Mawdsley, Jocelyn, «The Common Security and Defence Policy as an Act of American Hegemony», *European Security*, 22:1, 55-73, March 2013, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09662839.2012.726221>, πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018).

¹¹⁸ Αποτέλεσμα όλων αυτών των ομαδοποιήσεων (διακυβερνητικοί-υπερεθνικοί/ατλαντιστές-ευρωπαϊστές-ουδέτεροι), είναι η καθυστέρηση στην εξέλιξη της ευρωπαϊκής κοινής αμυντικής πολιτικής. Επιπρόσθετα, το εγχείρημα της ΚΕΠΠΑ/ΚΠΑΑ επλήγη και από την παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2008 (βλ. Dyduch, Joanna, «The Common Foreign and Security Policy», *Selected Policies of the European Union*, Faculty of Social Sciences, University of Wroclaw, Warsaw, 2012, p. 258, https://www.academia.edu/2289703/Joanna_Dyduch_The_Common_Foreign_and_Security_Policy_in_Joanna_Dyduch_Monika_Klimowicz_Ma%C5%82gorzata_Michalewska-Pawlak_Selected_Policies_of_the_European_Union_Evolution_in_the_Context_of_the_Treaty_of_Lisbon_and_the_Europe_2020_Strategy_Warsaw_2012, πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018).

σε αποστολές και επιχειρήσεις τριών ειδών, οι οποίες ονομάστηκαν «αποστολές τύπου Πέτερσμπεργκ» ή Καθήκοντα Πέτερσμπεργκ (Petersberg Tasks)¹¹⁹:

“4. Apart from contributing to the common defence in accordance with Article 5 of the Washington Treaty and Article V of the modified Brussels Treaty respectively, military units of WEU member States, acting under the authority of WEU, could be employed for: humanitarian and rescue tasks; peacekeeping tasks; tasks of combat forces in crisis management, including peacemaking”.

Αναφορικά με τις προαναφερθείσες αποστολές τύπου Πέτερσμπεργκ, προέκυψαν διάφορα προβλήματα ερμηνείας. Η ΕΕ θεωρούσε τις αποστολές αποκατάστασης της ειρήνης (peacemaking) ως πολεμικές επιχειρήσεις, σε αντίθεση με τις ΗΠΑ που τις θεωρούσαν ως διπλωματικές προσπάθειες¹²⁰. Αντίστοιχα προβλήματα προέκυψαν και με τις επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης (peacekeeping), τις οποίες οι ΗΠΑ χαρακτήριζαν ως επιχειρήσεις ειρήνης (peace operations), το Ην. Βασίλειο ως ευρύτερη διατήρηση της ειρήνης (wider peacekeeping) και το NATO ως επιχειρήσεις υποστήριξης της ειρήνης (peace support operations)¹²¹.

Τον Ιανουάριο 1994, στη Σύνοδο Κορυφής του NATO στις Βρυξέλλες, αναγνωρίστηκε η ανάγκη καθορισμού μιας ειδικής ευρωπαϊκής ταυτότητας για την ασφάλεια και την άμυνα. Τον Ιούνιο 1996, στη Σύνοδο Κορυφής του NATO στο Βερολίνο¹²², συμφωνήθηκε η ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ταυτότητας Ασφάλειας και Άμυνας (European Security and Defence Identity – ESDI)¹²³. Το βασικό στοιχείο της ήταν η προετοιμασία επιχειρήσεων

¹¹⁹ Western European Union, Council of Ministers, «Petersberg Declaration», Bonn, 19 June 1992, p. 6, <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf> (πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018). Οι υπόψη αποστολές ενσωματώθηκαν αργότερα στο νομικό πλαίσιο της ΕΕ με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ.

¹²⁰ Ο όρος «peacemaking» υιοθετήθηκε συναινετικά ως συνώνυμο του όρου «peace-enforcement» (Barry, Charles L., «NATO’s Bold New Concept-CJTF», *Joint Force Quarterly*, Number 5, Summer 1994, p. 54, <https://ndupress.ndu.edu/portals/68/Documents/jfq/jfq-5.pdf>, πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

¹²¹ Wilkinson, Philip R., «Sharpening the Weapons of Peace: The Development of a Common Military Doctrine for Peace Support Operations», *Conference on The Promotion and Protection of Human Rights in Acute Crisis*, London, 12 February 1998, <https://www1.essex.ac.uk/rightsinacutecrisis/report/wilkinson.htm> (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

¹²² Βλ. και υποσημείωση 146 κατωτέρω.

¹²³ Η δημιουργία μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας ασφάλειας και άμυνας οφειλόταν στην ανασφάλεια των κ-μ, καθώς από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 η Ευρώπη αντιμετώπιζε πολλές εστίες αποσταθεροποίησης και επίσης, λόγω του κενού που δημιουργήθηκε από τη μείωση της δέσμευσης των ΗΠΑ στον τομέα της ευρωπαϊκής άμυνας (Παρίσης, Ιωάννης, «Η ανάπτυξη της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας & Άμυνας», 2013, <https://parisis.wordpress.com/2013/12/09/%CE%B7-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%AE%CF%82-%>

στο πλαίσιο της ΔΕΕ, στη βάση προσδιορισμού διαχωρίσιμων αλλά όχι χωριστών δυνάμεων και πόρων, καθώς και η δημιουργία κατάλληλου πολυεθνικού επιτελείου εντός του ΝΑΤΟ, με σκοπό την υποστήριξη και διεξαγωγή επιχειρήσεων με επικεφαλής τη ΔΕΕ¹²⁴.

3.4 Από τη Συνθήκη του Άμστερνταμ στη Λισαβόνα

Οι πρώτες σημαντικές αλλαγές στην ΚΕΠΠΑ περιλήφθηκαν στην Συνθήκη του Άμστερνταμ (Treaty of Amsterdam)¹²⁵. Στους στόχους της ΚΕΠΠΑ προστέθηκαν αναφορές για τα εξωτερικά σύνορα και την εδαφική ακεραιότητα της ΕΕ και θεσπίστηκε η «κοινή στρατηγική» ως νέο μέσο εξωτερικής πολιτικής¹²⁶, που προστέθηκε στην κοινή δράση και την κοινή θέση. Οι εξουσίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αυξήθηκαν και εισάχθηκε η δυνατότητα της ενισχυμένης συνεργασίας μεταξύ των κ-μ. Επίσης, αποφασίστηκε η ενσωμάτωση της ΔΕΕ στην ΕΕ και έγιναν αποδεκτές ως δράσεις της ΚΕΠΠΑ οι «αποστολές τύπου Πέτερσμπουργκ»¹²⁷.

[%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%B1%CF%83%CF%86%CE%AC%CE%BB/](#), πρόσβαση 27 Δεκεμβρίου 2018).

¹²⁴ Ευρωπαϊκή Ένωση, «Ευρωπαϊκή ταυτότητα σε θέματα ασφάλειας και άμυνας», https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/european_security_defence_identity.html?locale=el (πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018). Οι διαφορετικές απόψεις μεταξύ ΝΑΤΟ και ΕΕ για τη μορφή της ΚΕΠΠΑ αντανakλώνται στους διαφορετικούς όρους που οι δύο οργανισμοί χρησιμοποιούσαν για να αναφερθούν σε αυτήν. Στο μεν ΝΑΤΟ αποκαλείτο European Security and Defence Identity (ESDI), ενώ στην ΕΕ αποκαλείτο European Security and Defence Policy (ESDP). Με τον όρο Identity (Ταυτότητα), το ΝΑΤΟ δήλωνε ότι η υπόψη προσπάθεια θα έπρεπε να αναπτυχθεί εντός της Συμμαχίας, ενώ αντιθέτως, η ΕΕ με τον όρο Policy (Πολιτική) εννοούσε ότι θα έπρεπε να αναπτυχθεί εντός της ΕΕ, σε συνεργασία με το ΝΑΤΟ (βλ. European Union External Action, «Shaping of a Common Security and Defence Policy», 8 July 2016, <https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5388/shaping-of-a-common-security-and-defence-policy-en>, πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).

¹²⁵ Υπεγράφη στις 2 Οκτωβρίου 1997 και τέθηκε σε ισχύ την 1 Μαΐου 1999.

¹²⁶ Ευρωπαϊκές Κοινότητες, «Συνθήκη του Άμστερνταμ», 1997, Άρθρο I.3, σελ. 10-11, https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_of_amsterdam_el.pdf (πρόσβαση 13 Νοεμβρίου 2018). Αναγράφεται επακριβώς: “1. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθορίζει τις αρχές και τους γενικούς προσανατολισμούς της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, συμπεριλαμβανομένων των θεμάτων που έχουν συνέπειες στην άμυνα. 2. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφασίζει για κοινές στρατηγικές οι οποίες θα εφαρμόζονται από την Ένωση, στους τομείς στους οποίους τα κράτη μέλη έχουν σημαντικά κοινά συμφέροντα”. Επομένως, έγινε πλέον αποδεκτό ότι δεν μπορούσε να υπάρξει αξιόπιστη εξωτερική πολιτική χωρίς χάραξη στρατηγικής (Περράκης, Στέλιος & Κοτζιάς, Νικόλαος, «Στόχοι και τακτικές στην διακυβερνητική διάσκεψη της ΕΕ του 1996-97», Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1999).

¹²⁷ Επιπλέον, δημιουργήθηκε η Μονάδα Σχεδιασμού Πολιτικής και Έγκαιρης Προειδοποίησης, ο θεσμός του Υπατου Εκπροσώπου της ΚΕΠΠΑ, νέοι κανόνες για επιτάχυνση λήψης αποφάσεων, ενισχύθηκαν ο ρόλος και οι ευθύνες του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στην κοινή εξωτερική πολιτική (Παρίσης, Ιωάννης, «Η αμυντική αυτονομία της ενωμένης Ευρώπης: προοπτικές και προβληματισμοί», Μεταίχμιο, Αθήνα, 2001, σελ. 39). Τα Καθήκοντα Πέτερσμπουργκ συμπεριλήφθηκαν στο Άρθρο 17 της ΣΕΕ, μέσω της Συνθήκης του Άμστερνταμ.

Ένα σημαντικό βήμα στον τομέα της ευρωπαϊκής άμυνας έγινε στη Γαλλοβρετανική Διάσκεψη του Σαιν Μαλό (Saint Malo Summit) στις 4 Δεκεμβρίου 1998¹²⁸, που αποσκοπούσε στην ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στον τομέα της άμυνας, χωρίς όμως να υπονομεύεται ο παραδοσιακός ρόλος του ΝΑΤΟ¹²⁹. Η Δήλωση του Σαιν Μαλό (Saint Malo Declaration) άλλαξε το χάρτη της ευρωπαϊκής ασφάλειας και συνέβαλλε στην εκκίνηση μιας νέας διαδικασίας στην ΕΕ¹³⁰. Η Δήλωση τονίζει ότι η ΕΕ θα πρέπει να έχει την ικανότητα για αυτόνομη δράση σε ζητήματα άμυνας και ασφάλειας, στηριζόμενη σε αξιόπιστες στρατιωτικές δυνάμεις, κατάλληλες δομές και μέσα, να δύναται να λαμβάνει αποφάσεις για τη χρήση των δυνάμεων αυτών, αλλά και να εφαρμόζει αυτές τις αποφάσεις¹³¹.

Ακολούθησε η Σύνοδος Κορυφής της Κολωνίας (3-4 Ιουνίου 1999)¹³² και η Σύνοδος Κορυφής του Ελσίνκι (10-11 Δεκεμβρίου 1999). Στην τελευταία, τέθηκε το επιχειρησιακό πλαίσιο για τις μελλοντικές επεμβάσεις της ΕΕ σε περιπτώσεις κρίσεων και η πολιτική ασφαλείας και άμυνας ονοματίστηκε Κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΕΠΑΑ) και εν τέλει, Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ). Η ΕΕ, ειδικά με την ανάπτυξη της ΕΠΑΑ μετά το 1999, μετατρέπεται σταδιακά και σε στρατιωτική δύναμη και αποκτά στρατιωτικά εργαλεία διαχείρισης κρίσεων¹³³.

Στο Μέρος II της ΕΠΑΑ αναφέρθηκε η δυνατότητα κινητοποίησης μέσα σε 60 ημέρες, 50.000 - 60.000 ανδρών, για εκτέλεση αποστολών τύπου Πέτερσμπεργκ, με επιχειρησιακή

¹²⁸ Μετά την ένοπλη σύγκρουση στο Κόσσοβο, την οποία η ΕΕ κατηγορήθηκε ότι απέτυχε να αποτρέψει.

¹²⁹ Dover, Robert, «The EU's Foreign, Security, and Defence Policies», *European Union Politics*, Michelle Cini, 2nd ed., Oxford University Press, Oxford, 2007, pp. 244-246.

¹³⁰ Μεγάλης σημασίας ήταν η φιλοευρωπαϊκή στροφή της εξωτερικής πολιτικής του Ην. Βασιλείου, σχετικά με τα θέματα ασφάλειας και άμυνας της ΕΕ.

¹³¹ Foreign and Commonwealth Office of the United Kingdom, «Franco-British St. Malo Declaration (4 December 1998)», https://www.cvce.eu/en/obj/franco_british_st_malo_declaration_4_december_1998-en-f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f.html (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2018). Η Δήλωση προσπαθεί να πείσει ότι η ΕΕ δύναται να αναλαμβάνει το οικονομικό κόστος εκτέλεσης επιχειρήσεων/αποστολών, σε μια περίοδο που οι ΗΠΑ δεν έδειχναν διατεθειμένες να συνεχίσουν να το πράττουν (Κοππά, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», σελ. 151).

¹³² Οι Κυβερνήσεις εξέφρασαν την πρόθεση να δώσουν στην ΕΕ τα απαιτούμενα μέσα και τις δυνατότητες, για να αναλάβει ευθύνες σχετικά με την κοινή ευρωπαϊκή πολιτική στην ασφάλεια και στην άμυνα, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στις διεθνείς κρίσεις, χωρίς να παραβλέπει όμως τις αντίστοιχες δράσεις του ΝΑΤΟ (Institute for Security Studies of Western European Union, «Declaration of the European Council on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence, Cologne, 3-4 June 1999», *From St Malo to Nice, European defence: core documents, Chaillot Paper 47*, compiled by Rutten, Maartje, May 2001, para 1-2, p. 41, <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp047e.pdf>, πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2018).

¹³³ Κοππά, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», σελ. 38.

παραμονή τουλάχιστον ενός έτους¹³⁴. Παράλληλα, καταγράφηκε πρόβλεψη για τη δημιουργία νέων πολιτικών και στρατιωτικών οντοτήτων και δομών, καθώς και για την καθιέρωση ενός μη στρατιωτικού μηχανισμού διαχείρισης κρίσεων για επαύξηση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών μέσων της ΕΕ¹³⁵.

Το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της ΕΕ (Βρυξέλλες, 14-15 Φεβρουαρίου 2000), προς υλοποίηση των προβλέψεων του Ελσίνκι, αποφάσισε τη δημιουργία τριών προσωρινών¹³⁶ οντοτήτων σχετικών με την ΚΕΠΑΑ/ΕΠΑΑ¹³⁷:

“The Interim Political and Security Committee will be a separate formation of the Political Committee meeting in Brussels [...]. Its task [...] will be to prepare recommendations on the future functioning of the CESDP [σσ. ΚΕΠΑΑ] and to deal with CFSP [σσ. ΚΕΠΠΑ] affairs on a day to day basis [...]. The interim Military Body¹³⁸ will be composed of representatives of Member States’ Chief of Defence and will have to give military advice as required to the Political Committee [...]. It is assisted by the military experts¹³⁹ seconded from Member States to the Council Secretariat [...]. They will provide military expertise to the interim Military Body and the SG/HR [σσ. Γενικός Γραμματέας/Ύπατος Εκπρόσωπος] to support CFSP. They will form the nucleus of the future military staff”.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Σάντα Μαρία Ντα Φείρα (19-20 Ιουνίου 2000) καθόρισε τις αρχές συμμετοχής σε στρατιωτικές επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων, των κ-μ του ΝΑΤΟ που δεν ανήκουν στην ΕΕ, καθώς επίσης και των υποψηφίων προς ένταξη στην ΕΕ κ-μ. Ακόμα, τα κ-μ συμφώνησαν για τη συνεισφορά, για το 2003, 5.000 αστυνομικών για

¹³⁴ Institute for Security Studies of Western European Union, «European Council Helsinki, 10-11 December 1999», *From St Malo to Nice, European defence: core documents, Chaillot Paper 47*, compiled by Rutten, Maartje, May 2001, para 28, p. 82, <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp047e.pdf> (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2018). Αυτή η απόφαση ονομάστηκε Κύριος Στόχος 2003 (2003 Headline Goal), καθώς ο χρονικός ορίζοντας υλοποίησης ήταν το έτος 2003, ή Κύριος Στόχος του Ελσίνκι (Helsinki Headline Goal).

¹³⁵ Dover, «The EU’s Foreign, Security, and Defence Policies», p. 245.

¹³⁶ Με την πρόβλεψη να γινόντουσαν μόνιμες μέχρι το τέλος του έτους 2000.

¹³⁷ Institute for Security Studies of Western European Union, «General Affairs Council Brussels, 14-15 February 2000», *From St Malo to Nice, European defence: core documents, Chaillot Paper 47*, compiled by Rutten, Maartje, May 2001, p. 93, <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp047e.pdf> (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).

¹³⁸ Αποτελεί τη σημερινή Στρατιωτική Επιτροπή της ΕΕ - European Union Military Committee (EUMC).

¹³⁹ Αποτελεί το σημερινό Στρατιωτικό Επιτελείο της ΕΕ - European Union Military Staff (EUMS).

διεθνείς αποστολές και για τη δυνατότητα ανάπτυξης 1.000 αστυνομικών μέσα σε 30 ημέρες¹⁴⁰.

Στη Σύνοδο Κορυφής της Νίκαιας (7-11 Δεκεμβρίου 2000)¹⁴¹ επιβεβαιώθηκε ότι η αμυντική πολιτική της ΕΕ δεν θα θίγει την εθνική πολιτική ασφαλείας και άμυνας των κ-μ της, θα σέβεται τις υποχρεώσεις των κ-μ που είναι και μέλη του NATO, ενώ τέθηκε θέμα διάθεσης νατοϊκών μέσων σε περίπτωση κρίσης. Επιπλέον, θεσμοθετήθηκε η δυνατότητα της ενισχυμένης συνεργασίας¹⁴² μεταξύ των κ-μ και διευρύνθηκε το πεδίο εφαρμογής της, ώστε να συμπεριλάβει την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας. Ακόμα, καταργήθηκε το δικαίωμα αρνησικυρίας που είχαν τα κ-μ για την καθιέρωση ενισχυμένης συνεργασίας, εξαιρώντας την εξωτερική πολιτική. Τέλος, εγκρίθηκε σε μόνιμη βάση, η ύπαρξη των προαναφερθέντων τριών οντοτήτων¹⁴³.

Στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Λάκεν (14-15 Δεκεμβρίου 2001) καταγράφηκε ότι¹⁴⁴:

“Through the continuing development of the ESDP [σσ. ΕΠΙΑΑ], the strengthening of its capabilities, both civil and military, and the creation of appropriate structures within it [...] the Union is now capable of conducting some crisis-management operations. The Union is determined to finalise swiftly arrangements with NATO. These will enhance the European Union's capabilities to carry out crisis-management operations over the whole range of Petersberg tasks”.

Ακολούθως, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης (12-13 Δεκεμβρίου 2002), εγκρίθηκαν οι διευθετήσεις με το NATO σύμφωνα με τις οποίες η ΕΕ μπορεί να έχει πρόσβαση στις νατοϊκές δυνατότητες για τη διεξαγωγή επιχειρήσεων, ακόμα και αν το

¹⁴⁰ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Συμπεράσματα της Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Σάντα Μαρία Ντα Φέιρα, 19 και 20 Ιουνίου 2000», http://www.europarl.europa.eu/summits/pdf/fei_concl_el_el.pdf (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).

¹⁴¹ Η Συνθήκη της Νίκαιας (Treaty of Nice) υπεγράφη στις 26 Φεβρουαρίου 2001 και τέθηκε σε ισχύ την 1 Φεβρουαρίου 2003.

¹⁴² Βλ. παραπάνω στη Συνθήκη του Άμστερνταμ, όπου εισήχθη για πρώτη φορά η έννοια της ενισχυμένης συνεργασίας.

¹⁴³ Βλ. παραπάνω στη σύγκληση του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων της ΕΕ στις Βρυξέλλες, όπου δημιουργήθηκαν τρεις προσωρινές οντότητες.

¹⁴⁴ European Council, «Presidency Conclusions, European Council meeting in Laeken, 14 and 15 December 2001», SN 300/1/01 REV 1, para 6, p. 2 <https://www.consilium.europa.eu/media/20950/68827.pdf> (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).

NATO δεν επιθυμεί να συμμετάσχει σε αυτές¹⁴⁵, ενώ ακολούθησε η κοινή διακήρυξη NATO - ΕΕ για την ΕΠΑΑ, την 16 Δεκεμβρίου 2002, η οποία επισημοποίησε και την εφαρμογή της συμφωνίας «Berlin Plus»¹⁴⁶. Ως αποτέλεσμα, αναπτύχθηκαν οι πρώτες στρατιωτικές επιχειρήσεις της ΕΕ, το 2003 στην τότε ΠΓΔΜ (Κονκόρντια - CONCORDIA) και το 2004 στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (Αλθαία - ALTHEA).

Στις 12 Δεκεμβρίου 2003, μετά την εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ νωρίτερα το ίδιο έτος, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε το θεσμικό κείμενο στρατηγικής ασφαλείας, με τίτλο «Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας: Μια ασφαλής Ευρώπη σε έναν καλύτερο κόσμο»¹⁴⁷ - European Security Strategy (ESS), για τη δημιουργία κοινού δόγματος ασφαλείας στην ΕΕ. Το βασικό της μήνυμα ήταν η «αποτελεσματική πολυμέρεια» (effective multilateralism) απέναντι στην μονομέρεια που επέδειξαν οι ΗΠΑ στο Ιράκ¹⁴⁸. Το 2003 επίσης, εμφανίστηκε η ιδέα του Ευρωπαϊκού Συντάγματος, με τελικό στόχο την αντικατάσταση όλων των υφιστάμενων συνθηκών¹⁴⁹.

Το σχέδιο του Συντάγματος ήταν έτοιμο τον Ιούλιο 2003 και κατόπιν διαβουλεύσεων, το τελικό κείμενο¹⁵⁰ υπεγράφη από τα κ-μ στις 29 Οκτωβρίου 2004. Η Συνταγματική Συνθήκη περιείχε καινοτόμες προτάσεις στον τομέα της άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής, εμπεριείχε τις αποστολές τύπου Πέτερσμπεργκ, καθώς και τις προβλέψεις για χρήση

¹⁴⁵ European Council, «Presidency Conclusions, Copenhagen European Council, 12 and 13 December 2002», Brussels, 29 January 2003, <https://www.consilium.europa.eu/media/20906/73842.pdf> (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).

¹⁴⁶ Οι ρυθμίσεις μεταξύ NATO και ΕΕ στη Σύνοδο Κορυφής του Βερολίνου, κατέληξαν στη συμφωνία «Berlin Plus» του 2003 (επισημοποιήθηκε με την κοινή διακήρυξη NATO-ΕΕ στις 16 Δεκεμβρίου 2002, ενώ ολοκληρώθηκε την 17 Μαρτίου 2003), η οποία προέβλεπε την ανταλλαγή διαβαθμισμένων πληροφοριών, πρόσβαση στο σχεδιασμό του NATO, αποκλειστικά ευρωπαϊκή διαδικασία λήψης αποφάσεων και διοίκησης, ενώ επέτρεπε τη χρήση από την ΕΕ νατοϊκών υποδομών και δυνατοτήτων για περιφερειακές αποστολές και επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων (European Union External Action, «Shaping of a Common Security and Defence Policy»).

¹⁴⁷ Στο τέλος του 2008, συντάχθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έκθεση σχετικά με την εφαρμογή της ευρωπαϊκής στρατηγικής ασφαλείας. Η έκθεση αυτή και η ίδια η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας του 2003, περιέχονται στην έκδοση: Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας: Μια ασφαλής Ευρώπη σ' έναν καλύτερο κόσμο», Ευρωπαϊκές Κοινότητες, Βέλγιο, 2009, <https://www.consilium.europa.eu/media/30807/qc7809568elc.pdf> (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).

¹⁴⁸ Κοππά, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», σελ. 270.

¹⁴⁹ Γι' αυτό το λόγο ονομάστηκε Συνταγματική Συνθήκη. Η επίσημη ονομασία είναι Συνθήκη για το Σύνταγμα της Ευρώπης (Treaty establishing a Constitution for Europe - TCE). Άλλως, αναφέρεται ως Constitutional Treaty ή European Constitution.

¹⁵⁰ Πλήρες κείμενο: European Communities, «Treaty establishing a Constitution for Europe», Belgium, 2005, https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_establishing_a_constitution_for_europe_en.pdf (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).

στρατιωτικών και πολιτικών μέσων. Σε εθνικό επίπεδο, απορρίφθηκε από τα δημοψηφίσματα της Γαλλίας και της Ολλανδίας, τον Μάιο και Ιούνιο 2005.

Παράλληλα, η ΕΕ προχώρησε στη σύσταση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας (ΕΟΑ) - European Defence Agency (EDA), με αποστολή την ανάπτυξη δυνατοτήτων, νέων τεχνολογιών, συνεργασιών και την ενίσχυση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας. Ο ΕΟΑ συγκροτήθηκε στις 12 Ιουλίου 2004 και σήμερα διέπεται από την Απόφαση του Συμβουλίου 2015/1835/ΚΕΠΠΑ. Ο ΕΟΑ έχει επιδείξει διάφορες δραστηριότητες μέσα από τη διαδικασία «συγκέντρωση και από κοινού χρήση» (pooling and sharing), όπου δυνατότητες ενός ή περισσότερων κρατών τίθενται σε δεξαμενή για να χρησιμοποιηθούν από κάποιο κ-μ όταν αναγκαστεί¹⁵¹.

Στις 17 και 18 Ιουνίου 2004, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε τον «Κύριο Στόχο 2010» (Headline Goal 2010)¹⁵², για τη βελτίωση των στρατιωτικών επιχειρησιακών δυνατοτήτων της ΕΕ. Ως μέσο αύξησης της αποτελεσματικότητας προκρίθηκε η δημιουργία Τακτικών Σχηματισμών Μάχης (European Union Battlegroups)¹⁵³, με την ανάπτυξη αντίστοιχων Τακτικών Στρατηγείων (Field Headquarters - FHQ) σε περίπτωση ενεργοποίησής τους. Ακόμα, στο επιχειρησιακό επίπεδο, αποφασίστηκε η ίδρυση πέντε στατικών Στρατηγείων (European Union Operational Headquarters - EUOHQ)¹⁵⁴. Τα κυριότερα σημεία των παραγράφων 1 και 2 του «Κύριου Στόχου 2010» είναι τα κάτωθι:

“1. [...] The EU has the civilian and military framework needed to face the multifaceted nature of these new threats. The availability of effective instruments including military assets will often play a crucial role at the beginning of a crisis, during its development and/or in the post conflict phase”.

¹⁵¹ Για παράδειγμα, από τις 15 Ιουνίου 2017, 14 κ-μ του ΕΟΑ συμμετέχουν στη διαδικασία «pooling and sharing» για ανάπτυξη κυβερνητικών δορυφορικών επικοινωνιών: European Defence Agency, «14 EDA Member States to pool & share GOVSATCOM capabilities», <https://www.eda.europa.eu/info-hub/press-centre/latest-news/2017/06/16/14-eda-member-states-to-pool-share-govsatcom-capabilities> (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).

¹⁵² Πλήρες κείμενο: European Council, «Headline Goal 2010», Brussels, 17-18 June 2004, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/sede110705headlinegoal2010_/sede110705headlinegoal2010_en.pdf (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).

¹⁵³ Η πρόταση σχηματισμού τους εγκρίθηκε στις 6 Απριλίου 2004 από τους Υπουργούς Άμυνας των κ-μ της ΕΕ και τέθηκε σε εφαρμογή την 1 Ιανουαρίου 2007.

¹⁵⁴ Σε Γαλλία (Παρίσι), Γερμανία (Ουλμ), Ελλάδα (Λάρισα), Ιταλία (Ρώμη) και Ην. Βασίλειο (Νόρθγουντ).

“2. [...] Member States have decided to commit themselves to be able by 2010 to respond with rapid and decisive action applying a fully coherent approach to the whole spectrum of crisis management operations covered by the Treaty on the European Union. This includes humanitarian and rescue tasks, peace-keeping tasks, tasks of combat forces in crisis management, including peacemaking. As indicated by the European Security Strategy this might also include joint disarmament operations, the support for third countries in combating terrorism and security sector reform”.

Τον Δεκέμβριο 2007 και σε συνάφεια με τον προαναφερθέντα «Κύριο Στόχο 2010» που αφορούσε κυρίως στρατιωτικές δυνατότητες, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε το νέο «Πολιτικό Κύριο Στόχο 2010» (Civilian Headline Goal 2010)¹⁵⁵, με σκοπό τη βελτίωση της πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας.

3.5 Από τη Συνθήκη της Λισαβόνας μέχρι Σήμερα

Αποφασιστική ώθηση στον τομέα της ευρωπαϊκής ασφάλειας και άμυνας δόθηκε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου 2007 και τέθηκε σε εφαρμογή την 1 Δεκεμβρίου 2009¹⁵⁶. Η υπόψη συνθήκη¹⁵⁷, που είναι σε ισχύ σήμερα, επέφερε στην ουσία τις ίδιες αλλαγές στα θέματα της ΚΕΠΠΑ που προβλέπονταν από την απορριφθείσα στα δημοψηφίσματα Γαλλίας και Ολλανδίας Συνταγματική Συνθήκη.

Η ΕΕ αποκτά πλέον νομική προσωπικότητα, το οποίο αυξάνει τη διαπραγματευτική της ισχύ, αφού μπορεί να ενεργεί ως διεθνής δρών ο οποίος συνάπτει διεθνείς συμφωνίες και δραστηριοποιείται στους διεθνείς οργανισμούς. Η Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας μετονομάστηκε σε «Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (ΣΛΕΕ), ο όρος «Κοινότητα» αντικαταστάθηκε από τον όρο «Ένωση» σε ολόκληρο το κείμενο και η Ένωση αποτελεί πλέον το νόμιμο διάδοχό της. Η Συνθήκη της Λισαβόνας

¹⁵⁵ Council of the European Union, «Civilian Headline Goal 2010», Brussels, 9 November 2007, <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014823%202007%20INIT> (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018). Στις 22 Νοεμβρίου 2004, στο «Συνέδριο των Δεσμευτικών Πολιτικών Δυνατοτήτων» στις Βρυξέλλες, είχε ήδη τεθεί ο «Πολιτικός Κύριος Στόχος 2008» (Civilian Headline Goal 2008).

¹⁵⁶ Παρά ταύτα, η Συνθήκη της Λισαβόνας αφήνει άλυτα ορισμένα ζητήματα όπως είναι ο ορισμός της Ευρωπαϊκής Άμυνας και η μη ύπαρξη πρόβλεψης για συλλογική άμυνα (Κοπά, Μαριλένα, «Συνθήκη Λισαβόνας και Ευρωπαϊκή Άμυνα», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 16 Ιανουαρίου 2019).

¹⁵⁷ Πλήρες κείμενο: Ευρωπαϊκή Ένωση, «Συνθήκη της Λισαβόνας για την τροποποίηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, 2007/C 306, Βρυξέλλες, 17 Δεκεμβρίου 2007, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EL> (πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2018).

εκφράζει τις τρεις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατικής ισότητας, της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και της συμμετοχικής δημοκρατίας¹⁵⁸.

Οι κύριες προβλέψεις της σχετικά με την ασφάλεια, αφορούν τη μετεξέλιξη της ΕΠΑΑ σε ΚΠΑΑ (Common Security and Defence Policy – CSDP), τη ρήτρα αλληλεγγύης (για την παροχή αρωγής σε κ-μ, ώστε να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες τρομοκρατικής επίθεσης, καθώς επίσης και σε περίπτωση φυσικής ή ανθρωπογενούς καταστροφής), τη ρήτρα αμοιβαίας συνδρομής (στην περίπτωση που ένα κ-μ δεχθεί ένοπλη επίθεση στο έδαφός του), τη χρήση ειδικής πλειοψηφίας για τη λήψη αποφάσεων, τον καθορισμό του πλαισίου της «Μόνιμης Διαρθρωμένης Συνεργασίας» (Permanent Structured Cooperation – PESCO)¹⁵⁹, την επέκταση των αποστολών τύπου Πέτερσμπεργκ, τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (EYED) – European External Action Service (EEAS) και τη θέσπιση της θέσης του Αντιπροέδρου της Επιτροπής/Υπατου Εκπρόσωπου της Ένωσης για Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας (ΑΕ/ΥΕ)¹⁶⁰.

Το Άρθρο 42, παράγραφος 1, της Συνθήκης της Λισαβόνας προβλέπει ότι¹⁶¹: *“Η κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας [...] [ε]ξασφαλίζει στην Ένωση επιχειρησιακή ικανότητα βασισμένη σε μη στρατιωτικά και στρατιωτικά μέσα. Η Ένωση μπορεί να κάνει χρήση των μέσων αυτών σε αποστολές εκτός της Ένωσης προκειμένου να διασφαλίζει τη διατήρηση της ειρήνης, την πρόληψη των συγκρούσεων και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας [...]”*. Ειδικότερα, σύμφωνα με το Άρθρο 43, παράγραφος 1, της Συνθήκης της Λισαβόνας, οι αποστολές κατά τις οποίες η ΕΕ μπορεί να κάνει χρήση στρατιωτικών και πολιτικών (μη στρατιωτικών) μέσων, περιλαμβάνουν τις¹⁶²:

¹⁵⁸ Κοπά, «Ιστορία και Απαρχές της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας».

¹⁵⁹ Αφορά στη στενότερη συνεργασία μεταξύ των κ-μ που έχουν την πρόθεση να συνεισφέρουν περισσότερα στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας, ιδιαίτερα στις αμυντικές δαπάνες. *“We have activated a Permanent Structured Cooperation on Defence – ambitious and inclusive. 25 Member States have committed to join forces on a regular basis, to do things together, spend together, invest together, buy together, act together. The possibilities of the Permanent Structured Cooperation are immense”* (Federica Mogherini, December 2017). Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. EEAS, «Permanent Structured Cooperation (PESCO) - Factsheet», https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/34226/permanent-structured-cooperation-pesco-factsheet_en (πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2018).

¹⁶⁰ Pianizza, Roberta, «Η Συνθήκη της Λισαβόνας», *Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση – 2018*, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Μάιος 2018, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_1.1.5.pdf (πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2018). Ο ΑΕ/ΥΕ έχει διττό ρόλο ώστε να υπάρχει καλύτερος συντονισμός στα θέματα άμυνας μεταξύ του Συμβουλίου και της Επιτροπής.

¹⁶¹ Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση», 2010/C 83/01, σελ. C 83/38, <http://www2.parliament.cy/parliamentgr/101/codified%2030%20march%202010.pdf> (πρόσβαση 26 Ιανουαρίου 2019).

¹⁶² Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή

Κοινές δράσεις αφοπλισμού (joint disarmament operations), ανθρωπιστικές αποστολές και αποστολές διάσωσης (humanitarian and rescue tasks), αποστολές με στόχο την παροχή συμβουλών και αρωγής για στρατιωτικά θέματα (military advice and assistance tasks), αποστολές πρόληψης συγκρούσεων και διατήρησης της ειρήνης (conflict prevention and peacekeeping tasks) και τέλος, τις αποστολές μαχίμων δυνάμεων που αναλαμβάνονται για τη διαχείριση των κρίσεων, στις οποίες περιλαμβάνονται οι αποστολές αποκατάστασης της ειρήνης και οι επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας των συγκρούσεων (tasks of combat forces in crisis management, including peacemaking and post-conflict stabilization). Επιπρόσθετα, η ίδια παράγραφος της Συνθήκης συμπληρώνει ότι: *“Όλες οι αποστολές αυτές μπορούν να συμβάλλουν στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, μεταξύ άλλων με τη στήριξη τρίτων χωρών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στο έδαφός τους”*¹⁶³.

Συμπερασματικά, παρά την κατάργηση των πυλώνων της Συνθήκης του Μάαστριχτ, η διακυβερνητική προσέγγιση της Συνθήκης της Λισαβόνας στα θέματα ΚΕΠΠΑ/ΚΠΑΑ παραμένει. Η πρωτοκαθεδρία του κράτους-μέλους συνεχίζει να ισχύει και το κράτος παραμένει ο κεντρικός παράγοντας στα θέματα ασφάλειας και άμυνας, διαθέτοντας την αρμοδιότητα και τα μέσα. Τα ισχυρά κ-μ διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων της ΕΕ στα θέματα πολιτικής ασφάλειας και συμμαχιών, ενώ αναλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης για τη συμμετοχή στις στρατιωτικές αποστολές της ΚΠΑΑ¹⁶⁴.

Στις 19-20 Δεκεμβρίου 2013, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αναγνώρισε ότι το διεθνές περιβάλλον μεταβάλλεται γρήγορα και καθόρισε στόχους για την περαιτέρω εξέλιξη της ΚΠΑΑ: αύξηση της αποτελεσματικότητας, ενίσχυση της ανάπτυξης των αμυντικών δυνατοτήτων και ισχυροποίηση της ευρωπαϊκής αμυντικής βιομηχανίας. Επίσης, ανέθεσε στην ΑΕ/ΥΕ¹⁶⁵ και στην Επιτροπή να προβούν σε αξιολόγηση του αντίκτυπου των αλλαγών στο παγκόσμιο περιβάλλον. Βάσει της αξιολόγησης αυτής, η ΑΕ/ΥΕ παρουσίασε τη Συνολική Στρατηγική της ΕΕ (ΣΣΕΕ) – EU Global Strategy for Foreign and Security

Ένωση», σελ. C 83/39 και στο: Ευρωπαϊκή Ένωση, «Συνθήκη της Λισαβόνας για την τροποποίηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», σελ. C 306/35, Άρθρο 28B, παρ. 1.

¹⁶³ Για σύντομη ανάλυση σχετικά με την πολιτική και τα μέτρα που λαμβάνει η ΕΕ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, βλ. Παράρτημα II.

¹⁶⁴ Κοπά, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», σελ. 90.

¹⁶⁵ Μέχρι την 1 Νοεμβρίου 2014, τη θέση κατείχε η Βρετανή πολιτικός Βαρόνη Άστον (Catherine Margaret Ashton). Τη διαδέχτηκε η Ιταλή πολιτικός Φεντερίκα Μογκερίνι (Federica Maria Mogherini).

Policy (EUGS)¹⁶⁶, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, στις 28 Ιουνίου 2016, η οποία αποτελεί μια «εργαλειοθήκη» (toolbox) για την ΕΕ¹⁶⁷.

Η στρατηγική αυτή προσδιορίζει πέντε προτεραιότητες για την εξωτερική πολιτική της ΕΕ: την ασφάλεια της Ένωσης, την ανθεκτικότητα κρατών και κοινωνιών πέρα από τα ανατολικά και νότια σύνορα της ΕΕ, την ανάπτυξη ολοκληρωμένης προσέγγισης για τις εξωτερικές συγκρούσεις και τις κρίσεις, τις περιφερειακές δομές συνεργασίας και την παγκόσμια διακυβέρνηση για τον 21ο αιώνα¹⁶⁸. Η ΣΣΕΕ καλεί για «στρατηγική αυτονομία» της ΕΕ, ήτοι, την ανάπτυξη αμυντικών δυνατοτήτων από τα κ-μ, ώστε να μπορούν να ασκούν ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας. Για πρώτη

¹⁶⁶ Η Συνολική Στρατηγική της ΕΕ αποτελεί τη συνέχεια της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφαλείας του 2003 (βλ. ενότητα 3.4 ανωτέρω). Η λέξη «Global» αποδίδεται μερικές φορές στη βιβλιογραφία με την ακριβή της μετάφραση, ήτοι «παγκόσμια», ενώ η επίσημη μετάφραση την αποδίδει ως «συνολική». Η ΑΕ/ΥΕ Κα Μογκερίνι στον πρόλόγό της στο κείμενο της Συνολικής Στρατηγικής της ΕΕ, αναφέρεται τόσο στην έννοια του περιφερειακού, όπως «εuryτέρη περιοχή μας», «εντός και πέραν των συνόρων μας» και «εντός της Ευρώπης και γύρω από αυτήν», όσο και στην έννοια του παγκόσμιου, όπως «σε κάθε γωνιά του πλανήτη», «πρέπει να αναλάβουμε συλλογικά ευθύνη για τον ρόλο μας στον κόσμο» και «εγγυητής της παγκόσμιας ασφάλειας». Δημιουργείται επομένως μια σχετική ασάφεια για το εύρος εφαρμογής της ΣΣΕΕ. Την απάντηση τη δίνει η ίδια η Κα Μογκερίνι αναφέροντας ότι «Ο όρος «συνολική» δεν έχει μόνο γεωγραφική σημασία: αναφέρεται επίσης στο ευρύ φάσμα πολιτικών και μέσων που προωθεί η Στρατηγική. Εστιάζει τόσο στις στρατιωτικές δυνατότητες και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, όσο και στις ευκαιρίες απασχόλησης, τις κοινωνίες χωρίς αποκλεισμούς και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αφορά την εδραίωση της ειρήνης και την ανθεκτικότητα των κρατών και των κοινωνιών [...]». Συνεπώς, η έννοια «Global» συμπεριλαμβάνει τις ευρύτερες πολιτικές και τα μέσα εφαρμογής της υπόψη στρατηγικής. Δηλαδή, η επίσημη απόδοση «συνολική» έχει την έννοια της ολιστικής (holistic) και της περιεκτικής-ολοκληρωμένης (comprehensive) προσέγγισης. Βλ. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Πρόλογος της κας Federica Mogherini», *Κοινό όραμα, κοινές δράσεις: Μία ισχυρότερη Ευρώπη, Μία συνολική στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφαλείας*, 2016, https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_gr_version.pdf (πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2018). Πρέπει να προστεθεί ότι ο Γενικός Διευθυντής του Στρατιωτικού Επιτελείου της ΕΕ (Director General European Union Military Staff - DGEUMS), Αντιστράτηγος Esa Pulkkinen, στον εναρκτήριο λόγο του στο Διεθνές Συνέδριο ATHENA '18, δήλωσε σχετικά: «Since the implementation of EU Global Strategy in 2016 we have a strategic task and responsibility for protecting Europe. Internal and external security is ever more intertwined and our security at home depends on peace beyond our borders [...] We need to be able to respond when external conflicts and crises appear in our vicinity and we must, in advance build our capacities to do so» (Pulkkinen, Esa, «European Union military operations – putting EU Global Strategy into action and providing preventive security for European interests and values», Security and Crisis Management International Conference ATHENA '18, Dekelia Air Base, 13-15 November 2018, <http://www.geetha.mil.gr/media/athena18/en/presentations.html>, πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2018).

¹⁶⁷ Δηλαδή, η ΕΕ αποκτά ποικιλία επιλογών για την αντιμετώπιση μιας κρίσης. Εάν η κρίση απαιτεί τη χρήση ευρέων στρατιωτικών δυνατοτήτων, η ΕΕ μπορεί να χρησιμοποιήσει τις δομές διοίκησης και ελέγχου του ΝΑΤΟ. Εάν απαιτείται η χρήση συνδυασμένων στρατιωτικών και πολιτικών μέσων, η ΕΕ διαθέτει την ΚΠΑΑ (Κοππά, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», σελ. 167).

¹⁶⁸ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Συνοπτική Παρουσίαση», *Κοινό όραμα, κοινές δράσεις: Μία ισχυρότερη Ευρώπη, Μία συνολική στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφαλείας*, 2016, https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_gr_version.pdf (πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2018).

φορά επισημαίνεται ότι η εσωτερική και η εξωτερική ασφάλεια της ΕΕ είναι αλληλένδετες, καθόσον η ασφάλεια της ΕΕ εξαρτάται από την ειρήνη έξω από τα σύνορά της¹⁶⁹.

Ειδικότερα, σχετικά με την προαναφερθείσα προτεραιότητα για την ανάπτυξη ολοκληρωμένης προσέγγισης για τις εξωτερικές συγκρούσεις και τις κρίσεις¹⁷⁰ αναφέρεται ότι, η ΕΕ θα ακολουθήσει μια πολυδιάστατη πολιτική με χρήση όλων των διαθέσιμων εργαλείων, αλλά και πολυμερή προσέγγιση που θα περιλαμβάνει όλα τα αντίπαλα μέρη μιας σύγκρουσης. Καταγράφονται έννοιες όπως «ανθεκτικότητα» (resilience), «προληπτική ειρήνη» (pre-emptive peace), προληπτικά μέτρα, προληπτική διπλωματία, έγκαιρη προειδοποίηση, ασφάλεια, σταθερότητα, ανάπτυξη, ανθρωπιστική βοήθεια, αμυντική βιομηχανία και ασφάλεια αμυντικών προμηθειών¹⁷¹.

Στις 6 Μαρτίου 2017, το Συμβούλιο επεσήμανε την ανάγκη δημιουργίας μιας Στρατιωτικής Δυνατότητας Σχεδιασμού και Διεξαγωγής Επιχειρήσεων (Military Planning and Conduct Capability - MPCC), μιας νέας δομής για τη βελτίωση της ικανότητας της ΕΕ να αντιδρά ταχύτερα και αποτελεσματικότερα στο σχεδιασμό και τη διεξαγωγή μη εκτελεστικών (non-executive) στρατιωτικών αποστολών. Επίσης, το Συμβούλιο έλαβε υπόψη την πρόοδο που είχε σημειωθεί στη δυνατότητα της PESCO ως συμμετοχικού, αρθρωτού συστήματος, το οποίο θα επιτρέψει στα κ-μ να συνεργαστούν περαιτέρω στον τομέα της ασφάλειας και της άμυνας σε εθελοντική βάση¹⁷².

Τον Σεπτέμβριο 2017, ο Πρόεδρος της Γαλλίας Εμμανουέλ Μακρόν (Emmanuel Macron) εκφώνησε ένα βαρυσήμαντο λόγο στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης, σχετικά με το όραμά του για την ΕΕ μετά την επικείμενη έξοδο του Ην. Βασιλείου από αυτή (British exit from the European Union – Brexit)¹⁷³. Την ίδια περίοδο, ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής

¹⁶⁹ Σε κάθε περίπτωση, δίνεται έμφαση στη στενότερη συνεργασία με το ΝΑΤΟ και στην αναγκαιότητα της παρουσίας του στην Ευρώπη (Κοπά, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», σελ. 140, 290, 299).

¹⁷⁰ Το πλήρες κείμενο βρίσκεται στο Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Η ολοκληρωμένη προσέγγιση της ΕΕ στις κρίσεις και τις εξωτερικές συγκρούσεις», JOIN(2013) 30 final, Βρυξέλλες, 11 Δεκεμβρίου 2013, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013JC0030&from=en> (πρόσβαση 23 Ιανουαρίου 2019).

¹⁷¹ Κοπά, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», σελ. 291-292.

¹⁷² Legrand, Jérôme, «Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας», *Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση – 2018*, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Οκτώβριος 2018, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_5.1.2.pdf (πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2018).

¹⁷³ Macron, Emmanuel M., «Initiative for Europe», Sorbonne speech of Emmanuel Macron, 26 Septembre 2017, <http://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html> (πρόσβαση 19 Ιανουαρίου 2019). Ο υπόψη λόγος αποτελεί αντικείμενο μελέτης και σχολιασμού

επιτροπής Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ (Jean-Claude Juncker), κάλεσε τους Ευρωπαίους για τη δημιουργία μιας πλήρους ευρωπαϊκής αμυντικής ένωσης (european defence union) μέχρι το 2025, μέσω ενός «σχεδίου στρατιωτικής κινητικότητας» (military mobility plan) του οποίου ηγούνται η Γαλλία και η Γερμανία¹⁷⁴.

Στις 11 Δεκεμβρίου 2017, το Συμβούλιο αποφάσισε τη θεσμοθέτηση της PESCO¹⁷⁵, με συμμετοχή των κ-μ της ΕΕ πλην Ην. Βασιλείου, Δανίας και Μάλτας. Στις 6 Μαρτίου 2018, το Συμβούλιο ενέκρινε χάρτη πορείας (roadmap) για την εφαρμογή της PESCO, με παροχή στρατηγικής διεύθυνσης και καθοδήγησης. Επίσης, εγκρίθηκε κατάλογος δεκαεπτά (17) συνεργατικών έργων (projects) της PESCO, που καλύπτουν τομείς όπως η κατάρτιση, η ανάπτυξη ικανοτήτων και η επιχειρησιακή ετοιμότητα στον τομέα της άμυνας¹⁷⁶.

Στις 28 Ιουνίου 2018, το Συμβούλιο συζήτησε τα επόμενα βήματα συνεργασίας, τονίστηκε ότι η Ευρώπη πρέπει να αναλάβει μεγαλύτερη ευθύνη για την ασφάλειά της, ενώ παράλληλα υπογραμμίστηκε η ανάγκη ενίσχυσης της συνεργασίας ΕΕ-NATO μέσω κοινής δήλωσης στη σύνοδο κορυφής του NATO στις 11-12 Ιουλίου 2018¹⁷⁷.

Ο Έλληνας Στρατηγός Μιχαήλ Κωσταράκος, Πρόεδρος της Στρατιωτικής Επιτροπής της ΕΕ από 6 Νοεμβρίου 2015 έως 5 Νοεμβρίου 2018, στην από 1 Νοεμβρίου 2018 έκθεση πεπραγμένων της τριετούς θητείας του, αναγράφει ότι η ΕΕ μετασχηματίζεται πλέον σε

από πολιτικούς επιστήμονες και ευρωπαίους γραφειοκράτες και θεωρείται ότι δείχνει το δρόμο για το μέλλον της ΕΕ. Σχετικά με την ασφάλεια και την άμυνα, ο Πρόεδρος της Γαλλίας λέει σε ελεύθερη μετάφραση: “Ο θεμέλιος λίθος της δράσης μας (το πρώτο κλειδί) είναι η ασφάλεια. Αυτό που λείπει περισσότερο από την Ευρώπη είναι μια κοινή στρατηγική κουλτούρα. Προτείνω, στους εθνικούς στρατούς να συμπεριλάβουμε στελέχη από άλλες ευρωπαϊκές χώρες που επιθυμούν, ώστε μέχρι τις αρχές της επόμενης δεκαετίας να έχουμε κοινή δύναμη επέμβασης, κοινό αμυντικό προϋπολογισμό και κοινό δόγμα δράσης”.

¹⁷⁴ Stinson, Nicole, «Juncker's EU Army REALITY: 'Military mobility plan' for 2025 put forward TODAY», *Express*, 28 March 2018, <https://www.express.co.uk/news/world/938096/jean-claude-junker-eu-army-military-mobility-plan-2025-european-union> (πρόσβαση 21 Ιανουαρίου 2019).

¹⁷⁵ Σύμφωνα με τον Καθηγητή του Πανεπιστημίου Πειραιώς, κ. Αριστοτέλη Τζιαμπίρη, η ΕΕ αναζητά κάποιες επιτυχίες, λόγω της επικείμενης εξόδου του Ην. Βασιλείου από την ΕΕ (Brexit) και της αποτυχίας της ενταξιακής πορείας της Τουρκίας. Προς τούτο, επέλεξε δράσεις στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας, καθώς και τη διεύρυνση προς τα Δυτικά Βαλκάνια, σε συνεννόηση πάντοτε με το NATO (Τζιαμπίρης, Αριστοτέλης, «Greece's Defense & Security Policy and Issues», *Ημερίδα στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 22 Νοεμβρίου 2018).

¹⁷⁶ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Χρονολόγιο: Συνεργασία της ΕΕ σε θέματα ασφάλειας και άμυνας», <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/defence-security/defence-security-timeline/> (πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2018). Το Νοέμβριο 2018 εγκρίθηκαν ακόμα δεκαεπτά (17) projects της PESCO. Η Ελλάδα συμμετέχει σε επτά (7) ενώ είναι επικεφαλής (leader) σε άλλα πέντε (5). Τα projects της PESCO χρηματοδοτούνται από το European Defence Fund.

¹⁷⁷ Η δήλωση αυτή περιγράφει το κοινό όραμα ΕΕ και NATO για την αντιμετώπιση κοινών απειλών στον τομέα της ασφάλειας και ακολούθησε την από 8 Ιουλίου 2016 κοινή δήλωση της συνόδου κορυφής του NATO στη Βαρσοβία.

ολοκληρωμένο παγκόσμιο γεωπολιτικό παράγοντα και αξιόπιστο πάροχο ασφαλείας, επισημαίνοντας ότι η ΣΣΕΕ του 2016 σηματοδοτεί μία νέα εποχή στην οποία η ασφάλεια και η άμυνα συγκαταλέγονται στις κορυφαίες προτεραιότητες της ΕΕ¹⁷⁸.

Λίγες ημέρες αργότερα, στις 20 Νοεμβρίου 2018, η ΑΕ/ΥΕ Κα Μογκερίνι, σε συνέντευξη Τύπου μετά το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων της ΕΕ στις Βρυξέλλες, δήλωσε ότι η ΕΕ δεν θα μετατραπεί σε στρατιωτική συμμαχία και ότι δεν πρόκειται να οικοδομηθεί ευρωπαϊκός στρατός¹⁷⁹.

3.6 Σύνοψη

Στο παρόν Κεφάλαιο έγινε μια ιστορική αναδρομή στην πρόοδο των ΚΕΠΠΑ και ΚΠΑΑ. Παρουσιάστηκαν οι τάσεις για έλεγχο της ευρωπαϊκής άμυνας μετά τη λήξη του Β'ΠΠ και οι ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Δόθηκε έμφαση στη Συνθήκη του Μάαστριχτ και τη δημιουργία της ΚΕΠΠΑ, καθώς και στις αλλαγές που επήλθαν με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ και τη Διάσκεψη του Σαιν Μαλό.

Έπειτα, αναλύθηκε η Συνθήκη της Λισαβόνας η οποία μετεξέλιξε την ΕΠΑΑ σε ΚΠΑΑ και καταγράφηκαν οι προβλέψεις της για τις στρατιωτικές και πολιτικές αποστολές. Τέλος, ιδιαίτερη μνεία έγινε στην πρόσφατη Συνολική Στρατηγική της ΕΕ, η οποία είναι πιθανό να αποτελέσει την απαρχή ταχύτερων εξελίξεων στην ολοκλήρωση της ευρωπαϊκής ασφαλείας και άμυνας.

Στο επόμενο Κεφάλαιο θα εξεταστούν αναλυτικά οι κατηγορίες των αποστολών της Συνθήκης της Λισαβόνας, αλλά και οι υπάρχουσες δυνατότητες και ικανότητες που έχει η ΕΕ για τη εκτέλεση των αποστολών αυτών.

¹⁷⁸ Κωσταράκος, Μιχαήλ, «Εκθεση Πεπραγμένων 6 Νοεμβρίου 2015 - 5 Νοεμβρίου 2018», <http://www.eaan.gr/images/general/2018/kostarakospepragmena18.pdf> (πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2018).

¹⁷⁹ Πλήρες απόσπασμα: “The European Union is not and will not turn into a military alliance, we are a political union. We also have some hard power. We deploy it, in full coordination and in full complementarity with the work that not only NATO but also the United Nations are doing, in most of the cases. There is no competition and there is no idea to substitute anyone. We are not building a European army here; nobody is doing a European army”. Ολόκληρο το κείμενο προσβάσιμο στο: EEAS, «Remarks by HR/VP Federica Mogherini at the press conference following the Foreign Affairs Council (Defence)», Bruxelles, 20 November 2018, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/54123/remarks-hrvp-federica-mogherini-press-conference-following-foreign-affairs-council-defence_en (πρόσβαση 3 Δεκεμβρίου 2018).

4. ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ, ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ, ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΕ

The European Union is the world's most successful invention for advancing peace.

(John Gerard Bruton)

4.1 Εισαγωγή

Οι προς εξέταση τρέχουσες πολιτικές αποστολές και στρατιωτικές επιχειρήσεις της ΕΕ, βασίζονται στις σχετικές προβλέψεις της ισχύουσας Συνθήκης της Λισαβόνας και ειδικότερα στις διευρυμένες αποστολές τύπου Πέτερσμπεργκ του Άρθρου 43 αυτής (βλ. ενότητα 3.5). Αναγκαιεί επομένως να γίνει διερεύνηση του περιεχομένου των αποστολών αυτών, αλλά και να παρατεθούν οι υπάρχουσες δυνατότητες και ικανότητες της ΕΕ για να τις εκτελέσει.

Το παρόν Κεφάλαιο παρουσιάζει τις κατηγορίες των αποστολών της Συνθήκης της Λισαβόνας, ήτοι, τις κοινές δράσεις αφοπλισμού, τις ανθρωπιστικές αποστολές και αποστολές διάσωσης, τις αποστολές με στόχο την παροχή συμβουλών και αρωγής για στρατιωτικά θέματα, τις αποστολές πρόληψης συγκρούσεων και διατήρησης της ειρήνης και τέλος, τις αποστολές μαχίμων δυνάμεων που αναλαμβάνονται για τη διαχείριση των κρίσεων, στις οποίες περιλαμβάνονται οι αποστολές αποκατάστασης της ειρήνης και οι επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας των συγκρούσεων. Επιπλέον, εξετάζονται οι υπάρχουσες δυνατότητες και ικανότητες που κατέχει η ΕΕ, για να φέρει σε πέρας κάθε κατηγορία αποστολών, με παραδείγματα και από αντίστοιχες του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ, ώστε να υπάρχει μέτρο σύγκρισης.

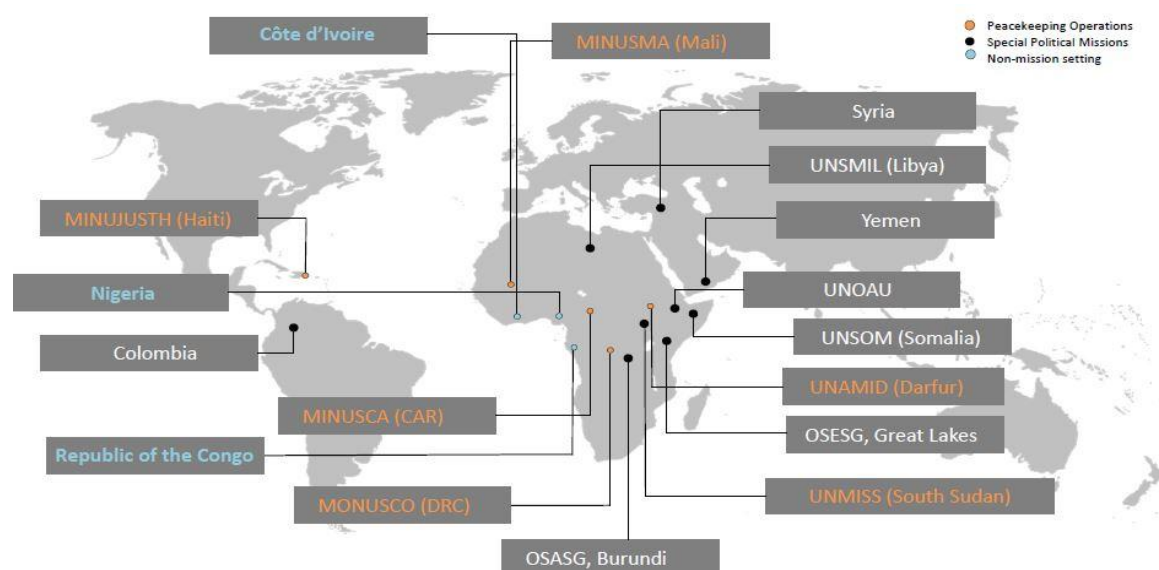
4.2 Ανάλυση Αποστολών

4.2.1 Κοινές Δράσεις Αφοπλισμού

Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται οι δράσεις καταστροφής οπλικών συστημάτων και ελέγχου εξοπλισμών. Αυτά τα προγράμματα αποσκοπούν στη μείωση των πιθανοτήτων ένοπλων συγκρούσεων ή πολέμου, περιορίζοντας τον ανταγωνισμό και θέτοντας ποσοτικά (αριθμητικά) όρια σε εξοπλιστικές κατηγορίες. Αναγκαία συνθήκη για

την επιτυχή εφαρμογή των δράσεων αφοπλισμού είναι η ύπαρξη πολιτικής βούλησης για περαιτέρω ειρηνική ανάπτυξη των διμερών ή πολυμερών σχέσεων. Οι συνθήκες ελέγχου εξοπλισμών¹⁸⁰ και αφοπλισμού, που εφαρμόζονται κατόπιν κοινών αποφάσεων, βασίζονται στη δεδομένη πολιτική βούληση να μετασχηματιστούν οι μεταξύ των δρώντων σχέσεις, να καθιερωθούν κανόνες για τη ρύθμιση των δραστηριοτήτων σε συγκεκριμένους τομείς και να παρασχεθούν μηχανισμοί και διαδικασίες για το χειρισμό των συγκρούσεων¹⁸¹.

Την τελευταία δεκαετία, παρατηρείται μία ευρύτερη ενασχόληση με τις δράσεις αφοπλισμού στο πλαίσιο της διαδικασίας «Disarmament, Demobilisation and Reintegration» (DDR). Η υπόψη διαδικασία αποσκοπεί στην αποτροπή συγκρούσεων, στην ενδυνάμωση του θεσμού της δικαιοσύνης και στην ενίσχυση της δημόσιας ασφάλειας, με τελικό ζητούμενο την ανόρθωση, τη σταθερότητα και την ανάπτυξη της κοινωνίας¹⁸². Ο ΟΗΕ κατατάσσει τη διαδικασία DDR ως υποστηρικτική σε επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης (UN Peacekeeping Operations) και σε πολιτικές αποστολές (UN Special Political Missions), με εφαρμογή κυρίως στην Αφρική, όπως φαίνεται στην παρακάτω εικόνα:

Εικόνα 1: Εφαρμογή Διαδικασίας DDR του ΟΗΕ (πηγή: United Nations Peacekeeping)¹⁸³

¹⁸⁰ Η πιο γνωστή συνθήκη ελέγχου εξοπλισμών ήταν η Συνθήκη για τις Συμβατικές Ένοπλες Δυνάμεις στην Ευρώπη (Treaty on Conventional Armed Forces in Europe - CFE), η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 17 Ιουλίου 1992 και ουσιαστικά εγκαταλείφθηκε στις 12 Μαρτίου 2015. Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. Anthony, Ian, «Ο "θάνατος" της συνθήκης CFE για τον έλεγχο όπλων», 13 Μαρτίου 2015, <http://www.capital.gr/think-tank/2254113/o-thanatos-tis-sunthikis-cfe-gia-ton-elegxo-opolon> (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

¹⁸¹ Krepon, Michael & Scheinman, Lawrence, «Arms Control Treaties and Confidence-Building Measures as Management Tools», Crocker, Chester A. et al., *Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflict*, Washington, DC, United States Institute of Peace Press, 2001, p. 620.

¹⁸² United Nations Disarmament Demobilization and Reintegration Resource Centre, «What is DDR?», http://www.unddr.org/what-is-ddr/introduction_1.aspx (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

¹⁸³ United Nations Peacekeeping, «Disarmament, Demobilization and Reintegration»,

Η ΕΕ έχει εκδώσει σχετικό κείμενο, σύμφωνα με το οποίο, η διαδικασία DDR αποτελεί ένα πολύ σημαντικό πεδίο της ευρωπαϊκής συμμετοχής στην ανοικοδόμηση της ειρήνης μετά το πέρας των συγκρούσεων (post-conflict peace building). Η ΕΕ διευκρινίζει ότι, ενώ παλαιότερα η DDR λογιζόταν ως καθαρά στρατιωτικής και τεχνικής φύσεως, πλέον αναγνωρίζεται ότι πρέπει να αποτελεί μέρος της πολιτικής και κοινωνικής προόδου¹⁸⁴. Τονίζεται επίσης ότι οι δράσεις για την υποστήριξη της DDR μπορεί να αναλαμβάνονται από καθένα κ-μ ή από την ΕΕ ως σύνολο, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις πολιτικές που εφαρμόζει ο ΟΗΕ¹⁸⁵.

4.2.2 Ανθρωπιστικές Αποστολές και Αποστολές Διάσωσης

Οι ανθρωπιστικές αποστολές (humanitarian tasks) είναι συμβατές με θεμελιώδεις αρχές και αξίες της ΕΕ όπως είναι ο ανθρωπισμός, η προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου, η αλληλεγγύη και η ισότητα. Στόχος είναι η στήριξη ατόμων ανεξαρτήτως ιθαγένειας, θρησκείας, φύλου ή εθνοτικής καταγωγής. Η ΕΕ συνδράμει ετησίως πάνω από 120 εκατομμύρια ανθρώπους και από κοινού με τα κ-μ της είναι ο μεγαλύτερος χορηγός ανθρωπιστικής βοήθειας παγκοσμίως. Ωστόσο, η βοήθεια που χορηγεί η ΕΕ ισοδυναμεί με λιγότερο από το 1% του ετήσιου προϋπολογισμού της, δηλαδή, με μόλις 2 ευρώ ανά πολίτη. Η ΕΕ από το 1992, έχει παράσχει ανθρωπιστική βοήθεια σε περισσότερες από 140 χώρες, με ετήσιο προϋπολογισμό για τέτοιες επιχειρήσεις περίπου 1 δισεκατομμύριο ευρώ, ενώ μόνο την πενταετία 2010-2014, ανταποκρίθηκε σε πάνω από 80 καταστάσεις έκτακτης ανάγκης¹⁸⁶ ανά τον κόσμο¹⁸⁷.

Σε ότι αφορά στις αποστολές διάσωσης (rescue tasks), μετά το 1990 αναλήφθηκαν μεμονωμένες επιχειρήσεις από κράτη για την προστασία πολιτών, οι οποίες επηρέασαν τη

<https://peacekeeping.un.org/en/disarmament-demobilization-and-reintegration> (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

¹⁸⁴ Council of the European Union, «Draft EU Concept for Support to Disarmament, Demobilisation and Reintegration (DDR)», 16387/06, Brussels, 6 December 2006, p. 3, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/16387_16387_en.pdf (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

¹⁸⁵ Council of the European Union, «Draft EU Concept for Support to Disarmament, Demobilisation and Reintegration (DDR)», pp. 5-6.

¹⁸⁶ Για να αντιμετωπίσει διάφορες ανθρωπιστικές κρίσεις, που αφορούν κυρίως σε πλημμύρες, πυρκαγιές, σεισμούς, τσουνάμι, τρομοκρατικές ενέργειες.

¹⁸⁷ Ευρωπαϊκή Ένωση, «Ανθρωπιστική βοήθεια και πολιτική προστασία», https://europa.eu/european-union/topics/humanitarian-aid-civil-protection_el (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

διαμόρφωση των αποστολών τύπου Πέτερσμπουργκ¹⁸⁸. Στην πράξη, έχει επικρατήσει πρόσφατα ο όρος «επιχειρήσεις εκκένωσης» (evacuation operations) για τις επιχειρήσεις που λαμβάνουν χώρα σε ασφαλές περιβάλλον και ο όρος «επιχειρήσεις εκκένωσης αμάχων» (Non-combatant Evacuation Operations – NEO), όταν το περιβάλλον δεν είναι ασφαλές¹⁸⁹. Συνεπώς, οι υπόψη επιχειρήσεις συναντώνται αντίστοιχα, είτε σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών, είτε σε περιπτώσεις συγκρούσεων που απειλούν την προσωπική ασφάλεια των πολιτών.

4.2.3 Αποστολές Παροχής Συμβουλών και Αρωγής για Στρατιωτικά Θέματα

Οι υπόψη αποστολές αφορούν, εκτός από την παροχή υπηρεσιών, στην καθιέρωση στρατιωτικών σχέσεων μεταξύ της ΕΕ και άλλων κρατών ή οργανισμών. Τα κ-μ της ΕΕ βοηθούν ασταθείς δημοκρατίες να δημιουργήσουν υγιείς σχέσεις μεταξύ πολιτικής και στρατιωτικής δομής. Αυτή η συνεργασία μπορεί να λάβει πολλές μορφές, όπως κοινή εκπαίδευση και ασκήσεις μεγάλης κλίμακας, ανταλλαγές αξιωματικών και υπαξιωματικών σε διάφορα σχολεία, ανταλλαγή πληροφοριών επί στρατιωτικών θεμάτων, συμβουλές επί θεμάτων αμυντικού προϋπολογισμού, τεχνική και οικονομική βοήθεια για την κατασκευή σύγχρονων εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων. Για παράδειγμα, οι στρατιωτικές αποστολές παροχής εκπαίδευσης στο Μάλι, τη Σομαλία και την Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία¹⁹⁰ (βλ. υποενότητα 4.3.3).

Η ανάπτυξη αυτών των σχέσεων, πέραν της καθαρά στρατιωτικής ωφέλειας, βοηθάει και στο πολιτικό επίπεδο, διευκολύνοντας τη δημοκρατική προσαρμογή. Ο τελικός στόχος

¹⁸⁸ Για παράδειγμα, τον Αύγουστο 1990, η επέμβαση της Οικονομικής Κοινότητας των Δυτικοαφρικανικών Κρατών (Economic Community of West African States - ECOWAS) στον εμφύλιο πόλεμο της Λιβερίας, η εκκένωση ευρωπαίων από το Ζαΐρ τον Σεπτέμβριο 1991 και επίσης, η Operation Provide Comfort (OPC) στο Βόρειο Ιράκ τον Απρίλιο του 1991. Οι υπόψη επιχειρήσεις θεωρήθηκαν νόμιμες ενέργειες, από τη συντριπτική πλειοψηφία της διεθνούς κοινότητας (Institute for Security Studies of Western European Union, «Military intervention and the European Union», Ortega, Martin, *Chaillot Paper* 45, March 2001, pp. 105-106, <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp045e.pdf>, πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

¹⁸⁹ Το NATO έχει εκδώσει το Διακλαδικό Δόγμα AJP-3.4.2 περί επιχειρήσεων εκκένωσης αμάχων. Το Ην. Βασίλειο αναγνωρίζει το AJP-3.4.2, αλλά χρησιμοποιεί το εθνικό δόγμα, καθόσον θεωρεί ότι η αντιμετώπιση τέτοιων κρίσεων μπορεί να είναι διαφορετική, ανάλογα με την περίπτωση (βλ. NATO Standardization Agency, «Allied Joint Doctrine for Non-combatant Evacuation Operations», Edition A Version 1, May 2013, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/625781/doc_trine_nato_noncombatant_evacuation_ajp_3_4_2.pdf, πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

¹⁹⁰ EEAS, «EU Missions and Operations», 13 November 2017, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/csdp_missions_and_operations_factsheet.pdf (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

όλων αυτών των προσπαθειών είναι η προώθηση της περιφερειακής και διεθνούς σταθερότητας, μέσω της αμοιβαίας κατανόησης και συνέργειας.

4.2.4 Αποστολές Πρόληψης Συγκρούσεων και Διατήρησης της Ειρήνης

Το πλαίσιο εφαρμογής της πρόληψης συγκρούσεων τίθεται με απλά λόγια από τον Λουντ¹⁹¹: “*Conflict prevention applies to peaceful situations where substantial physical violence is possible, based on typical indicators of rising hostilities*”. Η ΕΕ έχει αναπτύξει διάφορες ιδέες για τη σημασία των αποστολών πρόληψης συγκρούσεων (conflict prevention tasks), με βάση το Πρόγραμμα της ΕΕ για την Πρόληψη Βίαιων Συγκρούσεων (EU Programme for the Prevention of Violent Conflicts) ή Πρόγραμμα του Γκέτεμποργκ (Gothenburg Programme), που εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 15-16 Ιουνίου 2001 στην ομώνυμη πόλη¹⁹².

Σύμφωνα με το εν λόγω κείμενο, οι βασικές ενέργειες της ΕΕ αφορούν στη θέσπιση πολιτικών προτεραιοτήτων, τη βελτίωση της έγκαιρης προειδοποίησης και αντίδρασης, την αναβάθμιση των εργαλείων για μακροπρόθεσμη και βραχυπρόθεσμη πρόληψη και την οικοδόμηση αποτελεσματικών συνεργασιών¹⁹³. Το 2002, η ομάδα εργασίας της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης για την άμυνα¹⁹⁴, όρισε την αποστολή πρόληψης συγκρούσεων ως εξής¹⁹⁵: “[A] peace support operation employing complementary diplomatic, civil and, when necessary, military means, to identify the causes of conflict, support monitoring, and take timely action to prevent the occurrence, escalation, or resumption of hostilities”.

Ο ΟΗΕ διακρίνει την πρόληψη συγκρούσεων σε επιχειρησιακή πρόληψη (operational prevention), δομική πρόληψη (structural prevention) και συστημική πρόληψη (systemic

¹⁹¹ Lund, Michael S., «Conflict Prevention: Theory in Pursuit of Policy and Practice», p. 288.

¹⁹² Council of the European Union, «Draft European Union Programme for the Prevention of Violent Conflicts», 9537/1/01 REV 1, Brussels, 7 June 2001, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9537-2001-REV-1/en/pdf> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018).

¹⁹³ Council of the European Union, «Draft European Union Programme for the Prevention of Violent Conflicts», p. 3.

¹⁹⁴ Η Ευρωπαϊκή Συνέλευση, μέσω διαφόρων ομάδων εργασίας, υπέβαλε προτάσεις τροποποίησης των άρθρων της Συνθήκης για τη θέσπιση Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Για λεπτομέρειες, βλ. Ευρωπαϊκή Συνέλευση, «Σχέδιο Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης», <http://european-convention.europa.eu/EL/bienvenue/bienvenue56e3.html?lang=EL> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018).

¹⁹⁵ Το συγκεκριμένο σημείωμα της ομάδας εργασίας για την άμυνα, εκδόθηκε κατόπιν βρετανικών προτάσεων για την επικαιροποίηση των αποστολών τύπου Πέτερσμπουργκ (βλ. The European Convention, «Working Group VIII-Defence, Note by Ms Gisela Stuart», Working Document 42, Brussels, 6 December 2002, p. 2, <http://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do?docId=283941&cardId=283941>, πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018).

prevention). Η επιχειρησιακή πρόληψη αφορά στη χρήση εργαλείων για την αποτροπή έναρξης συγκρούσεων ή τον περιορισμό της κλιμάκωσής τους, η δομική πρόληψη αφορά στην αντιμετώπιση των βαθύτερων πολιτικών ή κοινωνικοοικονομικών αιτιών μίας κρίσης και τέλος, η συστημική πρόληψη αφορά στην αντιμετώπιση παγκόσμιων κινδύνων που απειλούν τη διεθνή ασφάλεια, όπως είναι η κλιματική αλλαγή ή το διεθνές έγκλημα. Η επιχειρησιακή πρόληψη έχει ως εργαλεία την έγκαιρη προειδοποίηση (early warning), την προληπτική διπλωματία (preventive diplomacy), την επιβολή εμπάργκο όπλων (arms embargoes) και κυρώσεων (sanctions), τις σύντομες αποστολές (short-term missions) και τέλος, την προληπτική ανάπτυξη δυνάμεων (preventive troop deployments)¹⁹⁶. Κύριος στόχος είναι να αντιμετωπιστούν οι πιθανές συγκρούσεις σε πρώιμο στάδιο και να μην επιτραπεί η κλιμάκωσή τους σε ένοπλες αντιπαραθέσεις. Η πρόληψη προστατεύει από τα προβλήματα που προκαλεί μία πολεμική σύγκρουση, ενώ ταυτόχρονα εξοικονομεί σημαντικές δυνάμεις και μέσα που θα χρησιμοποιηθούν για τον τερματισμό της¹⁹⁷.

Η έγκαιρη προειδοποίηση αφορά κυρίως στη διαδικασία συλλογής και ανάλυσης πληροφοριών, πριν το ξέσπασμα μίας ένοπλης αντιπαραθέσης. Κύρια επιδίωξη είναι η εξέταση πιθανών ασταθών περιοχών και ο εντοπισμός κρίσιμων ενδεικτών πιθανής σύγκρουσης, όπως εθνικές ή θρησκευτικές διαφορές, κοινωνική αναταραχή, παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καταπίεση των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Σχετικά με την έννοια της προληπτικής διπλωματίας, η οποία αναπτύχθηκε εκτενώς στο Κεφάλαιο 2, ο πρώην Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Κόφι Άνναν (Kofi Annan), γράφει ότι η προληπτική διπλωματία είναι χαμηλού προφίλ και εμπιστευτική, τα επιτεύγματά της συνήθως δεν ανακοινώνονται δημοσίως και γι' αυτό δεν αποτελεί έκπληξη το ότι δεν χαίρει συχνά εκτίμησης από την κοινή γνώμη¹⁹⁸.

¹⁹⁶ Romita, Paul, «The UN Security Council and Conflict Prevention: A Primer», International Peace Institute, October 2011, p. 3, http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/6442~v~The_UN_Security_Council_and_Conflict_Prevention_A_Primer.pdf (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018).

¹⁹⁷ Jentleson, Bruce W., «Preventive Statecraft: A Realist Strategy for the Post-Cold War Era», Crocker, Chester A. et al., *Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflict*, United States Institute of Peace Press, Washington, DC, 2001, p. 249.

¹⁹⁸ United Nations, «Report of the Secretary-General on the Work of the Organization», General Assembly, Official Records, Fifty-fourth Session, Supplement No 1 (A/54/1), New York, 31 August 1999, para 37, p. 4, <http://www.un.org/documents/ga/docs/54/plenary/a54-1.pdf> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018). Ο Λουντ αναφέρει ότι η προληπτική διπλωματία δεν προσελκύει την προσοχή που θα έπρεπε, λόγω της μυστικότητας κατά την εφαρμογή της. Επίσης, ότι η άγνοια ύπαρξης επιτυχημένων περιπτώσεων επέμβασης, μπορεί να αποθαρρύνει επόμενες προληπτικές δράσεις. Επομένως, αναγκαστεί η δημοσιοποίηση των επιτυχημένων δράσεων προληπτικής διπλωματίας (Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 84, 165).

Το εμπάργκο όπλων αφορά σε παύση ροής στρατιωτικού εξοπλισμού προς περιοχές συγκρούσεων ή προς καθεστώτα τα οποία θα μπορούσαν να τον χρησιμοποιήσουν σε βάρος του λαού τους ή ενάντια σε μία άλλη χώρα. Περιλαμβάνει την απαγόρευση πώλησης και εφοδιασμού όπλισμού, πυρομαχικών και λοιπού στρατιωτικού υλικού, καθώς επίσης και την απαγόρευση οικονομικής και τεχνικής βοήθειας για στρατιωτικές δραστηριότητες. Οι κυρώσεις περιλαμβάνουν κυρίως μέτρα οικονομικού και χρηματοπιστωτικού χαρακτήρα όπως, απαγορεύσεις εμπορικών συναλλαγών και παροχής διαφόρων υπηρεσιών, διακοπή επενδύσεων, πληρωμών και κίνησης κεφαλαίων, καθώς επίσης και πάγωμα τραπεζικών λογαριασμών προσώπων, ομάδων ή οντοτήτων¹⁹⁹.

Τέλος, οι σύντομες αποστολές και η προληπτική ανάπτυξη δυνάμεων, αφορούν στην έγκαιρη ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων, αστυνομικών δυνάμεων, ή πολιτικών παρατηρητών, προκειμένου να σταματήσει η κλιμάκωση της έντασης. Η προληπτική ανάπτυξη δυνάμεων μπορεί να λάβει χώρα σε εσωτερική κρίση, σε διακρατικές αντιπαραθέσεις (με τη σύμφωνη γνώμη και των δύο κρατών) και τέλος, σε περιπτώσεις που μία χώρα φοβάται ότι θα δεχθεί διασυννοριακή επίθεση²⁰⁰. Η χρήση στρατιωτικού προσωπικού εξυπηρετεί την αποτελεσματική επιτήρηση της κατάστασης και την αποτροπή κάθε παρεκτροπής. Επιπλέον, όπως με τις αποστολές διατήρησης της ειρήνης, η προληπτική ανάπτυξη δυνάμεων αποσκοπεί στη χάραξη μίας λεπτής γραμμής για την ανάσχεση των συγκρούσεων, μέσω της οικοδόμησης εμπιστοσύνης σε περιοχές εντάσεων ή μεταξύ έντονα πολωμένων κοινοτήτων²⁰¹.

Οι αποστολές διατήρησης της ειρήνης (peacekeeping tasks), σύμφωνα με τον ΟΗΕ, έχουν ως σκοπό να διατηρήσουν την (εύθραυστη) ειρήνη όταν η σύγκρουση έχει σταματήσει και να βοηθήσουν στην εφαρμογή της συνθήκης ειρήνης που έχει επιτευχθεί μεταξύ των αντιμαχόμενων παρατάξεων²⁰². Οι υπόψη αποστολές αφορούν στην ανάπτυξη

¹⁹⁹ European Commission, «Sanctions or restrictive measures», Spring 2008, pp. 4-5, http://eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/sanctions/docs/index_en.pdf (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018). Ο Λουντ αναφέρει ότι το εμπάργκο όπλων και οι οικονομικές κυρώσεις παρουσιάζουν δυσκολίες στην εφαρμογή τους, είναι αμφιβόλου επιτυχίας και επιπλέον, μπορεί να επιφέρουν παράπλευρες απώλειες. Επίσης ότι, η επιβολή οικονομικών κυρώσεων ειδικότερα σε αυταρχικά καθεστώτα, μπορεί να επιφέρει κατάρρευση της οικονομίας τους με ανθρωπιστικές συνέπειες, ή άσκηση περισσότερης αυταρχικότητας από το καθεστώς (Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», pp. 136-137, 153).

²⁰⁰ United Nations Secretary General, «An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, peacemaking and peace-keeping», paras 28-32.

²⁰¹ United Nations, «Report of the Secretary-General on the Work of the Organization», A/54/1, para 42, p. 5.

²⁰² United Nations Department of Peacekeeping Operations, «United Nations Peacekeeping Operations, Principles and Guidelines», New York, 2008, p. 18,

στρατιωτικής δύναμης στο έδαφος, για τον έλεγχο μίας ουδέτερης ζώνης και τη σταθεροποίηση της κατάστασης, ώστε να αναληφθούν απρόσκοπτα προσπάθειες στο πολιτικό επίπεδο για την επίλυση της κρίσης με ειρηνικά μέσα. Η υπόψη στρατιωτική δύναμη που συνήθως καλείται «Ειρηνευτική Δύναμη των Ηνωμένων Εθνών», δεν εμπλέκεται στις πολιτικές διαβουλεύσεις για την εξεύρεση λύσης. Η παρουσία της ειρηνευτικής δύναμης διασυνδέεται άμεσα με την πρόοδο των προσπαθειών στο πολιτικό επίπεδο (για παράδειγμα, η United Nations Peacekeeping Force in Cyprus - UNFICYP παραμένει στην Κύπρο από το 1964).

Σημαντικά στοιχεία των αποστολών διατήρησης της ειρήνης είναι ότι αναπτύσσονται με βάση τη συγκατάθεση όλων των αντιμαχόμενων μερών, πρέπει να διακρίνονται για την αντικειμενικότητά τους και να αποφεύγουν τη χρήση βίας. Βασικός στόχος αυτών των αρχών, είναι να δημιουργείται η πεποίθηση σε όλες τις αντιμαχόμενες πλευρές ότι, καμία από αυτές δεν εκμεταλλεύεται τη συνθήκη ειρήνευσης για να κερδίσει οφέλη σε βάρος της άλλης ή των άλλων²⁰³.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και ιδιαίτερα μετά την κρίση στα Βαλκάνια, παρατηρήθηκε μία μετεξέλιξη στον τρόπο εκτέλεσης των αποστολών διατήρησης της ειρήνης. Ο βασικός λόγος για αυτήν την αλλαγή ήταν η σταδιακή αύξηση, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, των εμφυλίων συρράξεων σε οικονομικά αδύναμα κράτη, που κατά βάση διέθεταν ασθενείς κρατικές δομές, με αποτέλεσμα την ανάγκη ανθρωπιστικών παρεμβάσεων. Παρά ταύτα, οι χώρες της Ευρώπης μείωσαν κατακόρυφα τη συμμετοχή τους στις αποστολές του ΟΗΕ²⁰⁴, καθώς προτίμησαν να ενισχύσουν το NATO και την ΚΕΠΠΑ²⁰⁵.

Η ουσιαστική όμως επάνοδος της ΕΕ στις αποστολές διατήρησης της ειρήνης σηματοδοτήθηκε με την έκδοση της ΣΣΕΕ (Ιούνιος 2016), όπου προβλέπεται ότι: “[...] the

https://www.un.org/ruleoflaw/files/Capstone_Doctrine_ENG.pdf (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018).

²⁰³ United Nations Department of Peacekeeping Operations, «United Nations Peacekeeping Operations, Principles and Guidelines», p. 21.

²⁰⁴ Σημειώνεται ότι οι επίσημες σχέσεις ΕΕ – ΟΗΕ ανάγονται στο 1974 όταν η Ευρωπαϊκή Κοινότητα συμμετείχε για πρώτη φορά ως Παρατηρητής στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ. Οι συναντήσεις σε επίπεδο κορυφής έχουν θεσμοθετηθεί από το 2001, ενώ το 2003 και το 2007 υπεγράφησαν επιπλέον συμφωνίες για συνεργασία στη διαχείριση κρίσεων (Yost, David S., «NATO and International Organizations», NATO Defense College, Rome, 2007, σελ. 62).

²⁰⁵ Koops, Joachim A. & Tercovich, Giulia, «A European return to United Nations peacekeeping? Opportunities, challenges and ways ahead», 26 September 2016, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13533312.2016.1236430> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018).

EU will promote a rules-based global order with multilateralism as its key principle and the United Nations at its core". Στις 6 Ιουνίου 2016, η ΑΕ/ΥΕ Κα Μογκερίνι ενημέρωσε το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ ότι η ΕΕ θα έχει ειδική και στρατηγική σχέση με τα Ηνωμένα Έθνη με σκοπό την ειρήνη και την ασφάλεια, μέσω ενεργής πολιτικής και επιχειρησιακής συνεργασίας. Επίσης τον Σεπτέμβριο 2016, στην 71^η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, δηλώθηκε από την ΕΕ ότι: *"[...] the EU will continue to strengthen UN peacekeeping and political missions and sustain or increase EU Member States' participation"*²⁰⁶.

Τον Αύγουστο 2017, η ΕΕ δήλωσε στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ ότι²⁰⁷: *"The EU reiterates the need [...] recognizing that peacekeeping and special political missions remain at the core of the United Nations' mandate. [...] Peacekeeping operations must be and must be seen as a key ingredient of the policy mix available to the UN. [...] Peacekeeping operations must form an organic part of a coherent and integrated UN response. [...] For its part, the EU will continue to strive towards a strong and continuously evolving partnership with the UN in promoting peacekeeping in the overall context of sustaining peace"*.

Τέλος, στις 28 Μαρτίου 2018 ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ κήρυξε την πρωτοβουλία «Action for Peacekeeping (A4P) initiative» και την 25 Σεπτεμβρίου 2018, στο πλαίσιο συνάντησης κορυφής για την προώθηση της υπόψη πρωτοβουλίας, έγιναν κοινές δηλώσεις με την ΕΕ σύμφωνα με τις οποίες²⁰⁸: *"The UN and the EU will continue seeking further complementarity and synergies between UN and EU missions and operations, as well as with other regional and international organisations, in order to act more effectively and ensure impact on the ground"*.

²⁰⁶ EEAS, «Strengthening the UN-EU Strategic Partnership on Peacekeeping and Crisis Management: Priorities 2015-2018», 7632/15, Second Progress Report, EEAS (2016) 989, 5 October 2016, p. 3, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12955-2016-INIT/en/pdf> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2015).

²⁰⁷ EEAS, «EU Statement – United Nations Security Council: UN Peacekeeping Operations & their potential contribution to the overarching goal of sustaining peace», New York, 29 August 2017, https://eeas.europa.eu/arctic-policy/eu-arctic-policy/36872/eu-statement-%E2%80%93-united-nations-security-council-un-peacekeeping-operations-their-potential_en (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2015).

²⁰⁸ EEAS, «Reinforcing the EU - UN Strategic Partnership on Peace Operations and Crisis Management», New York, 26 September 2018, https://eeas.europa.eu/topics/migration/51117/reinforcing-eu-un-strategic-partnership-peace-operations-and-crisis-management_en (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2015).

4.2.5 Αποστολές Μάχιμων Δυνάμεων για τη Διαχείριση Κρίσεων

Οι αποστολές μαχίμων δυνάμεων που αναλαμβάνονται για τη διαχείριση κρίσεων, αφορούν στη χρησιμοποίηση αμιγώς στρατιωτικών δυνάμεων και περιλαμβάνουν τις αποστολές αποκατάστασης της ειρήνης και τις επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας των συγκρούσεων. Προέρχονται δε, απευθείας από τις αποστολές τύπου Πέτερσμπεργκ, συνιστώντας μορφή επιχειρήσεων υψηλής έντασης.

Αναφορικά με το πρώτο σκέλος στο οποίο περιλαμβάνονται οι αποστολές αποκατάστασης της ειρήνης (peacemaking), παρατηρείται ότι σύμφωνα με τον ορισμό του ΟΗΕ²⁰⁹: *“Peacemaking generally includes measures to address conflicts in progress and usually involves diplomatic action to bring hostile parties to a negotiated agreement”*. Επομένως, κατά τον ΟΗΕ, οι αποστολές αποκατάστασης της ειρήνης συνήθως αφορούν σε διπλωματικές ενέργειες και όχι στην αποστολή μάχιμων δυνάμεων. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με το Διακλαδικό Δόγμα των ΗΠΑ «Ειρηνευτικές Επιχειρήσεις» (Peace Operations), η αποκατάσταση της ειρήνης δεν είναι αποστολή (task), αλλά διαδικασία που αφορά κυρίως σε διπλωματικές προσπάθειες²¹⁰:

“PM [σς. Peacemaking] is a diplomatic process aimed at establishing a cease fire or an otherwise peaceful settlement of a conflict. [...] it is not military-led. [...] PM is predominantly diplomatic efforts but may be supported by a PO [σς. Peace Operations] force. Operations in support of PM efforts should not be referred to as peacemaking operations”.

Στο δεύτερο σκέλος περιλαμβάνονται οι επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας των συγκρούσεων (post-conflict stabilization), οι οποίες αφορούν σε ενέργειες εστιασμένες στην εκπαίδευση και τη δημόσια ασφάλεια και σε δραστηριότητες πολιτικής και στρατιωτικής αναδιοργάνωσης. Επιδιώκεται η επιστροφή στην ομαλότητα με την ελάχιστη δυνατή εξάρτηση από εξωτερική στρατιωτική ή πολιτική υποστήριξη.

²⁰⁹ United Nations Department of Peacekeeping Operations, «United Nations Peacekeeping Operations, Principles and Guidelines», p. 17.

²¹⁰ Joint Chiefs of Staff, «Peace Operations», Joint Publication 3-07.3, 1 August 2012, p. I-9, <https://fas.org/irp/doddir/dod/jp3-07-3.pdf> (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

Γενικά, οι υπόψη επιχειρήσεις αφορούν σε δράσεις που έχουν σκοπό να εμποδίσουν την επανάληψη συγκρούσεων και να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες για διαρκή ειρήνη. Είναι μια διαδικασία η οποία επιβάλλει τη συνεργασία διαφόρων φορέων επί θεμάτων όπως, τη διάλυση παράνομων στρατιωτικών ομάδων, την εθνική συμφιλίωση και την εγκαθίδρυση των απαιτούμενων δημοκρατικών θεσμών. Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η τέλεση δίκαιων εκλογών, η αποκατάσταση της τάξης, η προώθηση οικονομικών σχεδίων και η παροχή βασικών υπηρεσιών στους πολίτες, είναι μερικά από τα μέτρα που μπορούν να συμβάλλουν στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη των πληγεισών περιοχών.

4.3 Εξέταση Υπαρχουσών Δυνατοτήτων και Ικανοτήτων

4.3.1 Κοινές Δράσεις Αφοπλισμού

Οι υπόψη αποστολές δεν είναι ιδιαίτερα απαιτητικές σε μάχιμες δυνατότητες, αλλά είναι δυνατό να απαιτηθεί μεγάλος αριθμός εξειδικευμένου προσωπικού, ανάλογα με την ποσότητα και το είδος του προς συγκομιδή οπλισμού - πυρομαχικών. Για παράδειγμα, τα Ηνωμένα Έθνη και ο Οργανισμός για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων (ΟΑΧΟ) - Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW)²¹¹, στις 16 Οκτωβρίου 2013 συνέστησαν κοινή αποστολή (OPCW-UN Joint Mission) αποτελούμενη από 100 ειδικούς, με σκοπό την καταστροφή 1.000 περίπου τόνων χημικών όπλων της Συριακής Αραβικής Δημοκρατίας²¹². Το υπόψη έργο ολοκληρώθηκε στις 30 Σεπτεμβρίου 2014, έχοντας βεβαιώσει την καταστροφή των 27 εγκαταστάσεων παραγωγής χημικών όπλων που είχαν δηλωθεί από τη Συρία²¹³.

Επίσης, στρατιωτικές δυνάμεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την οργάνωση και διεξαγωγή συλλογής και καταστροφής συμβατικών όπλων. Για παράδειγμα, στην

²¹¹ Γενικά για τον ΟΑΧΟ, βλ. OPCW, «OPCW by the Numbers», <https://www.opcw.org/media-centre/opcw-numbers> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).

²¹² Βλ. OPCW, «Syria and the OPCW», <https://www.opcw.org/media-centre/featured-topics/syria-and-opcw> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).

²¹³ Βλ. OPCW, «Closure of OPCW-UN Joint Mission», <https://opcw.unmissions.org/> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018). Τον Σεπτέμβριο 2018, εκφράστηκε στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ η άποψη ότι η εφαρμογή της απόφασης 2118 (2013) σχετικά με την καταστροφή των χημικών όπλων της Συρίας, δεν είχε ολοκληρωθεί ουσιαστικά (βλ. United Nations, «Despite Progress Dismantling Syria's Chemical Weapons Facilities, Accountability Gaps Persist, Senior Disarmament Official Tells Security Council», SC/13489, 8344 Meeting, 6 September 2018, <https://www.un.org/press/en/2018/sc13489.doc.htm>, πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).

επιχείρηση του NATO Απαραίτητη Συγκομιδή (Essential Harvest), στην ΠΓΔΜ το 2001, συμμετείχε δύναμη 3.500 ατόμων από τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη που μετείχαν στην ΕΠΑΑ, για την καταστροφή 3.875 συλλεχθέντων όπλων και χιλιάδων εκρηκτικών, μέσα σε 30 ημέρες²¹⁴. Άλλες επιχειρήσεις του NATO στις οποίες η καταστροφή οπλισμού και πυρομαχικών αποτελούσε μέρος μιας ευρύτερης ειρηνευτικής επιχείρησης, ήταν η Δύναμη Σταθεροποίησης του NATO (NATO Stabilization Force - SFOR)²¹⁵ στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και η Δύναμη του NATO στο Κοσσυφοπέδιο (NATO Kosovo Force - KFOR)²¹⁶.

Ο έλεγχος των εξοπλισμών περιλαμβάνει κυρίως διπλωματικές προσπάθειες που αναλαμβάνονται από πολιτικές και στρατιωτικές αντιπροσωπείες. Παραδείγματα τέτοιων προσπαθειών συνιστούν οι Συνομιλίες για τον Περιορισμό των Στρατηγικών Όπλων (Strategic Arms Limitation Talks - SALT), οι Συνομιλίες για τη Μείωση των Στρατηγικών Όπλων (Strategic Arms Reductions Talks - START), η Συνθήκη Μείωσης των Στρατηγικών Επιθετικών Όπλων (Strategic Offensive Reductions Treaty - SORT), η Συνθήκη για τις Συμβατικές Ένοπλες Δυνάμεις στην Ευρώπη, η Συνθήκη για τους Ανοικτούς Ουρανούς (Open Skies) και το Κείμενο της Βιέννης (Vienna Document).

Η εμπειρία των ευρωπαίων διπλωματών και στρατιωτικών που συμμετείχαν στις διαπραγματεύσεις και την εφαρμογή των παραπάνω συνθηκών, έδειξε ότι τα κ-μ της ΕΕ μπορούν να αποκτήσουν ή να διαθέσουν τις δυνατότητες και ικανότητες για τέτοιου τύπου αποστολές, σε ειρηνική περίοδο, ή σε περιόδους χαμηλής έντασης.

4.3.2 Ανθρωπιστικές Αποστολές και Αποστολές Διάσωσης

Για τις ανθρωπιστικές αποστολές, η ΕΕ έχει δημιουργήσει τη Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκής Πολιτικής Προστασίας και Επιχειρήσεων Ανθρωπιστικής Βοήθειας (Directorate-General for European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations - DG

²¹⁴ NATO, «Operation Essential Harvest (Task Force Harvest)», updated: 09 December 2002, <https://www.nato.int/fyrom/tfh/home.htm> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).

²¹⁵ NATO, «Peace support operations in Bosnia and Herzegovina», updated: 23 November 2017, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52122.htm (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018). Ένας γερμανο-ιταλικός σχηματισμός μάχης συγκέντρωσε και κατέστρεψε 743 ελαφρά όπλα, την περίοδο Μαΐου – Ιουλίου 2003 (βλ. NATO, «Comprehensive Destruction of "Harvest Weapons"», *SFOR Informer*, No 165, September 2003, <https://www.nato.int/sfor/indexinf/165/p03a/t02p03a.htm>, πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).

²¹⁶ NATO, «NATO's role in Kosovo», https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).

ECHO), που συντονίζει την παροχή επείγουσας βοήθειας σε θύματα φυσικών καταστροφών και συγκρούσεων σε ολόκληρο τον κόσμο²¹⁷. Σε περιοχές χωρίς προβλήματα ασφαλείας, η ΕΕ αποστέλλει πολιτικής φύσεως δυνατότητες και μέσα. Σε μη ασφαλείς περιοχές, συμμετέχουν στρατιωτικές δυνάμεις της ΕΕ που διατίθενται μέσω της ΚΠΑΑ, οι οποίες χρησιμεύουν για την εκτέλεση χερσαίων, θαλασσίων και εναέριων μεταφορών, διανομή ανθρωπιστικής βοήθειας, παροχή υγειονομικής υποστήριξης, αποκατάσταση υποδομών, κατασκευή νέων εγκαταστάσεων.

Η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος πάροχος ανθρωπιστικής βοήθειας στον κόσμο και ανταποκρίθηκε αποτελεσματικά σε πληθώρα περιπτώσεων, όπως, στην κρίση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, στη γενοκτονία της Ρουάντα, στον ανεμοστρόβιλο Μιτς (Mitch) στην Κεντρική Αμερική, στο Αφγανιστάν, στο τσουνάμι του Ινδικού Ωκεανού, στις κρίσεις σε Σουδάν και Πακιστάν, στο σεισμό και το τσουνάμι της Ιαπωνίας, στον πόλεμο της Λιβύης, στο λιμό του Σαχέλ (Sahel), στον εμφύλιο πόλεμο στη Συρία, στις δασικές πυρκαγιές της Νότιας Ευρώπης, στις πλημύρες στα Βαλκάνια, στην επιδημία του ιού Έμπολα στη Δυτική Αφρική, στη διένεξη στην Ουκρανία²¹⁸.

Σε ότι αφορά στις αποστολές διάσωσης, η βασική απαίτηση αρχικά είναι ο συντονισμός των προσπαθειών που καταβάλλονται από τα κράτη για την εκκένωση των υπηκόων τους. Αυτό δύναται να επιτευχθεί με την οργάνωση συντονιστικού κέντρου επιχειρήσεων που θα παρακολουθεί την κατάσταση. Το υπόψη κέντρο θα πρέπει να λειτουργεί διαρκώς, ενώ η στελέχωσή του μπορεί να ποικίλει ανάλογα με τις απαιτήσεις της επιχείρησης. Οι απαιτούμενες δυνάμεις και μέσα θα είναι επίσης αντίστοιχα με το μέγεθος της επιχείρησης και με το περιβάλλον ασφαλείας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημιούργησε το 2001 το Κέντρο Επιτήρησης και Πληροφοριών (EU Monitoring and Information Centre - MIC), το οποίο αντικαταστάθηκε από το Συντονιστικό Κέντρο Επείγουσας Απόκρισης (Emergency Response Coordination Centre - ERCC)²¹⁹.

²¹⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Ανθρωπιστική βοήθεια και πολιτική προστασία», Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο, Οκτώβριος 2015, σελ. 3, <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/02e57613-b5d2-11e5-8d3c-01aa75ed71a1> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018). Οι φυσικές καταστροφές (αλλά και οι ανθρωπογενείς) μπορούν να προκαλέσουν αστάθεια, βία και τελικά, κρίση. Μια συνοπτική παρουσίαση των δυνατοτήτων που ανέπτυξε η ΕΕ για την αντιμετώπιση των καταστροφών από φυσικούς κινδύνους, δίνεται στο Παράρτημα III.

²¹⁸ European Union, «Humanitarian aid & civil protection», updated 12 October 2018, https://europa.eu/european-union/topics/humanitarian-aid-civil-protection_en (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

²¹⁹ European Commission, «Emergency Response Coordination Centre (ERCC)», updated 26 November 2018, https://ec.europa.eu/echo/what/civil-protection/emergency-response-coordination-centre-ercc_en (πρόσβαση

Σε περίπτωση που τα κράτη δεν διαθέτουν τις απαιτούμενες δυνατότητες για την ανάληψη τέτοιων αποστολών, η ΕΕ μπορεί να αναλάβει ρόλο συντονιστή ή να οργανώσει δική της επιχείρηση. Η απαίτηση συντονισμού φάνηκε στο Λίβανο το 2006, όταν έπρεπε να εκκενωθεί μεγάλος αριθμός πολιτών διαφορετικών εθνικοτήτων²²⁰. Το 2011, η ΕΕ οργάνωσε και πραγματοποίησε την εκκένωση 4.400 ευρωπαίων πολιτών από τη Λιβύη, αλλά και προσφύγων από την Τυνησία, εγκαθιστώντας συντονιστικό κέντρο στη Μάλτα και χρησιμοποιώντας στρατιωτικά μέσα (πολεμικά πλοία και αεροσκάφη) που διέθεσαν τα κ-μ²²¹.

4.3.3 Αποστολές Παροχής Συμβουλών και Αρωγής για Στρατιωτικά Θέματα

Οι εν λόγω αποστολές είναι αντίστοιχες με αυτές του προγράμματος Συνεταιρισμός για την Ειρήνη (Partnership for Peace - PfP), που υφίσταται στο πλαίσιο του NATO. Η αρμόδια ομάδα εργασίας της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης για την άμυνα, αναγράφει συγκεκριμένα²²²: “[M]ilitary-to-military training and assistance programmes (potentially including the provision of advice and through short-term training teams [...]). Such a programme would therefore encompass a number of the activities and objectives undertaken within NATO's Partnership for Peace Programme. But each intervention would be tailored, time-limited and focus on the Union's CFSP priorities”.

Για την υλοποίηση των υπόψη αποστολών, απαιτείται η ύπαρξη κάποιων οργάνων πολιτικοστρατιωτικής φύσεως, όπως είναι η MPCC που προαναφέρθηκε στην ενότητα 3.5. Η αντίστοιχη εμπειρία του NATO έδειξε ότι οι απαιτήσεις σε προσωπικό και μέσα για τη συγκρότηση και εργασία αυτών των οργάνων, δεν είναι απαγορευτικές. Επιπρόσθετα,

1 Δεκεμβρίου 2018).

²²⁰ Οι ΗΠΑ εκκένωσαν 15.000 υπηκόους τους, ο Καναδάς επίσης 15.000, η Γαλλία 14.000, η Σουηδία 8.400, η Γερμανία 6.300, η Δανία 5.800, η Αυστραλία 5.000, το Ην. Βασίλειο 4.600 και η Βραζιλία 2.950. Οι ΗΠΑ κατόρθωσαν να εκκενώσουν τους υπηκόους τους εντός μίας εβδομάδας μισθώνοντας αρχικά εμπορικά πλοία και στη συνέχεια χρησιμοποιώντας πλοία του Πολεμικού Ναυτικού και των Πεζοναυτών. Παρατηρήθηκαν πολλά προβλήματα, όπως, ο ανταγωνισμός μεταξύ συμμαχικών κρατών για τη μίσθωση πλοίων και αεροπλάνων, καθώς και η έλλειψη συντονισμού και επικοινωνίας (Dixon, George K., «The Need for a Joint Support Element in Noncombatant Evacuation Operations», *Joint Force Quarterly* 85, 1 April 2017, pp. 53-54, https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/jfq/jfq-85/jfq-85_50-57_Dixon.pdf?ver=2017-01-27-091815-990, πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

²²¹ EEAS, «EU: Factsheet on Military Assistance for Libya», Brussels, 7 October 2011, http://eeas.europa.eu/archives/docs/libya/docs/factsheet_military_lybia_en.pdf (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018). Για τη συνολική ανθρωπιστική απόκριση της ΕΕ στην κρίση της Λιβύης, βλ. European Commission, «Libya: EU geared up for the humanitarian challenge», Brussels, 24 August 2011, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-983_en.htm?locale=en (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

²²² The European Convention, «Working Group VIII-Defence, Note by Ms Gisela Stuart», p. 2.

διάφορες δραστηριότητες μπορούν να λάβουν χώρα στις εθνικές εγκαταστάσεις των κ-μ της ΕΕ, τα οποία μπορούν επίσης να συνάψουν μεμονωμένες στρατιωτικές συμφωνίες με άλλα κράτη, εκτός ΕΕ ή ΝΑΤΟ.

Οι τρεις (3) μη εκτελεστικές στρατιωτικές εκπαιδευτικές αποστολές της ΕΕ στην Αφρική [Σομαλία (EU Training Mission Somalia), Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία (EU Training Mission Central African Republic) και Μάλι (EU Training Mission Mali)], οι οποίες διεξάγονται υπό την MPCC²²³, απέδειξαν ότι η ΕΕ έχει την ικανότητα να υλοποιήσει τη συγκεκριμένη δυνατότητα σε ειρηνική περίοδο, ή σε περιόδους χαμηλής έντασης.

4.3.4 Αποστολές Πρόληψης Συγκρούσεων και Διατήρησης της Ειρήνης

Στην υποενότητα 4.2.4 τέθηκε αναλυτικά το πλαίσιο εφαρμογής των υπόψη αποστολών. Σε ότι αφορά στις δυνατότητες της πρόληψης συγκρούσεων, βασική θέση κατέχει η εκμετάλλευση της σύγχρονης τεχνολογίας, μέσω πρόσβασης σε βάσεις δεδομένων, δίκτυα συλλογής - διανομής πληροφοριών και ενημέρωσης σε πραγματικό χρόνο. Η υπάρχουσα τεχνολογία έχει αφενός μειώσει τις απαιτήσεις σε προσωπικό και μέσα, αφετέρου έχει καταστήσει δυνατή την υλοποίηση της έγκαιρης προειδοποίησης. Οι στρατιωτικές δυνατότητες μπορούν να συνεισφέρουν στην επιτήρηση ασταθών περιοχών, με τη χρησιμοποίηση μη επανδρωμένων αεροχημάτων, αναγνωριστικών αεροσκαφών, αερομεταφερόμενων αισθητήρων και δορυφόρων, χερσαίων και θαλάσσιων περιπολιών και σημείων ελέγχου.

²²³ Η MPCC είναι στατική δομή διοίκησης και ελέγχου στο στρατιωτικό στρατηγικό επίπεδο, εκτός περιοχής επιχειρήσεων (εδρεύει στις Βρυξέλλες). Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. EEAS, «The Military Planning and Conduct Capability-MPCC», https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/27763/military-planning-and-conduct-capability-mpcc_en (πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2018). Αντίστοιχα, στις Βρυξέλλες εδρεύει και η Πολιτική Δυνατότητα Σχεδιασμού και Διεξαγωγής Επιχειρήσεων (Civilian Planning and Conduct Capability – CPCC), που ασχολείται με τις πολιτικές αποστολές που θα αναπτυχθούν στο Κεφάλαιο 5. Επιπλέον, το 2012 ενεργοποιήθηκε το Κέντρο Επιχειρήσεων της ΕΕ (EU Operations Centre - OPCEN) για το συντονισμό της στρατιωτικής και μη δράσης στο Κέρας της Αφρικής. Από το 2014 το OPCEN υποστηρίζει και τις επιχειρήσεις στο Σαχέλ (Κοπλά, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», σελ. 99). Σημειώνεται ότι, όπως έχει επικρατήσει διεθνώς, τα 4 επίπεδα στρατηγικής είναι τα εξής: υψηλή στρατηγική (ή εθνική στρατηγική ή στρατηγική εθνικής ασφαλείας), στρατιωτική στρατηγική, επιχειρησιακό επίπεδο, τακτική (Πλατιάς, «Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη», σελ. 82-85). Πρακτικά, η αναφορά στο «στρατηγικό» επίπεδο, παραπέμπει σε αυτά της υψηλής στρατηγικής και της στρατιωτικής στρατηγικής. Το επιχειρησιακό και το τακτικό επίπεδο θεωρούνται χαμηλότερα, στα οποία όμως μπορεί να εφαρμοστεί «στρατηγική» με την ευρύτερη έννοια του όρου.

Ο ΟΗΕ έχει δημιουργήσει, από το 1992, το Τμήμα Πολιτικών Υποθέσεων (Department of Political Affairs - DPA), το οποίο παρακολουθεί τις πολιτικές εξελίξεις σε όλο τον κόσμο, έτσι ώστε να παρέχει έγκαιρη προειδοποίηση για επικείμενες συγκρούσεις και να αναλύει τις πιθανότητες για ανάληψη προληπτικής δράσης²²⁴. Επίσης, ο ΟΗΕ συνεργάζεται με τον ΟΑΣΕ, ο οποίος από το 1990 έχει συγκροτήσει το Κέντρο Πρόληψης Συγκρούσεων (Conflict Prevention Centre - CPC)²²⁵.

Στον τομέα της πρόληψης συγκρούσεων, η ΕΕ μέχρι το 2014 είχε διάφορα εργαλεία με σημαντικότερο το Όργανο για τη Σταθερότητα (Instrument for Stability - IfS), ενώ μετά το 2014 διαθέτει το Όργανο που συνεισφέρει στη Σταθερότητα και την Ειρήνη (Instrument contributing to Stability and Peace - IcSP)²²⁶. Ακόμα, το 1997 με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, η ΕΕ δημιούργησε τη Μονάδα Σχεδιασμού Πολιτικής και Έγκαιρης Προειδοποίησης (Policy Planning and Early Warning Unit - PPEWU)²²⁷, ενώ από το 2014 η ΕΥΕΔ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εγκατέστησαν το Ευρωπαϊκό Σύστημα Έγκαιρης Προειδοποίησης για Συγκρούσεις [EU Conflict Early Warning System (EWS)]²²⁸.

Σε ότι αφορά στο εμπάργκο όπλων, κατά βάση χρησιμοποιούνται στρατιωτικές δυνατότητες για τον έλεγχο χερσαίων, θαλάσσιων και εναέριων οδών μεταφοράς και την κατάσχεση τυχόν παρανόμων φορτίων οπλισμού. Οι απαιτήσεις σε προσωπικό και μέσα ποικίλουν ανάλογα με το εύρος της καλυπτόμενης περιοχής, πλην όμως δεν προσεγγίζουν

²²⁴ United Nations, «Supplement to an Agenda for Peace: position paper of the Secretary-General on the occasion of the fiftieth anniversary of the United Nations», A/50/60-S/1995/1, New York, 25 January 1995, para 26, p. 7, <https://www.securitycouncilreport.org/wp-content/uploads/UNRO%20S1995%201.pdf> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018). Αξίζει να σημειωθεί ότι η υπόψη παράγραφος περιλαμβάνεται στο τμήμα “Preventive diplomacy and peacemaking”. Για την προληπτική διπλωματία, ο Γενικός Γραμματέας χρησιμοποιεί στις παραγράφους 26-32 του ίδιου εγγράφου, όρους όπως: “quiet diplomacy”, “preventive deployment”, “preventive action”, “preventive activities”. Η παραπάνω ορολογία συναντάται ευρέως και στο βιβλίο του Λουντ, όπως αναφέρθηκε στο Κεφάλαιο 2.

²²⁵ OSCE, «Conflict prevention and resolution», <https://www.osce.org/secretariat/conflict-prevention> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018). Για πλήρη και αναλυτικό κατάλογο όλων των τρεχουσών και παρελθόντων αποστολών του ΟΑΣΕ, βλ. Conflict Prevention Centre, «Survey of OSCE Field Operations», OSCE Secretariat, SEC.GAL/110/18, Vienna, 25 June 2018, <https://www.osce.org/secretariat/74783?download=true> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

²²⁶ European Commission, «Instrument contributing to Stability and Peace, preventing conflict around the world», https://ec.europa.eu/fpi/what-we-do/instrument-contributing-stability-and-peace-preventing-conflict-around-world_en (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

²²⁷ European Union, «Treaty of Amsterdam - Declaration No 6 on the establishment of a policy planning and early warning unit (2 October 1997)», https://www.cvce.eu/content/publication/2007/3/1/1b4fc3e2-8b3e-43b1-a494-ca7f69b42730/publishable_en.pdf (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

²²⁸ European Commission, «EU conflict Early Warning System: Objectives, Process and Guidance for Implementation - 2017», SWD(2017) 282, Brussels, 27 July 2017, https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/swd-eu-conflict-early-warning-system-2017_en.pdf (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

τα ζητούμενα μίας μάχιμης επιχείρησης. Παράδειγμα εμπάργκο όπλων αποτελεί η επιχείρηση του NATO εναντίον της Λιβύης (Operation Unified Protector), από 23 Μαρτίου έως 31 Οκτωβρίου 2011, στην οποία χρησιμοποιήθηκαν 18 πλοία επιφανείας, υποβρύχια από 8 συμμαχικές χώρες (Βέλγιο, Καναδάς, Ελλάδα, Ιταλία, Ολλανδία, Ισπανία, Τουρκία και Ην. Βασίλειο), καθώς και αεροσκάφη επιτήρησης και μαχητικά²²⁹.

Σχετικά με τις κυρώσεις, υπάρχει το σχετικά πρόσφατο παράδειγμα της επιβολής κυρώσεων της ΕΕ στο καθεστώς του Μουαμάρ Καντάφι (Muammar Gaddafi) στη Λιβύη, που περιελάμβανε πάγωμα καταθέσεων, απαγόρευση εξόδου από τη χώρα και περιορισμούς στην εισαγωγή υλικών τα οποία μπορεί να χρησιμοποιούνταν για στρατιωτικούς ή αστυνομικούς σκοπούς²³⁰.

Αναφορικά με τις σύντομες αποστολές και την προληπτική ανάπτυξη δυνάμεων, οι απαιτήσεις της περιλαμβάνουν δυνατότητες για διεξαγωγή περιπολιών και επιτήρησης, συναφώς με την παραδοσιακή μορφή των αποστολών διατήρησης της ειρήνης. Εάν επίκειται η έναρξη εχθροπραξιών, τότε θα απαιτηθεί μία πιο εύρωστη στρατιωτική δύναμη στη βάση των προβλέψεων του Κεφαλαίου VII του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (“[...] *chapter VII preventive deployment* [...]”)²³¹.

Παράδειγμα αποτελεί η επιχείρηση προληπτικής ανάπτυξης δυνάμεων και μέσων που έλαβε χώρα στην ΠΓΔΜ, από 31 Μαρτίου 1995 έως 28 Φεβρουαρίου 1999. Η Δύναμη Προληπτικής Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Preventive Deployment Force - UNPREDEP) είχε ως αποστολή την επιτήρηση και αναφορά διαφόρων περιστατικών στα σύνορα της ΠΓΔΜ, τα οποία θα μπορούσαν να υποσκάψουν τη σταθερότητα και να απειλήσουν την εδαφική ακεραιότητα της ΠΓΔΜ, καθώς επίσης και να παρέξει ανθρωπιστική βοήθεια στον τοπικό πληθυσμό²³². Η UNPREDEP συνεισέφερε

²²⁹ NATO, «NATO and Libya: Operation Unified Protector», updated: 27 March 2012, <https://www.nato.int/cps/ic/natohq/71679.htm> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

²³⁰ The Telegraph, «Libya: EU agrees fresh sanctions against Gaddafi», 28 February 2011, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8352477/Libya-EU-agrees-fresh-sanctions-against-Gaddafi.html> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

²³¹ Institute for Security Studies of Western European Union, «Preventing Armed Conflict in Europe: Lessons from Recent Experience», Munuera, Gabriel, Chaillot Paper 15/16, June 1994, p. 46-47, <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp015-016e.pdf> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018). Βλ. επίσης στο United Nations, «Supplement to an Agenda for Peace: position paper of the Secretary-General on the occasion of the fiftieth anniversary of the United Nations», para 31: “[...] *establishment and financing of small field missions for preventive diplomacy and peacemaking*”.

²³² United Nations Department of Peacekeeping Operations, «United Nations Preventive Deployment Force»,

στην παρεμπόδιση της εξάπλωσης των συγκρούσεων και επέτρεψε να γίνουν βήματα προς την πολιτική σταθερότητα και την οικονομική ανάπτυξη της χώρας²³³.

Για τις αποστολές διατήρησης της ειρήνης, παρατηρείται ότι υπάρχει μετεξέλιξη του τρόπου εκτέλεσης και των απαιτήσεων των υπόψη αποστολών. Στο παρελθόν, οι ειρηνευτικές δυνάμεις ασχολούνταν κυρίως με στατικά καθήκοντα επιτήρησης των αντιμαχόμενων και επίβλεψης εφαρμογής της συνθήκης ειρήνευσης. Οι βασικές απαιτήσεις για την εκτέλεση των καθηκόντων αυτών αφορούσαν κυρίως στη χρησιμοποίηση φυλακίων και περιπόλων, στη διεξαγωγή πτήσεων αεροσκαφών και ελικοπτέρων και στις επισκέψεις ομάδων επαλήθευσης.

Οι σύγχρονες ειρηνευτικές επιχειρήσεις σε συνδυασμό με τη μετεξέλιξη των απειλών στο έδαφος, δημιούργησαν την απαίτηση για ταχυκίνητες δυνάμεις με ευρεία χρησιμοποίηση μεταφορικών μέσων, για ταχεία αντίδραση έναντι απρόοπτων καταστάσεων, καλύτερη διοικητική μέριμνα και βελτίωση συλλογής πληροφοριών²³⁴. Επομένως, οι αποστολές διατήρησης της ειρήνης απαιτούν την ύπαρξη περισσότερων και σύγχρονων δυνατοτήτων, στο πλαίσιο της συνολικής προσέγγισης (comprehensive approach), τις οποίες σχεδόν όλα τα κ-μ της ΕΕ είναι ικανά να προσφέρουν.

4.3.5 Αποστολές Μάχιμων Δυνάμεων για τη Διαχείριση Κρίσεων

Οι αποστολές μαχίμων δυνάμεων για τη διαχείριση κρίσεων σε αποστολές αποκατάστασης της ειρήνης, αφορούν στην επιβολή της ειρήνης και κατά συνέπεια απαιτούν ισχυρές στρατιωτικές δυνατότητες, ικανές να ανταπεξέλθουν σε εντατική μορφή συγκρούσεων. Παραδείγματα τέτοιου είδους αποστολών είναι οι επιχειρήσεις του NATO στο Κοσσυφοπέδιο το 1999 και στη Λιβύη το 2011. Στη Λιβύη, η ΕΕ είχε δευτερεύοντα ρόλο, ουσιαστικά κάτω από την καθοδήγηση των ΗΠΑ²³⁵.

http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unpred_p.htm (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

²³³ Η εμφάνιση εχθροπραξιών μεταξύ των Ενόπλων Δυνάμεων της ΠΓΔΜ και αλβανών εθνικιστών το 2000, κατέδειξε ότι η απόσυρση της UNPREDEP δεν ήταν σωστή, αλλά και ότι ίσως δεν πέτυχε απόλυτα στην αποστολή της κατά τη διάρκεια της τετραετούς παραμονής της στην ΠΓΔΜ.

²³⁴ United Nations, «Implementation of the recommendations of the Special Committee on Peacekeeping Operations, Report of the Secretary-General», A/64/573, 22 December 2009, pp. 8-12, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/64/573 (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

²³⁵ Οι ΗΠΑ υπερεκτίμησαν τις στρατιωτικές δυνατότητες της ΕΕ, με μερική εξαίρεση τη συνεισφορά του Ην. Βασιλείου και της Γαλλίας. Παρά την απουσία αποστολής στρατευμάτων στο έδαφος της Λιβύης, λιγότερα από τα μισά κ-μ του NATO συμμετείχαν ενεργά στην επιχείρηση, αναγκάζοντας τελικά τις ΗΠΑ να

Για τις αποστολές μαχίμων δυνάμεων για τη διαχείριση κρίσεων σε επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας των συγκρούσεων, ο ΟΗΕ χρησιμοποιεί το Τμήμα Πολιτικών Υποθέσεων που αναφέρθηκε στην προηγούμενη υποενότητα, σε συνεργασία με τα τοπικά γραφεία των Ηνωμένων Εθνών στις περιοχές ενδιαφέροντος²³⁶. Το εκτεταμένο έργο των επιχειρήσεων σταθεροποίησης απαιτεί στενό συντονισμό με τις επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης που λαμβάνουν χώρα στην ίδια περιοχή.

Σε αυτήν την περίπτωση, πέραν του κύριου ρόλου τους που είναι η διατήρηση της ασφάλειας και της σταθερότητας, οι στρατιωτικές δυνάμεις αναλαμβάνουν και άλλα καθήκοντα όπως η ένοπλη συνοδεία, η ανακατασκευή και η κατασκευή σχολείων και νοσοκομείων, η αποκατάσταση του ηλεκτρικού, υδρευτικού και αποχετευτικού δικτύου, καθώς και του δικτύου οδικών, σιδηροδρομικών και θαλασσίων μεταφορών²³⁷. Οι απαιτούμενες δυνατότητες για την ανάληψη τέτοιων αποστολών είναι μεγάλες, ιδιαίτερα αμέσως μετά το πέρας των συγκρούσεων, όταν η πιθανότητα επανέναρξης των εχθροπραξιών είναι υψηλή.

Η μείωση της έντασης και η σταδιακή μετάβαση σε μια πιο ειρηνική κατάσταση, δύναται να επιτρέψει στην ΕΕ να αναλάβει αυτή το ρόλο, όπως αποδείχθηκε στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, όπου η ΕΕ διαδέχθηκε το NATO εννέα χρόνια μετά το πέρας των συγκρούσεων. Το 1995, η Δύναμη Εφαρμογής (Implementation Force - IFOR) του NATO ανερχόταν σε 60.000 άτομα²³⁸. Τον Δεκέμβριο 1996 τη διαδέχτηκε η SFOR και τον

εμπλακούν ολοκληρωτικά. Ο πρώην Υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ, Ρόμπερτ Γκέιτς (Robert Gates), δήλωσε χαρακτηριστικά: *“Frankly, many of those allies do so not because they do not want to participate, but simply because they can’t [...] It has become painfully clear that similar shortcomings - in capability and will - have the potential to jeopardize the alliance’s ability to conduct an integrated, effective and sustained air-sea campaign”* (βλ. Coticchia, Fabrizio, «The ‘enemy’ at the gates? Assessing the European military contribution to the Libyan war», *Perspectives on Federalism*, Vol. 3, issue 3, 2011, p. E 56-58, http://www.on-federalism.eu/attachments/106_download.pdf, πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018). Οι εθνικοί εγωισμοί, η έλλειψη ηγεσίας και στιβαρής υποστήριξης σε πολιτικό επίπεδο, η διστακτικότητα και οι σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές και δυνατότητες, οδήγησαν τελικά σε μια γαλλοβρετανική επιχείρηση με την υποστήριξη των ΗΠΑ (Κοππά, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», σελ. 156, 226). Συμπερασματικά, η περιορισμένη συμμετοχή των ευρωπαίων στις επιχειρήσεις στη Λιβύη οφείλεται στις περιορισμένες δυνατότητές τους, αλλά και σε πολιτικούς υπολογισμούς. Οι πολιτικές διαφωνίες ανέδειξαν για μία ακόμη φορά το πρόβλημα της διακυβέρνησης στο εσωτερικό της ΕΕ.

²³⁶ United Nations, «Report of the Secretary-General on the work of the Organization», A/54/1, pp. 12-13.

²³⁷ Jennings, Salvatore, «Military Peacebuilding: Stability Operations and the Strengthening of Peace in War-Torn Societies», *The Journal of Humanitarian Assistance*, 15 April 2003, <https://sites.tufts.edu/jha/archives/844> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

²³⁸ NATO, «History of the NATO-led Stabilisation Force (SFOR) in Bosnia and Herzegovina», <https://www.nato.int/sfor/docu/d981116a.htm> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018). Ο Λουντ γράφει ότι, στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, αποδείχθηκε ότι η διεθνής διπλωματία επιφέρει μικρά αποτελέσματα, όταν δεν συνοδεύεται από αξιόπιστη απειλή χρήσης στρατιωτικής δύναμης, ή από άμεσες και σοβαρές οικονομικές

Δεκέμβριο 2004 ανέλαβε η Δύναμη Αλθαία της ΕΕ (European Union Force ALTHEA - EUFOR ALTHEA, ή Operation ALTHEA), με δύναμη τότε περίπου 7.000 άτομα²³⁹.

Από τα παραπάνω είναι φανερό ότι ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη, συμμετέχοντας σε αντίστοιχες αποστολές του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ, είναι ικανά να φέρουν σε πέρας αποστολές μαχίμων δυνάμεων για τη διαχείριση κρίσεων, τόσο σε αποστολές αποκατάστασης της ειρήνης, όσο και σε επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας των συγκρούσεων. Η ΕΕ ως ενιαίος οργανισμός, εμφανίζεται ότι δεν έχει ακόμα ανέλθει στο επιθυμητό επίπεδο των άλλων μεγάλων διεθνών οργανισμών, ώστε να έχει την ικανότητα να αναλαμβάνει αυτόνομα τέτοιου τύπου αποστολές.

4.4 Σύνοψη

Στο παρόν Κεφάλαιο παρουσιάστηκε το περιεχόμενο των κατηγοριών των αποστολών της Συνθήκης της Λισαβόνας, ενώ παράλληλα δόθηκαν και ορισμένες από τις αντίστοιχες προβλέψεις του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ. Έπειτα, εξετάστηκαν αναλυτικά οι δυνατότητες και οι ικανότητες που έχει η ΕΕ για τη εκτέλεση των αποστολών αυτών και παρατέθηκαν αντίστοιχα παραδείγματα αποστολών του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ.

Διαπιστώθηκε ότι οι κοινές δράσεις αφοπλισμού δεν απαιτούν ιδιαίτερες μάχιμες δυνατότητες και ότι η ΕΕ διαθέτει έμπειρο πολιτικό και στρατιωτικό προσωπικό για να εκτελέσει τέτοιου τύπου αποστολές, σε ειρηνική περίοδο, ή σε περιόδους χαμηλής έντασης. Καταδείχτηκε επίσης ότι η ΕΕ πρωτοστατεί σε παγκόσμια κλίμακα σε ανθρωπιστικές αποστολές, ενώ υπολείπεται σε θέματα συντονισμού στις αποστολές διάσωσης. Ακόμα, έγινε κατανοητό ότι η ΕΕ έχει την ικανότητα να υλοποιήσει αποστολές που έχουν στόχο την παροχή συμβουλών και αρωγής για στρατιωτικά θέματα, σε ειρηνική περίοδο, ή σε περιόδους χαμηλής έντασης.

Αναφορικά με τις αποστολές πρόληψης συγκρούσεων και διατήρησης της ειρήνης, έγινε φανερό ότι η ΕΕ είναι δυνατό να ανταποκριθεί, ειδικότερα σε συνεργασία με τον ΟΗΕ και το ΝΑΤΟ. Τέλος, για τις αποστολές μαχίμων δυνάμεων που αναλαμβάνονται για

κυρώσεις (Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», p. 13).

²³⁹ European Union Force in Bosnia and Herzegovina, «About EUFOR», 11 November 2018, <http://www.euforbih.org/eufor/index.php/about-eufor/background> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

τη διαχείριση των κρίσεων, στις οποίες περιλαμβάνονται οι αποστολές αποκατάστασης της ειρήνης και οι επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας των συγκρούσεων, διαπιστώθηκε ότι η ΕΕ υπολείπεται ακόμα έναντι του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ, ιδιαίτερα όταν μετά το πέρας των συγκρούσεων η ένταση παραμένει υψηλή.

Στο επόμενο Κεφάλαιο θα παρουσιαστούν οι τρέχουσες πολιτικές και στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ και θα τοποθετηθούν στην καμπύλη των συγκρούσεων του Λουντ.

5. ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕ

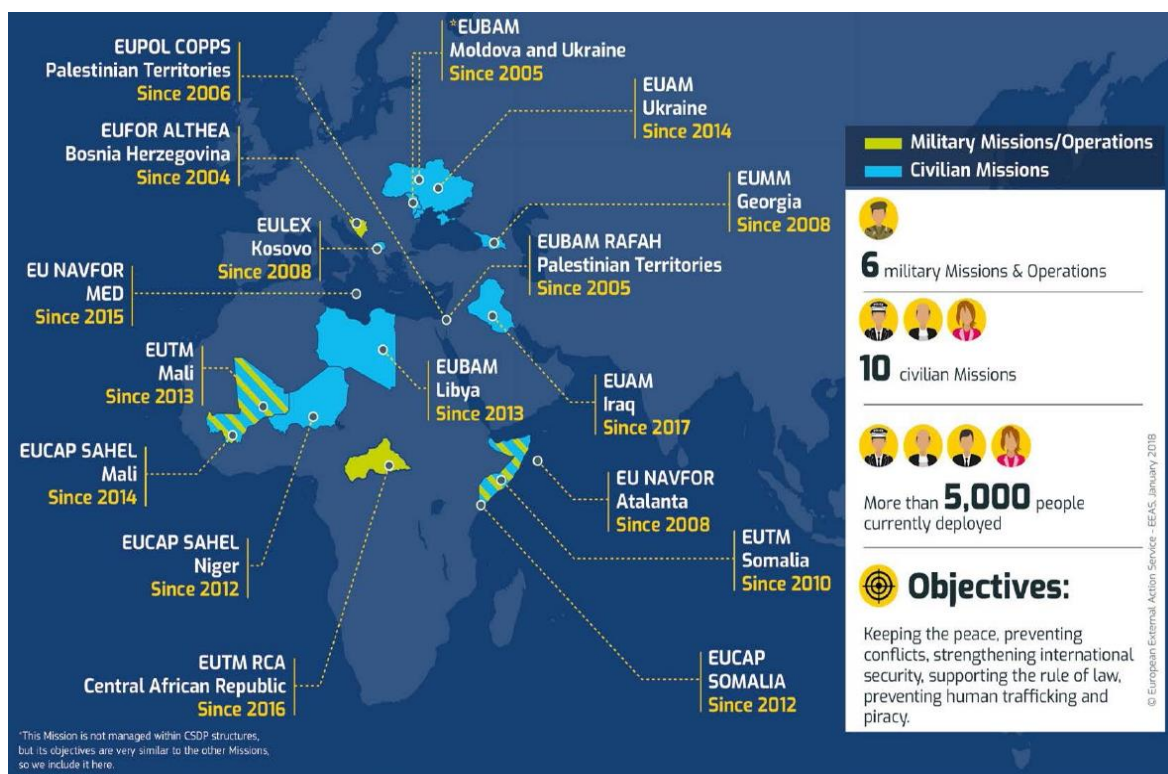
What is our task for the future?

To make Europe a global power, a force for good in the world.

(Javier Solana)

5.1 Εισαγωγή

Την τρέχουσα περίοδο ²⁴⁰, υπάρχουν έξι (6) ενεργές στρατιωτικές αποστολές/επιχειρήσεις (military missions and operations) της ΕΕ υπό την ΚΠΑΑ. Η αντιμετώπιση όμως των περίπλοκων προκλήσεων ασφαλείας, απαιτεί και σημαντική υποστήριξη μη στρατιωτικής φύσεως. Η ΕΕ έχει υπό τις δομές διαχείρισής της δέκα (10) ενεργές πολιτικές αποστολές (civilian missions) στην Ευρώπη, την Αφρική και τη Μέση Ανατολή, καθώς και τη EUBAM Moldova and Ukraine που δεν ανήκει στις δομές της ΚΠΑΑ, αποτελούμενες συνολικά από 5.000 άτομα²⁴¹.

Εικόνα 2: Αποστολές και Επιχειρήσεις της ΕΕ για το 2018 (πηγή: EEAS)²⁴²

²⁴⁰ Αφορά στην περίοδο 2018-2019.

²⁴¹ EEAS, «Part 4 - The EU's civilian missions around the world», 24 August 2018, <https://eeas.europa.eu/topics/sanctions-policy/49730> (πρόσβαση 11 Ιανουαρίου 2019).

²⁴² EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report

Σε σύγκριση με τις αποστολές του NATO ή του ΟΗΕ, υπολογίστηκε ότι οι αποστολές της ΕΕ σε επίπεδο προσωπικού είναι μέχρι και 30 φορές μικρότερες και συνεπώς πιο ευέλικτες. Η αξία της ΕΕ έγκειται στο ότι θεωρείται «νομιμοποιημένος διεθνής δρών» κυρίως σε περιοχές όπου οι άλλοι δύο οργανισμοί δεν είναι ευπρόσδεκτοι. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η EUBAM Rafah, όπου η ΕΕ θεωρείται πιο ουδέτερη από τα Ηνωμένα Έθνη²⁴³.

Οι μη στρατιωτικές επιχειρήσεις χρηματοδοτούνται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό (CFSP budget)²⁴⁴, ενώ τα κοινά κόστη των στρατιωτικών επιχειρήσεων καλύπτονται κατά βάση από τα κ-μ μέσω του «μηχανισμού Athena»²⁴⁵. Επίσης, στο τέλος του 2017 ανακοινώθηκε ο μηχανισμός European Peace Facility για τη χρηματοδότηση των στρατιωτικών επιχειρήσεων, ο οποίος δεν έχει τεθεί ακόμα σε εφαρμογή²⁴⁶.

Το παρόν Κεφάλαιο παρουσιάζει συνοπτικά καθεμία από τις τρέχουσες πολιτικές αποστολές και στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ, επικεντρώνοντας στο σκοπό και το έργο που έχουν αναλάβει²⁴⁷. Με βάση αυτό το έργο, οι υπόψη αποστολές και επιχειρήσεις ταξινομούνται και τοποθετούνται στα επίπεδα και φάσεις της καμπύλης των συγκρούσεων του Λουντ της ενότητας 2.4 (σχήμα 2).

5.2 Πολιτικές Αποστολές

Η ΕΕ έχει εμπλακεί σε πολιτικές αποστολές εξειδικευμένων απαιτήσεων, τις οποίες δεν μπορούσε να καλύψει άλλος οργανισμός. Παραδείγματα αποτελούν η αναδιοργάνωση του τομέα ασφαλείας (security sector reform) με αποστολές όπως EUPOL RD CONGO και EU SSR Guinea-Bissau, η αναδιοργάνωση του τομέα δικαιοσύνης (rule of law reform) όπως EUJUST LEX Iraq και EUPOL COPPS, η διαχείριση συνόρων (border management) όπως

2017», p. 11, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/csdp_annual_report_2017_web_en_2.pdf (πρόσβαση 11 Ιανουαρίου 2019).

²⁴³ Κοπά, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», σελ. 91-92.

²⁴⁴ EEAS, «EU Missions and Operations».

²⁴⁵ European Council, «Athena - financing security and defence military operations», 10 January 2019, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/athena/> (πρόσβαση 27 Ιαν 2019).

²⁴⁶ Κοπά, «Συνθήκη Λισαβόνας και Ευρωπαϊκή Άμυνα».

²⁴⁷ Οι δεκαοκτώ (18) ολοκληρωμένες επιχειρήσεις και αποστολές της ΕΕ φαίνονται αναλυτικά κάτω από τις τρέχουσες στην ιστοσελίδα EEAS, «Military and civilian missions and operations», https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/430/military-and-civilian-missions-and-operations_en (πρόσβαση 11 Ιανουαρίου 2019).

η EUCAP Sahel Niger και η ασφάλεια αεροδρομίων (airport security) όπως η EUAVSEC South Sudan.

Συνολικά, οι πολιτικές αποστολές βοηθούν στη σταθεροποίηση, την ασφάλεια και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Συνεργάζονται με διπλωματικές πηγές και με αντιπροσώπους άλλων οργανισμών, λοιπών κρατών ή στρατιωτικών αποστολών. Η μη στρατιωτική διαχείριση κρίσεων, περιλαμβάνει τους εξής τομείς προτεραιότητας: αστυνόμευση (policing), κράτος δικαίου (rule of law), δημόσια διοίκηση (civilian administration), πολιτική προστασία (civil protection), παρατήρηση (monitoring), προστασία εκπροσώπων της ΕΕ²⁴⁸. Οι τρέχουσες πολιτικές αποστολές είναι οι παρακάτω:

5.2.1 EU Border Assistance Mission (EUBAM) Moldova and Ukraine

Η υπόψη πολιτική αποστολή στηρίζεται στην απόφαση υπ' αριθ. Council Joint Action 2005/776/CFSP. Η έναρξη της αποστολής έγινε στις 7 Οκτωβρίου 2005 και η εντολή (mandate) έχει ανανεωθεί μέχρι τις 30 Νοεμβρίου 2020. Σημειώνεται ότι είναι η μόνη από τις αναφερθείσες αποστολές της οποίας η διαχείριση δεν υπόκειται τυπικά στις δομές της ΚΠΑΑ. Επομένως, αναφέρεται στις πολιτικές αποστολές καθόσον έχει παρόμοιους στόχους, αλλά δεν προμετράται σε αυτές²⁴⁹.

Σκοπός της είναι η εναρμόνιση προτύπων ελέγχου των συνόρων - τελωνείων και οι διαδικασίες εναρμόνισης εμπορίου με εκείνες των κ-μ της ΕΕ, ώστε να “...contribute to the peaceful settlement of the Transnistrian [σσ. Υπερδνειστερία] conflict”²⁵⁰. Το αρχικό μνημόνιο συμφωνίας που υπογράφηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τις κυβερνήσεις της Μολδαβίας και της Ουκρανίας στα τέλη του 2005 αποτελεί τη νομική βάση για την

²⁴⁸ Παρίσης, Ιωάννης, «Η Ευρώπη της άμυνας. Ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας και άμυνας», Μεταίχμιο, Αθήνα, 2010, σελ. 84.

²⁴⁹ EUBAM, «Who we are?», <http://eubam.org/who-we-are/> (πρόσβαση 11 Ιανουαρίου 2019).

²⁵⁰ Επίσης, στόχος ήταν η μείωση των απειλών ασφαλείας που δεχόταν η Ουκρανία, προερχόμενες από την περιοχή της Υπερδνειστερίας. Ακόμα, η αποστολή αυτή έδειξε το ενδιαφέρον της ΕΕ για μια διαμάχη που απειλεί τα σύνορά της, καθώς και την προσπάθεια ανάσχεσης της Ρωσικής επιρροής στην περιοχή (Cornell et al., «Η ευρύτερη περιοχή του Εύξεινου Πόντου, ένας νέος κόμβος στην ευρωπαϊκή ασφάλεια», σελ. 98, 107, 108). Η υπόψη διαμάχη (σύγκρουση) αποτελεί περίπτωση αποσχισθείσας περιοχής και συνεπώς εντάσσεται στο πλαίσιο των ζητημάτων «υψηλής ασφαλείας» (hard security), καθόσον αποτελεί πηγή επαναλαμβανόμενης στρατιωτικής βίας (Cornell et al., «Η ευρύτερη περιοχή του Εύξεινου Πόντου, ένας νέος κόμβος στην ευρωπαϊκή ασφάλεια», σελ. 93-94). Σημειώνεται ότι, σύμφωνα με τους Cornell et al. (σελ. 94), στις υπόψη περιοχές συγκρούσεων, μπορεί να προκύπτουν και θέματα «ήπιας ασφαλείας» (soft security) όπως, παράνομο εμπόριο, οργανωμένο έγκλημα, λαθρεμπόριο ναρκωτικών και όπλων, διακίνηση ανθρώπων και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.

EUBAM, ενώ μια Συμβουλευτική Επιτροπή λειτουργεί ως διοικητικό όργανο της αποστολής. Η εντολή της αποστολής έχει ήδη επεκταθεί πέντε φορές (2007, 2009, 2011, 2015 και 2017). Το προσωπικό της ΕΕ ανέρχεται σε 132 άτομα και ο προϋπολογισμός της καλύπτεται πλήρως από την ΕΕ²⁵¹.

Η αποστολή έως τώρα ήταν ιδιαίτερα επιτυχής όσον αφορά στην εμπλοκή με φορείς της ΕΕ, διεθνείς οργανισμούς όπως ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (International Organization for Migration), καθώς επίσης και με τοπικούς φορείς για θέματα των τελωνειακών και συνοριακών επιτηρήσεων - αστυνομικών υπηρεσιών. Διεξάγονται κοινές επιχειρήσεις συνοριακών ελέγχων, αξιολογήσεων ασφάλειας, κοινές περιπολίες, κοινές ομάδες εργασίας και ανταλλάσσονται πληροφορίες για θέματα επιτηρήσεων. Μέχρι το τέλος του 2017 είχαν κατασχεθεί 1.706 όπλα, περίπου 180 χιλ. τεμ. πυρομαχικών και 120 εκατ. τεμ. τσιγάρων²⁵².

Η υπόψη αποστολή μπορεί να τοποθετηθεί²⁵³ στο επίπεδο της κρίσης στο δεξί τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης (peacekeeping), καθόσον αποσκοπεί στη διευθέτηση της διένεξης στην Υπερδνειστερία.

5.2.2 EU Border Assistance Mission (EUBAM) Rafah

Η υπόψη πολιτική αποστολή στηρίζεται στην απόφαση Council Joint Action 2005/889/CFSP. Η έναρξή της έγινε στις 24 Νοεμβρίου 2005 και η εντολή έχει ανανεωθεί μέχρι τις 30 Ιουνίου 2019. Σκοπός της είναι ο κοινός έλεγχος του σημείου διέλευσης της Ράφα (Rafah Crossing Point) στη Λωρίδα της Γάζας, από το οποίο μπορούν να διέλθουν Παλαιστίνιοι, ξένοι, αντιπρόσωποι οργανισμών και να γίνει εξαγωγή εμπορευμάτων. Η αποστολή επιβλέπει, επαληθεύει και αξιολογεί, την απόδοση των αστυνομικών και

²⁵¹ Ως υποσημείωση 249.

²⁵² EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 29. Στην αρχή της αποστολής υπήρχαν προβλήματα στους συνοριακούς ελέγχους, με αποτέλεσμα τη χαμηλή απόδοση στην παρεμπόδιση του λαθρεμπορίου όπλων και ναρκωτικών (Cornell et al., «Η ευρύτερη περιοχή του Εύξεινου Πόντου, ένας νέος κόμβος στην ευρωπαϊκή ασφάλεια», σελ. 176).

²⁵³ Η κρίση για τη θέση των αποστολών και επιχειρήσεων που αναγράφονται στη συνέχεια της εργασίας είναι υποκειμενική και βασίζεται στο σκοπό και τις δράσεις της κάθε αποστολής/επιχείρησης. Η κρίση γίνεται σύμφωνα με τα επίπεδα και τις φάσεις της καμπύλης των συγκρούσεων κατά Λουντ, ώστε να είναι δυνατή στη συνέχεια η απεικόνισή τους σε αυτή.

τελωνειακών ελέγχων της Παλαιστινιακής Αρχής και συνεισφέρει στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης με το Ισραήλ²⁵⁴.

Το Νοέμβριο του 2005 η δύναμη της αποστολής ήταν 72 άτομα, με συμμετοχή από είκοσι μία (21) χώρες, το 2007 μειώθηκε σε 24 άτομα, ενώ το 2018 ήταν 18 άτομα. Ο προϋπολογισμός 2007-2008 ανήλθε σε 7 εκατ. ευρώ ενώ για το 2008-2009 ήταν 2,5 εκατ. ευρώ. Ο τρέχων προϋπολογισμός (έως τις 30 Ιουνίου 2019) ανέρχεται περίπου σε 2 εκατ. ευρώ. Από την έναρξή της μέχρι τις 9 Ιουνίου 2007, διήλθαν περίπου 450.000 άτομα, ή κατά μέσο όρο περίπου 1.500 άτομα την ημέρα²⁵⁵.

Στις 13 Ιουνίου 2007, η αποστολή ανέστειλε τη δράση της, λόγω της κατάληψης της Λωρίδας της Γάζας από την οργάνωση Χαμάς. Από τότε η αποστολή παραμένει σε κατάσταση αναμονής περιμένοντας μια πολιτική λύση, εξακολουθώντας να παρέχει τεχνογνωσία συνοριακών και τελωνιακών διαδικασιών, διοργανώνοντας εκπαιδεύσεις και σεμινάρια για την επαύξηση των δυνατοτήτων της Παλαιστινιακής Αρχής²⁵⁶.

Η υπόψη αποστολή μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης στο δεξί τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις επιχειρήσεις μετασυγκρουσιακής ανοικοδόμησης της ειρήνης (postconflict peacebuilding), καθώς αποσκοπεί στην οικοδόμηση της εμπιστοσύνης με το Ισραήλ.

5.2.3 EU Coordinating Office for Palestinian Police Support

Η πολιτική αποστολή EU Coordinating Office for Palestinian Police Support (EUPOL COPPS) στηρίζεται στην απόφαση Council Joint Action 2005/797/CFSP. Η έναρξή της έγινε την 1 Ιανουαρίου 2006 και η εντολή έχει ανανεωθεί μέχρι τις 30 Ιουνίου 2019. Σκοπός της είναι οι μεταρρυθμίσεις σε θέματα δικαιοσύνης και αστυνόμευσης της Παλαιστινιακής Αρχής. Τα συγκεκριμένα καθήκοντα της αποστολής κατηγοριοποιούνται σε υποστήριξη της Παλαιστινιακής Αστυνομίας, ενίσχυση του συστήματος δικαιοσύνης, βελτίωση της μεταξύ τους σχέσης και τέλος, εφαρμογή εξωτερικής βοήθειας και των καλύτερων ευρωπαϊκών πρακτικών. Η αποστολή αριθμεί 72 διεθνείς υπαλλήλους και

²⁵⁴ EUBAM Rafah, «About us», <http://www.eubam-rafah.eu/en/node/5048> (πρόσβαση 11 Ιανουαρίου 2019).

²⁵⁵ Ως υποσημείωση 254.

²⁵⁶ EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 17.

επιπλέον 40 από τις τοπικές αρχές, με τρέχοντα προϋπολογισμό (έως τις 30 Ιουνίου 2019) περίπου 13 εκατ. ευρώ²⁵⁷.

Η αποστολή έχει παράξει και διανείμει εγχειρίδια για τις δικαστικές και αστυνομικές αρχές, έχει οργανώσει εκπαιδεύσεις, συναντήσεις και συνέδρια, παρέχει συμβουλές σε στρατηγικό επίπεδο, ενώ έχει προβεί και σε κριτική επισκόπηση νέων νόμων και πολιτικών του Υπουργείου Εσωτερικών της Παλαιστινιακής Αρχής. Έχει επίσης βοηθήσει σημαντικά στην επαύξηση των δικαστικών τεχνικών δυνατοτήτων και τη νομική προστασία των νέων και των οικογενειών²⁵⁸.

Η υπόψη αποστολή μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης στο αριστερό τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις αποστολές προληπτικής διπλωματίας (preventive diplomacy), καθόσον αποσκοπεί σε μεταρρυθμίσεις και σε οικοδόμηση θεσμών ώστε να αποφευχθεί η κλιμάκωση της σύγκρουσης.

5.2.4 EU Rule of Law Mission (EULEX) Kosovo

Η υπόψη πολιτική αποστολή στηρίζεται στην απόφαση Council Joint Action 2008/124/CFSP. Η έναρξή της έγινε τον Φεβρουάριο 2008 και η εντολή έχει ανανεωθεί μέχρι τις 14 Ιουνίου 2020. Σκοπός της είναι η παροχή βοήθειας στον τομέα των μεταρρυθμίσεων του κράτους δικαίου και στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Κόσσοβο, εντός πλαισίου του ψηφίσματος 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών²⁵⁹.

Η αποστολή υποστηρίζεται από τις χώρες της ΕΕ και πέντε συμβαλλόμενα μέλη (Καναδάς, Νορβηγία, Ελβετία, Τουρκία και ΗΠΑ). Είναι μια ξεχωριστή αποστολή λόγω γεωγραφικής θέσης, δίνοντας στην ΕΕ μια ευκαιρία να διαδραματίσει σημαντικό πολιτικό ρόλο. Η ανάπτυξη της δύναμής της απариθμούσε το 2009 περίπου 2.650 προσωπικό, το 2017 περίπου 800, ενώ τώρα έχει 503 μέλη. Η δύναμη αυτή συγκριτικά με άλλες

²⁵⁷ EUPOL COPPS, «About the mission», <http://eupolcopps.eu/en/content/what-eupol-copps> (πρόσβαση 11 Ιανουαρίου 2019).

²⁵⁸ EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 16.

²⁵⁹ EULEX, «What is EULEX?», <http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,16> (πρόσβαση 12 Ιανουαρίου 2019).

αποστολές είναι μεγάλη λόγω του αυξημένου ενδιαφέροντος της ΕΕ, καθόσον πρόκειται για περιοχή εντός τη Ευρώπης²⁶⁰.

Η αποστολή στοχεύει στη στήριξη των θεσμών του Κοσσυφοπεδίου, των δικαστικών αρχών, αστυνόμευσης, διαδικασιών τελωνείων, στην παροχή συμβουλευτικών οδηγιών, καθώς και περιορισμένων εκτελεστικών εξουσιών. Η εναρμόνιση των τελωνειακών διαδικασιών σύμφωνα με διεθνή πρότυπα έχει ολοκληρωθεί. Ελλείψεις εμφανίζονται σε τομείς όπως στην καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και τον αυστηρότερο συνοριακό έλεγχο, ενώ υπάρχουν ανησυχίες όσον αφορά στην ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας. Η αποστολή έχει παρακολουθήσει πάνω από 300 εγκληματικές υποθέσεις, ενώ έχει διεξαγάγει 39 δίκες σχετικές με το οργανωμένο έγκλημα²⁶¹.

Η υπόψη αποστολή μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης στο δεξί τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις επιχειρήσεις μετασυγκρουσιακής ανοικοδόμησης της ειρήνης (postconflict peacebuilding), καθόσον αποσκοπεί σε μεταρρυθμίσεις και σε οικοδόμηση θεσμών ώστε να αποκατασταθεί η ειρήνη.

5.2.5 EU Monitoring Mission (EUMM) Georgia

Η υπόψη πολιτική αποστολή στηρίζεται στην απόφαση Council Joint Action 2008/736/CFSP. Η έναρξή της έγινε την 1 Οκτωβρίου 2008 και η εντολή της έχει ανανεωθεί μέχρι τον Δεκέμβριο 2019. Σκοπός της είναι ο έλεγχος της τήρησης της εκεχειρίας μεταξύ της Γεωργίας και της Ρωσίας, η μείωση της έντασης και η οικοδόμηση μεταξύ τους μέτρων εμπιστοσύνης. Η αρχική συμφωνία περιλαμβάνει την κάλυψη του συνόλου της επικράτειας της Γεωργίας, αλλά οι αρχές των αποσχισθέντων περιοχών της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσετίας αρνούνται την πρόσβαση στα εδάφη τα οποία βρίσκονται υπό τον έλεγχό τους²⁶².

Η αποστολή είναι σημαντική για τον τερματισμό των ένοπλων συγκρούσεων στην Γεωργία, αλλά και γιατί η συμμετοχή της ΕΕ επηρεάζει τις σχέσεις με τη Ρωσία. Το ανθρώπινο δυναμικό της αποστολής είναι 199 άτομα, ενώ το 2017 ήταν 319. Το 2017

²⁶⁰ Ως υποσημείωση 259.

²⁶¹ EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 12.

²⁶² EUMM, «Our mandate», https://eumm.eu/en/about_eumm/mandate (πρόσβαση 12 Ιανουαρίου 2019).

πραγματοποίησε 4.827 περιπολίες και ανταποκρίθηκε σε 1.400 περιπτώσεις συμβάντων, ενώ από το 2008 έχει υπερβεί τις 60.000 εκτελέσεις περιπολιών²⁶³.

Η υπόψη αποστολή μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της κρίσης στο δεξί τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης (peacekeeping), καθόσον ακολούθησε τον πόλεμο της Γεωργίας του Αυγούστου 2008 και αποσκοπεί στη μείωση της έντασης και την τήρηση της εκεχειρίας.

5.2.6 EU Capacity Building Mission (EUCAP) Sahel Niger

Η υπόψη πολιτική αποστολή στηρίζεται στην απόφαση Council Joint Action 2012/392/CFSP. Η έναρξή της έγινε στις 16 Ιουλίου 2012 και η εντολή της έχει ανανεωθεί μέχρι το καλοκαίρι του 2020. Σκοπός της είναι η μεταφορά τεχνογνωσίας για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και της παράτυπης μετανάστευσης, καθώς και η ενεργειακή ασφάλεια²⁶⁴.

Η Κυβέρνηση του Νίγηρα υπέβαλλε το 2012 αίτημα συνδρομής στην ΕΕ, λόγω προβλημάτων διασυνοριακού ελέγχου, κινδύνου τρομοκρατίας, παράνομης διακίνησης ναρκωτικών, όπλων και ανθρώπων. Η αποστολή παρέχει συμβουλές και εκπαίδευση στις αρχές της Δημοκρατίας του Νίγηρα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος. Η αποστολή αποτελείται από περισσότερους από 100 ειδικούς, ενώ συνολικά έχουν εκπαιδευτεί πάνω από 12.000 αστυνομικοί, στρατιωτικοί και δικαστικοί λειτουργοί²⁶⁵.

Η υπόψη αποστολή μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της κρίσης στο αριστερό τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις αποστολές διπλωματίας κρίσεων (crisis diplomacy), καθόσον αποσκοπεί σε ενέργειες αποφυγής ξεσπάσματος βίαιων συγκρούσεων.

²⁶³ EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 14.

²⁶⁴ EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 19.

²⁶⁵ EEAS, «About EUCAP Sahel Niger», https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eucap-sahel-niger/3875/about-eucap-sahel-niger_en (πρόσβαση 12 Ιανουαρίου 2019).

5.2.7 EU Border Assistance Mission (EUBAM) Libya

Η υπόψη πολιτική αποστολή στηρίζεται στην απόφαση Council Joint Action 2013/233/CFSP. Η έναρξή της έγινε στις 23 Μαΐου 2013 και η εντολή της έχει ανανεωθεί μέχρι τον Αύγουστο 2019. Σκοπός της είναι η υποστήριξη των Λιβυκών αρχών στη βελτίωση και την ανάπτυξη της ασφάλειας των συνόρων της χώρας και συνεισφέρει στην ανάπτυξη του τομέα της δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος²⁶⁶.

Η αποστολή αυτή αποτελεί μέρος της συνολικής προσέγγισης της ΕΕ, η οποία υποστηρίζει τη μετάβαση σε μια δημοκρατική και σταθερή Λιβύη. Η λειτουργία της αποστολής, λόγω της πολιτικής αστάθειας και ανασφάλειας στην περιοχή γινόταν από την Τυνησία, ενώ τώρα έχει παρουσία και στην Τρίπολη της Λιβύης. Τον Οκτώβριο του 2014 το προσωπικό μειώθηκε σε 17, ενώ το 2018 ανήλθε σε 24 άτομα. Ο ετήσιος προϋπολογισμός της αποστολής το 2016-2017 ήταν περίπου 17 εκατ. ευρώ²⁶⁷.

Η υπόψη αποστολή μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της κρίσης στο δεξί τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης (peacekeeping), καθόσον αφορά σε κατάσταση παρατεταμένης κρίσης μετά τον πόλεμο της Λιβύης.

5.2.8 EU Capacity Building Mission (EUCAP) Sahel Mali

Η υπόψη πολιτική αποστολή στηρίζεται στην απόφαση Council Joint Action 2014/219/CFSP. Η έναρξή της έγινε στις 15 Ιανουαρίου 2015 και η εντολή της έχει ανανεωθεί μέχρι τον Ιανουάριο 2019²⁶⁸. Σκοπός της είναι η μεταρρύθμιση στον τομέα της ασφάλειας και της δικαιοσύνης και η αποκατάσταση της ειρήνης σε όλη την επικράτεια του Μάλι.

²⁶⁶ EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 18.

²⁶⁷ EEAS, «About EU Border Assistance Mission in Libya», https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eubam-libya/3859/about-eu-border-assistance-mission-libya-eubam_en (πρόσβαση 12 Ιανουαρίου 2019).

²⁶⁸ Αναμένεται η δημοσίευση της νέας διετούς ανανέωσης μέχρι τον Ιανουάριο 2021.

Η αποστολή αποτελείται από 128 άτομα και βοηθάει στον τομέα της παροχής εκπαίδευσης και στρατηγικών συμβουλών στην αστυνομία, τη χωροφυλακή, τις δυνάμεις εσωτερικής ασφαλείας και λοιπές διοικητικές αρχές. Η παροχή συμβουλών επικεντρώνεται στην επιχειρησιακή εκπαίδευση, στην αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας, στη διοίκηση και στον έλεγχο, στην εφοδιαστική αλυσίδα και στους ανθρώπινους πόρους. Προβλέπεται επίσης κατάρτιση σχετικά με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο, την προστασία των αμάχων και τα ανθρώπινα δικαιώματα²⁶⁹.

Η υπόψη αποστολή μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης στο δεξί τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις επιχειρήσεις μετασυγκρουσιακής ανοικοδόμησης της ειρήνης (postconflict peacebuilding), καθόσον αποσκοπεί σε μεταρρυθμίσεις και σε οικοδόμηση θεσμών ώστε να αποκατασταθεί η ειρήνη.

5.2.9 EU Advisory Mission (EUAM) Ukraine

Η υπόψη πολιτική αποστολή στηρίζεται στην απόφαση Council Joint Action 2014/486/CFSP και η έναρξή της έγινε την 1 Δεκεμβρίου 2014. Σκοπός της είναι η παροχή βοήθειας στον τομέα των μεταρρυθμίσεων της αστυνομίας και του κράτους δικαίου. Η αποστολή βοηθάει τις ουκρανικές αρχές με παροχή στρατηγικών και πρακτικών συμβουλών, βασισμένων στην καλή διακυβέρνηση και τα ανθρώπινα δικαιώματα, ώστε να κερδίσουν την εμπιστοσύνη του λαού²⁷⁰.

Η ΕΕ επικέντρωσε τις προσπάθειές της στην αποκλιμάκωση της κρίσης στην Ουκρανία, εργάστηκε προς μια βιώσιμη λύση και υποστήριξε πολλές πρωτοβουλίες για τον σκοπό αυτό. Η δύναμη της αποστολής είναι περίπου 300 άτομα και είναι συμβουλευτική για την ασφάλεια των πολιτών και των μεταρρυθμίσεων. Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει η αποστολή είναι η απροθυμία για αλλαγές, κενά στην νομοθεσία, η αυξημένη διαφθορά, η έλλειψη συντονισμού και η ανεπαρκής χρηματοδότηση²⁷¹.

²⁶⁹ EEAS, «About EUCAP Sahel Mali», https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eucap-sahel-mali/3900/about-eucap-sahel-mali_en (πρόσβαση 12 Ιανουαρίου 2019) και EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 20.

²⁷⁰ EUAM Ukraine, «About us», <http://www.euam-ukraine.eu/our-mission/about-us/> (πρόσβαση 12 Ιανουαρίου 2019).

²⁷¹ EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 13.

Η υπόψη αποστολή μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης στο δεξί τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις επιχειρήσεις μετασυγκρουσιακής ανοικοδόμησης της ειρήνης (postconflict peacebuilding), καθόσον αποσκοπεί σε μεταρρυθμίσεις και σε οικοδόμηση θεσμών ώστε να αποκατασταθεί η ειρήνη.

5.2.10 EU Capacity Building Mission (EUCAP) Somalia

Η υπόψη πολιτική αποστολή στηρίζεται στην απόφαση Council Joint Action 2012/389/CFSP. Η έναρξή της έγινε τον Ιούλιο 2012 και η εντολή της έχει ανανεωθεί μέχρι τον Ιούλιο 2019. Σκοπός της είναι η ανάπτυξη βιώσιμων δυνατοτήτων παροχής θαλάσσιας ασφάλειας και επιβολής του νόμου. Η αποστολή δημιουργήθηκε ως EUCAP Nestor και αναπτύχθηκε για να επιχειρεί σε τέσσερα κράτη, σε όλο το Κέρασ της Αφρικής και του Δυτικού Ινδικού Ωκεανού (Τζιμπουτί, Σομαλία, Σεϋχέλλες και Τανζανία)²⁷².

Από το τέλος του 2015, μετά από επαναξιολόγηση της αποστολής, οι δραστηριότητές της αφορούν μόνο τη Σομαλία και από τον Δεκέμβριο του 2016 η αποστολή μετονομάστηκε σε EUCAP Somalia. Η αποστολή με δύναμη 48 ατόμων συνεισφέρει στη σταθερότητα, την ειρήνη, την ασφάλεια και τη δημοκρατία στην ομόσπονδη Σομαλία και τις αυτόνομες περιοχές της Somaliland και Puntland²⁷³.

Η υπόψη αποστολή μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της κρίσης στο δεξί τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης (peacekeeping), καθόσον αφορά σε κατάσταση παρατεταμένης κρίσης, μετά από 25 χρόνια εσωτερικών συγκρούσεων – εμφυλίου πολέμου.

5.2.11 EU Advisory Mission (EUAM) Iraq

Η υπόψη πολιτική αποστολή είναι η νεότερη με έναρξη στις 16 Οκτωβρίου 2017 και επέκταση της ισχύος της μέχρι τον Απρίλιο 2020. Εγκρίθηκε κατόπιν αιτήματος της Κυβέρνησης του Ιράκ για παροχή συνδρομής στις μεταρρυθμίσεις του τομέα της

²⁷² EUCAP Somalia, «About us», <https://www.eucap-som.eu/about-us/> (πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2019).

²⁷³ EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 23.

εσωτερικής ασφάλειας. Λόγω των πολλών αναγκών, το προσωπικό της αποστολής αυξήθηκε από 51 σε 95 και ο προϋπολογισμός της για το 2017-2018 ήταν 14 εκατ. ευρώ²⁷⁴.

Ειδικότερα, η αποστολή παρέχει βοήθεια στη σχεδίαση πολιτικής, στα ανθρώπινα δικαιώματα, στο οργανωμένο έγκλημα και στη νομοθεσία για την ασφάλεια. Οι μεταρρυθμίσεις συμβάλλουν στην εφαρμογή της εθνικής στρατηγικής ασφαλείας που αποσκοπεί στην οικοδόμηση ισχυρών θεσμών για την αποφυγή επανακλιμάκωσης των συγκρούσεων²⁷⁵.

Η υπόψη αποστολή μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης στο δεξί τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις επιχειρήσεις μετασυγκρουσιακής ανοικοδόμησης της ειρήνης (postconflict peacebuilding), καθώς αποσκοπεί σε μεταρρυθμίσεις και σε οικοδόμηση θεσμών ώστε να αποκατασταθεί πλήρως η ασφάλεια.

5.3 Στρατιωτικές Αποστολές και Επιχειρήσεις

Οι έξι (6) ενεργές στρατιωτικές αποστολές/επιχειρήσεις της ΕΕ αφορούν στις τρεις (3) μη εκτελεστικές στρατιωτικές εκπαιδευτικές αποστολές της ΕΕ στην Αφρική, όπως έχει προαναφερθεί στα Κεφάλαια 3 και 4, καθώς και στις τρεις (3) καθαρά εκτελεστικές στρατιωτικές επιχειρήσεις στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, στη Μεσόγειο και ανοικτά της Σομαλίας²⁷⁶.

Οι στρατιωτικές αποστολές/επιχειρήσεις της ΚΠΑΑ κατηγοριοποιούνται σε, επιχειρήσεις παροχής συμβουλών και βοήθειας για στρατιωτικά θέματα (military advice and assistance), ειρηνευτικές αποστολές (peacekeeping), επιχειρήσεις μαχίμων δυνάμεων για τη διαχείριση κρίσεων (tasks of combat forces in crisis management, peace-making and post-conflict stabilization), ανθρωπιστικές και επιχειρήσεις διάσωσης (humanitarian and rescue tasks), επιχειρήσεις εξειδικευμένης εκπαίδευσης προσωπικού του τομέα πολιτικής

²⁷⁴ EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 15.

²⁷⁵ EEAS, «About EUAM Iraq», https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/euam-iraq/33962/about-euam-iraq_en (πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2019).

²⁷⁶ Για χάρη συντομίας και διαχωρισμού από τις πολιτικές αποστολές, οι στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις αναφέρονται συχνά ως στρατιωτικές επιχειρήσεις.

ασφάλειας²⁷⁷. Οι τρέχουσες στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ είναι οι παρακάτω:

5.3.1 Operation ALTHEA (EUFOR BiH)

Η στρατιωτική επιχείρηση European Union Force in BiH (EUFOR BiH) στηρίζεται στην απόφαση Council Joint Action 2004/570/CFSP και η έναρξή της έγινε στις 2 Δεκεμβρίου 2004. Σκοπός της είναι η συμβολή στη δημιουργία ασφαλούς και σταθερού περιβάλλοντος στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη. Η επιχείρηση ALTHEA αποτέλεσε την πρώτη μεγάλης κλίμακας στρατιωτική επιχείρηση της ΕΕ και στηρίχθηκε στις υποδομές και τα μέσα της δύναμης του NATO SFOR, την οποία αντικατέστησε²⁷⁸.

Αρχικά, δόθηκε προσοχή στον περιορισμό κατοχής όπλων, την εξουδετέρωση ναρκών, την πάταξη του οργανωμένου εγκλήματος και την προστασία των προσφύγων και, στη συνέχεια, στις μεταρρυθμίσεις στον τομέα της ασφάλειας και στο κράτος δικαίου, καθώς και στην εκπαίδευση του ομοσπονδιακού στρατού της BiH. Επομένως, η εντολή της EUFOR BiH είναι διττή, με εκτελεστικό και μη-εκτελεστικό μέρος. Κατά την πάροδο των ετών η επιχείρηση υπέστη συνεχή μείωση προσωπικού λόγω της απουσίας σοβαρών απειλών. Από περίπου 7.000 άτομα το 2005, μειώθηκε σε 1.600 τον Φεβρουάριο του 2007 και σε περίπου 600 το 2012²⁷⁹.

Η υπόψη επιχείρηση μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης στο δεξί τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις επιχειρήσεις μετασυγκρουσιακής ανοικοδόμησης της ειρήνης (postconflict peacebuilding), καθόσον αποσκοπεί σε μεταρρυθμίσεις και σε οικοδόμηση θεσμών ώστε να αποκατασταθεί η ειρήνη.

²⁷⁷ Οι επιχειρήσεις αυτές αφορούν διαχείριση κρίσεων και δεν εμπεριέχουν πολεμικές ή επιθετικές ενέργειες. Οι στρατιωτικές αποστολές της ΚΠΑΑ δεν είναι αποστολές επιβολής της ειρήνης, κάτι το οποίο τις διαχωρίζει διακριτά από τις αντίστοιχες αποστολές του NATO. Παρά ταύτα, η ΚΠΑΑ θα μπορούσε να εμπλακεί σε αποστολές επιβολής ειρήνης, με νέα διεύρυνση των αποστολών τύπου Πέτερσμπεργκ.

²⁷⁸ EUFOR, «About EUFOR», <http://www.euforbih.org/eufor/index.php/about-eufor/background> (πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2019).

²⁷⁹ Ως υποσημείωση 278.

5.3.2 Operation SOPHIA (EUNAVFOR MED)

Η στρατιωτική επιχείρηση European Union Naval Force Mediterranean (EUNAVFOR MED) στηρίζεται στην απόφαση Council Joint Action 2015/778/CFSP και η έναρξή της έγινε στις 18 Μαΐου 2015. Σκοπός της είναι η εξάρθρωση των δικτύων παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων στη νότιο-κεντρική Μεσόγειο. Η επιχείρηση SOPHIA αντιμετωπίζει το πρόβλημα των μεταναστευτικών ροών σε σχέση με τις αιτίες του, όπως είναι οι συγκρούσεις, η φτώχεια, οι διώξεις και η κλιματική αλλαγή. Από το 2016 προστέθηκαν τα επιπλέον καθήκοντα της εκπαίδευσης του ναυτικού και της ακτοφυλακής της Λιβύης και της εφαρμογής του εμπάργκο όπλων των Ηνωμένων Εθνών²⁸⁰.

Η επιχείρηση EUNAVFOR MED διεξάγεται σε πλήρη συμμόρφωση με το διεθνές δίκαιο, σε θέματα ανθρωπιστικής βοήθειας των προσφύγων και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η πρώτη φάση επικεντρώνεται στην παρακολούθηση και αξιολόγηση του ανθρώπινου λαθρεμπορίου και της παράνομης διακίνησης των δικτύων. Η δεύτερη προβλέπει την αναζήτηση και, εάν είναι αναγκαίο, την εκτροπή των ύποπτων σκαφών. Η τρίτη φάση επιτρέπει την πρόληψη και επέμβαση, πριν τη χρήση ναυτικών μέσων από μέρους των διακινητών και των λαθρεμπόρων, με δυνητικό σκοπό την σύλληψη αυτών²⁸¹.

Η υπόψη επιχείρηση μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της κρίσης στο δεξί τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης (peacekeeping) μετά από τον πόλεμο της Λιβύης, καθόσον, αποσκοπεί στην παρεμπόδιση, έρευνα και δυνητική χρήση βίας εναντίον δικτύων παράνομης διακίνησης²⁸².

5.3.3 Operation ATALANTA (EUNAVFOR Somalia)

Η στρατιωτική επιχείρηση EUNAVFOR Somalia στηρίζεται στην απόφαση Council Joint Action 2008/851/CFSP και η έναρξή της έγινε τον Δεκέμβριο του 2008. Σκοπός της

²⁸⁰ Operation SOPHIA, «About us», <https://www.operationsophia.eu/about-us/> (πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2019).

²⁸¹ EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 28.

²⁸² Η υπόψη επιχείρηση είναι δυνατό να αποτελέσει την πρώτη επιχείρηση της ΕΕ με κατασταλτική εντολή (σύλληψη διακινητών), οπότε και θα τοποθετηθεί στις επιχειρήσεις επιβολής της ειρήνης (peace enforcement), δηλαδή, έξω από τα όρια των αποστολών τύπου Πέτερσμπεργκ. Αναγκαιεί η λήψη σχετικής απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και η συγκατάθεση της Λιβύης (Κοππά, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», σελ. 310).

είναι η καταπολέμηση της πειρατείας και του οργανωμένου εγκλήματος στο Κέρας της Αφρικής και το Δυτικό Ινδικό Ωκεανό²⁸³.

Η πειρατεία στην περιοχή της Σομαλίας, κυρίως τα πρώτα χρόνια της εμφάνισής της, εξασφάλιζε μεγάλα οικονομικά κέρδη λόγω των λύτρων που αποσπούσαν από τις επιχειρήσεις. Πολλές ανεξάρτητες ομάδες λειτουργούσαν ταυτόχρονα και παρά τον ελαφρύ οπλισμό ήταν αποτελεσματικές ενάντια σε εμπορικά πλοία. Επιπλέον, δημιουργήθηκε ανησυχία όταν σε πειρατείες πετρελαιοφόρων πλοίων υπήρξαν καταστροφές και ρύπανση της θάλασσας, όπως επίσης και στην περίπτωση κατάληψης πλοίου που μετέφερε στρατιωτικό εξοπλισμό. Τον Ιανουάριο 2011 υπήρχαν 736 όμηροι και 32 πλοία που είχαν καταληφθεί από τους πειρατές. Τον Οκτώβριο 2016 δεν υπήρχε κανένα άτομο ή πλοίο σε κατάσταση ομηρίας, γεγονός που καταδεικνύει τη σημασία και την επιτυχία της υπόψη επιχείρησης. Από το 2009 η EUNAVFOR Somalia έχει προσαγάγει 166 ύποπτους ως πειρατές²⁸⁴.

Η υπόψη επιχείρηση μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της κρίσης στο δεξί τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις επιχειρήσεις διατήρησης της ειρήνης (peacekeeping), καθόσον αφορά σε κατάσταση παρατεταμένης κρίσης, μετά από 25 χρόνια εσωτερικών συγκρούσεων – εμφυλίου πολέμου.

5.3.4 EU Training Mission Central African Republic (EUTM RCA)

Η στρατιωτική αποστολή EUTM RCA διαδέχτηκε την EU Military Advisory Mission (EUMAM) RCA στις 17 Ιουλίου 2016. Σκοπός της είναι η αναδιοργάνωση των ενόπλων δυνάμεων της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας, με τη δημιουργία ενός σύγχρονου, αποτελεσματικού, δημοκρατικού και αντιπροσωπευτικού στρατού από όλες τις παρατάξεις. Η εντολή της υπόψη αποστολής έχει παραταθεί μέχρι τις 19 Σεπτεμβρίου 2020 και τροποποιήθηκε ώστε επιπλέον να παρέχει στρατηγικές συμβουλές για τη λειτουργία της Κυβέρνησης, την πολιτικοστρατιωτική συνεργασία και τα Υπουργεία Άμυνας και

²⁸³ EUNAVFOR, «Mission», <https://eunavfor.eu/mission/> (πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2019).

²⁸⁴ EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 25.

Εσωτερικών²⁸⁵. Η αποστολή αποτελείται από 170 άτομα και ο προϋπολογισμός της για το 2017 ήταν 4,2 εκατ. ευρώ²⁸⁶.

Η υπόψη αποστολή μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης στο δεξί τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις επιχειρήσεις μετασυγκρουσιακής ανοικοδόμησης της ειρήνης (postconflict peacebuilding) μετά τις συγκρούσεις με τους αντάρτες, καθόσον, αποσκοπεί σε οικοδόμηση θεσμών ώστε να αποκατασταθεί η ειρήνη.

5.3.5 EU Training Mission (EUTM) Somalia

Η υπόψη στρατιωτική αποστολή στηρίζεται στην απόφαση Council Joint Action 2010/197/CFSP. Η έναρξή της έγινε στις 10 Απριλίου 2010 και η εντολή της είχε ανανεωθεί μέχρι τον Δεκέμβριο 2018²⁸⁷. Σκοπός της είναι η ενίσχυση της μεταβατικής ομοσπονδιακής Κυβέρνησης και η σταθερότητα της περιοχής, μέσω της παροχής εκπαίδευσης και καθοδήγησης στις ένοπλες δυνάμεις της Σομαλίας²⁸⁸.

Η αποστολή έχει σχετικά μεγάλο μέγεθος και προϋπολογισμό (πάνω από 200 άτομα και 20 εκατ. ευρώ), καθόσον υπάρχουν πολλές δυσκολίες λόγω εσωτερικών ταραχών, δυσπιστίας, παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανταγωνισμού μεταξύ των φυλών και φατριών²⁸⁹.

Η υπόψη αποστολή μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης στο δεξί τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις επιχειρήσεις μετασυγκρουσιακής ανοικοδόμησης της ειρήνης (postconflict peacebuilding) μετά τον εμφύλιο πόλεμο, καθόσον, αποσκοπεί σε οικοδόμηση θεσμών ώστε να αποκατασταθεί η ειρήνη.

²⁸⁵ EEAS, «About us - structure and organisation», https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eutm-rca/3907/about-military-training-mission-central-african-republic-eutm-rca_en (πρόσβαση 14 Ιανουαρίου 2019).

²⁸⁶ EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 26.

²⁸⁷ Αναμένεται η δημοσίευση της νέας διετούς ανανέωσης μέχρι τον Δεκέμβριο 2020.

²⁸⁸ EUTM-Somalia, «EUTM Somalia in figures», <https://www.eutm-somalia.eu/> (πρόσβαση 14 Ιανουαρίου 2019).

²⁸⁹ EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 24.

5.3.6 EU Training Mission (EUTM) Mali

Η υπόψη στρατιωτική αποστολή στηρίζεται στην απόφαση Council Joint Action 2013/87/CFSP και η έναρξή της έγινε στις 8 Φεβρουαρίου 2013²⁹⁰. Σκοπός της είναι να συμβάλλει στη δημοκρατική και συνταγματική τάξη στη χώρα, καθώς και στην καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και της τρομοκρατίας στην περιοχή²⁹¹.

Η απόφαση 2071/2012 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, την οποία υιοθέτησε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καλούσε τους διεθνείς οργανισμούς να παράσχουν υποστήριξη και εκπαίδευση στις δυνάμεις ασφαλείας και στις ένοπλες δυνάμεις του Μάλι, ώστε να αποκαταστήσουν την κρατική εξουσία στη χώρα (*“...enable the restoration of full Malian territorial integrity under civilian authority”*)²⁹².

Η αποστολή έχει μεγάλο μέγεθος και προϋπολογισμό (581 άτομα και πάνω από 34 εκατ. ευρώ) και στοχεύει στην ανάπτυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παρέχει τεχνογνωσία σε θέματα ασφαλείας, καθώς και συμβουλές και εκπαίδευση για την υποστήριξη των προσπάθειών της Κυβέρνησης.

Η υπόψη αποστολή μπορεί να τοποθετηθεί στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης στο δεξί τμήμα της καμπύλης του Λουντ και ειδικότερα στις επιχειρήσεις μετασυγκρουσιακής ανοικοδόμησης της ειρήνης (postconflict peacebuilding), καθόσον, αποσκοπεί σε οικοδόμηση θεσμών ώστε να αποκατασταθεί η ειρήνη μετά την προσπάθεια απόσχισης των βορείων περιοχών της χώρας²⁹³.

²⁹⁰ Η εντολή της ανανεώθηκε για δύο έτη εκ νέου, στις 21 Φεβρουαρίου 2019.

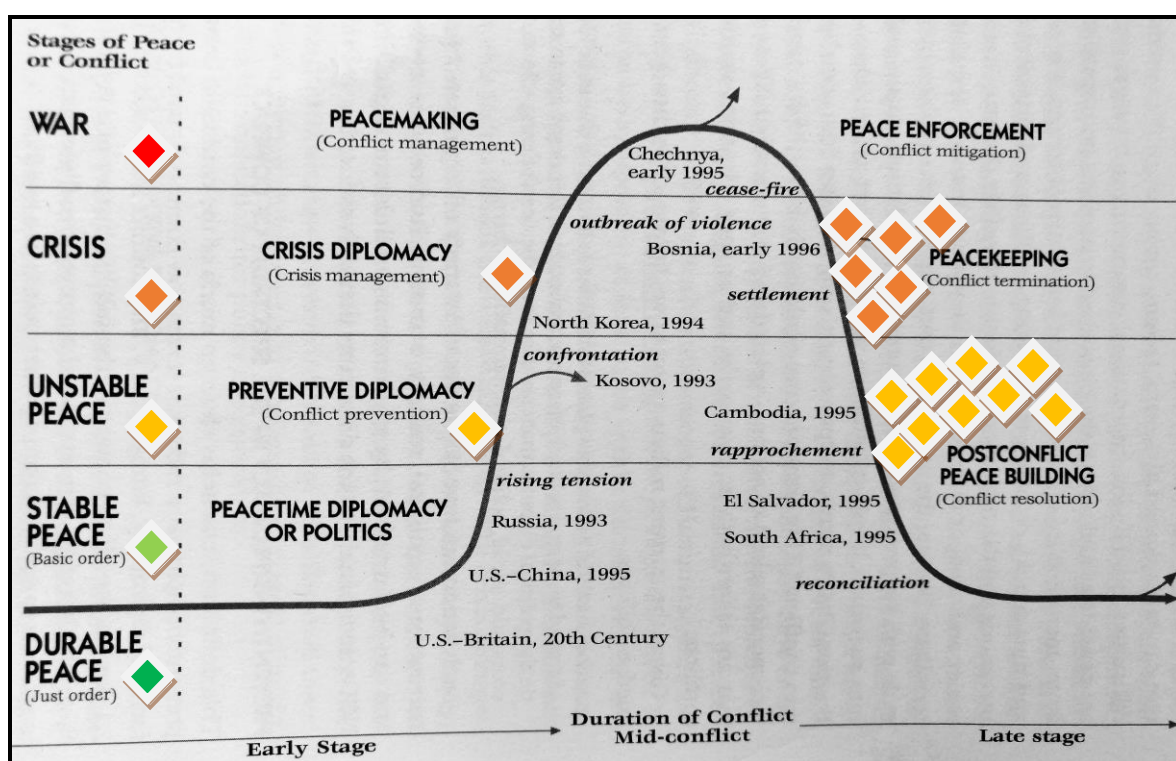
²⁹¹ EUTM-Mali, «Background», <http://eutmmali.eu/en/background/> (πρόσβαση 15 Ιανουαρίου 2019).

²⁹² Ως υποσημείωση 291 και επιπλέον στο: EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», p. 21.

²⁹³ Οι επαναστάτες μαζί με τους Τουαρέγκ και ομάδες τζιχαντιστών, αφού πήραν τον έλεγχο των βορείων περιοχών, προσπάθησαν να καταλάβουν και την πρωτεύουσα καταλύοντας το κράτος. Με τη διεθνή επέμβαση ηττήθηκαν, υποχώρησαν και διαλύθηκαν. Η Γαλλία αντέδρασε άμεσα χωρίς να περιμένει την έκδοση διεθνών αποφάσεων και απέστειλε στρατό εντός 24ώρου από την έναρξη των εχθροπραξιών (Chanteper, Christophe, «Ομιλία Πρέσβη της Γαλλικής Δημοκρατίας στην Ελλάδα», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 26 Φεβρουαρίου 2019).

5.4 Απεικόνιση στην Καμπύλη των Συγκρούσεων

Οι προαναφερθείσες δέκα (10) πολιτικές αποστολές, οι 6 (έξι) στρατιωτικές αποστολές/επιχειρήσεις και η πολιτική αποστολή EUBAM Moldova and Ukraine που δεν ανήκει στις δομές της ΚΠΑΑ, τοποθετούνται στην καμπύλη των συγκρούσεων του Λουντ, ανάλογα με το επίπεδο έντασης (πόλεμος, κρίση, κλπ) και τη φάση που βρίσκονται (πριν, κατά τη διάρκεια, ή μετά τη σύγκρουση). Για λόγους απεικόνισης, σε κάθε επίπεδο του σχήματος 4, αντιστοιχούν οι ρόμβοι συγκεκριμένου χρώματος (κόκκινο στον πόλεμο, πορτοκαλί στην κρίση, κίτρινο στην ασταθή ειρήνη, ανοικτό πράσινο στη σταθερή ειρήνη, πράσινο στη διαρκή ειρήνη). Η τελική αποτύπωση είναι η παρακάτω:

Σχήμα 4: Απεικόνιση στην Καμπύλη των Συγκρούσεων (βασισμένο στο: Lund, 1996)²⁹⁴

Οι αποστολές και οι επιχειρήσεις της ΕΕ έχουν τοποθετηθεί γύρω από την καμπύλη των συγκρούσεων, ανάλογα με τις εκτιμήσεις των εννοτήτων 5.2 και 5.3 για την έντασή τους και τη φάση στην οποία βρίσκονται. Οι παρατηρήσεις που εξάγονται από το σχήμα 4, είναι οι εξής:

²⁹⁴ Είναι το Σχήμα 2, στο οποίο έχουν προστεθεί με μορφή ρόμβων οι εκτιμήσεις για τα επίπεδα και τις φάσεις που βρίσκονται οι επιχειρήσεις και οι αποστολές της ΕΕ.

α. Οι περισσότερες αποστολές/επιχειρήσεις βρίσκονται στη δεξιά πλευρά της καμπύλης, δηλαδή στη μετασυγκρουσιακή φάση.

β. Μόνο δύο (2) από τις δεκαεπτά (17) αποστολές/επιχειρήσεις βρίσκονται στην αριστερή πλευρά της καμπύλης, αφορούν δηλαδή σε καθαρά προληπτικές ενέργειες.

γ. Δέκα (10) αποστολές/επιχειρήσεις βρίσκονται στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης (κίτρινοι ρόμβοι) και επτά (7) αποστολές/επιχειρήσεις βρίσκονται στο επίπεδο της κρίσης (πορτοκαλί ρόμβοι).

δ. Στις πολιτικές αποστολές, έξι (6) βρίσκονται στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης και πέντε (5) στο επίπεδο της κρίσης, ενώ όλες εκτός από δύο (2), αφορούν σε αποστολές που αναλήφθηκαν σε μετασυγκρουσιακή φάση.

ε. Στις στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις, τέσσερις (4) βρίσκονται στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης και δύο (2) στο επίπεδο της κρίσης, ενώ όλες αφορούν σε αποστολές που αναλήφθηκαν σε μετασυγκρουσιακή φάση.

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι οι πολιτικές και στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ δεν διακρίνονται για τον προληπτικό και διπλωματικό τους χαρακτήρα. Αντίθετα, το ενδιαφέρον της ΕΕ βρίσκεται στη μετασυγκρουσιακή οικοδόμηση των θεσμών και της σταθερότητας, ώστε να αποτραπεί η επανακλιμάκωση και να ελαττωθεί περαιτέρω η ένταση.

Επίσης, επαληθεύεται η γενική εκτίμηση ότι η ΕΕ έχει κυρίως τις δυνατότητες να ανταπεξέλθει σε αποστολές ειρηνικής περιόδου, ή σε περιόδους που η ένταση είναι χαμηλή ή βαίνει ελαττούμενη, δηλαδή, υπάρχει έλλειμα στρατιωτικών δυνατοτήτων ή/και πολιτικής βούλησης για την εμπλοκή στο ανώτατο επίπεδο έντασης.

5.5 Σύνοψη

Στο παρόν Κεφάλαιο παρουσιάστηκαν αναλυτικά οι τρέχουσες πολιτικές και στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ και τοποθετήθηκαν στην καμπύλη των συγκρούσεων του Λουντ, σύμφωνα με την αποστολή που έχουν αναλάβει και το έργο που επιτελούν.

Ειδικότερα, αναλύθηκαν οι δέκα (10) ενεργές πολιτικές αποστολές καθώς και η EUBAM Moldova and Ukraine που δεν ανήκει στις δομές της ΚΠΑΑ. Διαπιστώθηκε ότι υπάρχει μια σχεδόν ισοκατανομή μεταξύ των επιπέδων της ασταθούς ειρήνης και της κρίσης, ενώ στην πλειονότητά τους αφορούν σε αποστολές που αναλήφθηκαν μετά από κάποια σύγκρουση, αστάθεια, ή πόλεμο και αποσκοπούν στην οικοδόμηση θεσμών και την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων.

Στη συνέχεια, αναλύθηκαν οι έξι (6) ενεργές στρατιωτικές μη εκτελεστικές αποστολές και εκτελεστικές επιχειρήσεις. Διαπιστώθηκε ότι όλες αφορούν σε αποστολές που αναλήφθηκαν μετά από κάποια σύγκρουση αστάθεια, ή πόλεμο, ενώ, όλες πλην μίας, βρίσκονται στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης και αφορούν στην οικοδόμηση θεσμών. Έγινε φανερό ότι η επιχείρηση EUNAVFOR Somalia που έχει σκοπό την καταπολέμηση της πειρατείας και του οργανωμένου εγκλήματος στην περιοχή της Σομαλίας, είναι ουσιαστική η μόνη πραγματική στρατιωτική επιχείρηση σε επίπεδο και περιοχή κρίσης, με απτά αποτελέσματα²⁹⁵.

Έπειτα, οι προαναφερθείσες πολιτικές και στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις τοποθετήθηκαν στην καμπύλη των συγκρούσεων του Λουντ, σύμφωνα με την εκτίμηση που έγινε για την ένταση και τη φάση που βρίσκονται. Έγινε κατανοητό ότι οι περισσότερες αποστολές/επιχειρήσεις ενεργούν στη μετασυγκρουσιακή φάση και ότι όλες βρίσκονται στα επίπεδα της ασταθούς ειρήνης και της κρίσης. Επομένως, διαπιστώνεται ότι δεν διακρίνονται για τον προληπτικό τους χαρακτήρα, αλλά και ότι οι δυνατότητες της ΕΕ αφορούν κυρίως σε αποστολές ειρηνικής περιόδου ή χαμηλής έντασης, με κύριο μέλημα την οικοδόμηση των θεσμών και της σταθερότητας.

Στο επόμενο Κεφάλαιο θα παρατεθεί γενική ανακεφαλαίωση, θα γίνει υπόμνηση των κυριότερων συμπερασμάτων που προέκυψαν από την παρούσα εργασία και θα κατατεθούν σύντομες προτάσεις.

²⁹⁵ Κοπά, Μαριλένα, «Σχέσεις ΕΕ-NATO», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 17 Ιανουαρίου 2019.

6. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

A united Europe was not achieved and we had war.

(Robert Schuman)

6.1 Ανακεφαλαίωση

Η παρούσα εργασία παρουσίασε τις πολιτικές αποστολές και τις στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ και προέβη στην τοποθέτησή τους στην καμπύλη των συγκρούσεων του Δρ. Μάικλ Λουντ. Στο εισαγωγικό Κεφάλαιο, τέθηκε το πλαίσιο της εργασίας σύμφωνα με τις εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου και έγινε ανασκόπηση εννοιών και πολιτικών που σχετίζονται με τις συγκρούσεις, κυρίως αναφορικά με την ΕΕ.

Στο δεύτερο Κεφάλαιο, εξετάστηκαν ορισμένες πλευρές της θεωρίας των συγκρούσεων. Ειδικότερα, επεξηγήθηκε η επικρατούσα έννοια της προληπτικής διπλωματίας σύμφωνα με τον ΟΗΕ και αναλύθηκε η εφαρμογή ολοκληρωμένων δράσεων προληπτικής διπλωματίας. Έπειτα, παρατέθηκαν η έννοια, τα συστατικά στοιχεία και η κατηγοριοποίηση των διακρατικών και ενδοκρατικών συγκρούσεων. Στη συνέχεια, παρουσιάστηκαν σύγχρονα μοντέλα για τον κύκλο ζωής και τα επίπεδα των συγκρούσεων, με ιδιαίτερη έμφαση στο μοντέλο του Λουντ περί της ιδεατής καμπύλης ζωής των συγκρούσεων.

Στο τρίτο Κεφάλαιο, έγινε ιστορική αναδρομή στην εξέλιξη της ΚΕΠΠΑ και της ΚΠΑΑ. Αναφέρθηκαν οι ευρωπαϊκές και αμερικάνικες πρωτοβουλίες για την υλοποίηση της ευρωπαϊκής άμυνας μετά τη λήξη του Β' ΠΠ και κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Δόθηκε έμφαση στη Συνθήκη του Μάαστριχτ και τη δημιουργία της ΚΕΠΠΑ, στις Συνθήκες του Άμστερνταμ και της Λισαβόνας με τη μετεξέλιξη της ΕΠΑΑ σε ΚΠΑΑ, καθώς και στη Διάσκεψη του Σαιν Μαλό. Τέλος, συζητήθηκαν οι πρόσφατες εξελίξεις κατά την τριετία 2016-2018, με ιδιαίτερη μνεία στην πρόσφατη Συνολική Στρατηγική της ΕΕ.

Στο τέταρτο Κεφάλαιο, αναπτύχθηκαν οι κατηγορίες των αποστολών της Συνθήκης της Λισαβόνας οι οποίες είναι: οι κοινές δράσεις αφοπλισμού, οι ανθρωπιστικές αποστολές και αποστολές διάσωσης, οι αποστολές με στόχο την παροχή συμβουλών και αρωγής για

στρατιωτικά θέματα, οι αποστολές πρόληψης συγκρούσεων και διατήρησης της ειρήνης και τέλος, οι αποστολές μαχίμων δυνάμεων που αναλαμβάνονται για τη διαχείριση των κρίσεων, στις οποίες περιλαμβάνονται οι αποστολές αποκατάστασης της ειρήνης και οι επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας των συγκρούσεων. Επίσης, εξετάστηκαν οι υπάρχουσες δυνατότητες και ικανότητες της ΕΕ για τη εκτέλεση των αποστολών αυτών και παρατέθηκαν αντίστοιχα παραδείγματα αποστολών του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ.

Τέλος, στο πέμπτο Κεφάλαιο, αναλύθηκαν καθεμία από τις δέκα (10) ενεργές πολιτικές αποστολές και τις έξι (6) ενεργές στρατιωτικές μη εκτελεστικές αποστολές και εκτελεστικές επιχειρήσεις, καθώς και η EUBAM Moldova and Ukraine που δεν ανήκει στις δομές της ΚΠΑΑ και έγινε κριτική θεώρηση ανάλογα με το επίπεδο και τη φάση της καμπύλης των συγκρούσεων του Λουντ που βρίσκονται.

6.2 Συμπεράσματα

Σχετικά με τη θεωρία περί προληπτικής διπλωματίας και συγκρούσεων, στην εργασία διαπιστώθηκαν τα παρακάτω:

α. Δεν υπάρχει επίσημος ορισμός για την προληπτική διπλωματία, ενώ σήμερα χρησιμοποιείται συχνότερα ο όρος πρόληψη συγκρούσεων. Σύμφωνα με τον πρώην Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ Μπούτρος Μπούτρος-Γκάλι, η προληπτική διπλωματία αφορά στην αποτροπή εμφάνισης διαφιλονικιών, στην αποτροπή κλιμάκωσης των υφιστάμενων αντιπαραθέσεων και στον περιορισμό της εξάπλωσης των υπαρχόντων συγκρούσεων. Η προληπτική διπλωματία περιλαμβάνει την πρόληψη ένοπλων εχθροπραξιών, γενοκτονιών, εθνοκάθαρσης, καταπίεσης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανθρωπιστικών καταστροφών και προσφυγικών ροών.

β. Σύμφωνα με τον Λουντ, προληπτική διπλωματία είναι οι δράσεις που αναλαμβάνονται σε ευάλωτες περιοχές ώστε να αποφευχθεί η χρήση ένοπλης βίας ή άλλης μορφής καταπίεση από κράτη ή ομάδες και να τακτοποιηθούν οι διαφορές που μπορούν να προκύψουν από αποσταθεροποιητικούς παράγοντες, όπως, η οικονομία και οι κοινωνικές, πολιτικές και διεθνείς αλλαγές. Η προληπτική διπλωματία μπορεί να χρησιμοποιήσει

διπλωματικά, πολιτικά, στρατιωτικά, οικονομικά και άλλα μέσα και σ' αυτή εμπλέκονται κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμοί, ΜΚΟ και τα αντίπαλα μέρη.

γ. Παρομοίως, δεν υπάρχει καθολικά παραδεκτός ορισμός για τις συγκρούσεις, καθόσον η έννοια της σύγκρουσης ορίζεται ανάλογα με τον τομέα ενδιαφέροντος. Σύγκρουση είναι μια σοβαρή αντιπαράθεση ή σημαντική διαφωνία μεταξύ μερών που έχουν αντίθετες απόψεις ή αρχές για κάποιο σημαντικό θέμα, η οποία μπορεί να κλιμακωθεί βίαια ή να διευθετηθεί ειρηνικά. Οι συγκρούσεις είναι αναπόφευκτες λόγω της πάλης για απόκτηση δύναμης ή επικυριαρχίας ιδεών και συμβαίνουν όταν δύο πλευρές επιδιώκουν αμοιβαία ασύμβατους στόχους. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την έντονη εμφάνιση μη-κρατικών δρώντων, η φύση των συγκρούσεων έχει μεταβληθεί περισσότερο σε εσωτερικές – ενδοκρατικές και λιγότερο σε εξωτερικές - διακρατικές.

Αναφορικά με τις θεωρίες που αναπτύχθηκαν περί των σταδίων ζωής των συγκρούσεων, προέκυψαν τα κάτωθι συμπεράσματα:

α. Το μοντέλο του κύκλου ζωής μιας σύγκρουσης, ή της καμπύλης των συγκρούσεων του Λουντ, είναι ένα από τα μοντέλα με τη μεγαλύτερη επιρροή. Το υπόψη μοντέλο απεικονίζει το φάσμα ή την πλήρη ζωή μιας τυπικής (ιδεατής) ενδοκρατικής ή διακρατικής σύγκρουσης. Ο Λουντ δίνει μεγάλη σημασία τόσο στις προληπτικές ενέργειες και την έγκαιρη ειδοποίηση πριν την εμφάνιση μιας σύγκρουσης, όσο και στη μελέτη των βαθύτερων αιτιών (root causes) της σύγκρουσης. Είναι φανερό ότι η χρησιμότητα του υπόψη μοντέλου βρίσκεται στη δυνατότητα αποτύπωσης των προληπτικών μέτρων που μπορούν να ληφθούν ανά επίπεδο έντασης και κατά χρονική φάση.

β. Στο μοντέλο του Λουντ, η προληπτική διπλωματία εμπλέκεται όταν αυξάνεται η ένταση στις σχέσεις και λειτουργεί μεταξύ της διπλωματίας σε καιρό ειρήνης και σε καιρό κρίσης. Αποσκοπεί αφενός μεν στη μη περαιτέρω κλιμάκωση της έντασης η οποία θα επιφέρει κρίση και αφετέρου δε, στην επιστροφή στις διαδικασίες της διπλωματίας σε καιρό ειρήνης. Σημειώνεται επίσης ότι η προληπτική διπλωματία εφαρμόζεται και στις μετασυγκρουσιακές καταστάσεις, ώστε να αποφευχθεί η επανακλιμάκωση της έντασης.

Από την παρουσίαση της εξελικτικής πορείας των ΚΕΠΠΑ και ΚΠΑΑ, διαπιστώθηκαν τα παρακάτω:

α. Σχετικά με τους βασικούς σταθμούς της ευρωπαϊκής αμυντικής ολοκλήρωσης, η Συνθήκη του Μάαστριχτ θεμελίωσε την ευρωπαϊκή πολιτική ένωση και θέσπισε την ΕΠΑΑ ως δεύτερο πυλώνα της. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ επέφερε τις πρώτες ουσιαστικές αλλαγές στην ΚΕΠΠΑ, ενώ στη Διάσκεψη του Σαιν Μαλό τονίστηκε ότι η ΕΕ θα έπρεπε να έχει την ικανότητα για αυτόνομη δράση σε ζητήματα άμυνας και ασφάλειας, στηριζόμενη σε αξιόπιστες στρατιωτικές δυνάμεις, κατάλληλες δομές και μέσα.

β. Η ισχύουσα Συνθήκη της Λισαβόνας, προχώρησε σε θετικές αλλαγές όπως είναι ο καθορισμός του πλαισίου της PESCO, η επέκταση των αποστολών τύπου Πέτερσμπεργκ, η δημιουργία της EYED και η θέσπιση της θέσης του ΑΕ/ΥΕ για Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας. Τέλος, η εκπόνηση της ΣΣΕΕ είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθόσον επισημαίνει ότι η ασφάλεια της ΕΕ εξαρτάται από την ειρήνη έξω από τα σύνορά της και καλεί για στρατηγική αυτονομία της ΕΕ.

γ. Συνολικά, το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και οι νέες προκλήσεις ασφαλείας οδήγησαν στην επιτάχυνση των διαδικασιών της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, με τον τομέα όμως της ασφάλειας και της άμυνας να συνεχίζει να εξελίσσεται αργά.

Από τη συσχέτιση των τύπων των αποστολών που δύναται να αναλάβει η ΕΕ και των αντίστοιχων δυνατοτήτων και ικανοτήτων της, διαπιστώθηκαν τα κάτωθι:

α. Για την ΕΕ, οι κοινές δράσεις αφοπλισμού είναι πολύ σημαντικές στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής συμμετοχής στην ανοικοδόμηση της ειρήνης μετά το πέρας των συγκρούσεων. Οι υπόψη αποστολές δεν απαιτούν ιδιαίτερες μάχιμες δυνατότητες, αλλά ικανό αριθμό εξειδικευμένου προσωπικού το οποίο η ΕΕ δύναται να διαθέσει, σε ειρηνική περίοδο, ή σε περιόδους χαμηλής έντασης.

β. Η ΕΕ είναι ο μεγαλύτερος πάροχος ανθρωπιστικής βοήθειας και πρωτοστατεί σε παγκόσμια κλίμακα σε ανθρωπιστικές αποστολές, καθόσον αυτές είναι συμβατές με τις θεμελιώδεις αρχές και αξίες της. Αναφορικά με τις αποστολές διάσωσης, η ΕΕ χρειάζεται να επιλύσει εσωτερικά θέματα συντονισμού.

γ. Η επιχειρησιακή ικανότητα της ΕΕ βασίζεται σε στρατιωτικά και μη στρατιωτικά μέσα, τα οποία παρέχονται από τα κ-μ. Συνεπώς, η ΕΕ έχει ποικιλία επιλογών για την αντιμετώπιση μιας κρίσης. Εάν απαιτείται η χρήση ευρέων στρατιωτικών δυνατοτήτων, είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν οι δομές διοίκησης και ελέγχου του ΝΑΤΟ. Εάν απαιτείται η χρήση συνδυασμένων στρατιωτικών και πολιτικών μέσων, η ΕΕ διαθέτει την ΚΠΑΑ.

δ. Οι τρεις (3) τρέχουσες μη εκτελεστικές στρατιωτικές εκπαιδευτικές αποστολές της ΕΕ στην Αφρική, αποδεικνύουν ότι η ΕΕ έχει την ικανότητα να υλοποιήσει αποστολές που έχουν στόχο την παροχή συμβουλών και αρωγής για στρατιωτικά θέματα, σε συνθήκες χαμηλής έντασης.

ε. Η ΕΕ στο πλαίσιο της συνολικής προσέγγισης διαθέτει τις κατάλληλες δυνατότητες και ικανότητες για να ανταποκριθεί σε αποστολές πρόληψης συγκρούσεων και διατήρησης της ειρήνης, ειδικότερα σε συνεργασία με τον ΟΗΕ και το ΝΑΤΟ.

στ. Η συνεργασία ΝΑΤΟ-ΕΕ παραμένει ομαλή, κάτι το οποίο αποτελεί βασικό ζητούμενο της ΚΠΑΑ, όπως διατυπώνεται και στη ΣΣΕΕ. Η συμφωνία Berlin Plus του 2003 παραμένει όμως το μοναδικό συμφωνημένο πλαίσιο που διέπει τη συνεργασία ΝΑΤΟ-ΕΕ και το οποίο περιλαμβάνει την εκτέλεση αποστολών της ΕΕ με υποδομές και μέσα του ΝΑΤΟ. Η συμφωνία Berlin Plus καταδεικνύει ότι το ΝΑΤΟ και η ΕΕ μπορούν να έχουν συμπληρωματικούς και διακριτούς ρόλους στο πλαίσιο ευρύτερης συνεργασίας.

ζ. Οι αποστολές του Άρθρου 43 της Συνθήκης της Λισαβόνας μπορούν θεωρητικά να ανταπεξέλθουν σε όλο το φάσμα του κύκλου ζωής μιας σύγκρουσης, δηλαδή σε διαφορετικές φάσεις και σε διαφορετικά επίπεδα έντασης. Όμως, οι απαιτούμενες δυνατότητες για την ανάληψη αποστολών μαχίμων δυνάμεων για τη διαχείριση κρίσεων σε αποστολές αποκατάστασης της ειρήνης και σε επιχειρήσεις σταθεροποίησης μετά το πέρας των συγκρούσεων είναι μεγάλες. Είναι φανερό ότι η ΕΕ δεν έχει ακόμα ανέλθει στο επίπεδο του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ, ιδιαίτερα για την αντιμετώπιση καταστάσεων αμέσως μετά το πέρας των συγκρούσεων, όταν η ένταση είναι υψηλή. Η μείωση της έντασης δύναται να επιτρέπει στην ΕΕ να αναλαμβάνει τέτοιες αποστολές, όπως αποδείχθηκε με την επιχείρηση ALTHEA στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη.

η. Τα Άρθρα 42 και 43 της Συνθήκης της Λισαβόνας αναγράφουν ότι οι αποστολές μπορούν να λάβουν χώρα εκτός της ΕΕ, ακόμα και σε έδαφος τρίτων χωρών κατόπιν πρόσκλησης, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Επομένως, η ΕΕ φιλοδοξεί να γίνει ένας ολοκληρωμένος παγκόσμιος γεωπολιτικός παράγοντας, όχι μόνο στον τομέα της οικονομίας, αλλά και στην αξιόπιστη παροχή ασφάλειας.

Από τη συσχέτιση των σκοπών των τρεχουσών πολιτικών και στρατιωτικών αποστολών και επιχειρήσεων της ΕΕ με το μοντέλο του Λουντ, προέκυψαν τα παρακάτω συμπεράσματα:

α. Η ΕΕ θεωρείται νομιμοποιημένος διεθνής δρών που ενεργεί σύμφωνα με τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών κυρίως σε περιοχές όπου άλλοι διεθνείς οργανισμοί δεν είναι ευπρόσδεκτοι και εμπλέκεται κυρίως σε εξειδικευμένες πολιτικές αποστολές μετασυγκρουσιακής ανοικοδόμησης θεσμών και σταθερότητας και στην εφαρμογή μεταρρυθμίσεων, ιδίως στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης.

β. Επαληθεύεται η επικρατούσα άποψη ότι η ΕΕ έχει κυρίως τις δυνατότητες να ανταπεξέλθει σε αποστολές ειρηνικής περιόδου, ή σε περιόδους που η ένταση είναι χαμηλή ή βαίνει ελαττούμενη.

γ. Οι πολιτικές και στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ δεν διακρίνονται γενικά για τον προληπτικό τους χαρακτήρα. Αντίθετα, η ΕΕ αποβλέπει κυρίως στη μετασυγκρουσιακή αποτροπή της επανακλιμάκωσης και στην περαιτέρω ελάττωση της έντασης.

δ. Αναφορικά με τις πολιτικές αποστολές, υπάρχει σχεδόν ισοκατανομή των αποστολών μεταξύ των επιπέδων της ασταθούς ειρήνης και της κρίσης, ενώ στην πλειονότητά τους αφορούν σε αποστολές που αναλήφθηκαν σε μετασυγκρουσιακή φάση. Επομένως, φανερώνεται έλλειμα πολιτικής για τον προληπτικό χαρακτήρα των υπόψη αποστολών.

ε. Αναφορικά με τις στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις, οι περισσότερες βρίσκονται στο επίπεδο της ασταθούς ειρήνης, ενώ όλες αφορούν σε αποστολές που αναλήφθηκαν σε μετασυγκρουσιακή φάση. Επομένως, φανερώνεται έλλειμα επαρκών στρατιωτικών δυνατοτήτων για την εμπλοκή στο ανώτατο επίπεδο έντασης.

6.3 Προτάσεις

Κατόπιν των παραπάνω, υποβάλλονται οι εξής σύντομες προτάσεις σχετικά με τις πολιτικές και στρατιωτικές αποστολές και επιχειρήσεις της ΕΕ και την ΚΕΠΠΑ:

α. Να γίνει νέα αναθεώρηση των αποστολών της ΚΠΑΑ ώστε να ανταποκρίνονται καλύτερα στο σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας (κλιματική αλλαγή, κυβερνοπόλεμος, παράτυπη μετανάστευση, οργανωμένο έγκλημα, τρομοκρατία, Brexit, επέκταση της Κίνας).

β. Να εξασφαλιστεί η πολιτική βούληση και συναίνεση από τα κ-μ, για να μην παραμείνουν η ΣΣΕΕ και η PESCO σε θεωρητικό μόνο επίπεδο και εν τέλει ξεπεραστούν από τα γεγονότα και απαξιωθούν.

γ. Να αναληφθούν πρωτοβουλίες για εθελοντική συμμετοχή κ-μ σε τομείς ασφάλειας και άμυνας που τα ενδιαφέρουν (για παράδειγμα, οι νότιες χώρες της ΕΕ στη θαλάσσια ασφάλεια και τη μετανάστευση), ώστε να δημιουργηθούν ομάδες κρατών που θα αναλαμβάνουν συγκεκριμένα καθήκοντα.

δ. Να υπάρξει μεγιστοποίηση της εκμετάλλευσης των συνεργειών με το ΝΑΤΟ, είτε με βάση τη συμφωνία Berlin Plus, είτε με νέα συμφωνία-πλαίσιο και να γίνει σαφής καθορισμός της σχέσης της ΚΠΑΑ με το ΝΑΤΟ.

ε. Να επιδιωχθεί η επαύξηση της προληπτικής ικανότητας της ΕΕ στην προσυγκρουσιακή φάση, κυρίως με την έκφραση πολιτικής βούλησης για τη χρήση μη στρατιωτικών δυνατοτήτων.

6.4 Επίλογος

Κατά την τρέχουσα δεκαετία, οι ΗΠΑ είτε πραγματοποίησαν «στροφή προς την Ασία» (Πρόεδρος Μπαράκ Ομπάμα – Barack Obama), είτε δίνουν περισσότερη σημασία προς τα εσωτερικά τους ζητήματα με σύνθημα το «America First»²⁹⁶ (Πρόεδρος Ντόναλντ Τραμπ –

²⁹⁶ Η συγκεκριμένη φράση αποδίδεται στην America First Committee που δημιουργήθηκε το 1940 και αντιτίθετο σε κάθε ανάμιξη των ΗΠΑ στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η συγκεκριμένη οργάνωση κατηγορήθηκε για συντηρητικές, απομονωτικές, ακόμα και αντισημιτικές τάσεις (για περισσότερες

Donald Trump). Κατά συνέπεια, η ΕΕ θα πρέπει η ίδια να φροντίσει περισσότερο για την ασφάλειά της, σε συνδυασμό με τη γενικότερη αστάθεια του διεθνούς περιβάλλοντος.

Χωρίς μια βαθιά ανάλυση για τις αιτίες και τις ρίζες των συγκρούσεων, των πολέμων και της τρομοκρατίας, η αίσθηση της αβεβαιότητας και της ανασφάλειας είναι πιθανό να αυξηθεί. Η ΕΕ αποτελεί μια ήπια δύναμη (soft power) που όμως, υπό το πρίσμα της σύγχρονης ρευστής πραγματικότητας, θα ήταν συνετό να επαυξήσει τη στρατιωτική της διάσταση.

Αυτή η επαύξηση θα πρέπει να στηρίζεται σε μια ολοκληρωμένη πολιτική ασφάλειας και άμυνας, στόχος της οποίας επιβάλλεται να είναι η πρόληψη των συγκρούσεων με την καταπολέμηση των αιτιών τους, παρέχοντας όμως ταυτόχρονα και δυνατότητες που δύναται να οδηγήσουν σε επιχειρήσεις καταστολής ή σε εκτέλεση επιχειρήσεων επιβολής της ειρήνης (peace enforcement). Οι τελευταίες, εφόσον υλοποιηθούν, θα πρέπει να βρίσκονται πάντοτε υπό δημοκρατικό και νομικό πλαίσιο. Σε κάθε περίπτωση, η ισχυρή ευρωπαϊκή αμυντική διάσταση θα πρέπει να είναι επικουρική στη διπλωματία και να χρησιμοποιείται μόνο όταν οι πολιτικές δυνατότητες αδυνατούν να ανταπεξέλθουν.

πληροφορίες, βλ. Calamur, Krishnadev, «A Short History of 'America First'», *The Atlantic*, 21 January 2017, <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2017/01/trump-america-first/514037/>, πρόσβαση 28 Ιανουαρίου 2019).

7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανδριανόπουλος, Ανδρέας, «Ολοκληρωτικός πόλεμος για την ενέργεια», Libro, Αθήνα, 2006.
- Cornell, Svante; Jonsson, Anna; Nilsson, Niklas & Hägström, Per, «Η ευρύτερη περιοχή του Εύξεινου Πόντου, ένας νέος κόμβος στην ευρωπαϊκή ασφάλεια», Παπαζήση, Αθήνα, 2007.
- Δασκάλου, Γεώργιος Χρ., «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση», Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα, 1996.
- Dover, Robert, «The EU's Foreign, Security, and Defence Policies», European Union Politics, Michelle Cini, 2nd ed., Oxford University Press, Oxford, 2007.
- Friend, Julius W., «The Linchpin: French-German Relations, 1950-1990», CSIS & Praeger, New York, 1991.
- Ήφαιστος, Παναγιώτης, «Ευρωπαϊκή άμυνα και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση», Οδυσσέας, Αθήνα, 1994.
- Harris, Ian M. & Morrison, Mary L., «Peace Education», 3rd edit., McFarland & Company, North Carolina, 2013.
- Ιωακειμίδης, Παναγιώτης Κ., «Το μέλλον της Ευρώπης, η προοπτική της ευρωπαϊκής ομοσπονδίας και η Ελλάδα», Σιδέρης, Αθήνα, 2000.
- Jentleson, Bruce W., «Preventive Statecraft: A Realist Strategy for the Post-Cold War Era», Crocker, Chester A. et al., *Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflict*, United States Institute of Peace Press, Washington, DC, 2001.
- Kaplan, Lawrence S., «NATO and the United States: The Enduring Alliance», Twayne Publishers, Boston, 1988.
- Kennan, George F., «The sources of Soviet conduct», *Foreign Affairs*, XXV, July 1947.
- Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, «Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα», Ποιότητα, Αθήνα, 2008.
- Κόλλιας, Χρήστος Γ., «Οικονομική της Άμυνας», Τουρίκη, Γέρακας Αττικής, 2017.
- Κουσκουβέλης, Ηλίας, «Διπλωματία και Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενόψει της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996», Παπαζήσης, Αθήνα, 1995.
- Κουσκουβέλης, Ηλίας, «Λήψη Αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση», Παπαζήση, Αθήνα, 1997.

- Κοππά, Μαριλένα, «Η Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας. Η ιστορία, οι θεσμοί, οι στρατηγικές», Πατάκη, Αθήνα, 2016.
- Krepon, Michael & Scheinman, Lawrence, «Arms Control Treaties and Confidence-Building Measures as Management Tools», Crocker, Chester A. et al., *Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflict*, Washington, DC, United States Institute of Peace Press, 2001.
- Λυμπέρης, Χρήστος, «Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων», Ποιότητα, Αθήνα, 1997.
- Lund, «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», United States Institute of Peace Press, Washington, DC, 1996.
- Μαυρόπουλος, Παναγιώτης, «Εισαγωγή στη θεωρία του πολέμου και της στρατηγικής», Αθήνα, Σεπτέμβριος 2012.
- Μπότσιου, Κωνσταντίνα Ε., «Ιδεολογική και Πολιτική Αφετηρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης», *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, Οργάνωση και Πολιτικές, 50 Χρόνια*, Μαραβέγιας Ν. & Τσινισιζέλης Μ. (επιμ.), Θεμέλιο, Αθήνα, 2007.
- Nuttall, Simon J., «European Political Co-operation», Clarendon Press Oxford, Oxford, 1992.
- Nye, Joseph S. & Welch, David A., «Understanding Global Conflict and Cooperation: an introduction to theory and history», Pearson, Boston, 2017.
- Παπαστάμκος Γεώργιος, Γκίκας Βασίλειος & Λιάκουρας Πέτρος, «Εθνική και Ευρωπαϊκή Ασφάλεια και Διαχείριση Κρίσεων», Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002.
- Παρίσης, Ιωάννης, «Η αμυντική αυτονομία της ενωμένης Ευρώπης: προοπτικές και προβληματισμοί», Μεταίχμιο, Αθήνα, 2001.
- Παρίσης, Ιωάννης, «Η Ευρώπη της άμυνας. Ευρωπαϊκή πολιτική ασφάλειας και άμυνας», Μεταίχμιο, Αθήνα, 2010.
- Περράκης, Στέλιος & Κοτζιάς Νικόλαος, «Στόχοι και τακτικές στην διακυβερνητική διάσκεψη της ΕΕ του 1996-97», Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1999.
- Πλατιάς, Αθανάσιος, «Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη», Εστία, Αθήνα, 2010.
- Rees, Wyn G., «The Western European Union at the Crossroads: Between Trans-Atlantic Solidarity and European Integration», Westview Press, Colorado, 1998.

- Σιούσουρας, Πέτρος, «Η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση», *Οι Διεθνείς Οργανισμοί του Ευρωπαϊκού Χώρου*, Μαγκλιβέρας, Κων/νος (επιμ.), Ατραπός, Αθήνα, 2005.
- Smith, Hazel, «European Union Foreign Policy: What it is and what it does», Pluto Press, London, 2002.
- Solomon, Richard H., όπως προλογίζει στο Lund, Michael S., «Preventing Violent Conflicts. A Strategy for Preventive Diplomacy», United States Institute of Peace Press, Washington DC, 1996.
- Τριανταφύλλου Δημήτρης, Υφαντής Κώστας & Χατζηβασιλείου Ευάνθης (επιμ), «Διεθνείς σχέσεις. Σύγχρονη θεματολογία και προσεγγίσεις», Παπαζήση, Αθήνα, 2008.
- Yost, David S., «NATO and International Organizations», NATO Defense College, Rome, 2007.
- Wilkenfeld, Jonathan; Beardsley, Kyle & Quinn, David, (edit.) «Research Handbook on Mediating International Crises», Μάρτιος 2019 (υπό έκδοση).

Διαδίκτυο και λοιπές πηγές

- Alcarraz, Ignacio C. & Beltran, Juan S., «ECHO and the DIPECHO Programme in Latin America and the Caribbean: Evolution and challenges», March 2014, http://ec.europa.eu/echo/files/policies/dipecho/drr_evolution_challenges_en.pdf (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).
- Anthony, Ian, «Ο "θάνατος" της συνθήκης CFE για τον έλεγχο όπλων», 13 Μαρτίου 2015, <http://www.capital.gr/think-tank/2254113/o-thanatos-tis-sunthikis-cfe-gia-ton-elegxo-oplon> (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).
- ΑΠΕ-ΜΠΕ, «Χ. Στυλιανίδης: Το νέο Ευρωπαϊκό Σύστημα για την Αντιμετώπιση Φυσικών Καταστροφών είναι μία από τις κορυφαίες εκφράσεις ευρωπαϊκής αλληλεγγύης», Αθηναϊκό – Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, 25 Ιανουαρίου 2019, <http://www.amna.gr/home/article/328527/Ch-Stilianidis-To-neo-Europaiko-Sustima-gia-tin-Antimetopisi-Fusikon-Katastrofon-einai-mia-apo-tis-korufaies-ekfraseis-europaikis-allilegguis> (πρόσβαση 25 Ιανουαρίου 2019).
- Barry, Charles L., «NATO's Bold New Concept-CJTF», *Joint Force Quarterly*, Number 5, Summer 1994, <https://ndupress.ndu.edu/portals/68/Documents/jfq/jfq-5.pdf> (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

- Bennett, Christopher, «Aiding America», *NATO Review*, Vol. 49, No 4, Winter 2001, updated 11 January 2002, <https://www.nato.int/docu/review/2001/0104-01.htm> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- Biddle, Stephen, «Afghanistan and the Future of Warfare: Implications for Army and Defense Policy», U.S. Army War College Strategic Studies Institute, Carlisle, PA, 2002, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/afghan.pdf> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- Blanke, Herman-Josef & Mangiameli, Stelio, «Article 43 [Tasks and Instruments for Implementing the CSDP]», *The Treaty on European Union (TEU)*, Springer, Berlin, Heidelberg, 2013, pp. 1248-1249, https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-3-642-31706-4_44.pdf (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- Bösch, Richard, «Conflict Escalation», *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, Oxford University Press, USA, Nov 2017, <http://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-82?print=pdf> (πρόσβαση 27 Δεκεμβρίου 2018).
- Calamur, Krishnadev, «A Short History of 'America First'», *The Atlantic*, 21 January 2017, <https://www.theatlantic.com/politics/archive/2017/01/trump-america-first/514037/> (πρόσβαση 28 Ιανουαρίου 2019).
- Cambridge Dictionary, «Meaning of “conflict” in the English Dictionary», <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/conflict> (πρόσβαση 24 Δεκεμβρίου 2018).
- Chantepy, Christophe, «Ομιλία Πρέσβη της Γαλλικής Δημοκρατίας στην Ελλάδα», Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας, Αθήνα, 26 Φεβρουαρίου 2019.
- Collins Dictionary, «Definition of 'conflict'», <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/conflict> (πρόσβαση 24 Δεκεμβρίου 2018).
- Conflict Prevention Centre, «Survey of OSCE Field Operations», OSCE Secretariat, SEC.GAL/110/18, Vienna, 25 June 2018, <https://www.osce.org/secretariat/74783?download=true> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- Cordesman, Anthony H., «The Ongoing Lessons of Afghanistan: Warfighting, Intelligence, Force Transformation, and Nation Building», with Baetjer, Patrick, CSIS, Washington, DC, 6 May 2004, https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/media/csis/pubs/afghanlessons.pdf (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

- Coticchia, Fabrizio, «The ‘enemy’ at the gates? Assessing the European military contribution to the Libyan war», *Perspectives on Federalism*, Vol. 3, issue 3, 2011, http://www.on-federalism.eu/attachments/106_download.pdf (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- Council of the European Union, «Civilian Headline Goal 2010», Brussels, 9 November 2007, <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014823%202007%20INIT> (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).
- Council of the European Union, «Draft EU Concept for Support to Disarmament, Demobilisation and Reintegration (DDR)», 16387/06, Brussels, 6 December 2006, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/16387_/16387_en.pdf (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).
- Council of the European Union, «Draft European Union Programme for the Prevention of Violent Conflicts», 9537/1/01 REV 1, Brussels, 7 June 2001, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9537-2001-REV-1/en/pdf> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018).
- Dijkstra, Hylke & Vanhoonacker, Sophie, «The Common Foreign and Security Policy», January 2017, <http://politics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-155> (πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018).
- Dixon, George K., «The Need for a Joint Support Element in Noncombatant Evacuation Operations», *Joint Force Quarterly*, Number 85, 1 April 2017, https://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/jfq/jfq-85/jfq-85_50-57_Dixon.pdf?ver=2017-01-27-091815-990 (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).
- Dyduch, Joanna, «The Common Foreign and Security Policy», *Selected Policies of the European Union*, Faculty of Social Sciences, University of Wroclaw, Warsaw, 2012, https://www.academia.edu/2289703/Joanna_Dyduch_The_Common_Foreign_and_Security_Policy_in_Joanna_Dyduch_Monika_Klimowicz_Ma%C5%82gorzata_Michalewska-Pawlak_Selected_Policies_of_the_European_Union_Evolution_in_the_Context_of_the_Treaty_of_Lisbon_and_the_Europe_2020_Strategy_Warsaw_2012 (πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018).

- EEAS, «About EU Border Assistance Mission in Libya», https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eubam-libya/3859/about-eu-border-assistance-mission-libya-eubam_en (πρόσβαση 12 Ιανουαρίου 2019).
- EEAS, «About EUAM Iraq», https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/euam-iraq/33962/about-euam-iraq_en (πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2019).
- EEAS, «About EUCAP Sahel Mali», https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eucap-sahel-mali/3900/about-eucap-sahel-mali_en (πρόσβαση 12 Ιανουαρίου 2019).
- EEAS, «About EUCAP Sahel Niger», https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eucap-sahel-niger/3875/about-eucap-sahel-niger_en (πρόσβαση 12 Ιανουαρίου 2019).
- EEAS, «About us - structure and organisation», https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eutm-rca/3907/about-military-training-mission-central-african-republic-eutm-rca_en (πρόσβαση 14 Ιανουαρίου 2019).
- EEAS, «EU: Factsheet on Military Assistance for Libya», Brussels, 7 October 2011, http://eeas.europa.eu/archives/docs/libya/docs/factsheet_military_lybia_en.pdf (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).
- EEAS, «EU Missions and Operations», 13 November 2017, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/csdp_missions_and_operations_factsheet.pdf (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).
- EEAS, «EU Statement – United Nations Security Council: UN Peacekeeping Operations & their potential contribution to the overarching goal of sustaining peace», New York, 29 August 2017, https://eeas.europa.eu/arctic-policy/eu-arctic-policy/36872/eu-statement-%E2%80%93-united-nations-security-council-un-peacekeeping-operations-their-potential_en (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2015).
- EEAS, «European Union common security and defence policy: missions and operations, annual report 2017», https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/csdp_annual_report_2017_web_en_2.pdf (πρόσβαση 11 Ιανουαρίου 2019).
- EEAS, «Military and civilian missions and operations», https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/430/military-and-civilian-missions-and-operations_en (πρόσβαση 11 Ιανουαρίου 2019).

- EEAS, «Part 4 - The EU's civilian missions around the world», 24 August 2018, <https://eeas.europa.eu/topics/sanctions-policy/49730> (πρόσβαση 11 Ιανουαρίου 2019).
- EEAS, «Permanent Structured Cooperation (PESCO) - Factsheet», https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/34226/permanent-structured-cooperation-pesco-factsheet_en (πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2018).
- EEAS, «Reinforcing the EU - UN Strategic Partnership on Peace Operations and Crisis Management», New York, 26 September 2018, https://eeas.europa.eu/topics/migration/51117/reinforcing-eu-un-strategic-partnership-peace-operations-and-crisis-management_en (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2015).
- EEAS, «Remarks by HR/VP Federica Mogherini at the press conference following the Foreign Affairs Council (Defence)», Bruxelles, 20 November 2018, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/54123/remarks-hrvp-federica-mogherini-press-conference-following-foreign-affairs-council-defence_en (πρόσβαση 3 Δεκεμβρίου 2018).
- EEAS, «Strengthening the UN-EU Strategic Partnership on Peacekeeping and Crisis Management: Priorities 2015-2018», 7632/15, Second Progress Report, EEAS (2016) 989, 5 October 2016, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12955-2016-INIT/en/pdf> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2015).
- EEAS, «The Military Planning and Conduct Capability-MPCC», https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/27763/military-planning-and-conduct-capability-mpcc_en (πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2018).
- Ehrhart, Hans-Georg, «Quo vadis EU: Force for Peace or Military Power?», Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg, Working Paper 1, October 2011, http://ifsh.de/file-ZEUS/pdf/Ehrhart_The_EU-A_Force_for_Peace_16082011.pdf (πρόσβαση 18 Ιανουαρίου 2019).
- Engberg, Katarina, «Ten years of EU military operations», European Union Institute for Security Studies, November 2013, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_41_EU_military_operations.pdf (πρόσβαση 18 Ιανουαρίου 2019).
- Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση», 2010/C 83/01, <http://www2.parliament.cy/parliamentgr/101/codified%2030%20march%202010.pdf> (πρόσβαση 26 Ιανουαρίου 2019).

- Ευρωπαϊκές Κοινότητες, «Συνθήκη του Άμστερνταμ», 1997, https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_of_amsterdam_el.pdf (πρόσβαση 13 Νοε 2018).
- Ευρωπαϊκή Ένωση, «Ανθρωπιστική βοήθεια και πολιτική προστασία», https://europa.eu/european-union/topics/humanitarian-aid-civil-protection_el (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).
- Ευρωπαϊκή Ένωση, «Ευρωπαϊκή ταυτότητα σε θέματα ασφάλειας και άμυνας», https://eurlex.europa.eu/summary/glossary/european_security_defence_identity.html?locale=el (πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018).
- Ευρωπαϊκή Ένωση, «Συνθήκη της Λισσαβώνας για την τροποποίηση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», *Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ*, 2007/C 306, Βρυξέλλες, 17 Δεκεμβρίου 2007, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EL> (πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2018).
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Ανθρωπιστική βοήθεια και πολιτική προστασία», Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο, Οκτώβριος 2015, <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/02e57613-b5d2-11e5-8d3c-01aa75ed71a1> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Η ολοκληρωμένη προσέγγιση της ΕΕ στις κρίσεις και τις εξωτερικές συγκρούσεις», JOIN(2013) 30 final, Βρυξέλλες, 11 Δεκεμβρίου 2013, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013JC0030&from=en> (πρόσβαση 23 Ιανουαρίου 2019).
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Προς μια Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανθρωπιστική Βοήθεια», COM (2007) 317, Βρυξέλλες, 13 Ιουνίου 2007, http://ec.europa.eu/echo/files/policies/consensus/acte_el.pdf (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «rescEU: Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει την ενίσχυση της διαχείρισης καταστροφών από την ΕΕ: Ερωτήσεις και απαντήσεις», Βρυξέλλες, 23 Νοεμβρίου 2017, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-4732_el.htm (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Στρατηγική της ΕΕ για την Υποστήριξη της Μείωσης των Κινδύνων Καταστροφών στις Αναπτυσσόμενες Χώρες», COM (2009) 84, Βρυξέλλες, 23 Φεβρουαρίου 2009,

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0084:FIN:EL:PDF>

(πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).

- Ευρωπαϊκή Κοινότητα, «Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη», *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, L 169, 29 Ιουνίου 1987,

https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a519205f-924a-4978-96a2-b9af8a598b85.0003.02/DOC_1&format=PDF

(πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018).

- Ευρωπαϊκή Συνέλευση, «Σχέδιο Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης»,

<http://european-convention.europa.eu/EL/bienvenue/bienvenue56e3.html?lang=EL>

(πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018).

- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Πρόλογος της κας Federica Mogherini», *Κοινό όραμα, κοινές δράσεις: Μία ισχυρότερη Ευρώπη, Μια συνολική στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφαλείας*, 2016,

https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_gr_version.pdf

(πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2018).

- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Συμπεράσματα της Προεδρίας, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Σάντα Μαρία Ντα Φέιρα, 19 και 20 Ιουνίου 2000»,

http://www.europarl.europa.eu/summits/pdf/fei_concl_el_el.pdf

(πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).

- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Συνοπτική Παρουσίαση», *Κοινό όραμα, κοινές δράσεις: Μία ισχυρότερη Ευρώπη, Μια συνολική στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφαλείας*, 2016,

https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/eugs_gr_version.pdf

(πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2018).

- Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, «Χρονολόγιο: Συνεργασία της ΕΕ σε θέματα ασφάλειας και άμυνας»,

<https://www.consilium.europa.eu/el/policies/defence-security/defence-security-timeline/>

(πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2018).

- EUAM Ukraine, «About us»,

<http://www.euam-ukraine.eu/our-mission/about-us/>

(πρόσβαση 12 Ιανουαρίου 2019).

- EUBAM, «Who we are?», <http://eubam.org/who-we-are/> (πρόσβαση 11 Ιανουαρίου 2019).
- EUBAM Rafah, «About us», <http://www.eubam-rafah.eu/en/node/5048> (πρόσβαση 11 Ιανουαρίου 2019).
- EUCAP Somalia, «About us», <https://www.eucap-som.eu/about-us/> (πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2019).
- EUFOR, «About EUFOR», <http://www.euforbih.org/eufor/index.php/about-eufor/background> (πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2019).
- EULEX, «What is EULEX?», <http://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,16> (πρόσβαση 12 Ιανουαρίου 2019).
- EUMM, «Our mandate», https://eumm.eu/en/about_eumm/mandate (πρόσβαση 12 Ιανουαρίου 2019).
- EUNAVFOR, «Mission», <https://eunavfor.eu/mission/> (πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2019).
- EUPOL COPPS, «About the mission», <http://eupolcopps.eu/en/content/what-eupol-copps> (πρόσβαση 11 Ιανουαρίου 2019).
- European Commission, «Emergency Response Coordination Centre (ERCC)», updated 26 November 2018, https://ec.europa.eu/echo/what/civil-protection/emergency-response-coordination-centre-ercc_e (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- European Commission, «EU conflict Early Warning System: Objectives, Process and Guidance for Implementation - 2017», SWD(2017) 282, Brussels, 27 July 2017, https://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/swd-eu-conflict-early-warning-system-2017_en.pdf (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- European Commission, «European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations, EU Civil protection», updated 3 September 2018, http://ec.europa.eu/echo/what/civil-protection_en (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).
- European Commission, «Instrument contributing to Stability and Peace, preventing conflict around the world», https://ec.europa.eu/fpi/what-we-do/instrument-contributing-stability-and-peace-preventing-conflict-around-world_en (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- European Commission, «Libya: EU geared up for the humanitarian challenge», Brussels, 24 August 2011, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-983_en.htm?locale=en (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

- European Commission, «Sanctions or restrictive measures», Spring 2008, http://eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/sanctions/docs/index_en.pdf (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018).
- European Commission, «The Treaty of Rome», 25 March 1957, https://ec.europa.eu/romania/sites/romania/files/tratatul_de_la_roma.pdf (πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018).
- European Communities, «Treaty establishing a Constitution for Europe», Belgium, 2005, https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_establishing_a_constitution_for_europe_en.pdf (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).
- European Council, «Athena - financing security and defence military operations», 10 January 2019, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/athena/> (πρόσβαση 27 Ιαν 2019).
- European Council, «Headline Goal 2010», Brussels, 17-18 June 2004, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/sede110705headlinegoal2010_/sede110705headlinegoal2010_en.pdf (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).
- European Council, «Presidency Conclusions, Copenhagen European Council, 12 and 13 December 2002», Brussels, 29 January 2003, <https://www.consilium.europa.eu/media/20906/73842.pdf> (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).
- European Council, «Presidency Conclusions, European Council meeting in Laeken, 14 and 15 December 2001», SN 300/1/01 REV 1, <https://www.consilium.europa.eu/media/20950/68827.pdf> (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).
- European Defence Agency, «14 EDA Member States to pool & share GOVSATCOM capabilities», <https://www.eda.europa.eu/info-hub/press-centre/latest-news/2017/06/16/14-eda-member-states-to-pool-share-govsatcom-capabilities> (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).
- European Union, «Humanitarian aid & civil protection», updated 12 October 2018, https://europa.eu/european-union/topics/humanitarian-aid-civil-protection_en (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

- European Union, «Treaty of Amsterdam - Declaration No 6 on the establishment of a policy planning and early warning unit (2 October 1997)», https://www.cvce.eu/content/publication/2007/3/1/1b4fc3e2-8b3e-43b1-a494-ca7f69b42730/publishable_en.pdf (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- European Union External Action, «Shaping of a Common Security and Defence Policy», 8 July 2016, <https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/5388/shaping-of-a-common-security-and-defence-policy-en> (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).
- European Union Force in Bosnia and Herzegovina, «About EUFOR», 11 November 2018, <http://www.euforbih.org/eufor/index.php/about-eufor/background> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- EUTM-Mali, «Background», <http://eutmmali.eu/en/background/> (πρόσβαση 15 Ιανουαρίου 2019).
- EUTM-Somalia, «EUTM Somalia in figures», <https://www.eutm-somalia.eu/> (πρόσβαση 14 Ιανουαρίου 2019).
- Foreign and Commonwealth Office of the United Kingdom, «Franco–British St. Malo Declaration (4 December 1998) », https://www.cvce.eu/en/obj/franco_british_st_malo_declaration_4_december_1998-en-f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f.html (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2018).
- Hazelzet, Hadewych, «The added value of CSDP operations», European Union Institute for Security Studies, September 2013, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_31.pdf (πρόσβαση 18 Ιανουαρίου 2019).
- Institute for Security Studies of Western European Union, «Declaration of the European Council on Strengthening the Common European Policy on Security and Defence, Cologne, 3-4 June 1999», *From St Malo to Nice, European defence: core documents*, Chaillot Paper 47, compiled by Rutten, Maartje, May 2001, <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp047e.pdf> (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2018).

- Institute for Security Studies of Western European Union, «European Council Helsinki, 10-11 December 1999», *From St Malo to Nice, European defence: core documents*, Chaillot Paper 47, compiled by Rutten, Maartje, May 2001, <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp047e.pdf> (πρόσβαση 14 Νοεμβρίου 2018).
- Institute for Security Studies of Western European Union, «General Affairs Council Brussels, 14-15 February 2000», *From St Malo to Nice, European defence: core documents*, Chaillot Paper 47, compiled by Rutten, Maartje, May 2001, <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp047e.pdf> (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).
- Institute for Security Studies of Western European Union, «Military intervention and the European Union», Ortega, Martin, Chaillot Paper 45, March 2001, <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp045e.pdf> (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).
- Institute for Security Studies of Western European Union, «Preventing Armed Conflict in Europe: Lessons from Recent Experience», Munuera, Gabriel, Chaillot Paper 15/16, June 1994, <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/cp015-016e.pdf> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- International Committee of the Red Cross, «How is the Term "Armed Conflict" Defined in International Humanitarian Law?», Opinion paper, March 2008, <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf> (πρόσβαση 30 Ιανουαρίου 2019).
- Jennings, Salvatore, «Military Peacebuilding: Stability Operations and the Strengthening of Peace in War-Torn Societies», *The Journal of Humanitarian Assistance*, 15 April 2003, <https://sites.tufts.edu/jha/archives/844> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- Joint Chiefs of Staff, «Peace Operations», Joint Publication 3-07.3, 1 August 2012, <https://fas.org/irp/doddir/dod/jp3-07-3.pdf> (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).
- Kempin, Ronja & Mawdsley, Jocelyn, «The Common Security and Defence Policy as an Act of American Hegemony», *European Security*, 22:1, 55-73, March 2013, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09662839.2012.726221> (πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018).

- Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, «Κλασσική Στρατηγική Σκέψη κατά Clausewitz, Sun Tzu», *Σημειώσεις μαθήματος με κωδικό ΒΙ-037*, Σχολή Εθνικής Άμυνας, Αθήνα, Ακαδημαϊκό έτος 2009-2010.
- Κοπά, Μαριλένα, «Ιστορία και Απαρχές της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 18 Ιανουαρίου 2018.
- Κοπά, Μαριλένα, «Στρατηγικές Ευρωπαϊκής Ασφάλειας», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 21 Ιανουαρίου 2019.
- Κοπά, Μαριλένα, «Συνθήκη Λισαβόνας και Ευρωπαϊκή Άμυνα», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 16 Ιανουαρίου 2019.
- Κοπά, Μαριλένα, «Σχέσεις ΕΕ-NATO», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 17 Ιανουαρίου 2019.
- Κουρκουβέλας, Λυκούργος, «Το NSC-68 και ο Ψυχρός Πόλεμος», *Η Καθημερινή*, 16 Σεπτεμβρίου 2012, <http://www.kathimerini.gr/468371/article/epikairothta/kosmos/to-nsc-68-kai-o-yyxros-polemos> (πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2018).
- Κωσταράκος, Μιχαήλ, «Έκθεση Πεπραγμένων 6 Νοεμβρίου 2015 - 5 Νοεμβρίου 2018», <http://www.eaan.gr/images/general/2018/kostarakospepragmena18.pdf> (πρόσβαση 18 Νοεμβρίου 2018).
- Koops, Joachim A. & Tercovich, Giulia, «A European return to United Nations peacekeeping? Opportunities, challenges and ways ahead», 26 September 2016, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13533312.2016.1236430> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018).
- Legrand, Jérôme, «Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας», *Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση – 2018*, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Οκτώβριος 2018, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_5.1.2.pdf (πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2018).
- Lund, Michael S., «Conflict prevention: theory in pursuit of policy and practice», Bercovitch, Jacob; Kremeniuk, Viktor A. & Zartman, Ira W. (edit.), *The SAGE Handbook of conflict resolution*, SAGE Publications, 2009, <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Conflict%20Prevention-%20Theory%20in%20Pursuit%20of%20Policy%20and%20Practice.pdf> (πρόσβαση 25 Δεκεμβρίου 2018).

- Lund, Michael S., «Intrastate Conflicts and the Problem of Political Will», Lund, Michael S. & McDonald, Steve, *Across the Lines of Conflict: Facilitating Cooperation to Build Peace*, Columbia University Press, 2015, https://www.academia.edu/31016382/chapter_1_-_Lund.pdf?auto=download (πρόσβαση 25 Δεκεμβρίου 2018).
- Macron, Emmanuel M., «Initiative for Europe», Sorbonne speech of Emmanuel Macron, 26 Septembre 2017, <http://international.blogs.ouest-france.fr/archive/2017/09/29/macron-sorbonne-verbatim-europe-18583.html> (πρόσβαση 19 Ιανουαρίου 2019).
- Management Systems International, «Applying preventive measures: a manual for United Nations practitioners in situations of potential conflict», Management Systems International Inc. with the UN Framework Team, September 2001, https://www.academia.edu/31016531/UN_manual_for_conflict_prevention.pdf (πρόσβαση 29 Δεκεμβρίου 2018).
- Μαρούδα, Ντανιέλα-Μαρία, «Ανθρωπιστικό δίκαιο που εφαρμόζεται σε ένοπλες συρράξεις – Δίκαιο του πολέμου», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 29 Ιανουαρίου 2019.
- Medecins Sans Frontieres, «Noninternational Armed Conflict (NIAC)», <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/non-international-armed-conflict-niac/> (πρόσβαση 30 Ιανουαρίου 2019).
- Μπότσιου, Κωνσταντίνα Ε., «Αμερικάνικο Πολιτικό Σύστημα και Αμερικάνικη Εξωτερική Πολιτική», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 17 Οκτωβρίου 2016.
- Μπότσιου, Κωνσταντίνα Ε., «Ψυχρός Πόλεμος και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 19 Οκτωβρίου 2017.
- NATO, «Comprehensive Destruction of "Harvest Weapons"», *SFOR Informer*, No 165, September 2003, <https://www.nato.int/sfor/indexinf/165/p03a/t02p03a.htm> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).
- NATO, «History of the NATO-led Stabilisation Force (SFOR) in Bosnia and Herzegovina», <https://www.nato.int/sfor/docu/d981116a.htm> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- NATO, «NATO and Libya: Operation Unified Protector», updated: 27 March 2012, <https://www.nato.int/cps/ic/natohq/71679.htm> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

- NATO, «NATO's role in Kosovo», https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).
- NATO, «Operation Essential Harvest (Task Force Harvest)», updated: 09 December 2002, <https://www.nato.int/fyrom/tfh/home.htm> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).
- NATO, «Peace support operations in Bosnia and Herzegovina», updated: 23 November 2017, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52122.htm (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).
- NATO Standardization Agency, «Allied Joint Doctrine for Non-combatant Evacuation Operations», Edition A, Version 1, May 2013, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/625781/doctrine_nato_noncombatant_evacuation_ajp_3_4_2.pdf (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).
- OPCW, «Closure of OPCW-UN Joint Mission», <https://opcw.unmissions.org/> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).
- OPCW, «OPCW by the Numbers», <https://www.opcw.org/media-centre/opcw-numbers> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).
- OPCW, «Syria and the OPCW», <https://www.opcw.org/media-centre/featured-topics/syria-and-opcw> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).
- Operation SOPHIA, «About us», <https://www.operationsophia.eu/about-us/> (πρόσβαση 13 Ιανουαρίου 2019).
- OSCE, «Conflict prevention and resolution», <https://www.osce.org/secretariat/conflict-prevention> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- Παρίσης, Ιωάννης, «Η ανάπτυξη της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας & Άμυνας», 2013, <https://parisis.wordpress.com/2013/12/09/%CE%B7-%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%AE%CF%82-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%B1%CF%83%CF%86%CE%AC%CE%BB/> (πρόσβαση 27 Δεκεμβρίου 2018).
- Pianizza, Roberta, «Η Συνθήκη της Λισαβόνας», *Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση* – 2018, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Μάιος 2018, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/el/FTU_1.1.5.pdf (πρόσβαση 17 Νοεμβρίου 2018).

- Pulkkinen, Esa, «European Union military operations – putting EU Global Strategy into action and providing preventive security for European interests and values», *Security and Crisis Management International Conference ATHENA '18*, Dekelia Air Base, 13-15 November 2018, <http://www.geetha.mil.gr/media/athena18/en/presentations.html> (πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2018).
- Rahim, Afzalur M., «Managing Conflict in Organizations», 3rd edition, Quorum books, Westport, CT, 2001, http://www.untag-smd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_1/CONFLICT%20MANAGEMENT%20Managing%20conflict%20in%20organizations.pdf (πρόσβαση 24 Δεκεμβρίου 2018).
- Romita, Paul, «The UN Security Council and Conflict Prevention: A Primer», International Peace Institute, October 2011, http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/6442~v~The_UN_Security_Council_and_Conflict_Prevention_A_Primer.pdf (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018).
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας: Μια ασφαλής Ευρώπη σ' έναν καλύτερο κόσμο», Ευρωπαϊκές Κοινότητες, Βέλγιο, 2009, <https://www.consilium.europa.eu/media/30807/qc7809568elc.pdf> (πρόσβαση 16 Νοεμβρίου 2018).
- Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, «Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση», Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο, 1992, https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_el.pdf (πρόσβαση 11 Νοεμβρίου 2018).
- Selhorst, A.J.C., «Russia's perception warfare», *Militaire Spectator*, Jaargang 185, Number 4, 2016, <https://www.militairespectator.nl/sites/default/files/uitgaven/inhoudsopgave/Militaire%20Spectator%204-2016%20Selhorst.pdf> (πρόσβαση 29 Δεκεμβρίου 2018).
- Spalding, Elizabeth E., «The Enduring Significance of the Truman Doctrine», *Orbis*, Vol. 61, Issue 4, Elsevier Ltd., Fall 2017, doi: 10.1016/j.orbis.2017.08.001 (πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2018).
- Stinson, Nicole, «Juncker's EU Army REALITY: 'Military mobility plan' for 2025 put forward TODAY», Express, 28 March 2018, <https://www.express.co.uk/news/world/938096/jean-claude-junker-eu-army-military-mobility-plan-2025-european-union> (πρόσβαση 21 Ιανουαρίου 2019).

- Swanström, Niklas L.P. & Weissmann, Mikael S., «Conflict, Conflict Prevention, Conflict Management and Beyond: a conceptual exploration», Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, Johns Hopkins University & Uppsala University, Uppsala, 2005,
http://www.mikaelweissmann.com/wp-content/uploads/2014/12/051107_concept-paper_final.pdf (πρόσβαση 26 Δεκεμβρίου 2018).
- Τζιαμπήρης, Αριστοτέλης, «Greece's Defense & Security Policy and Issues», *Ημερίδα στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 22 Νοεμβρίου 2018.
- The European Convention, «Working Group VIII-Defence, Note by Ms Gisela Stuart», Working Document 42, Brussels, 6 December 2002,
<http://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do?docId=283941&cardId=283941> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018).
- The Telegraph, «Libya: EU agrees fresh sanctions against Gaddafi», 28 February 2011,
<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8352477/Libya-EU-agrees-fresh-sanctions-against-Gaddafi.html> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- Tulane University, «A Glossary on Violent Conflict», 4th ed., Payson Center for International Development and Technology Transfer, May 2001,
https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6C8E6652532FE542C12575DD00444F2D-USAID_may01.pdf (πρόσβαση 24 Δεκεμβρίου 2018).
- UNISDR, «Disaster risk reduction achievements 2016: good practices, tools and initiatives supported by the DIPECHO programme», Panama, November 2016,
https://www.unisdr.org/files/52176_achievementsbooklet1.pdf (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).
- UNISDR, «UNISDR in the UN System», <https://www.unisdr.org/who-we-are/unisdr-in-un> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).
- United Nations, «Despite Progress Dismantling Syria's Chemical Weapons Facilities, Accountability Gaps Persist, Senior Disarmament Official Tells Security Council», SC/13489, 8344 Meeting, 6 September 2018,
<https://www.un.org/press/en/2018/sc13489.doc.htm> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).

- United Nations, «Implementation of the recommendations of the Special Committee on Peacekeeping Operations, Report of the Secretary-General», A/64/573, 22 December 2009, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/64/573 (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- United Nations, «Preventive Diplomacy: Delivering Results - Report of the Secretary-General», General Assembly, New York, September 2011, <https://www.un.org/undpa/sites/www.un.org.undpa/files/SG%20Report%20on%20Preventive%20Diplomacy.pdf> (πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2018).
- United Nations, «Report of the Secretary-General on the Work of the Organization», General Assembly, Official Records, Fifty-fourth Session, Supplement No 1 (A/54/1), New York, 31 August 1999, <http://www.un.org/documents/ga/docs/54/plenary/a54-1.pdf> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018).
- United Nations, «Supplement to an Agenda for Peace: position paper of the Secretary-General on the occasion of the fiftieth anniversary of the United Nations», A/50/60-S/1995/1, New York, 25 January 1995, <https://www.securitycouncilreport.org/wp-content/uploads/UNRO%20S1995%201.pdf> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- United Nations, «UN Charter (full text)», <http://www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text/> (πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2018).
- United Nations Department of Peacekeeping Operations, «United Nations Peacekeeping Operations, Principles and Guidelines», New York, 2008, https://www.un.org/ruleoflaw/files/Capstone_Doctrine_ENG.pdf (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018).
- United Nations Department of Peacekeeping Operations, «United Nations Preventive Deployment Force», http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unpred_p.htm (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).
- United Nations Disarmament Demobilization and Reintegration Resource Centre, «What is DDR?», http://www.unddr.org/what-is-ddr/introduction_1.aspx (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).
- United Nations High Commissioner for Refugees, «Γιατί ‘χωρίς χαρτιά’ ή ‘παράτυπος’;», https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/09/TerminologyLeafletGREEK_PICUM.pdf (πρόσβαση 30 Ιανουαρίου 2019).

- United Nations Peacekeeping, «Disarmament, Demobilization and Reintegration», <https://peacekeeping.un.org/en/disarmament-demobilization-and-reintegration> (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).
- United Nations Regional Information Centre for Western Europe, «Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών», https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14 (πρόσβαση 23 Δεκεμβρίου 2018).
- United Nations Secretary General, «An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, peacemaking and peace-keeping», A/47/277, New York, 17 June 1992, <http://www.un-documents.net/a47-277.htm> (πρόσβαση 25 Νοεμβρίου 2018).
- United States Army Special Operations Command, «“Little Green Men”: A Primer on Modern Russian Unconventional Warfare, Ukraine 2013–2014», Fort Bragg, North Carolina, June 2015, https://www.jhuapl.edu/Content/documents/ARIS_LittleGreenMen.pdf (πρόσβαση 27 Δεκεμβρίου 2018).
- United States Institute of Peace, «About USIP», <https://www.usip.org/about> (πρόσβαση 1 Ιανουαρίου 2019).
- United States Institute of Peace, «Certificate Course in Conflict Analysis», Education and Training Center, January 30, 2008, https://www.usip.org/sites/default/files/academy/OnlineCourses/Conflict_Analysis_1-30-08.pdf (πρόσβαση 27 Δεκεμβρίου 2018).
- United States Institute of Peace, «Conflict Management», U.S. Online training for OSCE, <http://react.usip.org/downloads/module3.pdf> (πρόσβαση 27 Δεκεμβρίου 2018).
- United States Institute of Peace, «Peace Terms: Glossary of terms for conflict management and peacebuilding», Snodderly, Dan (edit.), Academy for International Conflict Management and Peacebuilding, Washington, DC, 2011, <https://www.usip.org/sites/default/files/files/peaceterms.pdf> (πρόσβαση 24 Δεκεμβρίου 2018).
- Western European Union, Council of Ministers, «Petersberg Declaration», Bonn, 19 June 1992, <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf> (πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2018).

- Wilkenfeld, Jonathan, «Challenges to Crisis Management in the Current International System», *Διεθνές Συνέδριο Διαχείρισης Κρίσεων και Ασφάλειας ΑΘΗΝΑ '18*, Δεκέλεια, 13-15 Νοεμβρίου 2018.

- Wilkinson, Philip R., «Sharpening the Weapons of Peace: The Development of a Common Military Doctrine for Peace Support Operations», *Conference on The Promotion and Protection of Human Rights in Acute Crisis*, London, 12 February 1998, <https://www1.essex.ac.uk/rightsinacutecrisis/report/wilkinson.htm> (πρόσβαση 24 Νοεμβρίου 2018).

- Wohlfeld, Monika, «An Overview of the Conflict Cycle», Grech, Omar & Wohlfeld, Monika, *Human Rights and the Conflict Cycle*, Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, University of Malta, Msida, June 2010, https://www.um.edu.mt/_data/assets/pdf_file/0007/235681/Human_Rights_and_Conflict_Cycle_MEDAC_Book.pdf (πρόσβαση 26 Δεκεμβρίου 2018).

- Χατζηβασιλείου, Ευάνθης, «Στρατηγική Ανάλυση Αντιπάλων κατά τον Ψυχρό Πόλεμο», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 5 Δεκεμβρίου 2018.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: Η Έξοδος των ΗΠΑ από τον Απομονωτισμό και η Ασφάλεια της Ευρώπης

Στις ΗΠΑ, η εσωτερική πολιτική επηρεάζει διαχρονικά και σε μεγάλο βαθμό την επιλογή της εξωτερικής πολιτικής. Η εφαρμογή του «New Deal²⁹⁷» από τη δεκαετία του 1930 και η υψηλή φορολόγηση στα ανώτερα εισοδήματα από το 1944, είχε ως αποτέλεσμα τη συσσώρευση ικανού κεφαλαίου, σημαντικό μέρος του οποίου χρησιμοποιήθηκε για την έξοδο των ΗΠΑ από τον απομονωτισμό μετά τον Β΄ΠΠ. Η διεθνής επέκταση των ΗΠΑ στηρίχτηκε στην αρχή ότι ο λεγόμενος δυτικός κόσμος θα βρισκόταν υπό τον άμεσο επηρεασμό και την προστασία τους²⁹⁸.

Στο τέλος του Β΄ΠΠ οι ΗΠΑ βρέθηκαν στο δίλημμα μεταξύ της ανάληψης διεθνών πρωτοβουλιών και της επιστροφής στον απομονωτισμό²⁹⁹. Το «Εκτενές Τηλεγράφημα» (Long Telegram)³⁰⁰ του Κίναν (Kennan)³⁰¹ το 1946, ήταν καταλυτικό για την έναρξη σταδιακής υιοθέτησης στρατηγικών επιλογών για τον τερματισμό του απομονωτισμού. Η ανάπτυξη της ηγεμονίας των ΗΠΑ στηρίχθηκε στην πολιτική της ανάσχεσης (containment) και της πυρηνικής αποτροπής (nuclear deterrence) της ΕΣΣΔ³⁰². Η στρατηγική προέβλεπε, εκτός των άλλων, την προστασία της Δυτικής Ευρώπης από νέο πόλεμο και την καταπολέμηση εμφάνισης του κομμουνισμού και του εθνικισμού σε αυτή. Τα παραπάνω εκτιμήθηκε ότι μπορούσαν να επιτευχθούν με την ανασυγκρότηση της Ευρώπης και την επαύξηση της ασφάλειάς της, καθώς και μέσω συνεργασιών με σκοπό την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

²⁹⁷ Το «New Deal» ήταν μια σειρά οικονομικών και εργασιακών μέτρων που θεσπίστηκαν μετά το 1933, για την αντιμετώπιση των αποτελεσμάτων της Μεγάλης Ύφεσης (Great Depression) του 1929.

²⁹⁸ Μπότσιου, Κωνσταντίνα Ε., «Αμερικάνικο Πολιτικό Σύστημα και Αμερικάνικη Εξωτερική Πολιτική», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 17 Οκτωβρίου 2016.

²⁹⁹ Για την εσωτερική διαχρονική διαμάχη μεταξύ απομονωτιστών και διεθνιστών, η οποία υπάρχει ακόμα και σήμερα, βλ. Kaplan, Lawrence S., «NATO and the United States: The Enduring Alliance», Twayne Publishers, Boston, 1988, pp. 8-11. Η νέα στροφή των ΗΠΑ προς τον απομονωτισμό, μέσω του Προέδρου Τραμπ, είχε ήδη διαφανεί από τη δεκαετία του 2000 (Ανδριανόπουλος, «Ολοκληρωτικός πόλεμος για την ενέργεια», σελ. 149-151).

³⁰⁰ Δημοσιεύθηκε ως δοκίμιο (essay) στο περιοδικό *Foreign Affairs*, υπό το ψευδώνυμο «X» (βλ. Kennan, George F., «The sources of Soviet conduct», *Foreign Affairs*, XXV, July 1947, pp. 566-582).

³⁰¹ Διπλωματικός επιτετραμμένος στην Πρεσβεία των ΗΠΑ στη Μόσχα.

³⁰² Κουρκουβέλας, Λυκούργος, «Το NSC-68 και ο Ψυχρός Πόλεμος», *Η Καθημερινή*, 16 Σεπτεμβρίου 2012, <http://www.kathimerini.gr/468371/article/epikairothta/kosmos/to-nsc-68-kai-o-yyxros-polemos> (πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2018).

Τα γεγονότα του ελληνικού εμφυλίου και οι πιέσεις της ΕΣΣΔ προς στην Τουρκία, οδήγησαν στην εκπόνηση του Δόγματος Τρούμαν (Truman Doctrine) στις 12 Μαρτίου 1947 και την εξαγγελία του Σχεδίου Ευρωπαϊκής Ανασυγκρότησης (European Recovery Program) - γνωστότερο ως Σχέδιο Μάρσαλ (Marshall Plan) - στις 5 Ιουνίου 1947. Αυτά, αποσκοπούσαν στην οικονομική ενίσχυση των κρατών της Δυτικής Ευρώπης και, δια μέσου αυτής, στην αποτροπή της διάδοσης της κομμουνιστικής ιδεολογίας.

Το Δόγμα Τρούμαν προέβλεπε την παροχή οικονομικής βοήθειας στην Ελλάδα και την Τουρκία, ώστε να μην υποπέσουν στη σφαίρα της Σοβιετικής επιρροής. Ο Πρόεδρος Τρούμαν κατάφερε να πείσει το Κογκρέσο, καθόσον τόνισε την πιθανότητα δημιουργίας φαινομένου ντόμινο στην ευρύτερη περιοχή, με τον κίνδυνο μετά την Ελλάδα και την Τουρκία, ακόμα περισσότερα κράτη να περάσουν υπό τον έλεγχο των κομμουνιστών³⁰³.

Με το Σχέδιο Μάρσαλ (1948-1951) οι ΗΠΑ περιέβαλαν τον δυτικό κόσμο με εκδημοκρατισμό της πολιτικής και φιλελευθεροποίηση της οικονομίας. Η Δυτική Ευρώπη θεωρούνταν, τόσο από τις ΗΠΑ όσο και από τις ευρωπαϊκές χώρες, ως το πιθανότερο θέατρο πολέμου σε περίπτωση Σοβιετικής επίθεσης. Επιπρόσθετα, οι χώρες της ήταν κοντά στα πολιτικά και οικονομικά πρότυπα των ΗΠΑ και γι' αυτό το λόγο ενισχύθηκαν οικονομικά, υλικοτεχνικά και σε επίπεδο συνεργασιών³⁰⁴. Η αμερικάνικη οικονομική βοήθεια δημιούργησε την ανάγκη ίδρυσης του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (Organisation for European Economic Cooperation), για την επεξεργασία ενός υπερεθνικού σχεδίου οικονομικής ανάπτυξης και τη μακροχρόνια συστηματική συνεργασία μεταξύ των δυτικοευρωπαϊκών κρατών³⁰⁵.

Η ίδρυση του NATO³⁰⁶ στις 4 Απριλίου 1949, υπό την αμερικανική πυρηνική προστασία, αποτέλεσε το τελευταίο βήμα για την οριστική έξοδο των ΗΠΑ από τον

³⁰³ Spalding, Elizabeth E., «The Enduring Significance of the Truman Doctrine», *Orbis*, Vol. 61, Issue 4, Elsevier Ltd., Fall 2017, pp. 562-564, doi: 10.1016/j.orbis.2017.08.001 (πρόσβαση 10 Νοεμβρίου 2018).

³⁰⁴ Μπότσιου, «Αμερικάνικο Πολιτικό Σύστημα και Αμερικάνικη Εξωτερική Πολιτική».

³⁰⁵ Μπότσιου, Κωνσταντίνα Ε., «Ψυχρός Πόλεμος και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 19 Οκτωβρίου 2017. Παρά ταύτα, το χάσμα μεταξύ των οικονομιών, ο μικρός συντονισμός και οι εθνικοί προστατευτισμοί, καθυστέρησαν τη δημιουργία της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς (Μπότσιου, «Ιδεολογική και Πολιτική Αφετηρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης», σελ. 76).

³⁰⁶ Το υπόβαθρο της σύλληψης της ιδέας του NATO βρίσκεται στον αμερικανικό ρεαλισμό, ο οποίος δίνει μεγάλη έμφαση στη γεωπολιτική και ειδικότερα στον έλεγχο της περιμέτρου της Ευρασίας, με σκοπό την απομόνωση της τότε ΕΣΣΔ (Κοπά, Μαριλένα, «Στρατηγικές Ευρωπαϊκής Ασφάλειας», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 21 Ιανουαρίου 2019).

απομονωτισμό³⁰⁷ και ταυτόχρονα, προσέφερε την επιζητούμενη ασφάλεια στους Ευρωπαίους, ώστε να ασχοληθούν κυρίως με την πολιτική και οικονομική τους ανάπτυξη³⁰⁸. Μετά τη δημιουργία του NATO, υπήρξε μια σαφής στροφή των ευρωπαϊκών κρατών από τα θέματα της αμυντικής οργάνωσης, σε αυτά της οικονομικής και νομισματικής ένωσης³⁰⁹.

³⁰⁷ Μπότσιου, «Αμερικάνικο Πολιτικό Σύστημα και Αμερικάνικη Εξωτερική Πολιτική».

³⁰⁸ Σύμφωνα με τον Καθηγητή του ΕΚΠΑ, Κο Ευάνθη Χατζηβασιλείου, το NATO ενδιαφερόταν πρωτίστως για τη διατήρηση της συνοχής του (μέσω της συναίνεσης) και δευτερευόντως για την ασφάλεια της Ευρώπης (Χατζηβασιλείου, Ευάνθης, «Στρατηγική Ανάλυση Αντιπάλων κατά τον Ψυχρό Πόλεμο», *Διαλέξεις στη Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Αθήνα, 5 Δεκεμβρίου 2018).

³⁰⁹ Η άμεση συμμετοχή των ΗΠΑ στην ευρωπαϊκή άμυνα και η καθοδηγούμενη από τις ΗΠΑ πολιτικοοικονομική συνεργασία με την Ευρώπη, ήταν απόλυτα σύμφωνες με το όραμα της παγκόσμιας ηγεμονίας των ΗΠΑ, όπως αυτό αναπτύχθηκε με το πέρας του απομονωτισμού (βλ. Friend, Julius W., «The Linchpin: French-German Relations, 1950-1990», CSIS & Praeger, New York, 1991, p. x).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II: Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας

Το Άρθρο 28B της Συνθήκης της Λισαβόνας, αναφέρει τις στρατιωτικές και πολιτικές αποστολές στις οποίες μπορεί να συμμετάσχει η ΕΕ και επιπρόσθετα, τις συνδέει με την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Αυτή η σύνδεση είναι πολύ σημαντική, καθόσον επιτρέπει στην ΕΕ να συμμετέχει με στρατιωτικά και μη μέσα, στην υποστήριξη επιχειρήσεων – αποστολών τρίτων κρατών (εκτός ΕΕ) κατά της τρομοκρατίας, στο έδαφός τους. Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν διευκρινίζεται εάν η παροχή στήριξης σε τρίτες χώρες αφορά σε ενέργειες πριν (για παράδειγμα, συμμετοχή σε προληπτική επίθεση) ή μετά την εκδήλωση κάποιας τρομοκρατικής απειλής ή ενέργειας, αντίστοιχα.

Οι μεγάλες τρομοκρατικές επιθέσεις σε ευρωπαϊκό έδαφος (κυρίως σε, Μαδρίτη το 2004, Λονδίνο το 2005, Παρίσι το 2015, Βρυξέλλες το 2016, Νίκαια το 2016, Μάντσεστερ το 2017), απέδειξαν ότι η απειλή της τρομοκρατίας δεν αφορούσε μόνο τις ΗΠΑ, τη Μέση Ανατολή ή τη Βόρεια Αφρική. Η ΕΕ θα μπορούσε να διδαχθεί από τις ενέργειες του NATO και των ΗΠΑ στην ευρύτερη Μέση Ανατολή και στο αμερικανικό έδαφος.

Ως αποτέλεσμα της επίκλησης του Άρθρου 5 του NATO, οι Σύμμαχοι συμφώνησαν τον Οκτώβριο του 2001 να λάβουν τα ακόλουθα οκτώ μέτρα: βελτίωση της διανομής πληροφοριών και της συνεργασίας για τα θέματα τρομοκρατίας, αυξημένη βοήθεια στις συμμαχικές χώρες και σε άλλες που διατρέχουν πιο έντονα τον κίνδυνο τρομοκρατικής ενέργειας, ενίσχυση των μέτρων ασφαλείας στις αμερικανικές και συμμαχικές εγκαταστάσεις, συμπλήρωση των ελλειπόντων μέσων του NATO για επιχειρήσεις ενάντια σε τρομοκράτες, παροχή αδειάς για συνεχείς πτήσεις αμερικανικών και συμμαχικών αεροσκαφών στον εναέριο χώρο των ΗΠΑ, ανεμπόδιστη πρόσβαση των συμμαχικών δυνάμεων στα αεροδρόμια και λιμάνια των ΗΠΑ, ανάπτυξη της Μόνιμης Ναυτικής Δύναμης Μεσογείου (Standing Naval Force Mediterranean - STANAVFORMED) στην Ανατολική Μεσόγειο και ανάπτυξη των συμμαχικών αεροσκαφών έγκαιρης προειδοποίησης και ελέγχου (Airborne Warning and Control System - AWACS) στις ΗΠΑ³¹⁰.

³¹⁰ Bennett, Christopher, «Aiding America», *NATO Review*, Vol. 49, No 4, Winter 2001, updated 11 January 2002, p. 6-7, <https://www.nato.int/docu/review/2001/0104-01.htm> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018). Η STANAVFORMED έχει αντικατασταθεί από την Μόνιμη Ναυτική Ομάδα του NATO 1 και 2 (Standing NATO Maritime Group 1 and 2 - SNMG 1 and 2).

Οι σημαντικότεροι συντελεστές επιτυχούς εκτέλεσης των αποστολών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας είναι, η επίδειξη αποφασιστικής πολιτικής βούλησης, η απόκτηση κατάλληλων δυνατοτήτων, η εντατική συνεκπαίδευση σε όλα τα επίπεδα και ο διαμοιρασμός των πληροφοριών, προκειμένου να επιτευχθεί η απαιτούμενη συναντίληψη και να μεγιστοποιηθούν τα αποτελέσματα της συνέργειάς τους.

Εάν ως παροχή βοήθειας νοείται η ανάληψη μάχιμων αποστολών όπως στην Επιχείρηση Διαρκής Ελευθερία στο Αφγανιστάν³¹¹ [Operation Enduring Freedom - Afghanistan (OEF-A)] το 2001, τότε απαιτούνται εύρωστες στρατιωτικές δυνατότητες όπως, πλήρως εξοπλισμένες μονάδες μάχης, υποστήριξη μάχης, μέσα προβολής ισχύος, προηγμένα συστήματα πληροφοριών, μέσα στρατηγικών μεταφορών, αεροσκάφη παντός καιρού, πυρομαχικά ακριβείας, διαλειτουργικές επικοινωνίες, σύγχρονα μέσα διοίκησης και ελέγχου, κατευθυνόμενοι πύραυλοι, συστήματα πλοήγησης και συστήματα καθοδήγησης. Η υπόψη επιχείρηση κατέδειξε τόσο έλλειψη διάθεσης των περισσότερων κ-μ της ΕΕ σε πολιτικό επίπεδο, όσο και έλλειψη δυνατοτήτων σε στρατιωτικό επίπεδο, για να μπορούν να ανταπεξέλθουν σε μάχιμες αποστολές σε ιδιαίτερα δύσκολο περιβάλλον³¹².

Υπάρχουν ορισμένες απόψεις ότι η ΕΕ με την επιχείρηση ALTHEA έχει ήδη ενεργήσει κατά της τρομοκρατίας σε έδαφος τρίτου κράτους (η Βοσνία-Ερζεγοβίνη είναι εκτός της ΕΕ)³¹³, αν και αυτό δεν αναφέρεται ρητώς στην αποστολή της υπόψη επιχείρησης. Σε κάθε περίπτωση, όπως έχει προαναφερθεί (βλ. υποενότητα 5.3.1), η επιχείρηση ALTHEA αφενός έχει διττή αποστολή, αφετέρου ενεργεί σε αρκετά ασφαλές περιβάλλον.

³¹¹ Για πληροφορίες και αναλύσεις της υπόψη επιχείρησης, βλ. Biddle, Stephen, «Afghanistan and the Future of Warfare: Implications for Army and Defense Policy», U.S. Army War College Strategic Studies Institute, Carlisle, PA, 2002, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ssi/afghan.pdf> (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

³¹² Cordesman, Anthony H., «The Ongoing Lessons of Afghanistan: Warfighting, Intelligence, Force Transformation, and Nation Building», with Baetjer, Patrick, CSIS, Washington, DC, 6 May 2004, pp. 50-59, https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/media/csis/pubs/afghanlessons.pdf (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

³¹³ Blanke, Herman-Josef & Mangiameli, Stelio, «Article 43 [Tasks and Instruments for Implementing the CSDP]», *The Treaty on European Union (TEU)*, Springer, Berlin, Heidelberg, 2013, pp. 1248-1249, https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-3-642-31706-4_44.pdf (πρόσβαση 1 Δεκεμβρίου 2018).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ: Πολιτικές της ΕΕ για τη Μείωση των Κινδύνων Καταστροφών

Ο ΟΗΕ το 2013 υιοθέτησε το Σχέδιο Δράσης των Ηνωμένων Εθνών για τη Μείωση των Κινδύνων Καταστροφών και την Προσαρμοστικότητα (UN Plan of Action on Disaster Risk Reduction for Resilience). Με αυτό, ανέθεσε στη Διεθνή Στρατηγική των Ηνωμένων Εθνών για τη Μείωση των Καταστροφών (United Nations International Strategy for Disaster Reduction – UNISDR), τον πρωτεύοντα ρόλο για το συντονισμό και τη λήψη μέτρων σχετικά με τη μείωση των κινδύνων καταστροφών. Η Διεθνής Στρατηγική αναφέρει ότι η Μείωση των Κινδύνων Καταστροφών - ΜΚΚ (Disaster Risk Reduction - DRR) αποσκοπεί στη μείωση των ζημιών που προκαλούνται από φυσικούς κινδύνους (όπως σεισμός, πλημμύρα, ξηρασία), μέσω γενικών αρχών πρόληψης³¹⁴.

Η πολιτική δέσμευση της ΕΕ για τη ΜΚΚ υπάρχει στην Ευρωπαϊκή Συναίνεση για την Ανάπτυξη (2005) και στην Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανθρωπιστική Βοήθεια (2007). Η Κοινή Αντίληψη είναι επεξηγηματική των γενικών αρχών της Ευρωπαϊκής Συναίνεσης και ειδικότερα, στην παράγραφο 4.1 αυτής αναφέρεται ότι η προώθηση δραστηριοτήτων ετοιμότητας είναι θεμελιώδους σημασίας. Στο Πλαίσιο Δράσης του Hyogo, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενθαρρύνει τις δράσεις και πρωτοβουλίες σε όλα τα επίπεδα και επίσης, δεσμεύεται ότι διασφαλίζει κατάλληλη κοινοτική χρηματοδότηση για τις δραστηριότητες ετοιμότητας και μετριασμού των κινδύνων καταστροφών³¹⁵.

Η Στρατηγική της ΕΕ για την Υποστήριξη της Μείωσης των Κινδύνων Καταστροφών στις Αναπτυσσόμενες Χώρες (2009), εντάσσει τη βελτίωση της ετοιμότητας έναντι απρόοπτων καταστάσεων στις δράσεις ΜΚΚ. Η Στρατηγική υποστηρίζει τις κοινές προσπάθειες των κ-μ της ΕΕ, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των αναπτυσσόμενων κρατών (σε τοπικό και εθνικό επίπεδο δράσεων), με πολυτομεακές δράσεις. Ειδικότερα, στην παράγραφο 4.5 αυτής, οι δραστηριότητες ετοιμότητας αναφέρονται σε ασκήσεις

³¹⁴ UNISDR, «UNISDR in the UN System», <https://www.unisdr.org/who-we-are/unisdr-in-un> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).

³¹⁵ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Προς μια Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανθρωπιστική Βοήθεια», COM (2007) 317, Βρυξέλλες, 13 Ιουνίου 2007, σελ. 11-12, http://ec.europa.eu/echo/files/policies/consensus/acte_el.pdf (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).

επιπέδου κοινότητας, στην οργάνωση Πολιτικής Προστασίας, στη συμμετοχή ιδιωτικών επιχειρήσεων και σε εταιρικές σχέσεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα³¹⁶.

Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Πολιτικής Προστασίας (EU Civil Protection Mechanism), εκτός από την παροχή βοήθειας σε περιπτώσεις καταστροφών, αναλαμβάνει δράσεις MKK με πρόληψη, ασκήσεις ετοιμότητας, οργάνωση εκπαιδεύσεων, καθώς και ανταλλαγές εμπειρογνομώνων. Από το 2010, οι Μονάδες Πολιτικής Προστασίας τέθηκαν υπό την ενιαία Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκής Πολιτικής Προστασίας και Επιχειρήσεων Ανθρωπιστικής Βοήθειας (DG ECHO), γεγονός που βελτίωσε την αποτελεσματικότητα του ευρωπαϊκού μηχανισμού αντίδρασης σε καταστροφές³¹⁷.

Το 2014 δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Ικανότητα Αντίδρασης σε Καταστάσεις Έκτακτης Ανάγκης (European Emergency Response Capacity - EERC) ως μια δεξαμενή πόρων του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Πολιτικής Προστασίας, για επαύξηση της ετοιμότητας και ταχύτερη αντίδραση έναντι καταστροφών. Στο τέλος του 2017, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε το νέο σύστημα «rescEU»³¹⁸ με τη διάθεση εθνικών εφεδρικών ικανοτήτων πολιτικής προστασίας (δασοπυροσβεστικά αεροσκάφη, αντλίες νερού, ομάδες έρευνας και διάσωσης, κινητά νοσοκομεία, ιατρικές ομάδες). Η νέα αυτή ικανότητα έχει ως πεδία δράσης την αποτελεσματικότερη συλλογική αντίδραση και την ενίσχυση της ετοιμότητας και πρόληψης των καταστροφών³¹⁹.

³¹⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Στρατηγική της ΕΕ για την Υποστήριξη της Μείωσης των Κινδύνων Καταστροφών στις Αναπτυσσόμενες Χώρες», COM (2009) 84, Βρυξέλλες, 23 Φεβρουαρίου 2009, σελ. 2, 5, 11, 14, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0084:FIN:EL:PDF> (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).

³¹⁷ European Commission, «European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations, EU Civil protection», updated 3 September 2018, http://ec.europa.eu/echo/what/civil-protection_en (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).

³¹⁸ Ο Κύπριος Ευρωπαίος Επίτροπος Ανθρωπιστικής Βοήθειας και Διαχείρισης Κρίσεων (European Commissioner for Humanitarian Aid and Crisis Management) κ. Χρήστος Στυλιανίδης, δήλωσε σε ημερίδα της 25 Ιανουαρίου 2019 στην Πάτρα, με θέμα «Η Ευρώπη σε σταυροδρόμι – Προκλήσεις και προοπτικές για το μέλλον», ότι: *“το νέο Ευρωπαϊκό Σύστημα για την Αντιμετώπιση Φυσικών Καταστροφών, είναι ίσως μία από τις κορυφαίες εκφράσεις επίδειξης ευρωπαϊκής αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών – μελών και των ευρωπαίων πολιτών, αλλά την ίδια στιγμή είναι ένα μεγάλο βήμα προς αυτό που συζητάμε για χρόνια, δηλαδή την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση”* (ΑΠΕ-ΜΠΕ, «Χ. Στυλιανίδης: Το νέο Ευρωπαϊκό Σύστημα για την Αντιμετώπιση Φυσικών Καταστροφών είναι μία από τις κορυφαίες εκφράσεις ευρωπαϊκής αλληλεγγύης», Αθηναϊκό – Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, 25 Ιανουαρίου 2019, <http://www.amna.gr/home/article/328527/Ch-Stilianidis-To-neo-Europaiko-Sustima-gia-tin-Antimetopisi-Fusikon-Katastrofon-einai-mia-apo-tis-korufaies-ekfraseis-europaikis-allilegguis>, πρόσβαση 25 Ιανουαρίου 2019).

³¹⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «rescEU: Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει την ενίσχυση της διαχείρισης καταστροφών από την ΕΕ: Ερωτήσεις και απαντήσεις», Βρυξέλλες, 23 Νοεμβρίου 2017, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-4732_el.htm (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).

Η πιο γνωστή δράση ΜΚΚ της DG ECHO είναι το διεθνές πρόγραμμα Disaster Preparedness Programme (DIPECHO), που αποσκοπεί στην ανάπτυξη ικανοτήτων μέσω ασκήσεων ετοιμότητας – προετοιμασίας, με τη συμμετοχή ντόπιου πληθυσμού, τοπικών και εθνικών αρχών, υπηρεσιών του ΟΗΕ και ΜΚΟ³²⁰.

³²⁰ Alcarraz, Ignacio C. & Beltran, Juan S., «ECHO and the DIPECHO Programme in Latin America and the Caribbean: Evolution and challenges», March 2014, http://ec.europa.eu/echo/files/policies/dipecho/drr_evolution_challenges_en.pdf (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018). Επίσης, στο: UNISDR, «Disaster risk reduction achievements 2016: good practices, tools and initiatives supported by the DIPECHO programme», Panama, November 2016, https://www.unisdr.org/files/52176_achievementsbooklet1.pdf (πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2018).